

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΗΡ. & Ρ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΑΡΘΡΑ: Ἡρ. καὶ Ρ. Ἀποστολίδη.—ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Κρι-
τωνά Ἀθανασούλη, Θανάση
Φωτιάδη, Τάσου Κατελάνου,
Ἑλλης Ἀμιρά.—ΔΙΗΓΗΜΑ-
ΤΑ: Γιώργη Κιτοσόπουλου.
Η ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ: Walt
Whitman.—ΕΚΛΕΚΤΑ ΞΕ-
ΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ: Ἀπὸ τὸ
τεῦχος τοῦτο ἀρχίζει τὸ
Rainer Maria Rilke: Οἱ ση-
μειώσεις τοῦ Μάλτε Λάου-
ριτς Μπρίγκε.—ΜΕΤΑΦΡΑ-
ΣΕΙΣ: Βασίλη Ρώτα, Β.Φ.
ΜΕΛΕΤΕΣ: Ρένου Ἀποστο-
λίδη, Κριτικὴ τῶν παραλλαγῶν
σὴν ποίηση τοῦ Μελαγχρινῶ.
ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ ΗΡ. ΑΠΟ-
ΣΤΟΛΙΔΗ: Ποιητικὴ. (Ἀν-
θολογοῦνται οἱ Νάνος Βαλαω-
ρίτης, Τάκης Βαρβιτσιώτης, Γ.
Βαφοπούλος, Γ. Βερτίης, Ὀλγα
Βότση, Α. Βουσθούνης). Πεζοῦ
λόγου. (Διηγήματα τῶν: Εἰρήνης
Γαλανοῦ, Ἄλκ. Γιαννόπουλου,
Βασίλη Δασκαλάκη, Τάκη Δό-
ξα, Γ. Αρσίνη).—ΚΡΙΤΙΚΕΣ:
Ρένου Ἀποστολίδη: Ὁ «Σκε-
λετόβραχος» τῆς Εὔας Βλάμη
Αἰμίλιου Χουρμούζιου. Τὸ
«Σταυροδρόμι» τοῦ Μαν. Σκου-
λούδη καὶ ὁ «Υψηλῆς δυὸ
ἀφεντάδων» τοῦ Γκολιόνι.—

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ:

1. Γιὰ δυὸ στέρεα πέλατα
γῆς. 2. Ἀνέκδοτα κείμενα συν-
ταρακτικῆς σημασίας. 3. Ὁ
συστηματικὸς λιθανισμὸς τῶν
«ἐν τοῖς πράγμασιν». 4. Τὸ
πρόβλημα πνευματικῆς θεσα-
λονίκης καὶ τὸ ζήτημα τῆς
ιδρύσεως Κρατικοῦ Θεάτρου
Βορείου Ἑλλάδος. 5. Σκαρφα-
λοδουίσματα, ὀμφαλοσκοπίες
καὶ ἀντοδιαφημίσεις. 6. Τὸ πρό-
βλημα τῆς «λογοτεχνικῆς με-
τουσίωσης» νηπῶν γεγονότων—
Ἡ «Ἱερά ὁδὸς» τοῦ Γ. Θεοδο-
κά κ' ἢ «Ἐξοδος» τοῦ Ἡ. Βε-
νέζη—Μία μικρὴ παρένθεση δι-
χῶς σημασία. 7. Κριτικὲς ἀ-
κρίσιες. 8. Οἱ ἀλληλογράφοι,
τὸ πνευματικὸ κίνημα κ' οἱ
τρεῖς πτωχεῖες. 9. Οἱ μικροὶ
πρωτοθεστιάριοι, τὰ θαυμαστά
δείγματα ὕφους καὶ τὰ μηδενι-
κὰ φανερώματα. 10. Οἱ στρου-
θοκάμηλοι τῆς ἐρήμου, τὸ τη-
λέφωνο κ' ἢ γραφομηχανή. 11.
Οἱ ἀρχεὲς καὶ τὰ τέλη τῶν θεα-
τρικῶν κριτικῶν. 12. Τὸ ἐξω-
τικὸ ταξίδι τοῦ κ. Κνὲς κ' οἱ
πνευματικοὶ σαλταδόροι τῆς
«διεθνoῦς προσκυρώσεως». 13.
Κ' ἕνας λογος τοῦ θεοῦ, ἐπι-
τέλους. 14. Τὰ γαυγίσματα.—

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΗΡ. ΚΑΙ Ρ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΟΜΟΣ Α'

Ἀθήναι, Μάρτιος 1952

ΤΕΥΧΟΣ 3

Ἐπιστολές, ὕλη συνεργασίας, βιβλία, ἐμβάσματα, συνδρομές κ. λ. : Ρ. Ἀποστολίδην, Τήνου 16. — Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. — Συνδρομές (ἐτήσιες) ἑσωτερικοῦ : 60.000. Ἐξωτερικοῦ : Ἀγγλίας : λίρ. 2. Αἰγύπτου : λίρ. 2. Ἀμερικής : δολ. 8. Γαλλίας : φρ. 2000. Ἰταλίας : λίρ. 4. Καναδᾶ : δολ. 7. Νοτ. Ἀφρικής : λίρ. 5. Τουρκίας : λίρ. 12. Ὑπέθθυνος συντάξεως : Ἡρ. Ἀποστολίδης, Ἀραχῶβης 61. Τυπογραφείου (Ἀφῶν Γ. Ρόδη, Κεραμεικοῦ 42) : Χαρίλαος Μαυρομάτης, Κορυζῆ 11. — Συνδρομές : Τήνου 16.

Κυκλοφορεῖ κάθε πρώτη τοῦ μηνός. Τιμὴ τεύχους : δραχ. 5000

ΔΟΥΛΕΙΑ! ΔΟΥΛΕΙΑ!

Τώρα πὸν τὸ ἐξυγιαντικὸ πνεῦμα ἀπλώθηκε σωστικὸ σ' ὀλόκληρη τὴ λογοτεχνικὴ μας περιοχὴ καὶ περιλείχει καυτερὸ καὶ τὰ περιγύρα της, σαράνοντας στουρνάρια καὶ ξεράδια καὶ μολέματα κάθε λογῆς, καιρὸς νὰ δοῦμε τί ζητάει κι ἀπ' τοὺς φορεῖς του, τί ἀπ' τοὺς παραστάτες του σὰ μαρτυρία γνησιότητος καὶ ἀξιουσῆς. Γιατὶ δὲ θέλει καὶ ρώτημα πῶς, γενικὰ, κι ἀπαιτητικότερο, κι αὐστηρότερο εἶναι γιὰ τοὺς πρώτους. Μὰ καὶ γιὰ τοὺς δευτέρους συγκαταβατικὸ δὲν εἶναι. Πῶς συγχωρεῖται καὶ γι αὐτοὺς νὰ ὀρίζονται ἀρνητικά ; Μὲ τὸ νὰ μὴ τοὺς κολλᾷ καμιὰ κατηγορία ; Καὶ τὸ ἀνύπαρκτο καὶ τὸ λαθροβίωτο ἀνεπίδεκτο κατηγορίας εἶναι. Τὸ ζήτημα δὲ εἶναι πῶς ἡ κινημένη, ἡ πρωτοστατούσα, ἡ στοιχοῦσα στὴν καθάρση παρουσία θὰ εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἀνεπίληπτη : παραγωγικὴ, ὑποδειγματικὴ ! Γιὰ νὰ προβάλει ὅμως σάν τέτια, γιὰ νὰ εἶναι, θὰ πρέπει νὰ κάνει κι αὐτὴ μιὰ στροφή, νὰ σημειωθεῖ καὶ σ' αὐτὴ μιὰ τομῆ - αἱματηρὴ τομῆ. Νὰ μπεῖ θεληματικὰ στὸ ζυγὸ βαρύτερης καλογερικῆς. Νὰ ἀσκητέψει καὶ νὰ δουλέψει. Νὰ θέσει τέρμα στὸν ὀλέθριο ἡσυχασμὸ, στὴ θανατερῆ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὰ «θεῖα» δῶρα, τὸ τάλαντο, τὴ φαντασία, τὴν προσδεχτικότητα, τὴ σπιρτάδα, τὴ δεξιότητα, τὴν εὐφορία, τὴ χάρη. Νὰ πεισθεῖ πῶς δὲ φτάνουν τὰ φυσικά, δὲ φτάνουν τὰ ἐπίκτητα προσόντα, ἡ πείρα, τὸ πάθος. Χρειάζεται δουλειά, δουλειά ! Θυσία, θυσίες ! Χουζουριοῦ, καλοζωίας, μαροκοσμικότητος ! Νὰ καταλάβει πῶς τὰ πράγματα βιάζον, ὁ καιρὸς περνᾷ, δὲ μᾶς περισσεύει, οἱ εἰκοσιτέσσερες ὥρες τῆς ἡμέρας εἶναι λίγες, πάρα πολὺ λίγες ὅταν πᾶμε μὲ τὸ πάσσο μας κ' εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ τις θεωροῦμε καλὰ γεμισμένες καὶ μὲ φρέσκον ἀέρα. Δὲ στάθηκε καὶ δὲ θὰ σταθεῖ τίποτε τὸ πιὸ πρῶτο ἀπ' τὴ δουλειά. Καὶ γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ γιὰ τὴν ὑγεία, καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά, καὶ γιὰ τὴ δόξα. Κ' ἐμεῖς—ἀκούστε!—δὲ δουλεύομε ὅσο πρέπει ! Κι ἀπ' αὐτὸ ὄλα, ὄλα τὰ κακὰ ! Καὶ ἢ μὴ πεποιθήση στὸν ἑαυτὸ μας, κ' ἢ μεγάλη μας ἐξάρτηση ἀπ' τὸν ἄλλο, ἀπ' τοὺς ἄλλους, κ' ἢ ἀνοχὴ μας, ἢ ἐξυπνάδα μας, ἢ ψευτοεγγύεια, ἢ ἀνελευθερία - ἢ χαμοζωΐα μας ! Ἔ, ἂν γρήγορα κ' αἰσθητὰ δὲν τὸ πάρουμε ἀπόφαση νὰ στρωθούμε σὲ δουλειά, ὄχι ὅπως ἔως τώρα, δὲν κάνουμε τίποτε ! Μὰ ἀπολύτως τίποτε !

P E N O Σ Η Ρ.

Κριτική τῶν παραλλαγῶν

(Ὅριστικῆ)

Ὁ Ἀπόστολος Μελαχρινός δὲν εἶναι μήτε ὁ πρῶτος μήτε ὁ μόνος ποιητῆς μορφῆς, ποῦ ἀπὸ ἐκζήτηση καὶ μανιερισμό, ἀπὸ ἔρωτα στοὺς τρόπους του καὶ στὸ ὕφος του, ἔβλαψε στίχους καὶ ποιήματά του. Ὅλες σχεδὸν οἱ παραλλαγές του, ὄχι μόνον δὲν βελτιώνουν κατὰ τίποτε τὶς πρῶτες μορφές τῶν ἐπιτευγμάτων του, παρὰ ἴσα-ἴσα τὶς βλάπτουν καιριότατα. Εἶν' ἕνας νοσηρὸς τῆς ἀνησυχίας καὶ τοῦ ἀτέλειωτου παιδεμοῦ μὲ τὴ λέξη, μὲ τὸ ρυθμό, μὲ τὰ σύμβολα, μὲ τὸ πυρετός του γιὰ τὸ καλύτερο, τὸ πῶς δικό του, τὸ τέλειο — καθὼς θαρεῖ —, κακουργεῖ συνεχῶς πάνω στὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀρχικῆς δεξιότητος του.

Δὲν εἶν' ἡ περίπτωση τοῦ Σολωμοῦ. Συντελεστής ἐκεῖ τῆς παραλλαγῆς εἶν' ὁ δαίμονας τῆς ἀμέρωτης αυτοκριτικῆς. Ἐνῶ ἐδῶ εἶν' ὁ νάρκισσος τοῦ στύλ. Ἐκεῖ, καιριο καὶ μοναδικό, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς οὐσίας. Ἀνησυχία γιὰ τὸ πράγμα, γιὰ τὸ μέσα, γιὰ τὸ ἕνα, γιὰ τὸ ἀντικείμενο, εἶναι στὸ Σολωμὸ τὸ παιδεμα μὲ τὴν ἔκφραση, μὲ τὴ γλώσσα, μὲ τὸ στίχο. Κ' ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ πράγμα ποτὲ δὲ φέρνει σὲ ἔσπρατίσματα ὄρασιολογικά. Ποτὲ δὲν παύει ἡ γλώσσα νάναί μέσο—καὶ τὸ ὕφος, καὶ ὁ ρυθμός—, ὅσο ὑπέροχο μέσο καὶ ἄν ἀναδείχεται.

Ὅταν μόνον μέλημά σου εἶναι τὸ τί, δὲν σκοντάφτεις στὸ πῶς. Στέκεις κ' ἔκει γερά. Κι ὅταν, πάλι, βρῖσκεις πῶς δὲ στέκεις, κ' ἡ ἀγωνία σου γιὰ τὸ τί παίρνει τὴ μορφή τοῦ παιδεμοῦ μὲ τὸ πῶς, τότε καὶ τὸ νὰ πῶς—αὐτὸ ποῦ λέγεται ἔκφραση, δηλαδή—μόνον καλύτερεύει. Ὅμως ἐδῶ, στὴν περίπτωση τοῦ Μελαχρινοῦ, δὲν ὑπάρχει πρόβλημα οὐσίας. Ζήτημα μορφῆς μονάχα. Κι ὅταν ὁ Σολωμός, κνηγώντας τὴ σύλληψη τοῦ πράγματος, φτάνει μὲ τὴν ἀγωνία του ὡς τὴ λέξη, αὐτὴν καὶ ὄχι ἐκείνην, τὴν ἔτσι καὶ ὄχι ἀλλιῶς τονιζόμενη, ὁ Μελαχρινός, ξεκινάει ἀπ' τὴ λέξη, τὴ διαλεγμένη λέξη, τὴν καλόχη, τὴν ὁμορφὴ λέξη, καὶ πασιάζει, ὅλο ἀνήσυχος καὶ ναρκισσεύμενος μὲ τὴν εὐρηματικότητά του τὴν ἔμφυτη, νὰ φτάσει στὴν τέλεια, τὴν καθαρὴ μορφή. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ κιάλας, ἡ ἀπιστία στὸν πρῶτον τόνον, τὸν πηγαῖο, τὸν καθαρὰ καὶ μόνον λυρικό, ποῦ ἔδωσε τὴν λέξη, τὸ ρυθμό, τὸ χρώμα, φέρνει τὴν ἐκζήτηση, τὴ μανιέρα, τὴν τραβηγμένη καὶ ἀπαράδεκτη μονοτροπία—τὴν ἄσκημα!

Ὁ Σολωμός κρατᾷε στὰ χέρια του κάτι θετικό: τὴν ἀπαίτηση οὐσίας, ποῦ προὔπαρχει τῆς ἔκφρασης, καὶ δύναται λοιπὸν νὰ τὴν ἐλέγχει, ἂν τὴν ὑπηρετεῖ καλά ἢ ὄχι. Μὲ δαυτὴ κρίνει τὰ ἐπιτεύγματα. Εἶναι κάτι τὸ συγκεκριμένο νὰ εἰπωθεῖ, νὰ πλασθεῖ, νὰ ἀρῆσει. Ἐνῶ ὁ Μελαχρινός, κνηγᾷε τὴν ἡχητικὴ, τὴ μορφικὴ ὁμορφιά. Ἀλλὰ ἡ μορφή καθαυτὴ δὲν ἀποτελεῖ ποτὲ κριτήριον ἀσφαλές γιὰ τὸ τί εἶναι πράγματι ὁμορφο, καὶ τί ὄχι. Γιατὶ ἡ μορφή εἶναι σχῆμα, καθαρὸ σχῆμα· δὲν προὔπαρχει τῆς ἔκφρασης· ταυτίζεται καὶ τελεῖται μαζί της. Ἄν τὸ ἐνστικτὸ τὸ πλαστικὸ, τὸ ποιητικὸ, ἀπατηθεῖ, ἂν ἡ ἀπιστία στὸν ἀρχικὸ λυρικό τόνον προδώσει, ποῖός θὰ τὸ δεῖξει; Μόνον ἡ οὐσία. Μὰ ὅταν τὸ πρόβλημα εἶν' ἔξαρχῆς πρόβλημα μορφῆς, ποιά οὐσία θὰ δοκιμάσει, θὰ βασανίσει, θὰ κρίνει;

Θὰ ἐπιχειρήσω αὐτὸ νὰ τὸ ἀποδείξω μὲς ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Μελαχρινοῦ. Συμπεράσματα δὲ θὰ βγάλω. Ἐδῶ εἶναι μιὰ δουλειὰ καθαρὰ τεχνολογικὴ—φροντιστηριακὴ, νὰ ποῦμε. Ἄν ὁ ἀναγνώστης τὴ βρεῖ ἐνδιαφέρουσα τούτη τὴ διεξοδικὴ ἀναλυτικὴ, μόνον τοὺς θὰ προκύψουν καὶ τὰ ὅποια γενικότερα συμπεράσματα.

Περίπτωση 1η:

Τῶν Ἀπολυτικίων, I: «Σημαίνει ἡ Ὄρα τῶν Ὄρων...», οἱ στροφές

Α Π Ο Σ Τ Ο Λ Ι Δ Η Σ

στην ποίηση τοῦ Μελαχρινού

μορφῆ)

1 καὶ 2 τῶν Παραλλαγῶν (1907) εἶναι ἀνώτερες ἀπ' τὶς ἀντίστοιχες τῶν Φίλτρων (1934), σελ. 32-33:

Παραλλαγῶν :

1. Σημαίνει ἡ Ὁρα τῶν Ὁρῶν :
2. **Κι** ὡς τὶς κορφές ἀγιάζει ἡ Δύση
3. **σπερνιαζούν** τὰ ἡχερὰ νερά
4. **στό** σύθρηνο ξωκλήσι :
5. —Χαίρε Νύμφη ἀνύμφευτε !

Φίλτρων :

1. Σημαίνει ἡ Ὁρα τῶν Ὁρῶν !
2. **Ἀγιάζει τὶς κορφές** ἡ Δύση
3. **κ' ἔρημα** τὰ ἡχερὰ νερά
4. **σπερνιαζοῦνε** σὲ σύθρηνο ξωκλήσι !
5. —Χαίρε Νύμφη ἀνύμφευτε !

Ἡ παραλλαγή, ὅπως εἶναι φανερό, γεννήθηκε ἀπ' τὴν ἀνάγκη ν' ἀποφευχθεῖ κείνο τὸ *κι* ὡς τοῦ 2ου στίχου. Γινόταν, στὴν ἀπαγγελία, μιὰ σύγχυση τῆς ἐννοίας του : ἐνῶ ἔχει τὴ σημασία τοῦ «*κι* ὅπως», μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ μὲ τὴ σημασία τοῦ «*κ'* ἴσαμε». Δὲν ἦταν ὅμως μόνο αὐτό· χαλάρωνε κιόλας τὴ συνέχεια *κ'* ἔσπαζε τὴν ἐνότητα τῆς εἰκόνας. Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ ἀδυναμία τῆς σύνταξης μὲ τὸ «*καί*», ἀπέναντι τῆς ἀπλῆς «*κατὰ* παράταξιν», δίχως τὸ «*καί*» ἢ ὅ τιδήποτε ἄλλο. (Ὁχι ὅτι καὶ τὸ «*καί*» εἶναι ἀποκλειστέο. Ἰσα-ἴσα : Στὸ Χατζόπουλο, λ. χ., τὸ «*καί*» ὄχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ ἀδυναμία, παρὰ ἐκφράζει μοναδικὰ τὴ συνέχεια τοῦ λυρικοῦ τόνου - τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια ἐνὸς μόνιμου καὶ ἀτμητοῦ λυρικοῦ τόνου, ἀρκετὰ ἴσως ἰδιότυπου, γνήσιου ὅμως.) Ἀλλὰ ἐδῶ δὲν εἶν' ὅμοια περίπτωση. Ἐδῶ τὸ *κι* ὡς, ἀπλῶς «*προσέθετε*», ἐνῶ ἡ ἀπαίτηση ἦταν γιὰ «*σύνθεση*». *Κ'* ἢ «*σύνθεση*» ξέρουμε πὼς εἶναι κάτι ὅλως ἄλλο ἀπ' τὸ ἄθροισμα. Σωστά, λοιπὸν, τὴ θέλησε τὴν ἀποφυγὴ τοῦ *κι* ὡς καὶ σωστὰ τὴν ἐξετέλεσε. Γεννήθηκε, ὅμως, ἀμέσως ζήτημα ρυθμοῦ τοῦ στίχου. Τὸ ἀντιμετώπισε ἀνατρέποντας τὸ κορφές ἀγιάζει σέ : ἀγιάζει τὶς κορφές, πού ἀσφαλῶς ὑπερέχει κατὰ τὸ ὄτι, μὲ τὴν πρόταξη τοῦ ρήματος, πρόβαλε ἐντονότερη ἢ σημασία του, ἔχει ὅμως ἄλλα, βαρύτερα ἐλαττώματα : ὁ βηματισμὸς τοῦ ἀγιάζει τὶς κορφές, μάλιστα μ' ἐκείνο τὸ χασμαδουδὸν *α* τῆς ἀρχῆς, εἶναι κατώτερος τοῦ τὶς κορφές ἀγιάζει. Μὰ αὐτὸ εἶναι τὸ λιγότερο· τὸ χειρότερο εἶναι πού μὲ τὴν πρόταξη τοῦ ἀγιάζει γίνεται κανοῦργια σύγχυση στὴν ἀπαγγελία καὶ πάει κανεὶς νὰ νομίσει πὼς πρόκειται γι' «*ἀγιάξι*». Ὅσο δὲ νὰ συνέλθει, πάει ὁ στίχος.

Ἀλλὰ ἔστο· ἀναπόφευκτα, ἴσως, ὅλ' αὐτὰ, μιᾶς *κ'* ἔπρεπε τὸ *κι* ὡς νὰ λείψει. Τί χρειάζόταν ὅμως ἡ παρακάτω παραλλαγή ; Ἡ αἰτία εἶναι ὀλοφάνερη : ἐνῶ εἶδε *κ'* ἔπαθε νὰ ξεφύγει τὸ *κι* ὡς τοῦ 2ου στίχου, μετὰ τὴ φοβήθηκε—τὴ φοβάται πάντα, σ' ὅλο του τὸ ἔργο ὁ Μελαχρινός, ἀντίθετα ἀπὸ τὸ «*μοντέρνο*» ἔλλειπτικό καὶ λακωνικὸ ὕφος, πού τὴν ἐπιζητεῖ—τὴ συνέχισεν τῆς δίχως «*καί*» παρατακτικῆς σύνταξης, *κ'* ἐπανάφερε τὸ «*καί*» στὸν 3ο τώρα στίχο : *κ' ἔρημα*... Κατ' ἀνάγκην ὅμως ἀφαίρεσε τὸ σπερνιαζούν καὶ τὶς συλλαβές πού ἀδειάσαν τὶς ἐγιόμισε μὲ τὸ ἐντελῶς ἀχρεῖαστο καὶ παράταλο ἔρημα. Ἀλλὰ διόλου ἔρημα δὲν εἶναι τὰ νερά, πού, ἴσα - ἴσα, καὶ ἡχερὰ εἶναι, καὶ τὴ Νύμφη χαιρετίζουν. Πὼς ἔρημα ; Μόνο γιὰ παραγέμιμα τοῦ στίχου· ἢ καὶ γιὰ ν' αὐξήσει κατὰ ἓνα ρ ἢ ὄχι δὰ καὶ σπουδαίας αἰσθητικῆς ἀξίας ὑδατίνην συνηχίωση τῆς ὅλης στροφῆς : *κ' ἔρημα τὰ ἡχερὰ νερά*. Νὰ λοιπὸν γιὰ τ' ὄλο πρόβλημα στὸ Μελαχρινὸ εἶναι πρόβλημα μορφῆς μονάχα. Ἄν ἦταν οὐσίας, ἂν ἐνδιέφερε τὸ τί θὰ εἰπωθεῖ καὶ ὄχι ἡ σκέτη ἡχητικὴ ἐντύπωση, δὲ θάμπαννε ἔτσι ἀστόχαστα ἓνα ἐπίθετο. (Κι αὐτὸ γίνεται παντοῦ, ὄχι μόνο μ' ἐπίθετα, παρὰ καὶ μὲ οὐσιαστικά, καὶ μὲ στίχους ὀλάκερους.)

Ὅσο πιά γιὰ τὸ σπερνιαζούν, ἔγινε καὶ αὐτὸ σπερνιαζοῦνε, πάλι γιὰτὶ ἔλειπε μιὰ συλλαβή· *κ'* ἦρθε δίπλα στὸ σύθρηνο, γιὰ νὰ συνηχίσει, ἀντιαι-

σθητικά όμως—σπερνιάζουνε σὲ σύβρηγο—μὲ τὸ ξωκλήσι, ἐντεινόμενης ἔτσι τῆς συριστικῆς τοῦ στίχου, στοιχεῖο πού διόλου δά τὸν τιμᾶ (τὸ δημοτικὸ γλωσσικὸ αἰσθημα τὴν ἀπεχθάνεται τῆ συριστικότητα)¹. Ἀλλά, γιὰ τὸ θεό, καὶ κεῖνο τὸ σπερνιάζουνε εἶναι τόσο φριχτό, πού θάλεγε κανεὶς ὅτι στὴν παραλαγὴ θάβρισκε τὴν εὐκαιρία νὰ τὸ πετάξει. Μά πού!

Ἄς ἔλθουμε στὴ 2η στροφὴ, τοῦ ἴδιου ποιήματος :

Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν :

Φ ί λ τ ρ ω ν :

1. Στὸ εἰκόνημα τὸ ἀπόθαθο	1. Στὸ εἰκόνημα τὸ ἀπόθαθο
2. κρεμιέται ἀχνὸ καντίλι.	2. κρεμιέται ἀχνὸ καντίλι.
3. Μιὰ δέηση ἄλικη θλίβεται	3. Ὡς δέηση ρόδων θλίβεται
4. τὸ ἄρρωστο, ἐμπρός σου δεῖλι :	4. μπρός σου, τὸ ἄρρωστο δεῖλι :
5. — Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε !	5. — Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε !

Ἄου, διορθώθηκε μὲν ἡ χασμαδία μιὰ δέηση ἄλικη τοῦ 3ου στίχου, (γινόμενη ἀπ' τὴν παθολογικὴ ἀγάπη τοῦ Μελαχρινοῦ στὴ λέξη ἄλικη, πού ἐξαρχῆς δὲν εἶχε τὴ θέση της ἐκεῖ), χάλασε ὅμως τώρα, ἀναιτιολόγητα, ὁ 4ος στίχος, μὲ τὴν ἀντιστροφὴ τοῦ : τὸ ἄρρωστο, ἐμπρός σου, σέ : μπρός σου, τὸ ἄρρωστο. Πῶς εἶναι δυνατό ἕνας μαέστρος τῆς ἠχητικῆς δεξιότηχίας νὰ μὴ νιώθει τὸ ἀπαράδεκτο ἐνὸς στίχου ἀρχίζοντος μὲ τὸ βάνουσο μπρός ; Κι ὅμως, νὰ πού εἶναι δυνατό. Ἀλλά γιατί, ἄραγε, ἐγινε τοῦτη ἡ ἀντιστροφή ; Ἴσως γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ἡ χασμαδία τοῦ ἄρρωστο, ἐμπρός, πού ὅμως, καὶ δίχως τὸ ἄχρηστο κόμμα ἀνάμεσα στὸ ἄρρωστο καὶ στὸ ἐμπρός, δὲν ἦταν δά καὶ τόσο φοβερὴ χασμαδία, ἀφοῦ τὸ ο καὶ τὸ ε μισοενώνωνται καὶ δίνουν ἕνα συμπαθῆ κυριασμὸ στὸ βᾶδιμα τοῦ στίχου. Ἐνῶ τὸ ἀρχίνιμα μὲ τὸ ἀπόφωρο μπρός εἶναι ἀπαράδεκτο.

Καὶ γιατί ἄρρωστο τὸ δεῖλι ; Δὲν καταλαβαίνω. Κι ἀφήνω πιά κεῖνο τὸ κρεμιέται, κοινὸ ἐπίσης καὶ στίς δύο μορφές, πού μπῆκε μόνο γιατί ἦταν παροξύτονο, κι ὄχι προπαροξύτονο, ἀντὶ τοῦ «κρέμεται». Ὅμως αὐτὸ τὸ κρεμιέται δηλώνει ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου τωρινῆ, ὄχι κατάστασιν παθητικῆ. Καὶ χρειάζοταν τὸ δεῦτερο. Ἡ διαφορὰ εἶναι σημαντικὴ κι ἀγεφύρωτη. Τὸ κρεμιέται ἀντὶ τοῦ δέοντος «κρέμεται» εἶναι ἀπαράδεκτο. Λέγεται λ. χ. : «Ἐάφνον χιμαίε καὶ κρεμιέται στὸ κλαδί!». Ἀλλά : «Τὸν βροῆκε νὰ κρέμεται κεῖ, ἀπὸ πολλὴ ὥρα.» Ἄλλο τὸ ἔνα, ἄλλο τὸ ἄλλο. Μά ὅλ' αὐτά, οἱ ἀκριβεῖς ἐννοεῖς τῶν λέξεων καὶ τὸ ἀντίκρουσμα μέσα τους τοῦ πραγματικοῦ, ὁ σεβασμὸς μάλιστα τοῦ πραγματικοῦ, εἶναι ζητήματα οὐσίας, ὄχι μορφῆς πού μόνη ἐνδιαφέρει τὸ Μελαχρινό.

Περίπτωση 2η :

Τῶν Ἀπολυτίκιων, πάλι, V : «Στὸ θρό τοῦ ἀπόσπερνου ὄνειρου...» ἡ 1η στροφὴ τῶν Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν ἀνώτερη ἀπ' τὴν ἀντίστοιχη τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν :

Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν :

Φ ί λ τ ρ ω ν :

1. Στὸ θρό τοῦ ἀπόσπερνου ὄνειρου	1. Στὸ θρό τοῦ ἀπόσπερνου ὄνειρου
2. μιὰ ἐλεγεία ἐθρύλει.	2. ρόδου ἐλεγεία ἐθρύλει.
3. Κάποιοι ἀσυνήθιστοι ρυθμοὶ	3. Νέοι, ἀσυνήθιστοι ρυθμοὶ
4. ἐτάραξαν τὸ δεῖλι.	4. τάραξαν τὸ ἀργὸ δεῖλι.

Εἶναι τάχα συμπτωματικὸ τ' ὅτι σ' ὄλο τὸ ἔργο τοῦ Μελαχρινοῦ σπᾶνια παραλλάζουν οἱ πρώτοι στίχοι κάθε στροφῆς ; Μήπως δὲν παραλλάζουν, ἀκριβῶς γιατί γνήσια ἐμπνευση, κι ὄχι λόγια δεξιότηχία, τοὺς ἔχει εὐστοχα ἐξαρχῆς πυρηνώσει καὶ πλάσει ;

Ἄλλο εἶναι τὸ ἀποκαλυπτικὸ. Ἐδῶ εἶχαμε στὸ 2ο στίχο : μιὰ ἐλεγεία ἐθρύλει, καὶ μᾶς προσφέρεται τὴν παραλλαγὴ τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν

1. Πεβλ. τὸ ἐπιτυχημένο ἐντούτοις τοῦ Χατζόπουλου : «Στοὺς Ἰσκιους σας ἀσάσαστες κορρές...», στὴ μετάφραση τῆς «Ἰριγένειας ἐν Ταύροις» τοῦ Γκαίτε, γινόμενο ἐπίσης ἐπιτηδὲς καὶ κατ' ἐκζητήριον συριστικῆς συνήχησης ἐκκαλούσης τὸν ψιθύρο τοῦ ἀνέμου μὲς ἀπ' τὰ φυλλώματα τῶν δέντρων.

τοῦτο τὸ ὅλως ἄλλο καὶ ἀπολύτως κατώτερο: ῥόδου ἐλεγεία ἐθρύλει. Καὶ δὲν ἐνδιαφέρει τόσο τὸ «κατώτερο», ὅσο τὸ λόγῳ ἐπιπόλαιου μανιερισμοῦ «ὄλως ἄλλο». Ποιά σχέση ἀνάμεσα στὸ μιὰ ἐλεγεία ἐθρύλει καὶ στὸ οἰκτρὸ ῥόδου ἐλεγεία ἐθρύλει; Τυχαῖο, λοιπόν, ἦταν τὸ εὐρημα τῆς «θρυλούσης» ἐλεγείας, τῆς ὑποστατικευμένης καὶ περιπλανώμενης Καθαρῆς Ἑλεγείας; Τοῦτος ὁ στίχος, ποῦ πάνω του ἐβάσιον—καὶ δίκαια—τόση ἐκτίμηση πρὸς τὸν Μελαχρινὸν, βουβὸς εἶχε μείνει γι' αὐτόν; Κ' ἐπίασε καὶ τὸν χάλασε γιὰ ἓνα βίταιο, γιὰ μιὰν ἀκόμη ἐκζήτηση φθηνότατης συνήχησης (ῥόδου... ἐθρύλει); Κρίμα σ' ὅσους τοῦ ἐβρίσκον τόσα καὶ τόσα! Εἶχε, λοιπόν, γίνῃ ἐρήμην τοῦ Μελαχρινοῦ; Καὶ μήπως ὁ Μελαχρινὸς αὐτός, ὁ τι καλὸ κάνει, τὸ κάνει μὲ πλήρη ἀσυνειδησία τοῦ «τί ποιεῖ»; (Λίγο - πολὺ, βέβαια, ὁ κάθε ποιητής. Μὰ ὄχι καὶ ὡς ἐκεῖ! Νὰ καταστρέφει ἀλόγιαστα τὶς καλύτερες ἐμπνεύσεις του!)

Ἄλλὰ γι' αὐτὸ ἐπιμένο: γιατί τούτη ἡ περίπτωση δείχνει πιά ὀλοφάνερα πόσο ἡ μορφὴ καὶ μόνο, τὸ σχῆμα τὸ κενό, ἀπασχόλησε πάντοτε τὸ Μελαχρινὸν. Ἄλλως θάνιωθε τί κατάλυση οὐσίας ἔκανε τὴν ὥρα πού, θηρεύοντας μιὰ συνήχηση παραπάνω, ἐκτελώντας τὴ μανιέρα του γιὰ τὴν ὁμορφὴ λέξη—ῥόδο ἀντί: μιὰ,—ναρκισευόμενος, μὲ τὴ σμίξη τῶν ἄσχετων—ῥόδου ἐλεγεία, σὺθηρο γωκλήσι, καὶ λοιπὰ παρόμοια—πρόσθετε κεῖνο τὸ ἀπαίσιον ῥόδο καὶ μετέβαλε μιὰ γνήσια—ἔστω καὶ ἀσυνεῖδη—σύλληψη, σὲ βερμπαισμὸ κούφιο καὶ ἀπαράδεκτο!

Ὅμως καὶ ὁ 3ος στίχος χάλασε, μὲ κεῖνο τὸ πεζολογικώτατο καὶ σκονισμένο νέον ἀντὶ κάποιου... ρυθμοῦ. Μὰ γιατί; Γιὰ χάρι τῆς ἀγοραϊότητος αὐτῆς τῶν «νέων ρυθμῶν», ποῦ δὲν εἶναι παρὰ ναρκισευτικώτατος ὑπαινιγμὸς τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ποίησίν του; (Ὅπου πιά ἐκκαλοῦνται συνειρμὸι ἀντιαισθητικοί, πολὺ τριμμένων φράσεων, ἀπὸ κριτικῆς θάλεγα: «Νέοι ρυθμοί, νέα ρίγη στὴν ποίησίν μας...» κ.λ.) Ἀφήνω ποῦ τὸ ἀσυνήθιστοι, μόνο του μὲν ἔλεγε πολλὰ, γιατί ἦταν, ἄλλωστε, τὸ μοναδικὸ ἐπίθετο τῶν «ρυθμῶν»—τῶν ρυθμῶν τοῦ δειλινοῦ, νὰ συνεννοούμαστε!—ἐνῶ τώρα, μετὰ τὸ νέον, χάνει καὶ αὐτὸ κάθε εἰδικὸ καὶ μυστικὸ νόημα, ὅπως καὶ τὸ δεῖλι τούς «ρυθμούς του», ποῦ δὲν τοῦ ἀνήκουν πιά. Ἄλλὰ ὁ Μελαχρινὸς δὲν γνωρίζει τὸ νόμο τοῦ ἐπιθέτου: ὅτι ἓνα ἐπίθετο, τὸ προσφέεσται, εἶναι κάποτε τὸ πᾶν· δυὸ ἐπίθετα ὅμως, ἢ τρία, ἢ χίλια, παρατιθέμενα, εἶναι τὸ τίποτε! Γιατί, λ. χ. στὸ παράδειγμά μας, τὸ ἀσυνήθιστοι πρόσθετε κάτι, ἔλεγε κάτι· ἐνῶ τὸ νέον ἀσυνήθιστοι δὲν προσθέτει τίποτε, δὲν λέγει τίποτε. Τόσο δύσκολο, λοιπόν, νὰ νιώσεις πὼς ἡ ποίηση ἀπαιτεῖ τὴ λέξη τὴ μιὰ, τὸ ἐπίθετο τὸ ἓνα, τὸ μονόκριβο; Πὼς ἡ ποίηση ἀπαιτεῖ τὸ τελειωμένο, τ' ὀριστικὸ, τὸ πάγιο; Καὶ πὼς ἀκριβῶς αὐτό, τὸ νὰ κνηγᾷς τὴ σύλληψη τοῦ ἐνός μὲ τὰ πολλὰ, προδίδει πλαστικὴ ἀδυναμία, ποιητικὴ ἀνημπορία;

Μὰ καὶ στὸν 4ο στίχο, τί γύρευε κεῖνο τὸ ἀργό; Γιατί ἀργὸ τὸ δεῖλι; Μήπως μονάχα γιὰ τὴ συλλαβὴ ποῦ χρειάστηκε, ὅταν τὸ ἐτάραξαν γίνηκε τάραξαν; Καὶ γιατί νὰ γίνῃ τάραξαν; Ὑπῆρχε λόγος; Ἄλλὰ, τὸ οὐσιαστικώτερο πὼς νὰ μὴν πρόκειται γιὰ καθαρὰ μορφικὴ, ἐξωτερικὴ, ἐγκεφαλικὴ δεξιότηχία, ὅταν ἓνα ἐπίθετο προστίθεται ἢ ἀφαιρεῖται, δίχως νὰ ἐνδιαφέρει ἂν ἀλλάξει τίποτε; Ὅταν ἓνα οὐσιαστικὸ—συνήθως τὰ «ῥόδα»!—παρεμβάλλεται ἢ ἀπορικτεται, δίχως ἀνησυχία, δίχως βαρύτερη εὐθύνη, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ γερμίσει μὲ τὶς δέουσες συλλαβὲς ὁ τᾶδε στίχος, ἢ γιὰ νὰ γίνουν οἱ δεῖνα συνηχίσεις; Καὶ γιατί, τάχα, τούτη ἡ ἀνεύθυνη δουλειὰ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀουδοσία τῶν κακῶν ποιητῶν, ποῦ αὐθαιρετοῦν διαρκῶς, καὶ στὰ ἐπίθετα καὶ στὰ οὐσιαστικά, καὶ σὲ ὅλα, γιὰ χάρι τοῦ «ὁμορφου». Ποιοῦ ἔργου «ὁμορφου» ὅμως; Τοῦ «καθαυτοῦ»; Μὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ καθαυτὸ ὁμορφο ἢ ἄσχημο!

Περίπτωση 3η:

Ἡ Πρόφαση μελαγχολίας, II: «Σ' ἓναν καθρέφτη ὀπάλιον τὸν πόθο ἔχει πλανέψει...» τῶν Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν, ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἀπ' τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν (στρ. 4-6, σ. 45):

Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν :

1. Σ' ἕναν καθρέφτη ὀπάλινο τὸν πό-
θο ἔχει πλανέψει
2. ἡ νοσταλγούσα μου ψυχὴ θεμένη
στ' ὄνειρό σου.
3. Πῆρε σε ὁ πόνος. **Μυστικοὶ κ'**
εὐλογημένοι δρόμοι
4. Ἄπ' τὴν καθημερινὴ ζωὴ πού ἀδρά
σὲ φθείρει, σώσου!

Φ ί λ τ ρ ω ν :

1. Σ' ἕνα καθρέφτη ὀπάλινο τὸν πόθο
ἔχει πλανέψει
2. ἡ νοσταλγούσα μου ψυχὴ θεμένη
στ' ὄνειρό σου.
3. Πῆρε σε ὁ πόνος. **Φάνταξε τοῦ ὄ-
νειρου καλεσμένη**
4. **κι** ἀπ' τὴν καθημερινὴ ζωὴ πού ἀ-
δρά σὲ φθείρει, σώσου!

Ἦ ὅπου ἀπορεῖ κανεὶς πῶς εἶναι δυνατὸ, ὁ ἴδιος ὁ πλάστης τοῦ θου στί-
χου τῶν Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν : πῆρε σε ὁ πόνος. Μυστικοὶ κ' εὐλογημένοι δρό-
μοι, νὰ τὸν θυσιάσει ἔτσι ἀστόχαστα στὸν ἀπὸ καμιά ἀποψη προτιμότερο :
...Φάνταξε τοῦ ὄνειρου καλεσμένη, πού ἡ μὲν προστακτικὴ φάνταξε συγγέται
μὲ τὸν ὁμοτύπο ἀόριστο τοῦ ρήματος (καὶ δὲν εἶναι διόλου ὑποχρεωμένος
κανεὶς νὰ κάμνει γραμματικὴ ἀναγνώριση τῶν λέξεων ἑνὸς ποιήματος), ἡ δὲ
ὄλη ἔννοια ἀποτελεῖ περιττὴ καὶ κατώτερης ποιότητος ἐπανάληψη τῆς οὐ-
σίας τοῦ 4ου στίχου. Κι ἀφήνω πιά ἐκεῖνο τὸ οἰκτρότατο κι, πού ἀφαίρεσε
ἀπ' τὸ στίχο τῶν Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν τὴν εὐγενίζουσα τὸ νόημα προστακτι-
κότητα - καί, ἰδιαίτερα, τὴν ἀμεσότητα τῆς «εἰς ἑαυτὸν» προσταγῆς, πού
ὑψωνε τὴ ρήση στὸ ἀποφθεγματικόν. Ἐνῶ ἔτσι, τὸ κατάντησε κοινὴ κα τε-
τριμμένη «συμβουλὴ», κοῦφια «δεοντολογία».

Ἦ ὅμως, δὲν ἐνδιαφέρει τόσο τὸ κακὸ τῆς παραλλαγῆς. Ἐνδιαφέρει τὸ
«γιατί». Γιατί νὰ κατασρέψει κείνη τὴν ὑπέροχη παράταξη;

Πῆρε σε ὁ πόνος. Μυστικοὶ κ' εὐλογημένοι δρόμοι.

Ἄπ' τὴν καθημερινὴ ζωὴ πού ἀδρά σὲ φθείρει, σώσου!

Τίποτε, λοιπόν, δὲν εἶχε νιώσει ἀπ' τὴν ἀξία τοῦ ἑλλειπτικοῦ: Μυ-
στικοὶ κ' εὐλογημένοι δρόμοι; (Ἄλλὰ, γενικά, ὁ Μελαχρινὸς δὲν ἔννοεῖ τίποτε
ἀπὸ τὸ λιτό. τὸ λακωνικό, τὸ λίγο. Τὸν λόγο τὸν κοφτό, τὸν σιωπημένο, τὸν
ὑπαινιγματικό, δὲν τὸν ἔννοεῖ. Κι ὅπου τὸν εἶχε κατορθώσει στὰ νιάτα του,
φρόντισε στὰ γεράματά του νὰ τὸν σβῆσει. Ἔτσι ἀπ' τὸ: Μυστικοὶ κ' εὐλο-
γημένοι δρόμοι, προτιμᾶει τὸ: Φάνταξε τοῦ ὄνειρου καλεσμένη ἢ ἀπ' τὸ: Μὰ
δέηση...θλίβεται, τὸ: Ὡς δέηση...θλίβεται, καὶ ἄλλα πολλά, ραιοναλιστικότερα,
καθημερινότερα, ἀψυχότερα.)

Νὰ ὅμως κ' οἱ στροφές 5 καὶ 6, πού ἀποδεικνύουν ὀδιάσειστα τὴν
πτώση τοῦ Μελαχρινοῦ τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν :

Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν :

1. Τὰ ρόδα ξενιτεύονται σὲ μνημικὴ ἐ-
ξορία
2. **στοῦ κάλεσμά τοῦ δύσματος πού ὑ-
πέρχρυσσο παλιώνει**
3. **καὶ μύρια χαιρετίσματα σὲ κρύ-
φιους κόσμους πάλλει.**
4. **Σὲ ἄρωμα ἀβρότατων ρυθμῶν σε-
μνὰ διαβαίνεις μόνη.**
5. **Καλωστὴν ! Κόσμοι ἀράχιννοι μὲ
ἄγνωρα ὑμένατων τούλια,**
6. **μελωδικὰ σὲ στόλισαν γιὰ ὑπό-
σχεσην ὑπέργεια.**
7. **Μὰ στὴν πικρὴν ἀπαντοχὴ τὸ ἐ-
παύριο πού θὰ κλαίει,**
8. **μὲς στ' ὄνειρό μας θὰ διαβεῖς σὰν
τὰ συρμένα ἀστερία.**

Φ ί λ τ ρ ω ν :

1. Τὰ ρόδα ξενιτεύονται σὲ μνημικὴ ἐ-
ξορία
2. **στοῦ δύσματος τὸ χρυσαφὶ κάλε-
σμα. Ἦρθε ἡ ὥρα,**
3. **πού χαιρετίσματα ἢ ψυχὴ σὲ ὠ-
ραίους κόσμους στέλνει.**
4. **Μὲ λύγισμα, ὡς κρῖνου ὑπόκλιση,
φέρνεις τὰ νύμφια δῶρα.**
5. **Τὸν ἐρχομό σου ἀλήθευε κρῖνου
εὐωδιά. (Καλωστὴν !)**
6. **Σὰ γιαισιμένη σὲ νερά, περπατεῖς
ἀεροπόδα.**
7. **Ντυμένη μὲ ἄχνη διάβαινες, ζη-
τώντας τὴν ψυχὴ μου,**
8. **νὰ βρεῖς τοῦ ἡλίου τὸ φάνταγμα,
πού κρῖβει ἐντὸς μου ρόδα.**

Μένει κανεὶς κατάπληκτος! Ἄπορεῖ! Ὁργίζεται! Προσπαθεῖ νὰ ἐξη-

γῆσει. Πάλι ἀπορεῖ... Μὰ γιατί τούτη ἡ ἐγκατάλειψη τῆς πρώτης μορφῆς τῶν δύο στροφῶν;

Ἄπὸ ποῦ νὰ πρωτοαρχίσουμε; Νὰ ὁ 2ος στίχος! Ὁποῦ τό: στὸ κάλεσμα τοῦ δίσματος ποῦ υπέρχρυσο παλιώνει, σπάνησε; στοῦ δίσματος τὸ χρυσαφὶ κάλεσμα. Ἦρθε ἡ ὥρα... Χωρεῖ, τάχα, σύγκριση ἀνάμεσα στὸ υπέροχο ποῦ υπέρχρυσο παλιώνει, καὶ στὸ ἄφτερο καὶ μίζερο, καὶ πεζολογικὸ χρυσαφὶ κάλεσμα; Χρειάζεται, λοιπόν, νὰ ἐπιμείνω στ' ὅτι ὅλη ἡ ἄξια τοῦ στίχου βρίσκονταν σ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ παλιώνει; Ἐγώ, τουλάχιστο, δὲν ξέρω στίχο εὐτυχέστερο στὴ σύλληψη τῆς δύσης: ποῦ υπέρχρυση παλιώνει! Κι ὅμως, αὐτὸ ἴσα-ἴσα βρῆκε ν' ἀντικαταστήσει ὁ ποιητῆς! Καὶ μὲ τί; Μ' ἐκεῖνο τὸ ἀχαρικήριστο χρυσαφὶ! Σὰ νὰ ἦταν τὸ χρώμα τῆς δύσης ποῦ ἀγνοοῦσαμε! Ἐνῶ ἦταν νὰ ἐκφρασθεῖ ὁ ψυχικὸς ἐκεῖνος τόνος- κείνο ποῦ υπέρχρυσο παλιώνει, εἴτε εἶναι δύση, εἴτε εἶναι δόξα, εἴτε εἶναι παρελθόν.

Ἄμ ὁ 3ος στίχος; Ἐδώ, ἀντὶ τοῦ: μύρια χαιρετίσματα πάλλει, ἔχουμε τὸ σπουδαῖο κατόρθωμα: χαιρετίσματα στέλνει! (Φτῖαιε κανεὶς νὰ γίνεαι πρόστυχος καὶ νὰ στείλει χαιρετίσματα στὸν ἴδιο τὸν ποιητῆ; Χρειάζόταν νάναί κανεὶς Μελαχρινός, κι ὄχι ἄπλὸς στιχοπλόκος, γιὰ νὰ ξέρει πῶς τὸ μόνον φευκτὸ ρῆμα δίπλα στὰ χαιρετίσματα ἦταν τὸ στέλνει; Πῶς, ἀκριβῶς γιατί δέκα φορὲς τὴν ἡμέρα «στέλνουμε χαιρετίσματα» τοῦ Κώστα, τῆς Μαρίας, τοῦ Γιάννη, ἴσα-ἴσα γι' αὐτὸ φροντίζουμε νὰ μὴ στέλνουμε χαιρετίσματα καὶ μὲς στους στίχους μας;) Κι ἀφήνω, φυσικά, τοὺς ὠραίους κόσμους ποῦ προτιμήθηκαν, μόνον γιὰ λόγους συλλαβικῶν καὶ ρυθμικῶν, ἀπὸ τοὺς λιγότερο κοινούς κρύφους κόσμους!

Ἔρχομαι στὸν 4ο στίχο, τὸν ἐξαιρετο, τὸ φίνο, ποῦ μὲ τραγικὴ ἀσυνειδησία ἀπερρίφθη καὶ ἀντικατεστάθη. Αὐτὸ τό: Σὲ ἄρωμα ἀβρότητα ρυθμῶν σεμνὰ διαβαίνεις μόνη, ἓνα ἄπ' τὰ καλύτερα ἐπιτεύγματα τοῦ Μελαχρινοῦ, κρίθηκε ἄπ' τὸν ἴδιο ὡς κακό, καὶ στὴ θέση του μῆκε γιὰ καλύτερο, τὸ οἰκτρότατο- κ' ἔγκεφαλικό: Μὲ λύγισμα, ὡς κρῖνον ὑπόκλιση, φέρνει τὰ νύμφια δῶρα. Ὅσο γιὰ κείνο τὸ πεζολογικότερο κοτρῶνι τῆς παρομοίωσης (ὡς κρῖνον ὑπόκλιση), φαίνεται πῶς δὲ σκοντάφτει ἀπάνω του ὁ ποιητῆς.

Νὰ περάσουμε στὴν ἄλλη στροφή; Μὰ ποῦναι τη; Δὲν τὴν ἀναγνωρίζει πᾶ κανεὶς! Οὔτε τὸν καλύτερο στίχο τοῦ Ἀπόστολου Μελαχρινοῦ τὸν βλέπει! Πᾶει τὸ ἀριστουργηματικὸ: Μὲς στ' ὄνειρό μας θὰ διαβεῖς σὰν τὰ συρμένα ἀστέρια! Ὅ τι καλύτερο εἰπώθηκε ποτὲ γιὰ τὸ διάβα τῆς Ἀγάπης μὲς ἄπ' τὴ ζωὴ μας, ὅ τι προσφύτερο γιὰ τὸν Ἐρωτα, γιὰ τὴ Γυναίκα, γιὰ τὴν Μορφή, ὁ Ἀπόστολος Μελαχρινός τὸ παραπέταξε! Γιατί, τάχα; Μήπως γιατί ἦταν σολωμικότερο; Μὰ ἦταν δὰ τὸ μόνον;.. Μετὰ ἄπ' αὐτό, τί νὰ ἐπιμείνουμε στὸν οἰκτρὸ 2ο στίχο, μὲ κείνη τὴν γαλισημένη—γιατί ὄχι καί... λουστραρισμένη στὸ στιλβωτήριο τῆς γειτονιάς;— ἀεροπόδα; Εἶδαμε καὶ πάθαμε ν' ἀπαλλαγοῦμε ἄπ' τὰ φορητά, τὰ ἔξω ἄπ' τὸ αἰσθημα τῆς γλώσσας μας, τὰ κακοχητότατα σύνθετα νεοπλασμάτα τοῦ Παλαμᾶ, γιὰ νάρθει ὁ Μελαχρινός—ὄχι ἄλλος, ὁ Μελαχρινός τοῦ 1934—καὶ νὰ τὰ ἐπαναφέρει.

Μὲ δυσκολία ἀναγνωρίζω μέσα στὸ ἄχρωμο καὶ ἀδιάφορο ντυμένη μὲ ἄχνη διάβαινες τῶν Φίλτρων, τοὺς ἄλλοτε ἔξοχους στίχους:

Καλῶστην! Κόσμοι ἀράχνηνοι μὲ ἄγνωρα ἡμέναιων τουλῖα,

μελωδικὰ σὲ στόλισαν γιὰ ὑπόσχεσην υπέρβγεια.

ποῦ χαρμαίστηκαν ἀνεξήγητα κι ἀσυγχώρητα, καί, σκοντάφτοντας στὸ ναρκισσισμό: ζητώντας τὴν ψυχὴ μου, τσακίζομαι ἔν τέλει στὸν κοῦφο λογαριθμὸ τοῦ 4ου στίχου: νὰ θρεῖς τοῦ ἡλίου τὸ φάνταγμα—δὲν καταλαβαῖνω τίποτε καὶ τίποτε ὁμορφο δὲ βρίσκω!—ποῦ κρύβει: ἐντός μου ρόδα—(ἐνῶ μποροῦσε, ἐξίσου, νὰ κρύβει καὶ ἀγκάθια, ἢ πατάτες, ἢ ὅ τι ἄλλο θέλετε!)

Π ε ρ ῖ π τ ω σ η 4η:

Στὴν Πρόφωση μελαγχολίας III: «Ἀπόψε ποῦ ἔρημ νιώθω τὴν καρδιά...» στροφ. 4 τῶν Π α ρ α λ λ α γ ῶ ν, ὁ ἐξαιρετος στίχος: Τὸ δειλινὸ τοὺς

ἴσκιους ὡς παράτεινε, κατάντησε: Τὸ δειλινό, φεύγοντας μὲ ἴσκιους μακροτά-
ξιδους.

Μὰ καὶ τοῦ Ἰσκιου τῆς Ἐριφύλης ἡ 1^η στρ. τῆς Ἀνθολογίας, παρμένη
ἀπ' τῆ «Ζωή» (1920-21), «μὲ αὐτόγραφες διορθώσεις τοῦ ποιητῆ στὸ περι-
ώριο» (καθὼς σημειώνει ὁ Η.Ν.Α.), εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπ' τὴν ἀντίστοι-
χὴ τῆς 13^η τῶν Φίλιτρων (3^η στή σελ. 84). Παραθέτω:

Ἄνθολογίας:

Φίλιτρων:

1. Παραμυθιάζει τὸ γλυκόθροο συντρι-
βάκι,	1. Παραμυθιάζει τὸ γλυκόθροο συντρι-
βάκι,
2. λὲς κ' ἔχει πάρει γιὰ ψυχῇ τὸ
στοχασμὸ τῆς.	2. λὲς κ' ἔχει πάρει γιὰ σκοπὸ τὸ
στοχασμὸ τῆς.
3. κι ἀπλώνει γύρου τοῦ ὄνειρου τὴν
πλάνη	3. Στὴ Φύση ἀπλώνει τοῦ ὄνειρου
τὴν πλάνη,
4. καὶ τὴ θροσιά καὶ τὸν καημὸ τῆς
νιότης.	4. μὲ τὴ θροσιά καὶ τὸν καημὸ πρῶ-
μῆς νιότης.

Ὅπου δὲ θὰ εἶχε ἴσως κανεὶς ἀντίρρηση γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς ψυχῆς σὲ
σκοπὸ, θὰ εἶχε ὅμως πολλὰς γιὰ κείνη τὴ Φύση, μὲ κεφαλαῖο μάλιστα, ποὺ
ἀντικατάστησε τὸ ἀπλό γύρου. Ἡ παραλλαγή γεννήθηκε ἀπὸ τὴν τάση
ν' ἀποφευχθεῖ αὐτὸ τὸ γύρου, ποὺ διάθεση ἐσωτερικῆς ρίμας μὲ τὸ ὄνειρου
τόχε ἀρχικὰ προτιμῆσει ἀπ' τὸ «γύρου». Ἀλλὰ ἡ Φύση, ποὺ μπῆκε στὴ θέση
τοῦ, εἰσφέρει στὸ στίχο ἕναν ἐγκεφαλισμὸ-προοιγιώνει σὲ ἀπεικάσματα
αἰσθητικῶν θεωριῶν γιὰ τὸ ρόλο τῆς Τέχνης!

Ὅσο γιὰ κείνο τὸ πρῶμῆς τοῦ 4^{ου} στίχου δὲν ἔχω τί νὰ πῶ, ἀφοῦ
χασμαδεῖ ὀλοφάνερα καὶ προσθέτει ἀναιτιολόγητα μιὰ συλλαβή. Μπῆκε κι
αὐτὸ ἐκεῖ γιὰ συνήχηση ἴσως—καημὸ πρῶμῆς, (αἠ-ώι)—ἀλλ' ἀποτελεῖ λάθος.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε μπρὸς σὲ τοῦτο: πὼς μιὰ ἀπὸ τίς
καλύτερες στροφῆς τοῦ Μελαχρινοῦ λείπει ἀπ' τὰ Φίλιτρα: ἡ πιὸ ἀγα-
πημένη ἴσως στροφὴ τοῦ ποιητῆ-ἡ καὶ εὐρύτερα ἀγαπημένη:

Καὶ τὸν καημὸ μου λὲν ὅλα ἐκεῖ πάνω,
μὲ τὰ νερένια κι ἀνθινὰ τους χεῖλην:
«Ἦθελα αὐτὸ νὰ πῶ καὶ νὰ πεθάνω:
Νάξερές πόσο σ' ἀγαπῶ, Ἐριφίλη!»

Δὲν ξέρω, δὲν μορῶ νὰ βρῶ τί συμβαίνει. Γιατί αὐτὴ ἡ ἔλλειψη κρι-
τηρίου, ποὺ πετάει, ὡς ἀχρηστες ἢ κακές, στροφῆς σὰν τὴν παραπάνω; Μ' ἂν
ἔνας ποιητῆς, τόσο πολὺ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμῆσει σωστὰ τὰ ἴδια του
τὰ ἐπιτεύγματα, θὰ πρῆπει ν' ἀμφιβάλλει κανεὶς σοβαρὰ γιὰ τὴν ἀντοχὴ τοῦ
ποιητικοῦ του αἰσθητηρίου.

Περίπτωση 5^η:

Παραβάλλω τὸ γνωστὸ «Χαῖρε», μὲ τὸν ἔντονα βυζαντινὰ χαρακτηρισμῶν,
ὅπως ἦταν στὴν πρώτη του μορφή, τοῦ Ὁ δ ρ ὁ μ ο ς φ έ ρ ν ε ι... (1905),
δηλαδὴ στὴ μορφή ποὺ διατήρησε ὁ Η.Ν.Α. στὴν Ἀνθολογία, κι ὅπως κα-
τάντησε στὴν παραλλαγή τῶν Φίλιτρων (σελ. 18):

Ὁ δ ρ ὁ μ ο ς φ έ ρ ν ε ι:

Φίλιτρων:

1. Τοῦ ἀθώρητου κι ἀνέγγιχτου δέρνει
μὲ πάλι ὁ πόνος.	1. Τοῦ ἀθώρητου κι ἀνέγγιχτου δέρνει
μὲ πάλι ὁ πόνος.
2. Πλανήθηκα ἴσκιων τρυγητῆς στὸ ἀλ-
λοπαρμένο δεῖλι,	2. Πλανήθηκα ἴσκιων τρυγητῆς σὲ ὀ-
πάλινο ἀπαλὸ δεῖλι,
3. πρὸς τὸ ὑπεράψηλο δεντρὸ ποὺ ἀ-
σήκωσε ἢ κορφή σου,	3. πρὸς τὸ δεντρὸ ποὺ ἀσήκωνεν ὀ-
πιὸ ψηλὸς του κλώνος,
4. μὲ παρωρίμαντους καρπούς τὰ φευ-
γαλέα σου χεῖλη.	4. ῶριμους, πορφυροὺς καρπούς, τὰ
φευγαλέα σου χεῖλη.
5. Μὲ ἀκολουθᾷ ὁ ἀντίλαλος στίς
ἔρμες πλάκες μόνος,	5. Στὸ ἔρμο πλακόστρωτο ἀκολουθᾷ
μὲ, ὡς ἴσκιος τῆς ψυχῆς μου,

Προσετέθη ὄλο τοῦτο! →

ὁ ἀχὸς τοῦ διάβα μου. Ἐξαρση ῥόδων
στὴ δύση! Βλέπω
στὸ παραγαμὸ τῶν γιασεμῶν νὰ σειέ-
ται ἀνθὸς μαντίλι.

6. *κι ἀπ' ε' ἀνθη* τὰ θρηνητικὰ τοῦ χινοπώρου δρέπω
7. *στοὺς κήπους σου τοὺς κρεμα-
στοὺς πού ἀλλόχραιοσαν «θυμῆσου»*
8. *τὸ Χαῖρε πού ἀφροκρέμασε ἡ
ἀναβρυτὴ φωνή σου.*
6. *κι ἀπ' ὄλα* τὰ θρηνητικὰ τοῦ χι-
νοπώρου δρέπω
7. *στὸ γήτεμα τοῦ κήπου σου, πού
ἀλλόχροιασε:* Θυμῆσου,
8. *τὸ Χαῖρε ἀβρό, πού ἀνύψωνε σὺ
ἀνάβρυσμα ἡ φωνή σου.*

Ὁ 1ος στίχος, πού δὲν παραλλάζει, δικαίωνει τὴν ἀποψη πού διατύ-
πωσα παραπάνω.

Ὁ 2ος στίχος προδίδει ἐκζητήση ἀντιαισθητικῆς συνήχησης: ὀπάλινο
ἀπαλό, (οπ-απ). [Ὁ Μελαχρινὸς τῶν Φίλτρων, τοῦ 1934, καί, περισσότερο,
τῶν Ἀπολλώνιων Α' καὶ Β', τοῦ 1938, εἶναι πιά δούλος τῆς μανιέ-
ρας του. Πρβλ. λ. χ. ἀπὸ τὰ Φίλτρα: *ἄζωη* ἔκανα τὴ *ζωή* μου—φριχτὸ
τὸ *ἄζωη!*—(σ. 52, στίχ. 2), ἡ: μὲς στοὺς *ξύπνιους ὑπνοβάτης*, (σ. 52 στίχ.
4), ἡ: ὁ *ἀδραχιάς, κνημάτα* (σ. 52, στρ. 3, στίχ. 4)-ἀφόρητο! *Κι ἀπ' τὸν*
Ἀπολλώνιο, Β': πού *ἀπὰ στρογιάρια ἐκέντα οἰστρηγγα* (στίχ. 586) ἡ:
μεστὰ στάχια, ξεπίτηδες, (στίχ. 636) κ. ἄ. π.]

Ὁ 3ος στίχος τῆς παραλλαγῆς τῶν Φίλτρων πόσο κατώτερος τοῦ
Ὁ δρόμος φέρνει! Ἦταν: πρὸς τὸ *ὑπεράψηλο δεντρὸ* πού ἀσκήκωσε
ἡ κορφὴ σου καὶ κατάντησε: πρὸς τὸ δεντρὸ *πού ἀσήκωνεν ὁ πιὸ ψηλὸς του*
κλώνος! Ἄλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὑπεράψηλο ὄχι μόνο ἔδενε κ' ἐνέτεινε σὲ λιτό-
τερη (μὰ καὶ πυκνότερη) μορφὴ τ' ὄλο νόημα, παρὰ καὶ μουσικὰ ὑπερῆξε,
χάρη στὴν προτίμηση κιόλας τοῦ ὑπεράψηλου ἀπὸ τὸ κοινὸ «υπερύψηλου».
Μάλιστα, τὸ προπαροξύτονιζόμενο αὐτὸ ἄ του ὑπεράψηλου, ἐκτεινόμενα ἀναγα-
καῖα (ὑπεράααψηλο) σὲ διάδεκα ὑποδηλωτικῆ θεοράτου ὕψους, κ' ἔτσι, μὲ τὸ
μάκρμα, ἐκκαλοῦσε τὴν ἰδέα κάποιου ἀργοῦ, θανμαστικοῦ, δεητικοῦ, πού
κραταεῖ πολὺ, γιατί ἐπὶ πολὺ ἔχει ν' ἀναβλέψει, ἀναμετρημοῦ τοῦ πελώ-
ριου δέντρου! Χάρισμα ἐξάισιο, πού περιφρονήθηκε ἀλόγιστα τὸ στίχο
τῆς παραλλαγῆς τῶν Φίλτρων. Ποιὸ ἦταν τὸ νόημά του; Μά, ποιὸ
ἄλλο παρὰ κείνο πού προέκυπτε ἀπὸ τὴν, ὄχι γιὰ ρυθμικοὺς μονάχα λόγους,
προτίμηση τοῦ σπανιότερου καὶ δημοτικότερου δεντροῦ, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ καὶ
λογιότερου «δέντρου»; Κάτι τὸ ἀτόφιο, τὸ μεστό, τ' ὀρθόστυλο, κάτι τὸ αὐ-
τεπίβολο ὑπάρχει στ' ὀξύτονο δεντρὸ, πού λείπει—ἴσως κ' ἐξαιτίας τῆς κοι-
νοχρησίας—ἀπὸ τὸ «δέντρο». Κι ἀκριβῶς, ἡ ἔνταση αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης—
ἀναμεταξὺ τοῦ ὑπεράψηλου, ἀπ' τὴ μιὰ, (τοῦ ὑπερούσιου δηλαδή, τοῦ ὄνει-
ρικοῦ, τοῦ ἀλλόκομου, στὰ «ἐκείθεν», στὰ «πέρα», στὰ «ἔξω») κι ἀπ'
τὴν ἄλλη τοῦ ἐδώ, τοῦ ἀτόφιου, τοῦ ἄπτοῦ, τοῦ δεντροῦ, (τοῦ ἀπὸ πολλὴν
ὄξυτονια πολὺ πὸ βυθύριζου, εὐθειακότερου, δωρικότερου δεντροῦ)—αὐτῆ,
ἴσα-ἴσα, ἡ ἀντίθεση ἦταν πού ἐπεζητεῖτο καὶ πετυχαίνοντο τὸ στίχο τοῦ
Ὁ δρόμος φέρνει, ἐνῶ χάθηκε ὀλότελα στὸ στίχο τῶν Φίλτρων,
μ' ἐκεῖνο τὸ ἀρτερο: πού ἀσήκωνεν ὁ πιὸ ψηλὸς του κλώνος!

Μὰ κι ὁ 4ος στίχος τῶν Φίλτρων: *ῥίμους, πορφυροὺς καρπούς*, τὰ
φευγαλέα σου χεῖλη, πολὺ κατώτερος ἀπ' τὸν ἀντίστοχο τοῦ Ὁ δρόμος
φέρνει: *μὲ παρωρίμαντους* καρπούς τὰ φευγαλέα σου χεῖλη. Ἔχουμε πάλι
ἐδῶ τὴ μειωτικὴ τῆς ἔντασης ἀναδιπλωση τοῦ ἐπιθέτου. Γιατί, βέβαια, κα-
νεῖς δὲ θ' ἄρνηθεῖ πὼς τὸ ῥίμους πορφυροὺς δὲν μπορεῖ κἀν νὰ συγκριθεῖ
μὲ τὸ ἀρχικὸ παρωρίμαντους. Κεῖνο τὸ πορφυροὺς τί προσθέτει στὸ ῥίμους;
Τίποτε. Στὴ φύση τοῦ «ῥίμου» εἶναι τὸ «πορφυρὸ». Δὲν τονίζει παρατιθέμενο,
ἀτονεῖ. Μήπως ὅμως προσθέτει τίποτε στὰ χεῖλη; Μῆτε σ' αὐτὰ: εἶναι τὸ
κοινότερο γνώρισμα τους. Περιτέθει, λοιπόν. Κ' ἔτσι μένει, στὴν οὐσία,
σκέτο τὸ ῥίμους, πού πολὺ ἀπέχει νὰ παραβγεῖ τοῦ παρωρίμαντους! Νὰ γιατί
ὀνόμασα «μειωτικὴ τῆς ἔντασης» τὴν ἀναδιπλωση τοῦ ἐπιθέτου.

Ἄλλὰ τὸ παρωρίμαντους εἶχε κι ἄλλη ἀξία, χάρις στὸν ρυθμικὰ καὶ νο-

ηματικά αντίστοιχο τοῦ υπεράφηλου προπαροξυτονισμοῦ του, καί στήν ὑπερχουμένη ἀπ' τὸ «πάρωρα» ἐμπλουτιστική τῆς ἐννοίας του παρετυμολογική ἰδιουτυπία.

Τοῦ 5ου στίχου τοῦ Ὁ δ ρ ό μ ο ς φ έ ρ ν ε ι ἡ ὑπεροχή ἀπέναντι τοῦ ἀντίστοιχου τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν εἶναι μεγάλη. Γιατί ὁ στίχος ὁ ἀρχικός: Μὲ ἀκολουθῶ ὁ ἀντίλαλος στίς ἔρμες πλάκες μόνος, ἐκρυβε ἀξιόλογο νόημα, μ' ἐκείνον τὸν ἀντίλαλο τοῦ διαῖθα του, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ φύση τοῦ θύμιζε ἀδιάκοπα τὴν σωματικότητά του, τὴν πολὺ δεσμευτική του στὰ «ἐδῶ», στὰ «κάτω», στὸν κόσμου τοῦτο - αἰτία τοῦ ἀθώρητου κι ἀνέγγιχτου, τοῦ υπεράφηλου καὶ τοῦ φυγαλέα. Τὸ νόημα ὅμως τοῦτου, μαζὶ μὲ τὴν χάρη του καὶ τὸ ρυθμὸ του, χάνεται στὸ στίχο τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν: Στὸ ἔρμι πλακόστρωτο ἀκολουθᾷ με, ὡς ἴσκιος τῆς ψυχῆς μου, ὁ ἀχός τοῦ διαῖθα μου... Καί, βέβαια, ἐξαιτίας τῆς ἀφτερης παρομοίωσης, ποῦ κ' ἐγκεφαλικὴ παραμένει, κ' ἐκζήτηση προοιδίει σμίξης τῶν «ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων» μεταξὺ τους (ἀχός - ἴσκιος) καὶ μὲ τὰ νοητὰ (ἴσκιος - ψυχῆ). Εἶναι δὲ αὐτὸ ἡ κύρια μανιέρα τοῦ Μελαχρινοῦ, ποῦ μὲ τὸν Ἄ π ο λ ῶ ν ι ο Ἀ' καὶ Β' φτάνει στὰ μὴ περαιτέρω. [Πρβλ. λ.χ. τοῦ Ἄ π ο λ ῶ ν ι ο Ὑ Ἀ': Ἔνε μου, ποῦ ἀντιλάλει ἀργὰ τὸ πέρασμα σου ἢ λίμνη, (σ. 20, στίχ. 1) σὰ γίνεται ἴσκιος ἢ ὥρα, (σ. 20, στίχ. 4) οἱ ἀχοὶ νερῶν παίρνουν μορφές καὶ περπατοῦν στὴ χλόη. (σ. 20, στίχ. 4). Καλὴ μου, ἀπόψε ὁ λόγος σου μοῦ εὐώδισσε τὴ στράτα, (σ. 20, στίχ. 11), σολωμικότητα δυστυχῶς! Κι ἀλαφροκρούει ὁ Ἥλιος, (σ. 21, στίχ. 3) ἀκοῦν τὸν Ἥλιο, (σ. 21, στίχ. 9), κ. ἄ. ἀπειρα.]

Μὰ ἐπίσης, ὁ 5ος αὐτὸς στίχος τοῦ Ὁ δ ρ ό μ ο ς φ έ ρ ν ε ι ὑπερέχει τοῦ ἀντίστοιχου τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν, χάρη στήν ἀνωτερότητα, ἀπ' ἐνός, τοῦ πλάκες (μὲ τοὺς ἐντάφιους συνειρμούς τους), ἀπ' τὸ κρυερό καὶ ὀρολογικὸ πλακόστρωτο, καί, ἀπ' ἀτέρου, χάρη στὸ τελικὸ ἐκεῖνο μόνος, τὸ διπλοσήμενο («ὁ ἀντίλαλος μόνος», ἢ ἀνεξάρτητα, «ἐγὼ μόνος»), ποῦ χαρίζει κάποιον ἀξιοπρόσεχτο μετεωρισμὸ τοῦ νοήματος-στοιχείο ποῦ ὁ Κάλβος ἰδιαιτέρα, μὲ τὶς τελευταίους πάντα λέξεις τῶν 2ων στίχων κάθε του στροφῆς, δούλεψε μὲ τόση μαεστρία. [Πρβλ. λ.χ. ἀπ' τὸ «Εἰς Θάνατον», στρ. 3, στίχ. 1-2: Ἐδῶ σίγα κοιμῶνται | τῶν Ἀγίων τὰ λείψανα. Ὅπου τὸ κοιμῶνται λαμβάνεται καὶ σὰν ἀνεξάρτητο: Ἐδῶ σίγα κοιμῶνται, καὶ σὰν δευτέρω μὲ τῶν Ἀγίων τὰ λείψανα, ποῦ ἐρχεται κατόπιν φυσικότερο, σὰν ἀκουστικὸ ὁ 2ος στίχος: κοιμῶνται | τῶν Ἀγίων τὰ λείψανα.]

Πτώση, βέβαια, τὸ παραγόμενον τοῦ 6ου στίχου τῆς παραλλαγῆς τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν μ' ἐγκεφαλίστους, ὅπως τὸ: Ἐξαρχὴ ρόδων στὴ δύση, καὶ τοῦ 7ου μὲ βερμπαλισμούς, ὅπως τὸ: Βλέπω στὸ | σπαραγμὸ τῶν γιασεμιῶν νὰ σειέται ἀνθός μαντίλι.

Ὁ 6ος ὅμως στίχος τῆς παραλλαγῆς τοῦ Ὁ δ ρ ό μ ο ς φ έ ρ ν ε ι, πόσο ἀνώτερος ἀπ' τὸν ἀντίστοιχὸ τοῦ 8ου τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν! Κι αὐτὸ, φυσικὰ, χάρη σ' ἐκεῖνα τ' ἀνθη (ἀντὶ τοῦ ἄφτερου: ὄλα), τὰ μόνια ποῦ ἀξιοποιοῦν τὸ θρηνητικὰ, ἔχοντάς το γιὰ ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ τους (ἐνῶ στὸ στίχο τῆς παραλλαγῆς μένει ἀνεξάρτητο καὶ χάνει τὴ λεπτότητα καὶ μοναδικότητά του.)

Ἄλλὰ κι ὁ 7ος στίχος τοῦ Ὁ δ ρ ό μ ο ς φ έ ρ ν ε ι: στοὺς κήπους σου τοὺς κρεμαστοὺς ποῦ ἀλλόχροισαν «θυμήσου», εἶναι πολὺ καλύτερος, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπ' τὸν ἀντίστοιχο 9ου τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν: στὸ γήτεμα τοῦ κήπου σου ποῦ ἀλλόχροιαζε θυμήσου, ὄχι, βέβαια, χάρη στοὺς κήπους τῆς τοὺς κρεμαστοὺς (!), ποῦ δὲν εἶναι προτιμότεροι ἀπ' τὸ γήτεμα τοῦ κήπου τῆς, ἀλλὰ χάρη στὸν ἀόριστο καὶ πληθυντικὸ, ἀντὶ τοῦ παραταστικῆς κ' ἐνικού, τοῦ «ἀλλοχροῖω». Ὑπῆρχε ἐδῶ ἡ ἀπαίτηση κάποιου μονοστιγμικοῦ συμβόλου, καὶ γι' αὐτὸ ταίριαζε καλύτερα ὁ ἀόριστος τῆς ἀρχικῆς μορφῆς.

Ὁ 8ος στίχος, τέλος, τοῦ Ὁ δ ρ ό μ ο ς φ έ ρ ν ε ι: τὸ Χαῖρε ποῦ ἀφροκρέμασε ἢ ἀναβενθὴ φωνῆ σου, μολονότι διόλου ἱκανοποιητικὸς (ἐξαιτίας ἐκείνου τοῦ παλαμικότατου ἀφροκρέμασε) εἶναι ἐντελέστερος καὶ πιὸ συμπυκνωμένος ἀπ' τὸν ἀντίστοιχὸ τοῦ 10ου τῶν Φ ί λ τ ρ ω ν: τὸ «Χαῖρε» ἄβρό, ποῦ ἀνύφωνε στὸ ἀνάβρυσμα ἢ φωνῆ σου, μὲ τὴν ἀφόρητη συνήχηση τοῦ «Χαῖρε», ἄβρό καὶ ἀνάβρυσμα.

Κ Ρ Ι Τ Ω Ν Α Θ Α Ν Α Σ Ο Υ Λ Η Σ

Ἐπὶ εὐρέος μετώπου

Μὲ μιὰ μικρὴ προσπάθεια ν' ἀνάψουμε
τὸ καντίλι τῆς καρδιᾶς μας

θ' ἀποφεύγαμε τὶς συνέπειες τῶν πυροβολισμῶν.

Ὅμως τώρα οἱ ἐχθροὶ πληθύνανε
καὶ σ' ὅλη τὴ γῆς ἀκούγονται οἱ χτύποι
τῆς καρδιᾶς μας, μέσα στὴν ἠρεμία τῆς ἀναμονῆς,
κι ὅλους μᾶς στίβει ἡ ἀγωνία στὴ φούχτα τῆς
σὰ γινομένο γιὰ σπατάλημα καρπῶ.

Γιὰ μιὰ μπουκιὰ ψωμί περισσότερο
μένουμε νηστικοὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα,
γιὰ λίγο πιὸ γλυκόπιτο νερὸ
πυροβολοῦμε τὴν καλοσύνη.

Τὰ χαρακώματα σκέπασαν τὸν οὐρανό,
κι ἀπὸ τὰ δέντρα πέταξαν τὰ πουλιά μας.

Ὅτι μᾶς ἔφερε κοντὰ στὴν καρδιά μας
τὸ κάψαμε στὶς πεδιάδες τῶν μαχῶν.

Ὁ Θεὸς μας ἔγινε πολεμιστῆς
κι ὁ πόνος μας ξεθύμανε σὰν τὸ ἰώδιο τῆς θάλασσας.

Ἐκεῖνο τὸ ἐλάφι πὸν μᾶς ἔφερε κάθε πρωὶ
τὸ χαμόγελο καὶ τὴ διάθεση τῆς ζωῆς
τὸ σφάξαμε στὸ στρατόπεδο τῆς ταπείνωσης
γιὰ νὰ συντηρήσουμε τὸ θάνατο.

Ἐκεῖνη τὴ φούχτα πὸν ποτίσαμε τὰ πουλιὰ μὲ φῶς
τὴ γεμίσαμε μ' ἓνα ὄπλο.

Στὴν ἀγορὰ ἀναζητήσαμε τὴ σωτηρία μας,
ἐκεῖ μαθήσαμε καὶ τὸ τριαντάφυλλο τῆς ἐλπίδας.

Ὡ, μέσα σὲ τόσο πλατὺ μέτωπο
πὸν ἀπλώσαμε τὰ μίση μας
δὲν ἔμεινε χῶρος νὰ σταθεῖ ἓνας Μεσσίας.

Τώρα σκληρό εἶναι τὸ χέρι πὸν κρατεῖ τὸ λαιμό μας,
βαρὺ τὸ γόνατο πὸν πιέζει τὸ στήθος μας·
ποιός εἶναι ἄξιος νὰ μᾶς ἀπαλλάξει
ἀπὸ τοῦτο τὸν ἀνεπιθύμητον ἐναγκαλισμό;

Ἄν μέσα στὸ στρατόπεδο δὲν εἶχαμε ἀρρώστους,
κ' οἱ στρατιῶτες ἀποχτοῦσαν φτερὰ
κι ἀνέβαιναν τὰ σκαλοπάτια τ' οὐρανοῦ
μὲ τὴν ἴδια βιασύνη πὸν πᾶνε στὸν πόλεμο·
ἂν ὁ ἀρχηγός μας μποροῦσε νὰ μιλήσει μὲ τ' ἄστρα
κι ὁ ἀντίπαλός μας χαιρετοῦσε μὲ μιὰ λευκὴ σημαία
ἀπὸ χρυσάνθεμα·
ἂν ὁ πόνος μᾶς διηγίόταν τὴν ἱστορία τῶν ἀφανισμῶν·

ἂν δίναμε στὸν ἀρχάγγελο ἄδεια λίγες ὥρες·
 ἂν πεθαίναμε γιὰ τὴ ζωὴ ἑνὸς ἄλλου·
 ἂν στερέβαμε τὴν Ἀχερουσία λίγον καιρό·
 ἂν περπατούσαμε δυὸ - δυὸ σὲ μοναχικὰ μονοπατια,
 τότε τὸ δάκρυ μας θὰ γεννοῦσε τὸ Μεσσία
 τῆς ἀγαθοσύνης, ὅπως τὸ κύμα τὴν Ἀφροδίτη,
 αὐτὴ ποὺ ἔκανε τὴ ζωὴ μας ν' ἀνθίζει σὰν κῆπος
 σὲ τούτη τὴ μικρὴ κόλαση τῆς γῆς.

Θ Α Ν Α Σ Η Σ Φ Ω Τ Ι Α Δ Η Σ

Ἐπιτάφιο

Συνέβη νὰ κλαῖνε τὰ δέντρα
 καὶ νὰ γελοῦν οἱ ἀνθρώποι,
 νὰ μὴν τραγουδᾷ κανεὶς στὸ δρόμο
 καὶ νὰ βλέπεις χάλκινα ἀγάλματα,
 νὰ κηδεύουν βρέφη
 καὶ νὰ ὑπάρχουν ἄστρα,
 νὰ πολεμᾷς
 καὶ νὰ μὴ βρέχει μῆνες,
 ἢ νὰ μιλοῦν τρεῖς ἀνθρώποι
 καὶ σὺ νὰ χαϊδεύεις μὲ χαρὰ
 τὴν κόρη ποὺ πολὺ ἔχει ἀμαρτήσει, κορυφά,
 νὰ καίγονται σανά
 καὶ νὰ βαδίζουν αἰχμάλωτοι πρὸς τὴν παραλία,
 ἢ νάναί τὸ διπλανό σου σπῆτι θαλασσὶ χρωματισμένο
 καὶ σὺ νὰ μὴ μιλάς...
 Συμβαίνει.
 Μὰ νὰ κινήσεις γιὰ πάντα
 καὶ νὰ προσπαθεῖς ἀπὸ κεῖ νὰ μᾶς πείσεις, πῶς;

Τ Α Σ Ο Σ Κ Α Τ Ε Λ Α Ν Ο Σ

Φωναχτὸ παραλήρημα

Ὅταν ἡ νύχτα θάπλωνε μαῦρα, κατάστιχτα ἀπ' τ' ἀστέρια
 τοῦ ζόφου τὰ φτερά,
 βελούδινα, λευκά, μελαχρινά, ρευστὰ - ἄστατα τὰ χέρια
 σὲ θερμὴ προσφορά,
 λευκόντυτη, ἀστρομέτωπη, μελαχρινή μου,
 κορίτσι μου, ποὺ ριγηλὰ νερὰ
 εἶν' ἡ σάρκα σου, κολυμπητῆ ἢ πνιγμένου
 κλήρα καὶ κούνια καὶ ταφῆς φτερά,
 ὁ ἔρωτας ποὺ δὲν πετάει στὸ θεῖο λιβάδι, στὸν ἀσφοδελώνα,
 ὁ ἔρωτας μὲς στὰ κατάλευκα προσκέφαλα τοῦ αἵωνα,
 κοκκινομάγουλο παιδί ποὺ λιώνει,

τῶν θερμομέτρων στήλες σπάζει καὶ κλωτοῶ
 κι ἀδειάζει τὸν ὑδρογυρο ἀπ' τὰ φωτινά του μάτια,
 ὁ ἔρωτας νοστάλγησε καὶ σπαρταρῶ
 γιὰ παραμύθια,
 λευκά, τούλινα, ὄνειρένια, ποὺ ἀρχινᾶν...

ᾠ! τῆς χαρᾶς ἠχῆστε τοὺς αὐλοὺς!
 Σὲ σταθερὸ ἓνα ἐμβατήριο χαρᾶς, ὑψῶστε τὰ παιδιὰ!
 Στοὺς ξοχικὸν τοὺς δρόμους,
 τοὺς ἀμπελῶνες τοὺς ἀπέραντους ἄς μετράει ἡ ματιά,
 μὲς ἀπ' τὸ κύμα τῶν βουνῶν
 καὶ τὰ βουνὰ τῆς θάλασσας...

Φύκια ἀρμυρὰ μοσχοβολᾷ ὁ βουνίσιος βράχος
 καὶ σπάρτο κατακίτρινο - θαλασινὴ μιὰν ἀπλωσιὰ
 στήν ἀποθέωση τοῦ ἥλιου!

Μὲ ἠλιάνθεμα πετροβολιοῦνται τὰ παιδιὰ
 καὶ λαχταρῶ ἡ ψυχὴ τίς φάμπρικες
 μὲ τὰ γεωμετρικὰ τοὺς σχήματα,
 τὰ πεντακάθαρα ὑψωμένα.

Τῆς συνοικίας ἡ μούχλα ἄς φύγει πιὰ
 καὶ στὰ παράθυρα ἄς ἀνθίσουν τὰ βασιλικά,
 μυριόπλεχτα, ὀλοπράσινα ἀγιοκλήματα,
 καὶ πάνω τὰ μονάκριβα γαρούφαλα, τὰ κρεμεζιά -
 κατάφορτος καιρὸς,

μὲ τῆς ροϊδιᾶς τοὺς κάλυκες
 — μιὰ ὑπόμνηση τῶν κοριτσιῶν τὰ χεῖλια—
 καὶ πετροπέρικας ἄλια στὰ πλάγια
 καὶ τῆς φλογέρας ἡ νεροσυρμὴ στ' ἀπόσκια
 κι ἀκράταγος ὁ καταράχτης τῶν νερῶν
 στοὺς γυμνοὺς βράχους
 τῶν δυναμὸ βοιερὸ βογγητὸ κ' ἠλεκτρικὲς σπίδες
 καὶ τὰ μούσικλα τὰ φουσκωμένα τῶν ἐργατικῶν χειρῶν
 ποὺ τὰ πουνκάμισα τὰ σπάζουν!..

Τίς λεπτὲς πέτσιες τῶν ταμπούρων σπᾶστες!
 Πάνω ἀπὸ ταύρων τετωμένα δέρματα
 πῆδα, ᾧ χαρά,
 κ' ἐμπρός, γιουρούχια,
 ἀνάμεσα ἀπ' τίς ὑψωμένες σάλπιγγες
 στὸ νέο τυφῶνα τῶν ἡχῶν!

E Λ Λ Η Α Μ Ι Ρ Α

Ἕνας ἑαυτὸς εἶναι λίγος

Τρέχω...

Θάθελα νάχω μακριὰ μαλλιά

νά μὲ χενίζουν οἱ ἄνεμοι,
 νά νιώθω.

Γελῶ...

Ἔνα μωρὸ σκάβει τὰ σπλάχνα μου
-γελῶ.

Μὴ μὲ ρωτᾷς.

Τὰ μεσάνυχτα
θὰ πάρω στὸν κόρφο τ' ἀστέρια,
νὰ τὰ ζεστάνω,
καὶ στολισμένη
θὰ πορευτῶ στὰ διάσελα.

Τὰ μεσάνυχτα
θὰ ξαπλώσω...

Ἔλα!

Στὰ μάτια σου
ξαστερωῶσαν νὰ ὄνειρα.

Ἔλα,

στὶς φλέβες μου
τρέχει τὸ γέλιο σου.

Ἔλα, ντυμένος τὴ βροχή,

νὰ μὲ νοτίσεις,

ἔρωτεμένη τῆς νυχτιᾶς.

Θ' ἀπλώσω τὰ μπράτσα στοὺς
νὰ στηριχτῶ, [πόλους

νὰ τεντωθῶ

-δλόγυμνη καὶ κελαηδῶ!

Ρίξε τὸ σπέρμα σου στὴ γῆ

—ἡ γῆ εἴμ' ἐγώ!—

νὰ λευτερώσω ἀπὸ τὰ στήθια μου
[βουνὰ

κι ἀπ' τὴν κοιλιά ποτάμια.

Μοσκοβολοῦν οἱ φυλλοσιῆς

-μὴν εἴμ' ἐγώ;

Σταμάτ' Ἀδῆγὴ νὰ χτενιστῶ,

νὰ κρύψω τὰ σημάδια.

Ἄλλοσ' ἡλῖος σήμερα δὲ θάβγει-

-τὸν σφίγγω στὴν ποδιά,

σὰν παιδί

καὶ σὰν ἄντρα-

σὰ νὰσ' ἐσύ, ἀγαπημένε.

Στὰ πόδια μου

ἀπόμειν' ὁ ἴσκιος σου.

Δέσαν τ' ἀμύγδαλα!

Πετῶ

τὴν κάπα στὸν ἀέρα.

Κάτω ἀπ' τὸ χῶμα πὸν πατῶ
χορεύουν οἱ νεκροί.

(Μὲ τὰ τραγούδια τους
πηγαίνουν κ' ἔρχονται τὰ σύ-
Μεθῶ [νεφα)

κι ἀπλώνω τὴ χούφτα πάτημα
γιὰ ν' ἀνεβοῦνε - πρὶν γεννηθῶ
πόνεσα νάχω τὰ χέρια δεμένα.

Τὰ λύνω, κι ὅλα τ' ἄστρα
πάνω μου λύνονται καὶ πέφτουν.

Κι ὡς ψάχνω γύρω μου βουνὰ
γιὰ ν' ἀναπνεύσω ἀνέμους

ξάφνου πῶς μούρχεται

νὰ πιάσω ἀντάμα τίς κορφές
καὶ νὰ χορεύω.

Ἄσαα!..

Τὰ δάσα μάτωσαν στὶς ρίζες

μ' ἕνα συρτὸ ἀναστεναγμὸ

καὶ πῆραν τὴν κατηφοριά

μὲ τὸ τραγούδι τοῦ βοριά

στ' ἀπὸ τους χεῖλη.

Ἄι-ἄι, καὶ νάχα μιὰ ψυχὴ,

ξάρμενο μὲς στὰ δάσα,

νὰ δρασκελᾷ τὴ γῆς.

Καὶ μιὰ κραυγὴ

νὰ τὰ καλῶ

—ἄι, μιὰ χαρά!—

σ' ἕνα χορὸ

νὰ δέναμε τὸν οὐρανὸ

πηδώντας ἀπ' τὴ γῆ.

Δὲν ξέρω ἂν χαίρουμαι-

ἀγαπῶ!

Μι' ἀνάσα ν' ἀνασάνω-

λίγο νερό,

κοιλοπονῶ

ἕνα φιλι

καὶ τραγουδῶ...

Ἄ, λά! ξεκίνησα

-θαρθεῖς;

Μὲς στὴν καρδιά μου πάλλουν

τὰ στήθια κ' ἡ καρδιά τῆς γῆς.

Δίνω κλωτσιὰ στὸν οὐρανὸ

νὰ λυτρωθῶ, νὰ λυτρωθῶ!

Ἄ, λά! τὸν ἰσημερινὸ

νὰ πάρω γύρα

νὰ πατήσω!

WAL T WHITMAN

Ἀπόδοση: ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ

ΩΔΗ ΣΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ

1. Ἔλα, μοῦ εἶπε ἡ Μούσα,
ψάλλε μου ἔν' ἄσμα πού ποιητῆς δὲν τόχει ἀκόμη ψάλλει,
ψάλλε μου τὸ καθολικό.
- Σὲ τούτη τὴν πλατιά μας γῆ,
ἀνάμεσα ἀπὸ τ' ἄμετρο ὄγκωμα καὶ τὸ σαρίδι,
κλειστή κι ἀσφαλισμένη μέσα στῆς καρδιάς της τὴν καρδιά,
φωλιάζει ἡ σπορική τελειότητα.
- Ἀπὸ τὴν κάθε ζωὴ μερίδα λίγη εἶτε πολλή,
μὰ γεννημένο καὶ τ' ἀγέννητο, κρυμένος ἢ ἀκρυφτος ὁ σπόρος πε-
[ριμένει.
2. Νά! ἢ θρασομάτα πυργωτὴ ἐπιστήμη,
ὡσὰν ἀπὸ ἀψηλὸς κορφῆς τὰ ἐγκόσμια ἐποπτεύοντας,
ἀπανωτὰ τ' αὐταρχικά της γεννηθῆτω ξαμολάει.
Καὶ πάλι, νά! ἡ ψυχὴ, πιὸ πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ὅλη,
γι' αὐτὴν ἔχει σωρέψει ἡ ἱστορία τσόφλια δλόγυρα στὴ σφαίρα,
γι' αὐτὴν κυλᾶνε οἱ μυριάδες τ' ἄστρα στὸν οὐράνιο θόλο.
- Μὲ δρόμους κλωθογυριστοὺς ἀπὸ μακριὰ περικοπᾶ,
(σὰν ὅταν μὲ τὶς βόλτες ἀρμενίζει πλοῖο πάνω στὴ θάλασσα)
γι' αὐτὴν τὸ μερικὸ κατὰ τὸ ἀέναο ρέμα,
γι' αὐτὴνε τὸ ὕλικὸ κατὰ τὸ ἰδανικὸ τραβάει.
- Γι' αὐτὴν ὁ μυστικός ὁ μεταμορφισμός,
νὰ μὴ ἔχει δίκιο μόνον τὸ καλὸ, παρὰ καὶ τὸ κακὸ πού λέμε νά-
[χει κι αὐτὸ δίκιο.
- Ἀπὸ τὶς μάσκες τους, ὅτι κι ἂν εἶναι ἀδιάφορο,
ἀπ' ὀμπυσσμένο ὅλο σπυριά κορμί, ἀπὸ δύναμη καὶ πονηριὰ καὶ
[δάκρια,
ὕγεια νὰ ὀμπρίζει καὶ χαρὰ, χαρὰ καθολική.
- Ἀπὸ τὸν ὄγκο, ἀπ' τὴ σαπίλα καὶ τὴ φτήνεια,
ἀπ' τὴν κακιὰ πλειοψηφία, τὶς ἀπειροὺς λογῆς κατεργαριὲς ἀπὸ ἄτο-
[μα καὶ κράτη,
ἠλεκτρισμένο, μάλιστα ἀντισηπτικὸ, πού πιάνει, πλημυράει τὰ πάντα,
καθολικὸ εἶναι μόνον τὸ καλὸ.
3. Πάνω ἀπὸ τὶς μεγαλωμένες σὰ βουναὶ σαπρία καὶ θλίψη,
ἔν' ἄπιαστο πουλὶ ὀλοένα ζυγιάζεται, ζυγιάζεται,
ψηλὰ στὸν πάναγνον, ὀλόχαρον ἀέρα.

Ἄπ' τῆς ἀτέλειας τὸ πιὸ μαῦρο σύνεφο,
ξεχύνεται ὀλοένα ἀχτίνα ἀπ' τὸ πιὸ τέλειο φῶς,
ἀναλαμπή ἀπ' τῆ δόξα τ' οὐρανοῦ.

Στῆς μόδας, στῆς συνήθειας τὴν παραφωνία,
στὴ μανιακὴ τῆς Βαβυλώνας γλαλοή, τὰ ξεκουφαντικά της ὄργια,
κάθε λαλιᾶς σκοπὸς γλυκαντικὸς ἀκούγεται, μόλις ἀκούγεται,
ἀπὸ κάποια μακρινὴν ἀχτὴ σημαίνοντας τὸν τελικὸ χορὸ.

᾽Ὡ τὰ βλοημένα μάτια, ὧ οἱ καλότυχες καρδιές,
ποῦ βλέπουν, νιώθουν τὸ ἀραχνένιο νῆμα ποῦ ὀδηγᾷ
στὸ ἔβγα ἀπὸ τὸν φοβερὸ λαβύρινθο.

4. Καὶ σύ, ὦ Ἀμερικὴ,
γιὰ νὰ κορυφωθεῖ τὸ σχῆμα αὐτό, ἡ ἰδέα του κ' ἡ πραγμάτωσή του,
γι' αὐτὰ (κι ὄχι γιὰ λόγου σου) ἔχεις φτάσει.

Καὶ σὺ τὸ ἴδιο τ' ἀγκαλιάζεις ὅλα,
στὰ χέρια τὰ σηκώνεις, τὰ καλωσορίζεις ὅλα, τὸ ἴδιο σὺ ἀπὸ δρό-
κατὰ τὸ ἰδανικὸ τραβᾷς. [μους νέους πλατιούς,

Οἱ πίστες οἱ περιορισμένες ἄλλων λαῶν, τὰ περασμένα μεγαλεῖα,
γιὰ σένα αὐτὰ ἔναι μόνο μεγαλεῖα ἀπ' τὸ μεγάλωμά σου,
πίστες θεοποιῆς κι ἀπλοχωριῆς, ποῦ τὰ χωνεύουνε, τὰ νιώθουν ὅλα,
ὅλα στὴ διάθεση ὅλων.

᾽Ὡλα, στὴν αἰωνιότητα ὅλα,
ἡ ἀγάπη σὰν τὸ φῶς ποῦ σιωπηλὰ περιτυλίγει ὅλα τὰ πάντα,
ἡ καλύτερη τῆς Φύσης εὐλογία γιὰ ὅλα,
οἱ ἀνθοφοριῆς, καρποφοριῆς αἰώνων, κῆποι θεϊκοὶ καὶ σίγουροι,
μορφὴ καὶ πράγμα, μεγαλώματα, ἀνθρωπότητες, νὰ γίνονται ὄρι-
[μες πνευματικῆς εἰκόνες.

Δὸς μου ὦ Θεὲ νὰ ψάλλω αὐτὸν τὸ στοχασμό,
δὸς μου, σὲ μένα ἢ ὅποιον ἢ ὅποιαν ἀγαπῶ, τούτη τὴν πίστη μου
[ἄσβηστη,
στὸ σύνολό Σου, ὅ τι ἄλλο κρύβεις μὴ μᾶς τὸ κρατᾷς κρυφὸ μακριὰ μας;
τὴν πίστη στ' Ὅλον Σου κλεισμένο μέσα σὲ καιρὸ καὶ τόπο,
ὑγεία, εἰρήνη, σωτηρία καθολικὴ.

Εἶν' ὄνειρο;

᾽Ὁχι, μόνο ἂν τοῦτο λείψει τότε εἶν' ὄνειρο,
τοῦτο ἂν χαθεῖ, τὸ νόημα τῆς ζωῆς, τὸ σφρίγος τῆς εἶν' ὄνειρο,
κι ὅλος ὁ κόσμος ὄνειρο.

RAINER MARIA RILKE

'Απόδοση ἀπ' τὸ γερμανικὸ Β. F.

Οἱ σημειώσεις τοῦ Μάλτε Λάουριτς Μπρίγκε

... Ναί, λοιπόν, ἐδῶ ἔρχονται οἱ ἀνθρώποι γιὰ νὰ ζήσουν, κ' ἐγὼ θὰ νόμιζα πῶς πεθαίνει κανεὶς ἐδῶ. Ἦμουν ἔξω καὶ εἶδα : Νοσοκομεῖα. Εἶδα ἕναν ἀνθρώπο πὸν περπατοῦσε κ' ὕστερα σωριάστηκε χάρμῃ. Οἱ ἀνθρώποι μαζεύτηκαν γύρω του - αὐτὸ μὲ χάρις τὸ ὑπόλοιπο θέαμα. Εἶδα μιὰ ἔγκυα γυναίκα. Προχωροῦσε στὸ μάρκος ἑνὸς ψηλοῦ, θερμοῦ τοίχου, καὶ κάποτε - κάποτε τὸν ἔβλεπε, σὰ νάθελε νὰ πεῖσει τὸν ἑαυτὸς πῶς ἀκόμα ζοῖσε. Ναί, ζοῦσε. Κ' ὕστερα, γύρεψέ με στὸ χάρτη μου : Maison d' accouchements. Καλά. Θὰ τὴν ἀλαφρώσουν - τόσο τὸ μποροῦν. Πιὸ κάτω, Rue Saint Jacques, ἕνα μεγάλο χτίριο, μὲ σκεπὴ θολωτῆ. Ὁ χάρτης μου ἔλεγε : Val de Grâce, Hôpital militaire. Αὐτὸ δὲ μὲ χρειαζόταν νὰ τὸ μάθω, ἀλλὰ δὲν ἔβλαψε. Οἱ δρόμοι ἀρχίζαν νὰ μυρίζουν ἀπὸ κάθε μεριά. Μύριζαν, ὅσο μποροῦσες νὰ ξεχωρίσεις, ἰωδοφόρμιο, λίπος ἀπὸ pommes frites, φῶδο. ("Ὅλες οἱ πόλεις μυρίζουν τὸ καλοκαίρι). Ὑστερα εἶδα ἕνα παράξενο, θεότυπλο σπίτι· δὲν ἦταν σημειωμένο στὸ χάρτη, ἀλλὰ πάνω ἀπ' τὴν πόρτα ἔγραφε ἀρκετὰ εὐδιάκριτα ἀκόμα : Asile de nuit. Δίπλα στὴν εἴσοδο ἦταν οἱ τιμές. Τίς διάβασα. Δὲν ἦταν ἀκριβές.

Κ' ὕστερα ; Ἔνα παιδί σ' ἕνα σταματημένο παιδικὸ ἀμαξάκι. Ἦταν παχύ, πράσινο, κ' εἶχε ἕνα εὐδιάκριτο ἐξάνθημα πάνω στὸ μέτωπό του. Σίγουρα εἶχε γιαιτρευτεῖ πιά καὶ δὲν τὸ πονοῦσε. Τὸ παιδί κοιμόταν, τὸ στόμα ἀνοιχτό - μύριζε ἰωδοφόρμιο, pommes frites, φῶδο. Ὡστε ἔτσι ἦταν. Τὸ κυριότερο ὅμως, πῶς ἐξακολουθοῦσε κανεὶς νὰ ζεῖ. Αὐτὸ ἦταν, ἀλήθεια, τὸ κυριότερο.

Νὰ μὴν κατορθῶν νὰ κοιμηθῶ μ' ἀνοιχτὸ παράθυρο ! Ἠλεκτρικοὶ σιδηρόδρομοὶ τρέχουν δαιμονιομένα· καὶ μὲ θόρυβο μὲς στὸ δωμάτιό μου. Αὐτοκίνητα περνοῦν ἀπὸ πάνω μου. Μιά πόρτα κλείνει μὲ ὀρμή. Κάπου σπάει ἕνα τζάμι,

ἀκούω τὰ μεγάλα συντρίμια νὰ γελοῦν, τὰ μικρὰ νὰ κουνουρίζουν. Ὑστερα, ἔσφαινικά, ἕνας πνιχτός, κλεισμένος θόρυβος ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, μὲς ἀπὸ τὸ σπίτι. Κάποιος ἀνεβαίνει τὴ σκάλα. Ἐρχεται, ἔρχεται, ἀδιάκοπα. Εἶναι ἐδῶ, εἶναι κιάλας ἐδῶ, πέρασε. Καὶ πάλι ὁ δρόμος. Μιά κοπέλα τσιρίζει : Ah, tais toi, je ne veux plus. Ὁ ἠλεκτρικὸς τρέχει γεμάτος ἐξάφῃ κατὰ πάνω μου, μὲ προσπερνάει, προσπερνάει καταπλάκωνοντας τὰ πάντα. Κάποιος φωνάζει. Ἀνθρώποι τρέχουν ἐπαναλαμβάνονται. Ἔνας σκύλος γαυγίζει. Τὶ ἀνακούφιση ἀλήθεια : ἕνας σκύλος ! Κατὰ τὸ πρῶτο κιάλας κάποιος κόκωρας λαλεῖ, κι αὐτὸ εἶναι μιὰ δωρεὰ χωρὶς ὄρια. Ὑστερα κοιμάμαι, ἔσφαινικά.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ κρότοι. Ἀλλὰ ὑπάρχει ἐδῶ κάτι ποῦ εἶναι ἀκόμα χειρότερο : ἡ Σιωπὴ. Νομίζω πῶς σὲ μεγάλες πυρκαγιὰς ἐπεμβαίνει κάποια παρόμοια στιγμὴ ἀφάνταστης ἐντασης, τὰ τόξα τοῦ νεροῦ πέφτουν, οἱ προσώβστες παῦδον νὰ σκαρφαλῶνουν - κανένας δὲν κουνιέται. Ἀθόρυθα, ἕνα μαῦρο σύνεφο ξεκόθει ἀπὸ πάνω, κ' ἕνας ψηλὸς τοῖχος, μὲ τὴ φωτιὰ ποῦ κρυφοφαίνεται ἀπὸ πίσω του, λυγίζει ἀθόρυθα. Ὅλοι μένουν ἀκίνητοι καὶ, μὲ τοὺς ὤμους ἀνασηκωμένους ψηλά, τὸ πρόσωπο σφιγμένο γύρω στὰ μάτια, περιμένουν τὸ φοβερὸ χτύπο. Ἔτσι εἶναι τούτη ἐδῶ ἡ Σιωπὴ.

Μαθαίνω νὰ βλέπω. Δὲν ξέρω σὲ τί νὰ τὸ ἀποδώσω, μὰ ὅλα τὰ πράγματα μπηγόνται ὀλοένα βαθύτερα μέσα μου καὶ δὲν καταχωινιάζονται σ' ἕνα μέρος, ὅπου ὡς τώρα εὑρίσκαν τὸ τέλος τους. Ἔχω ἕναν ἔσωτερικὸ κόσμον ποῦ δὲν τὸν ἤξερα. Ὅλα τώρα πηγαίνουν κατὰ κεῖ. Δὲν ξέρω τί γίνεται ἐκεῖ μέσα.

Ἐγραφα ἕνα γράμμα, καὶ τότε συλλογίστηκα πῶς εἶμαι μόνον τρεῖς βδομάδες ἐδῶ. Τρεῖς βδομάδες ἀλλοῦ, στὴν ἐξοχὴ μας, ἄς ποῦμε, μποροῦσε νὰ φαίνονταν σὰ μιὰ μέρα. Ἐδῶ εἶναι χρόνια.

Δὲ θέλω νὰ γράψω κανένα ἄλλο γράμμα. Γιὰ ποῖό λόγο νὰ πῶ σ' ὅποιονδῆποτε πῶς ἀλλάζω; Ἄν πράγματι ἀλλάζω, τότε δὲ μὲν πιά αὐτὸς ποῦ ἤμουνα, κι ἂν πάλι εἶμαι κιὰτ διαφορετικό ἀπ' ὅτι ὡς τῶρα, τότε εἶναι φανερό πῶς δὲν ἔχω πιά στὸν κόσμον κανένα γνωστό. Καὶ σὲ ξένον κόσμον, σὲ κόσμον ποῦ δὲ μὲ γνωρίζει, μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ γράψω.

Τὸ εἶπα ἄραγε καὶ πρὶν; Μαθαίνω νὰ βλέπω. Ναί, μόλις ἀρχίζω. Ἀκόμα τὰ πᾶμε πολὺ ἀσχημα. Ἀλλὰ ἐλπίζω νὰ μοῦ φτάσει ὁ καιρὸς.

Τὸ ὅτι, γιὰ παράδειγμα, ποτέ μου δὲν εἶχα συνειδητοποιήσει, πόσα πρόσωπα ὑπάρχουν. Ἰπάρχουν ἕνα σωρὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπειρώς περισσότερα πρόσωπα, γιὰτὶ καθένας τους ἔχει πολλά. Εἶναι ἄνθρωποι ποῦ φοροῦν τὸ ἴδιο πρόσωπο γιὰ χρόνια; φυσικά, τοὺς φθείρεται, λερώνεται, σπάει στὶς ρυτίδες, πλαταίνει σὰ γάντι ποῦ φορέθηκε στὸ ταξίδι. Αὐτοὶ εἶναι κάτι σφιχτοχέρηδες, ἀπλοὶ ἄνθρωποι-δὲν τὸ ἀλλάζουν, δὲν τὸ δίνουν κἀν νὰ καθαριστῆ. Εἶναι πολὺ τους καὶ καλοὺς τους, διατίθενται, καὶ ποτὸς ἄραγε μπορεῖ νὰ τοὺς ἀποδείξει τὸ ἀντίθετο; Τότε ἀναρωτιέται κανεὶς: μιὰ ποῦ ἔχουν πολλὰ πρόσωπα, τί κάνουν μὲ τ' ἄλλα; Τὰ κουβαλοῦν μαζὶ τους. Θὰ πρέπει νὰ φορεθοῦν ἀπὸ τὰ παιδιὰ τους. Ἀλλὰ συμβαίνει καμιά φορὰ νὰ τὰ κληρονομήσουν οἱ σκύλοι τους. Καὶ γιὰτὶ ὄχι; Ἔνα πρόσωπο ἀξίζει ἕνα πρόσωπο.

Ἄλλοι ἄνθρωποι φοροῦν ἀφάνταστα γρήγορα τὰ πρόσωπά τους, τὸ ἕνα ὑστερ' ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ τὰ περιφέρουν. Στὴν ἀρχὴ μοιάζουν σὰ νὰ ἔχουν ν' ἀλλάζουν σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ; ὅμως δὲν ἔχουν μήτε κἀν σαράντα-νὰ κίσλας τὸ τελευταῖο τους. Αὐτὸ ἔχει, φυσικά, τὴν τραγικότητά του. Δὲν ἔχουν συνειθίσει νὰ κάνουν οἰκονομία σὲ πρόσωπα καὶ τὸ τελευταῖο τους τὸ φορᾶνε ἐδῶ καὶ ὄχτῳ μέρες; ἔχει τρύπες, εἶναι σὲ πολλές μεριτὲς λεπτὸ σὰ χαρτί, κ' ὑστερα ὅσο πᾶει φτάνει κανεὶς στὸ ὑπόστρωμα, ποῦ ἀρχίζει νὰ διαφάνεται τὸ μὴ-πρόσωπο, καὶ περιφέρεται πιά μ' αὐτό.

Ἄλλ' ἡ γυναίκα, ἡ γυναίκα: εἶχε τελείως πέσει μὲς στὸν ἑαυτὸ της, κατάντικρον στὰ χέρια της. Ἦταν στὴ γωνιὰ Rue Notre Dame des Champs. Ἀρχισα νὰ πηγαίνω σιγὰ-σιγὰ, μόλις

τὴν εἶδα. (Ὅταν οἱ φτωχοὶ ἄνθρωποι συλλογιούνται, δὲν πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς ἐνοχλεῖ. Ἴσως ἀλήθεια κἀτὶ νὰ μπορέσουν καὶ νὰ σκεφτοῦν.)

Ὁ δρόμος ἦταν πάρα πολὺ ἄδειος, ἡ ἐρημιὰ του ἀθρημονοῦς ἀπὸ ἀπραξία καὶ μοῦ τράβηξε τὰ βήματα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου, καὶ ποδοκρότησε μ' αὐτά, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, σὰ μὲς σὲ ξυλοπάπουτσα. Ἡ γυναίκα φοβήθηκε, κι ἀνασῆκωσε τὸ κεφάλι της πολὺ γρήγορα, πολὺ διαστικά, ἔτσι πολὺ τὸ πρόσωπό της ἔμεινε κολλημένο στὶς δυὸ παλάμες της. Μπορούσα καὶ τὸ ἔβλεπα νὰ κοιτάει ἐκεῖ μέσα τὸ κούφιο του πρόπλασμα. Μοῦ κόστισε ἀπερίγραπτη ὑπερένταση νὰ στέκομαι κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ χέρια καὶ νὰ μὴ γυρίσω νὰ κοιτάξω τί εἶχε ξεκολληθεῖ ἀπὸ αὐτά. Μὲ γέμιζε βέβαια ἀγριὰδα νὰ δῶ ἕνα πρόσωπο ἀπὸ μέσσα, ὅμως φοβόμουν πολὺ περισσότερο ν' ἀντικρίσω τὸ γυμνὸ, πληγασμένο κεφάλι χωρὶς πρόσωπο.

Φοβάμαι. Κἀτὶ πρέπει νὰ κάνει κανεὶς γιὰ νὰ καταπολεμήσει τὸ φόβο, μιὰ καὶ τὸν ἔχει. Θὰ ἦταν πολὺ ἄσχημο ν' ἀρρωστήσει κανεὶς ἐδῶ, κι ἂν ἐρχόταν κανεὶς ἀπὸ δῶ μέσσα ἡ ἐμπνευση νὰ μὲ στείλει στὸ Hôtel Dieu, τότε σίγουρα θὰ πέθαινα κειπέρα. Αὐτὸ τὸ Hôtel εἶναι ἕνα εὐχάριστο, φοβερὰ περιζήτητο ἴδρυμα. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσει τὴν πρόσοψη τοῦ Καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν Παρισίων χωρὶς τὸν κίνδυνο νὰ καταπατηθεῖ ἀπὸ ἕνα ἀπ' τὰ ἄπειρα ἀμάξια ποῦ τρέχουν ὅσο γίνεταὶ γρηγορότερα. Εἶναι κἀτὶ μικρὰ αὐτοκίνητα ποῦ κορνάρουν προχωρώντας, κι ἀκόμα ὁ ἴδιος ὁ δούκας τοῦ Σαγκιὰν ἀναγκάσθηκε νὰ διατάξει νὰ σταματήσῃ τὸ ἀμάξι του, ὅταν ἕνας τῶσος δὰ μικρὸς κι ἀσημαντὸς μελλοθάνατος τόβαλε μὲ τὸ νοῦ του καὶ μ' ὄλη του τὴν καρδιά νὰ πᾶει ἀπ' εὐθείας στὸ ἴδρυμα τοῦ Καλοῦ Θεοῦ. Οἱ μελλοθάνατοι εἶναι ξεροκέφαλα πλάσματα, κι ὅλο τὸ Παρίσι ξαφνιάζεται, ὅταν ἡ Madame Legrand, κεντήστρα τῆς ὁδοῦ τῶν Μαρτυρῶν καταφθάει σὲ μιὰ ὀρισμαμένη πλατεία τοῦ Παρισίου.¹ Εἶναι ἀ-

1 Σ. τ. Μ. Δὲν ἀντέχω στὸν πειρασμὸ νὰ μὴ σημειώσω πόσο αὐτὴ ἡ σκηνὴ, ἡ τόσο ἀπλοῖκὰ δοσμένη, βοήθηε τόσο ἰσχυρὸν ἀντίλαλο, χρόνια ἀργότερα, στὴν πέμπτη Dui-neser Elegie: Plätze, o Platz in Paris, unendlicher Schau-wo die Modistin, Madame Lamort [platz

ξιοπαταήρητο πώς τὰ διαβολεμένα του-
τα μικρά αυτοκίνητα έχουν ασυνήθιστα
έγκυςτικά θαμπά τζάμια στα παράθυρά
τους, κ' έτσι πίσω απ' αυτά μπορεί κα-
νείς να δει τή θαυμασιότερη επιθανά-
τια άγωνία - γι' αυτό άρκει και ή φαν-
τασία μιās θυρωρού. "Αν έχει κανείς
περισσότερη φαντασία και τή σπρώξει
και σ' άλλη κατεύθυνση, γίνονται άπε-
ριόριστες οι δυνατότητες. "Αλλά έχω δει
και άνοιχτά μόνιππα, πολιτικά μόνιπ-
πα, με άνασηκυμένη τήν κουκούλα τους,
πού τρέχαν με τήν συνήθη ταρίφα : δυο
φράγκα ή ώρα του θανάτου.

Τό εξαίρετο τουτο "Ιδρυμα είναι πο-
λὸ παλιό· κι απ' τόν καιρό του Κλό-
βιος πέθαινε κανείς μέσα κει σὲ μονα-
χικά κρεβάτια. Τώρα είναι 556 τὰ κρε-
βάτια όπου μπορείς να πεθάνεις. Φυσική
βιομηχανοποίηση. Μὲς σὲ τέττα τρομα-
κτική παραγωγή οὔτε κι ὁ μοναχικός
θάνατος δὲν μπορεί νὰ πραγματοποιηθεῖ
τόσο εύκολα - ἀλλὰ δὲν πρόκειται καν
γι' αὐτό. "Η μάζα τὸ ἀναλαμβάνει. Ποιός
δίνει σήμερα κάτι περισσότερο για ἕναν
καλὰ ἐπεξεργασμένο θάνατο ; Κανένας.
"Ακόμα και οἱ πλούσιοι, πού θὰ μπο-
ροῦσαν νὰ τὸ ἐπιχειρήσουν, και νὰ πε-
θάνουν ἐξαιρετικότερα, ἀρχίζουν νὰ γί-
νονται ἀδιάφοροι και ἀμελεῖς. "Η ἐπι-
θυμία ν' ἀποχτήσει ἕνα θάνατο δικό
σου, ιδιαίτερα, γίνεται ὅσο πάει και
σπανιότερη. "Ακόμα λίγον καιρό και θά-
ναι τόσο σπάνια ὅσο μιὰ ιδιαίτερη ζωή.
Θεέ μου, ἐκεῖ φτάσαμε. "Ερχόμαστε, θρι-
σκουμε μιὰ ζωὴ ἐτοιμῆ· δὲν ἔχουμε
παρὰ νὰ τή φορέσουμε. Μπορεῖ μόνοι
μας νὰ τὸ θέλουμε, μπορεῖ και νὰ μᾶς
αναγκάζουν : ἔλα, μὴν ἀγωνίζεσαι, voi-
là votre mort, monsieur. Πεθαίνουμε
ἀκριδῶς ὅπως γεννιόμαστε· πεθαίνουμε
ἀπ' τὸ θάνατο πού ἀνήκει στήν ἀρρώ-
στια πού μᾶς κατέχει - γιατί ἀπὸ τότε
πού ξέρουμε ὅλες τίς ἀρρώστειες, ξέ-
ρουμε και πὼς ὅλες οἱ διάφορες ληθαρ-
γικές μας καταλήξεις ἀνήκουν στίς ἀρ-
ρώστειες κι ὄχι στίς ἀνθρώπους· κι ἀ-

die ruhloser Wege der Erde, endlose Bänder
schlingt und windet, und neue aus ihnen
Schleifen erfindet, Rüschen, Blumen, Ko-
[karden, künstliche Früchte, — alle
unwahr gefärbt, — für die billigen
Winterhüte des Schicksals.

Περὶ ἄλλο, πόσο και οἱ στίχοι αὐτοὶ ἔχουν,
με τή σειρά τους, τήν ἀντιστοιχία τους στήν
"Ε ρ η μ η Χ ὠ ρ α του Eliot, στίχ. 43 κ. ἑπ.

κόμα πὼς ὁ ἀρρωστος δὲν ἔχει περίπου
καμιὰ σχέση μ' ὅλ' αὐτά.

Στὰ σανatóρια, ὅπου, ἀλήθεια, κα-
νείς πεθαίνει τόσο πρόθυμα και με τό-
ση εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς γιατροὺς και
τίς νοσοκόμες, πεθαίνει ἕνα θάνατο ἀπ'
αὐτοὺς πού βρίσκονται στή διάθεση τοῦ
ιδρύματος - αὐτὸ τουλάχιστο νιώθεται
εὐχάριστα. "Όταν ὅμως κανείς πεθαίνει
σπίτι του, εἶναι φυσικό νὰ διαλέξει
ἕνα καθωσπρέπει θάνατο τῆς καλῆς
κοινωνίας, ἔτσι πού νὰ μπορεῖς ν' ἀρ-
χίσεις μαζί του και μιὰ κηδεῖα πρώτης
τάξεως, μ' ὅλα τὰ ἐπακόλουθα τῆς τελε-
τουργίας αὐτῆς. Τότε στέκουν οἱ φτωχοὶ
μπρὸς ἀπὸ ἕνα τέτιο σπίτι και βλέπουν
ὡσπου νὰ κουραστοῦν. "Ο δικός τους
θάνατος εἶναι, φυσικά, χυδαῖος, χωρὶς
καμιὰ διαδικασία. Εἶναι ἄλλωστε εὐ-
χαριστημένοι, ὅταν βροῦν κάποιον πού
νὰ τοὺς χωράει : πάνω-κάτω. Πρέπει μό-
νο νάσαι λιγάκι φαρδύτερος-μπορεῖ κα-
νείς νὰ μεγαλώσει, ἀναπάντεχα. Μόνο
σὰ δὲν τοὺς κλείνει γύρω στὸ στήθος ἢ
τοὺς καμπουριάζει, τότε πονάει.

Σὰ σκέφτομαι τὸ σπίτι μου, ὅπου κα-
νείς πιά δὲ ζεῖ, τότε νομίζω πὼς τὸν
παλιὸ καιρό πρέπει νὰ γίνontan ἀλλιῶς.
Τὸν παλιὸ καιρό ἤξεραν (ἢ τουλάχιστον
ἐνιωθαν), πὼς εἶχαν τὸ θάνατο μέσα
τους, ὅπως ὁ καρπὸς τὸ σπέρμα. Τὰ παι-
διὰ εἶχαν ἕνα μικρὸ κ' οἱ ἐνήλικιοι
ἕνα μεγάλο. Οἱ γυναῖκες τὸν εἶχαν
στήν ἀγκαλιά κ' οἱ ἄντρες στὸ στή-
θος. Τὸν εἶχαν ὅμως, τὸν κρατοῦσαν μέ-
σα τους, και αὐτὸ ἔδινε τὸν καθένα τους
μιὰ ιδιότυπη ἀξία και μιὰ περιφάνια
σιωπηλῆ.

"Ο παύς μου ἀκόμα, ὁ γερο-αὐ-
λάρχης Μπρίγκε, τότειχνε, πὼς μέσα
του κρατοῦσε ἕνα θάνατο. Και τί θά-
νατο, ἀλήθεια! δυὸ μῆνες συνέχεια, και
τόσο δυνατὰ, πού ἀκούγονταν ὡς τὰ ἔσω
σπίτια τοῦ χωριοῦ.

Τὸ μακρὸ, παλιὸ ἀρχοντικό ἦταν
πολὸ μικρὸ για ἕναν τέτιο θάνατο· φαι-
νόταν σὰ νάπρεπε νὰ τοῦ προσθέσουμε
νέες πτέρυγες, γιατί και τὸ σῶμα τοῦ
αὐλάρχῃ γινόταν ὄλο και μεγαλύτερο,
κ' ἤθελε διαρκῶς νὰ τὸν μεταφέρουν
ἀπ' τὸν ἕνα χῶρο στὸν ἄλλο, κ' ἔπεφτε
σὲ φοβεροὺς παροξισμοὺς θυμοῦ ὅταν ἢ
μέρα δὲν εἶχε ἀκόμα τελειώσει και δὲ
θρισκόταν πιά δωμάτιο πού νὰ μὴν τὸν
εἶχαν κιόλας μέσα του τοποθετηθεῖ.
Τότε ἀνέβαινε ὄλος αὐτὸς ὁ ἔσμος ἀπὸ

ύπηρέτες, καμαριέρες και σκυλιά, πού πάντοτε τούς ήθελε γύρω του, και, με τόν άρχιθαλαμηπόλο μπροστά, χανόντα μες στό νεκρικό δωμάτιο τής μακαρίτισσας τής μητέρας του, πού τό διατηρούσαν ακόμα στήν ίδια κατάσταση όπως έκείνη τόχε αφήσει δώ κ' εικασιτρία χρόνια, και όπου σέ κανέναν άλλο δέν επιτρέπονταν νά μπει. Τώρα έμπαινε όλο αυτό τό πλήθος έκειμέσα. Παραπετάσματα άποτραδήχτηκαν, και τό εύρωστο φώς ενός καλοκαιρινού άπογέματος διερεύνησε όλα τά ντροπαλά, τρομαγμένα άντικείμενα και διασαυρώθηκε φιλάρεσκα στους ρημαγμένους καθρέφτες. Και οί άνθρωποι έκαναν τά ίδια ύπήρχαν ψυχοκόρες πού άπ' τή περιέργεια δέν ήξεραν πού πήγαιναν τά χέρια τους, νέοι ύπηρέτες πού όλα τά περιεργάζονταν και γέροι καμαριέρηδες πού πγαγιόρχονταν και προσπαθούσαν νά θυμηθούν τί τους είχαν διηγηθει άλλοτε γι' αυτό τό κλειδωμένο δωμάτιο, όπου ξαφνικά βρισκονταν τώρα, εύτωχείς.

Πάνω άπ' όλους όμως, τά σκυλιά έβρισκαν τή διαμονή τους σ' ένα χώρο όπου τά πάντα μύριζαν ιδιαιτερα έρεθιστικά. Τά μεγάλα, λιγνά ρωσικά λυκόσκυλα έτρεχαν πολυάσχολα πίσω άπ' τίς πολυθρόνες, διέσχιζαν τό δωμάτιο με άργό πηδηχτό ρυθμό, κουνώντας λιχνιστικά τήν οδρά τους, σηκώνονταν όρθια, όπως στά οικόσημα, και, με τά λιγνά τους πόδια άκουμπισμένα πάνω στό ασπρόχρσο περβάσι του παραθύρου, με δξύ, τεντωμένο ρύγχος και τό μέτωπο τραδηγμένο προς τά πίσω, κοίταζαν, δεξιά κι άριστερά, μες στήν αύλή. Μικρά, κίτρινα κυνηγόσκυλα, στεκόταν, με ήρεμα μάτια, άκουμπισμένα πάνω στήν πλατιά, μετάξινη πολυθρόνα δίπλα στό παράθυρο, κ' ένας όρθότριχος, κακομούτσουνος τσπανόσκυλος έξυνε τή ράχη του στίς γωνίες ενός έπιχρωσωμένου τραπεζιού, ενώ πάνω στή ζωγραφιστή του έπιφάνεια σιγότρεμαν τά πιαιτικά των Ξεθρών.

Και, γι' αυτά τ' άσυνήθιστα, νυσταγμένα πράγματα ήταν μιá φοβερή έποχή. Τύχαινε, μες από βιβλία, πού άνοίγονταν άδέξια από χέρια βιαστικά, νά πέφτουν ροδοπέταλα μαραμένα. πού καταπατιόνταν άμέσως, κι άσθενικά άντικείμενα νά πιάνονται άρπαχτικά, κι άφοψύ γίνονταν συντριμένα, νά ξαναπαίνων γρήγορα στή θέση τους, ή νά

ρίχνονται ένοχα κάτω άπ' τά παραπετάσματα ή μες στό χρυσό δίχτυ τής σχάρας του τζακιού. Και, κάθε λίγο, έπεφτε κάτι, έπεφτε κρυφά και κούφια πάνω στό χαλί, έπεφτε ήχηρά και κούφια πάνω στό σκληρό παρκέτο, κ' έσπαζε έδω κ' έκεί, άναπηδούσε κοφτερά ή κατακοματιαζότανε άθόρυβα, γιατί αυτά τά πράγματα, ξεραμένα καθώς ήταν, δέν άντχταν πιά κανένα πείσιμο.

Κι άν κάποιος σκεφτόταν ποτέ νά ρωτήσει ποιά ήταν ή αίτια για όλα αυτά πού, μέσα στό φοβισμένο, προφυλαγμένο τουτο δωμάτιο, προκαλούσαν άπάνω τους τήν πληρότητα τής καταστροφής, τότε θά καταλάβαινε πώς μονάχα μιá άπάντηση ύπήρχε: ό θάνατος.

Ό θάνατος του άδύλρχη Κρίστοφ Ντέτλεβ Μπρίγκε τής Ώσγαφρδ. Γιατί αυτός ήταν πού κοιτόνταν, τεράστιος, μέσα στή θαυγάλαμη στολή του, στή μέση από τό πάτωμα, άκίνητος. Μέσα στό μεγάλο, ξένο, άπ' όλους άγνώριστο πιά πρόσωπο του, τά μάτια του άπόμειναν κλειστά. Δέν έδλεπε τίποτα άπ' όσα του συνέβαιναν γύρω του. Στήν αρχή προσπάθησαν νά τόν ξαπλώσουν στό κρεβάτι του, αλλά έκείνος έναντιώθηκε άμέσως, γιατί μισούσε τό κρεβάτι του άπ' τίς πρώτες νύχτες πού ή άρρώστια του μεγάλωσε. Άκόμα, τό κρεβάτι στό πάνω πάτωμα είχε άποδειχτει μικρό, και δέν του έμενε πια τίποτα παρά νά τόν ξαπλώνουν πάνω στό χαλί: γιατί στό κάτω πάτωμα δέν ήθελε με κανέναν τρόπο νά τόν καταβάρουν.

Έκεί λοιπόν κοιτόνταν, και μπορούσε κανείς νά νομίσει πώς ήταν κίολας πεθαμένος. Οί σκύλοι, με τό πείσιμο του θραδιού, άρχισαν νά φεύγουν, ό ένας μετά τόν άλλο, από τή μισάνοιχτη πόρτα. Μόνο ό σκληρότριχος, με τό κακομούτσουνο πρόσωπο στέκονταν πλάι στον άφέντη του, κ' ένα άπ' τά πλατιά, κομπιασμένα μπροστινά του πόδια άκουμπούσε πάνω στό μεγάλο γκρίζο χέρι του Κρίστοφ Ντέτλεβ. Άκόμα κ' οί ύπηρέτες τώρα, οί περισσότεροι, είχαν θγει έξω, στό διάδρομο, πού ήταν πιό φωτινός άπ' τό δωμάτιο. Άλλά όσοι ακόμα είχαν άπομείνει μέσα, έριχναν καμιά φορά μιá φοβισμένη ματιά στό μεγάλο σκοτινό σωρό στή μέση, κ' εύχονταν μέσα τους νά μήν άπόμεινε πια άπ' αυτόν παρά μιá πλατιά στολή σ' ένα φθαρμένο πτώμα.

Άλλ' ύπήρχε και κάτι ακόμα ύπηρ-

χε μιὰ φωνή, πού εβδομάδες τώρα κανείς δὲν τὴν εἶχε ἀναγνωρίσει, γιατί δὲν ἦταν πιά ἡ φωνή τοῦ ἀυλάρχου. Ὁχι, δὲν ἦταν τοῦ Κρίστοφ Ντέτλεβ αὐτὴ ἡ φωνή ἥταν τοῦ Θανάτου τοῦ Κρίστοφ Ντέτλεβ.

Ὁ Θάνατος τοῦ Κρίστοφ Ντέτλεβ κατοικοῦσε κίολας ἀπὸ πολλές, πολλές μέρες στὴν Ὠλσγορδ, καὶ μιλοῦσε μὲ ὄλους, καὶ ἀπαιτοῦσε. Ἀπαιτοῦσε νὰ τὸν μεταφέρουν, ἀπαιτοῦσε τὸ γαλάζιο δωμάτιο, ἀπαιτοῦσε τὸ μικρὸ σαλόνι, ἀπαιτοῦσε τὴ μεγάλη αἴθουσα. Ἀπαιτοῦσε τὰ σκυλιά, ἀπαιτοῦσε νὰ γελοῦν, νὰ παίζουσιν, νὰ μιλοῦν καὶ νὰ σωπαίνουν, καὶ ὅλα αὐτὰ συγχρόνως. Ἀπαιτοῦσε νὰ δεῖ φίλους, γυναῖκες καὶ πεθαμένους, καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ πεθάνει ὁ ἴδιος. Ἀπαιτοῦσε. Ἀπαιτοῦσε καὶ φώναζε.

Γιατί ὅταν ἐρχόταν ἡ νύχτα, καὶ ὅσοι ἀπ' τοὺς κατάκοπους ὑπηρετές δὲν εἶχαν βάρδια καὶ πάσχισαν νὰ κοιμηθοῦν, τότε ἄρχιζε ὁ Θάνατος τοῦ Κρίστοφ Ντέτλεβ νὰ ξεφωνίζει, νὰ ξεφωνίζει καὶ νὰ οὐρλιάζει, νὰ μουγκρίζει τόσο πού οἱ σκύλοι, ὅπου στὴν ἀρχὴ οὐρλιάζαν μαζί του, στό τέλος σώπαιναν καὶ δὲν τολμοῦσαν πιά οὔτε νὰ πλαγιαστοῦν, κ' ἔμεναν ὄρθιοι πάνω στά φηλά, λιγνά, τρεμάμενα πόδια τους, καταφοβισμένοι. Κι ὅταν ἀκούγονταν οἱ φωνές του, μὲς ἀπ' τὴν πλατιά, ἀσημένια καλοκαιριάτικη νύχτα τῆς Δανίας ἄς μῆσα τὸ χωριό, τότε σηκώνονταν ὄλοι ἀπ' τὰ κρεβάτια τους, ὅπως τὸν καιρὸ τῆς θύελλας, ντύνονταν, καὶ στέκονταν χωρὶς νὰ προφέρουν μιὰ λέξη πλάι στὴ λάμπα τους, ὥσπου νὰ περάσει τὸ κακό. Καὶ τίς γυναῖκες πού ἀγγιζε ὁ καιρὸς τῆς γέννας τους τίς πήγαιναν στίς πύ ἀπόμακρες κάμαρες καὶ πίσω ἀπ' τίς πιὸ πυκνὲς κουρτίνες κρεβατιῶν· ἀλλὰ τὸν ἀκούγαν, τὸν ἀκούγαν σὰ νάταν μέσα στό ἴδιο τους τὸ κορμί, καὶ ἰκέτευαν νὰ τίς ἀφήσουν νὰ σηκωθοῦνε κι αὐτές· κ' ἐρχόνταν, πλατιές κι ἀχνές, καὶ κάθονταν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, μὲ τὰ σθησιμένα τους πρόσωπα. Κ' οἱ ἀγγελάδες, πού μοσχάρευαν ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, μέναν ἀδοηθῆτες καὶ κλειδωμένες, καὶ ἀπὸ μιὰ ξερίζωσαν τὸν πεθαμένο της καρπὸ ἀπὸ μέσα της, μ' ὅλα της τὰ σωθικά, ὅταν φάνηκε πὼς δὲν ἦταν νὰ γίνεῖ ἀλλιῶς. Κι ὄλοι κáναν τὴν καθημερινὴ τους δουλειὰ ἀσχημα, καὶ ξεχνογαν νὰ μαζέψουν τὸ σανὸ, γιατί τὴ μέρα μεγάλωνε ὁ φόβος τους γιὰ τὴ νύχτα καὶ γιατί

ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγρύπνια καὶ τὴν τρομαγμένη ἀφύπνιση ἦταν τόσο ἐξαντλημένοι πού δὲν μπορούσαν τίποτα πιά νὰ σκεφτοῦν. Κι ὅταν τὴν Κυριακὴ πήγαιναν στὴν ἀσπρη εἰρηνικὴ ἐκκλησιὰ, τότε παρακαλοῦσαν νὰ μὴν ξαναὑπάρξει πιά ποτὲ ἀφέντης στὴν Ὠλσγορδ, γιατί αὐτὸς ἐδῶ ἦταν ἕνας ἀπαισιος ἀφέντης. Καὶ ὅ τι ἔλεγαν ὄλοι μέσα τους καὶ τὸ προσεύχονταν σιωπηλά, τόλεγε φωναχτὰ ὁ πάστορας ἀπ' τὸν ἀμθωνα, γιατί δὲν εἶχε πιά νύχτες μῆτε καὶ αὐτὸς καὶ δὲν μπορούσε πιά νὰ καταλάβει τὸ Θεό. Καὶ ἡ καμπάνα καταλάβαινε πὼς εἶχε βρεῖ ἕνα ἀπάνθρωπο ἀνταγωνιστὴ, πού βούιζε ὅλη τὴ νύχτα καὶ πού ἐναντίον του μῆτε κι αὐτὴ δὲν μπορούσε νὰ κάνει τίποτα, καὶ ὅταν ἀκόμα ἀχοῦσε ἀπ' ὄλους τοὺς πόρους τοῦ μετάλλου της. Ναι, ὄλοι τόλεγαν, καὶ ἀνάμεσα στά παλικάρια βρέθηκε κάποιος πού ὄνειρεύτηκε πὼς πῆγε μέσα στό ἀρχοντικό καὶ σκότωσε τὸν ἐξοχότατο κύριό του μὲ τὸ δικράνι του, καὶ τόσο πολὺ ἐξουθενωμένοι ἦταν ὄλοι τους, τόσο πολὺ στό τέλος κάθε ἀνθρώπινος ἀντοχή, ὅπου ὄλοι τὸν κοίταξαν στά μάτια, σὰ τὸν διεγῆθηκε τ' ὄνειρό του, καὶ, χωρὶς ἴσως νὰ τὸ ξέρουν, τὸν ζύγισαν μὲ τὸ βέλαμα τους, σὰ γάθελαν νὰ ἐξακριώσουν ἀνθάταν ἄξιον ν' ἀποτολήσει μιὰ τέτλια πράξη. Ἔτσι αἰσθάνονταν κ' ἔλεγαν ὄλοι στὴ γύρω περιοχὴ, ὅπου λίγες μὸλις εβδομάδες πρὶν ὁ ἀυλάρχης ἦταν ἕνα πρόσωπο πού ὄλοι τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν συμπόνεγαν. Ἀλλὰ, παρ' ὄλες αὐτὲς τίς κουβέντες, τίποτα δὲν ἄλλαξε. Ὁ Θάνατος τοῦ Κρίστοφ Ντέτλεβ, πού εἶχε θρονιαστεῖ μέσα στὴν Ὠλσγορδ, δὲν ἐπέτρεπε νὰ τὸν βιάζον. Κι ὄλον αὐτὸν τὸν καιρὸ ἦταν ἐπιταχικότερα ἀφέντης ἀπ' ὅσο ἀληθινὰ στάθηκε ποτὲ σ' ὄλη του τὴ ζωὴ ὁ Κρίστοφ Ντέτλεβ Μπρίγκε· ἦταν σὰ βασιλιάς, πού τὸν ὄνομα τίζουν τρομερὸ, ἀργότερα καὶ γιὰ πάντα.

Ὁχι, δὲν ἦταν ὁ θάνατος ἐνός ὁποιουδήποτε λυσσασμένου· ἦταν ἕνας κακός, πριγκιπικός θάνατος, πού ὁ ἀυλάρχης ὄλη του τὴ ζωὴ τὸν κουβάλησε μέσα του καὶ τὸν ἀνάβρεψε μὲς ἀπ' τὸ κορμί του. Ὅλη ἡ ὑπερμετρη περιφάνια, τὸ περισσεμα τῆς θέλησης καὶ τῆς δυναστικῆς καταπίεσης πού ὁ ἴδιος δὲν μπόρεσε νὰ χρησιμοποιοῦσε στίς ἡσυγές μέρες του, εἶχαν περάσει μὲς στό θάνατό του, τὸν εἶχαν ἐμποτίσει αὐτὸν τὸ θάνατο πού τώρα καθό-

ταν πάνω στην Ώλσγορφ κ' έρήμενε τὰ πάντα.

Πώς, αλήθεια, θ' αντίκρυζε ό ο αὐ-
λάρχης Μπρίγκε όποιοι θά του γύρευε
νά πεθάνει έναν άλλο θάνατο! Έκάθη-
σε και πέθανε τό δύσκολο, τόν ιδιαί-
τερο θάνατό του.

Κι όσο σκέφτομαι και κείνους τούς
άλλους, πού τούς είδα ή πού άκουσα
νά μου μιλοῦν γι' αυτούς, είναι πάντα
τό ίδιο. Όλοι τους είχαν βρεϊ τό θά-
κατο τόν δικό τους. Κείνοι οί άντρες,
πού τόν κρατούσαν, θαρείς αιχμάλω-
το, κάτω απ' τή πανοπλία τους, ή οί
γυναίκες αυτές, πού γέρναγαν και μι-
κραιναν, και ύστερα, μέσα σ' ένα τερά-
στιο κρεβάτι, σάν πάνω σέ μιá σκηνή
θεάτρου δέχονταν τόν θάνατό τους μπρο-
στά σ' όλη τήν οικογένεια, τό σπιτικό
και τὰ σκυλιά. με διακριτικότητα και
μεγαλοπρέπεια. Ναι, και τὰ παιδιά ά-
κόμα, και τὰ μικρότερα, δέν πέθαιναν
έναν όποιοδήποτε παιδικό θάνατο, αλλά
συγκεντρώνονταν και θυθίζονταν μες
τόν έαυτό τους, και πέθαιναν όντας όχι
μονάχα κείνο πού ήταν, μά κι αυτό
πού θά είχαν ύπάρξει αν ζούσαν.

Και τί λυπητερή όμορφιά έδινε στις
γυναίκες, όταν περίμεναν παιδί, και
στέκονταν κρατώντας μες στο μεγαλω-
μένο σώμα τους, όπου άπόμεναν άκουμ-
πησιμένα τὰ χέρια τους σάν άνήφερα,
δυό καρπούς: ένα θάνατο κ' ένα παι-

δί. Νάχε, άραγε, τό πυκνό, τό σχεδόν
ουσιώδες χαμόγελό τους πάνω στο κα-
τερημωμένο τους πρόσωπο, τήν προέ-
λευσή του από τό ότι, καμιά φορά, νό-
μιζαν πώς τάθειλαν και τὰ δυό;

Έκανα κάτι για νά παλέψω με τό
φόβο. Κάθησα όλη τή νύχτα και έγρα-
φα, και τώρα είμαι τόσο κουρασμένος,
όπως ύστερα από μιá μακρινή πορεία
πάνω στα λιβάδια τής Ώλσγορφ. Εί-
ναι πικρό νά σκεφθείς πώς όλ' αυτά
δέν ύπάρχουν πιά, πώς ξένοι άνθρωποι
κατοικοῦν στο παλιό, μακρὸ άρχοντό-
σπιτο. Ίσως τώρα, μες στο λευκό δω-
μάτιο ή στη σοφίτα νά κοιμούνται πιά
ύπηρέτριες τό βαρὺ, υγρό τους ύπνο απ'
τό βράδυ ως τό πρωί.

Και πιά δέν ύπάρχει τίποτα και κα-
νείς, και ταξιδεύουμε όλόγυρα στον κό-
σμο μ' ένα κασόνι βιβλία κ' ένα μπαού-
λο, και, ουσιαστικά, χωρίς περιέργεια.
Άλήθεια, τί ζωή νά τήν κάνει κανείς,
χωρίς σπῆτι, χωρίς πράγματα βαριά
από κληρονομίες, χωρίς σκυλιά. Άν
είχε κανείς τουλάχιστο τίς άναμνήσεις
του. Άλλά και ποιός τίς έχει; Σάν ξα-
νάρχεται στο νοῦ ή παιδική μας ήλι-
κία, μοιάζει σά νάχε βγει άπόνα τάφο.
Ίσως νά πρέπει κανείς νά γεράσει,
για νά μπορέσει νά τ' άγγίξει άκίνδυ-
να όλα. Άντιμετωπίζω ευχάριστα τήν
ιδέα πώς κ' έγώ, κάποτε, θά γεράσω.

(Συνεχίζεται)

Τ Α Κ Η Σ Γ Ι Α Ν Ν Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Βυθίσουμε...

*Βυθίσουμε τὰ χείλια μας στις πράσινες καρδιές,
ήλιοι τής Άρλ, φυτρωμένοι στο αίμα του Βικεντίου Βάν Γκόγκ,
δρομοί πού πάτησαν άνέμελα τὰ εφηβικά μας βήματα.*

Γ Ι Ω Ρ Γ Η Σ Κ Ι Τ Σ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Τὸ σπῖτι τους

Ἄπ' τὸν καιρὸ πού ἀπὸ ἔρωτα παντρεφτῆκαν εἶχαν περάσει τριάντα χρόνια. Μιά σειρά ἀπὸ μέρες δουλειᾶς, ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὴ νύχτα ἀργά, δίχως ἄλλη χαρὰ ἐξὸν ἀπ' τὴ λίγη ξεκούραση ἐνὸς ὑπνοῦ βαρῦ, ποῦχε σπάνια πολυτέλεια τὰ ὄνειρα. Δούλειαν. Ἀρχινώντας ἀπὸνα μικρὸ παραγκάκι, πού πουλοῦσε αὐτὴ καραμέλες καὶ ζαχαρωτά, ἐκεῖνος ἔδρισκε εὐκαιρίες νὰ κάνει κι ἄλλες δουλειᾶς τοῦ ποδαριοῦ, μεσιτίες σ' ἐμπόρους καὶ, στίς ἀνώμαλες τοῦ πολέμου ἐποχές, ἀγοράζοντας καὶ μεταπωλώντας εἶδη στρατιωτικά, πού δὲν ἦταν ὀλοτέλα ξεκαθαρισμένη ἢ προέλευσή τους.

Δὲν εἰδειχνε ὡστόσο οὔτε αὐτὸς ἀπληστος ἄνθρωπος, οὔτε κείνη, ἀποβλέποντας στὴ μελλοντικὴ ἐξασφάλιση, εἶχε γίνει, ὅπως συνηθίζεται, παραδόσιση. Οἱ πράξεις οἱ ἐμπορικῆς καὶ τῶν δυὸ τους κινιόνταν πάντα σ' ἓνα ἐπίπεδο μέσο, πού ἀποκλείει κινδύνους μὰ κ' ὑπέρογκο κέρδος. Τὸ ἴδιο κ' ἡ ζωὴ τους.

Μὲ τὸν καιρὸ εἶχαν νοικιάσει ἓνα στενὸ μαγαζί, κάτω ἀπὸνα νεόχτιστο, κ' ἓνα δωμάτιο στὴ σοφίτα γιὰ νὰ κοιμοῦνται. Ἐμαθαν, μὲ ζημιᾶς στὴν ἀρχή, νὰ φτιάχνουν τὰ γλυκὰ μοναχοὶ τους, παράγγειλαν κάμποσα τραπεζάκια καὶ καρέκλες καὶ τάβγαζαν τὸ καλοκαίρι γιὰ τοὺς πελάτες στὸ ἀνικρυνὸ πεζοδρόμιο. Ὅταν, ἀργά, πού ἐρήμωνε ὁ δρόμος, ἀποφασίζαν νὰ κλείσουν τὸ μαγαζί, πρὶν πάνε γιὰ ὑπνο, τὴν ἔπαιρνε αὐτὸς ἀγκαζὲς κ' ἔτσι ὅπως ἦταν μὲ τὰ ρούχα τῆς δουλειᾶς κ' οἱ δυὸ τους κατεβαίναν μιὰ βόλτα μέσα ἀπ' τὸ πάρκο ὡς τὴ θάλασσα. Κάθονταν σ' ἓνα πεζουλάκι καὶ κοίταζαν τ' ἄστρα πού θαμποφέγγαν μακριὰ καὶ τὰ φῶτα τῶν πλοίων, ἀνταλλάζαν τίς γνώμες τους γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ φροντίσουν αὐριο, τύχαινε νὰ θυμηθοῦν καὶ κανένα ἀπ' τὰ παλιὰ τοῦ ἔρωτά τους περιστατικά καὶ νὰ γελάσουν, κ' ὕστερα, πάλι ἀγκαζέ, γυρνοῦσαν μὲς ἀπ' τὸ πάρκο σπῖτι τους.

Ἡ γειτονιά, εἶναι ἀλήθεια, δὲν τοὺς εἶχε σ' ἰδιαίτερη ἐκτίμηση. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους συχνὰ προ-

καλοῦσε σχόλια στίς οἰκογένειες τῶν ὑπαλλήλων πού νοικιάζαν διαμερίσματα στὸ ἴδιο σπῖτι. Οἱ γυναῖκες τους, ὅταν, Κυριακὴ βράδι, ἐπέστρεφαν ἀπ' τὸν περίπατο φορώντας τὸ μεταξωτὸ τους φουστάνι καὶ καπέλο φάθινο μὲ λουλουδία ἢ φτερά, καθὼς κάθονταν νὰ πάρουν τὸ παγωτὸ τους, ἔδρισκαν πάντα ἔναντι τρόπο νὰ ἐκδηλώσουν τὴ συμπάθειά τους γιὰ κείνην· κ' οἱ ἄντρες πάλι σημειῶναν μὲ ὑπονοούμενα τὸ ὅτι τοῦτος δὲν ἤξερε τάβλι, οὔτε κἀπνιζε.

Αὐτοὶ οἱ δυὸ ὡστόσο δὲν εἰδειχναν νὰ πειράζονται ἀπ' τὰ λεγόμενα. Χαμογελοῦσε κείνη μὲ καλοσύνη, κι αὐτὸς ποτὲ δὲν κατέφευγε σὲ δικαιολογίες γιὰ ν' ἀπαντήσει. Σ' ὄλο τὸ διάστημα πού δουλεῖαν ἐκεῖ, μόνο μιὰ φορὰ, σὲ περίσταση ἀνάλογη, εἶχε κάπως ὁ Γιάννης παραφερθεῖ. Ἦταν τότε πού εἶχαν ἀγοράσει τὴν παγωτομηχανή, ἓνα βράδι καλοκαιριάτικο, πού κάποιος ἐργένης, μισὸ ἄστεϊα-μισὸ σοβαρά, εἶχε προτείνει στὴν Καλλιόπη νὰ τὴν συνοδέψει στὸ σινεμά. Ἐκείνη εἶχε τότε γυρίσει τὰ μάτια της, πού πάντα ἐμοιάζαν σὰ ν' ἀπορούσαν, καὶ κοιτοῦσε τὸν ἄντρα της μὴ ξέροντας τί ν' ἀπαντήσει· κι αὐτὸς ἀμέσως εἶχε κάνει, κοντὸς κι ἀδύνατος καθὼς ἦταν, δυὸ βήματα βιαστικά πρὸς τὸ μέρος της, τὴν εἶχε πιάσει ἀπ' τὸ χέρι καὶ, θαρεῖς προστατεύοντάς την ἀπὸ κάποιον κίνδυνο ἀόρατο, ἔριξε ἓνα βλέμα ἀλλόκοτο στὸν πελάτη καὶ, μ' ὄλο πού ἔτρεμε ἀπ' τὸ θυμὸ του, δὲν εἶπε τίποτα.

Μονάχα σὰ βγήκαν μετὰ τὰ μεσάνυχτα στὸν περίπατο οἱ δυὸ τους, τῆς εἶχε πεῖ πῶς θάθελε νὰ τὸν σκαμπιλίσει τὸν ἄλλον, σκέφτηκε ὁμως πῶς θάβγαινε σὲ ζημιὰ τοῦ μαγαζιτοῦ ὁ καυγὰς καὶ κρατήθηκε. Ἐκείνη τότε, ἀντὶ ν' ἀπαντήσει, ἐκεῖ στὸ πεζουλί πού καθόνταν, τοῦχε σφίξει τὸ χέρι καὶ τὸν κοίταξε τρυφερὰ μὲς στὰ μάτια. Κι ἄς ἦταν τὸ ἐπισσόδιο ἀσημαντὸ, ἀπὸ τότε, ὅποτε ἤθελε νὰ τοῦ δείξει πόσο τοῦχε ἐμπιστοσύνη σ' ὅ τι ἔκανε, τοῦσφιγγε τὸ χέρι καὶ τὰ μάτια της βάθαιναν μισοκλείνοντας - θὰ γελάσουν ἢ θὰ κλάψουν, δὲν ἤξερες.

Ἔτσι κι ἀργότερα ἓνα μεσημέρι πὸν πάνω στὸ μαρμάρινο τραπέζι καθαρίζαν κεράσια, τοῦχε ἀναγγεῖλει τὸν ἐρχομὸ τοῦ παιδιοῦ τους. Ἔτσι τὸν κοίταξε κι ὅταν ἐκείνος, κλεινοντας γιὰ λίγο τὸ μαγαζί, πετάχτηκε στὸ Μαιευτήριον, νὰ τοὺς δεῖ αὐτὴν καὶ τὸ ἀγόρι.

Ἔβω ἀπ' τὰ λόγια τῆς δουλειᾶς τους δὲ μιλοῦσαν πολλά, μὰ εἶχαν τρόπους ἰδιαίτερους νὰ συνεννοοῦνται οἱ καρδιές τους, σὰν ἤθελαν.

Τὸ παιδί τοὺς δυσκόλεψε στὴ δουλειά τους. Ἐπρεπε ν' ἀνεβαίνει συχνά στὴ σοφίτα τους ἢ Καλλιόπη, νὰ κοιτάξει μήπως ξύπνησε κ' ἐκλιγχε στὸ ξύλινο κρεβατάκι πὸν τοῦχε ἀγοράσει ὁ πατέρας του. Ἰστέρα ἔπρεπε, τὸ ἄθωο, σὲ τίποτα νὰ μὴ ζηλεύει τ' ἄλλα μικρά, καί γι' αὐτὸ τώρα, ἀνάμεσα στὰ γλυκὰ πὸν ἑτοίμαζε γιὰ τοὺς πελάτες ἢ μάνα του, ἔριχνε στα κλεφτά καὶ κάμπωσες βελονιές στὶς σαλιέρες καὶ τὰ ζιπουνάκια, πὸν τούφτιαχνε.

Βέβαια, ὁ ἄντρας τῆς ἔδρισκε πῶς δὲν χρειάζονταν νάναι τὰ ρούχα του κεντημένα μὲ λαγοὺς καὶ γατάκια, τὴν ὥρα μάλιστα πὸν αὐτὸς χρειάζοταν πλυμένα ποτήρια· ὥστόσο ἀπόφευγε νὰ πεῖ ὅτι ἐρχόνταν στιγμὲς πὸν τοῦ πέρναγε ἀπ' τὸ νοῦ πῶς δὲν χρειάζονταν καὶ τὸ παιδί. Συλλογιόταν, βλέποντας τὰ κεντήματα ἐκείνη, πόσο ἦταν γιὰ νοικοκυρὰ πλασμένη ἢ γυναίκα του καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν πικράνει μὲ σκέψεις ἀνόητες, ἀφοῦ τώρα πιά δὲ μποροῦσε νὰ γίνῃε τίποτα ἄλλιως. Κ' ἔδρισκε τότε προφάσεις νὰ τὴ στέλνει συχνότερα νὰ κοιτάει τὸ μωρὸ τῆς. Κι ὅπως τὴν ἔβλεπε τόσες φορές ν' ἀνεβαίνει τίς σκάλες γοργά, τοῦ περνοῦσε φευγαλέα μιὰ εἰκόνα ἀπ' τὰ μάτια· ἢ Καλλιόπη, νοικοκυρὰ σ' ἓνα σπίτι δικό τους, μ' ἓναν κῆπο μὲ δέντρα γιὰ νὰ παίρνουν τὰ φρούτα καὶ νὰ φτιάχνουν γλυκὸ.

Μὰ αὐτὰ ἦταν ὄνειρα τότες. Εἶχαν νὰ μεγαλώσουν παιδί καὶ χρειάζονταν μαζί του νὰ μεγαλώνει κ' ἢ δουλειά τους. Ἔκαναν ὁ τι μπόρεσαν νὰ τὸ σώσουν ἀπ' τίς πρώτες του ἀρρώστιες κ' ἕσπερα πὸν περπάτησε καὶ τὸ κατέβαζαν μαζί τους στὸ μαγαζί, πασκίζαν νὰ τοῦ μάθουν τὴ συμπεριφορά, πῶς νὰ φέρεται δηλαδὴ μὲ σεβασμὸ στοὺς πελάτες.

Ὡστόσο, πρὶν ἄκομα πάει στὸ σχολιὸ ἔδειξε φύση ἀνυπότακτη. Δὲν ἤθελε δὶόλου νὰ κάθεται δίπλα στὴ μάνα του

καὶ δὲν τὸ ξεγέλαγαν, ὅσες καὶ νὰ τοῦταζαν λιχουδιές. Ἐἶρεσε νὰ βγαίνει στὸ δρόμο κρυφά, νὰ ξύνει μὲ καρφιά τὰ τραπέζια, νὰ θέλει ν' ἀνέβει στὰ δέντρα. Πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα συμπαθοῦσε τίς ρόδες κ' ἦταν αὐτὴ του ἢ προτίμηση μιὰ λαχτάρα γιὰ τὴν Καλλιόπη, κάθε φορά πὸν τόχανε ἀπὸ κοντά τῆς κι ἄκουγε ἀπόξω νὰ περνᾷν διαστικά τ' αὐτοκίνητα. Πρὶν ἀκόμη τελειώσει τὸ Δημοτικό, εἶχε μάθει ποδήλατο καὶ γιὰ νὰ θγεῖ ἀπ' τὸ Γυμνάσιο, ζήτησε ἀπ' τὸν πατέρα του νὰ τοῦ πάρει μοτοσυκλέτα.

Κ' ἔμεινε αἰνίγμα γιὰ τὸ Γιάννη ἀπὸ τότε, τὸ γιατί ἢ τελευταία τάξη στάθηκε γιὰ τὸ γιό του ἀνυπέβλητο ἔμπόδιο. Ὅσο κι ἂν ἐπέμενε ἢ γυναίκα του, πῶς τοῦμοιαζε τὸ παιδί στὸ πείσμα—πῶς, ὅταν ἔδαζε κάτι τὸν νοῦ του, τὰ πάντα θυσιάζε γιὰ νὰ τ' ἀποχτήσει—, αὐτὸς δὲν μπόραγε νὰ ἐξηγήσει, πῶς γίνεται μιὰ μοτοσυκλέτα νὰ βοηθήσει τὸ μυαλὸ ἐνὸς ἀνθρώπου νὰ προσδέψει στὰ γράμματα, κ' ἔμεινε ἀνένδοτος: τὸ παιδί ἦταν ἔξυπνο κι ἂν δὲν ἤθελε τίς σπουδές, ὄχι στὸ μυαλὸ του, οὔτε στὰ ποδήλατα, ἦταν ἢ αἰτία. Νὰ τ' ἀφήσει, λοιπόν, καὶ νὰ κάτσει κοντά τους, νὰ στρωθεῖ στὴ δουλιὰ.

Ἡ Καλλιόπη ὅμως, πὸν τῆς εἶχε μιλήσει ἰδιαίτερα γιὰ τὸ μπογαλάκι πὸν θὰ στέριωνε στὸν ὦμο του μ' ἓνα ραβδί γιὰ νὰ πάρει τοὺς δρόμους καὶ νὰ βῆρει τὴ ζωὴ καὶ τὴν τύχη του ὁ γιὸς τῆς, κοίταξε νὰ τὰ βολέψει τὰ πράγματα. Μήπως τόσα χρόνια δὲν ἔστειλε ὁ Γιάννης, γιὰ χάτιρ τοῦ Γιώργου τους, σ' ὄλους τοὺς φίλους καὶ τοὺς δασκάλους του, ὅταν γιόρταζαν, δῶρα; Δὲν ξοδεῦοταν πάντα γιὰ νάχει τὸ παιδί γνωριμίες μὲ τὸν κόσμο καὶ νὰ πάρει τὴ θέση πὸν τούπρεπε στὴν κοινωνία; Τώρα λοιπόν, πὸν δὲν ἦταν γιὰ μοτοσυκλέτες πιά καὶ παιχνίδια ἢ ὑπόθεση, ἄς ἔφευγε νὰ πάει στὴν Ἀθήνα κοντὰ στὸ θεῖο του, πούχε γκαράζ.

Κάποια νύχτα, πὸν οἱ δύο τους κατεβῆκαν περίπατο πάλι στὴ θάλασσα, τῆς ἐξήγησε ὁ ἄντρας τῆς πῶς δὲν τούρχονταν εὐκολο ὁ γιὸς τους ἀπ' ἀφέντης πὸν θάταν μαζί τους, νὰ δουλέψει στὸ θεῖο του ἐργάτης. Κι ὅταν αὐτὴ τοῦ ἀπάντησε πῶς δὲν ἦταν τὸ ἴδιο μὲ τὸ παιδί, ὅπως μὲ κένην, τὴν παρεξήγησε καὶ δίχως νὰ θέλει, πάνω στα λόγια, τῆς φανέρωσε τὸ μυστικό: Ὅχι, δὲν ἦταν δικιο νὰ φαντάζεται πῶς σκλάβά

τόσα χρόνια τὴν εἶχε, νὰ κοπιᾶζει κοντά του. Γιὰ ἓνα σπῖτι μετὰ τὴ δουλιὰ τους φτιαγμένο πασκίζαν, νὰ τὴ δάλει νοικοκυρά, νὰ περάσουν τὰ γεράματα τους σὰν ἄνθρωποι. Τώρα, ἂν ἤθελε ὁ γιός τους νὰ φύγει, ἄλλος λόγος. Αὐτὸς ὁμως ὅτι εἶχε κάνει καὶ δουλέψει ὡς τὰ τώρα, ἦταν μόνο γι' αὐτήν.

Καὶ τὸν ἔπιασε πάλι ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν κοίταξε μέσα στὰ μάτια, ὅπως ἄλλοτε. Κ' ἔμειναν κάμποσο ἀκόμη κελὴν τὴ νύχτα δίπλα στὴ θάλασσα οἱ δύο τους, κι ὅσο πέραγε ἡ ὥρα, ὅλο σιγανότερα ἀκουγόταν τὸ δικὸ τους μουρμουρητὸ καὶ τὰ κύματα.

Κόντευε χρόνος ποὺ ἔλειπε τὸ παιδί στὴν Ἀθήνα. Τοὺς ἔγραφε σπάνια, ὅποτε εἶχε καιρὸ, κ' ἦταν ἡ χαρὰ τους νὰ μαθαίνουν πὼς θὰ πῆγαιναν καλὰ οἱ δουλειές του ποὺ ἐτοίμαζε. Δὲν εἶχε μπεῖ στὸ γκαράζ ποὺ λογάριάζε, γιατί, τυχαῖα, εἶχε συναντήσει ἓνα φίλο παλιό, ποὺ ἦταν ἄνθρωπος πολὺ καθῶς πρέπει κ' ἐπιστήθιος, σχεδὸν ἀδελφός, μετὰ τὸ γιό τοῦ Ἰπουργοῦ.

Τέτιες σχέσεις εἶναι κρίμα νὰ χάνονται, ἔγραφε. Ὅσο κι ἂν χρειάζονται καλοπιάσματα στὴν ἀρχή, μετὰ τὸ παραπάνω σοῦ τὰ ἀνταποδίδουν ἀργότερα. Δογαριάζαν λοιπὸν οἱ δύο φίλοι, μετὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰπουργοῦ, νὰ εἰσαγάγουν ἀπ' ἔξω αὐτοκίνητα. Γιὰ νὰ μπεῖ ὁμως κανένας στὸν κόσμο ἐνὸς πρόσωπου ἐπίσημου, χρειάζονται ὅση ὑπομονὴ τόσα ἔξοδα.

Κι αὐτοὶ τοῦ συμβούλευαν τοῦ παιδιοῦ ὑπομονή, καὶ γιὰ τὰ ἔξοδα πιά θὰ δουλεύαν οἱ δύο τους. Ἐκεῖνος ὁ γιός τοῦ Ἰπουργοῦ εἶχε μπεῖ στὴν καρδιά τους - κι ὅταν κάποτε κάποιος τυχαῖα τὸν ὀνόμασε χαρτοπαίκτη ἐπικίνδυνο, ὁ Γιάννης, μόλο ποὺ ἀπόφυγε νὰ κακοκαρδίζει πελάτες, τοῦχε πεῖ πὼς συκοφαντῆς τέτιες νὰ λείπουν γιὰ τοῦ κάθε ἐντίμου πολιτικοῦ τὰ παιδιά.

Τόχαν γράφει τὸ περιστατικὸ στὸ παιδί κ' ἡ ἀπάντησή του τοὺς κατασυγκίνησε. Ἄν ἀποφασίζαν, τοὺς ἔλεγε, ν' ἀνεβοῦν οἱ τρεῖς φίλοι ὡς ἀπάνω, τότε θάβλεπαν μετὰ τὴν ἀνθρώπους σχετιζόταν ὁ γιός τους καὶ θάταν περίφανοι.

Γι' αὐτὸ ὁ Γιάννης, τώρα μετὰ τὴν ἀνοιξη ποὺ ἀνέβαινε στὶς Ἐβροχές νὰ συμφωνήσει γιὰ φροῦτα, κοίταζε δὴ καὶ κεῖ στοὺς δρόμους ποὺ διάβαινε καὶ ρωτιόταν ποιὸ τάχα ἀπ' ὅλα τοῦτα τὰ σπῖτια

ποὺ χάνονταν μετὰ στοὺς πράσινους κήπους, θὰ γινόταν τὸ σπῖτι τους. Δὲν ἀποφάσιζε νὰ μπεῖ σὲ χτισίματα ὁ ἴδιος. Θὰ τοῦπαιρνε ἡ ἐπίβλεψη καιρὸ ἀπ' τὴ δουλειὰ κ' ἦταν ἀνάγκη νὰ δουλέψουν γερά, τώρα ποὺ ζυγῶναν στὸ τέρμα. Μὰ συνέβαινε νὰ διστάζει ὅποτε ἔβλεπε μιὰ πινακίδα μετὰ τὴ λέξη «Πωλεῖται», κρεμασμένη στὰ κάγκελα. Κοντοστέκονταν, προχωροῦσε, ξαναγύριζε, κοίταζε, καὶ στὸ τέλος, φεύγοντας ἀπρακτος, «κάθε ἐμπόδιο σὲ καλὸ», συλλογιόταν.

Ἔρπου, διαβάζοντας ἓνα μεσημέρι στὴν ἔφημερίδα μιὰν ἀγγελία, γύρισε καὶ κοίταξε τὴ γυναικία του, ποὺ ξαναδιάβαζε ἓνα γράμμα τοῦ γιοῦ της, καὶ γέλασε. Εἶχαν πιά τελειώσει τὰ ψέματα. Εἶχε βρεῖ ὅτι χρειάζονταν.

Κεῖνη τὴ νύχτα, ἀντὶ νὰ πᾶν τὸν περὶπατό τους στὴ θάλασσα, τράβηξαν γιὰ τὶς Ἐβροχές. Φυσοῦσε ἀνάλαφρα στὶς δεντροστοιχίες κ' ἔφεγγε τὸ φεγγάρι τοὺς ἔρημους δρόμους. Μὰ ὅταν φτάσανε στὸ σημεῖο ποὺ ἔπρεπε νάβαι τὸ σπῖτι, κάτι σφίχτηκε μέσα τους. Ποτὲ δὲν τόχαν φαντασθεῖ ἔτσι ὅπως τόβλεπαν. Ὀλοκαίνουργιο, κάτασπρο, μέσα σὲ πράσινα δέντρα, περισσότερο μ' ὀνειρο ἔμοιαζε κ' ἄς ἦταν ἀλήθεια.

Ἐφεραν ἓνα γύρο καὶ τόδαν ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, σὰ νάταν κίβλας δικὸς τους τὸ καμάρωσαν, κ' ἔτσι, ὅπως τότε ποὺ ἔρωτευμένοι σχεδιάζαν τὴ φωλιά τῆς ἀγάπης τους, ξαναγύρισαν στὴ σοφίτα καὶ ἐγαγγύπησαν κουβεντιάζοντας ὡς τὴν ἀγγή.

Τὸ ἄλλο ἀπόγευμα ἀνοῖξε τὸ συρτάρι ποὺ φύλαγαν τοῦ παιδιοῦ τὰ παλιά ρουχαλάνια. Ἐψάξε ἀνάμεσα τους γιὰ νὰ βρεῖ τὸ κουτί ποῦχε μέσα τὰ χρήματα κ' ἡ καρδιά του πετάρισε. 30 χρόνια δλοκλήρα δουλειὰ κ' ἔλπιδες. Τὰ μέτρησε, ἔδαλε τὸ σακάκι του, ποῦταν καινούργιο γιατί σπάνια τὸ φόραγε, καί, κάνοντας τὸ σταυρὸ του, ξεκίνησε.

Ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ τὸν προβόδισε ἐκεῖνη. Καὶ τὸ βράδι ποὺ ἐπέστρεψε ἀνάλαφρος, τὸ γέλιο της ποὺ τὸν δέχτηκε μ' ἓνα κόκκινο χρῶμα στὰ μάγουλα, τοῦ φάνηκε σὰ νάχε ἀπλωθεῖ παντοῦ, ἀπ' τὸν ὄρμο ὡς τὰ οὐράνια.

Τὸ σπῖτι εἶχε τρεῖς κάμαρες, σαλόνι, κουζίνα κ' ὑπόγειο. Ὅταν πρωτομπήκε, ἔτσι ὅπως ἦταν ἄδειο μετὰ τοὺς τοίχους φρεσκοβαμμένους, ὅλα τῆς φάνηκαν θεόρατα. Ὁ Γιάννης ὁμως ποὺ

χαιρόταν τις κερασιές του κήπου και λογάραζε, σὲ μιὰ μικρὴ ἀποθήκη ποὺ ὑπῆρχε στὸ πίσω μέρος, νὰ φτιάξει γιὰ τὴ δουλειὰ του ἐργαστήριο, τὴν παρηγόρησε: Τόσα χρόνια πούχαν χαθεῖ στὴ σοφίτα τους, τί πείραζε ἀκόμη ἄλλο ἓνα; Θὰ δούλευαν ὅπως καὶ πρὶν, θὰ φτιάχναν τὰ ἐπιπλα καὶ τοῦ χρόνου, στὴν ἐπέτειο τοῦ γάμου τους, θὰ γιορτάζαν τὰ ἐγκαίνια καὶ θὰ κατοικοῦσαν τὸ σπίτι. Εὐτυχῶς, φεύγοντας ὁ παλιὸς νοικοκύρης, τοῦχε ἀφήσει τὸ σκύλο του καὶ θὰ φύλαγε κάποιος τὰ κεράσια ἀπ' τοὺς κλέφτες.

Εἶχαν φτάσει στὸ τέρμα φαντάζονταν, καὶ ξανάρχισαν ἀπ' τὴν ἀρχή. Ἀντιμετώπιζαν δυσκολίες ἀλλιώτικες. Ὅχι ὅπως τότε ποῦ, κρυφὰ, κάθε μῆνα, ἔκλεινε τίς οἰκονομίες του στὸ κουτί καὶ τ' ὄνειρο τοῦ σπιτιοῦ στὴν καρδιά του. Τώρα εἶχαν νὰ κάνουν μ' ἀνθρώπους ποῦ ζητοῦσαν τὸ γούστο τους γιὰ τίς πολυθρόνες τῆς σάλας, γιὰ τὸ ξύλο τοῦ κρεβατιοῦ, γιὰ τὸ στυλ ποῦ θάχαν στὴν τραπεζαρία οἱ καρέκλες. Ὅσο κι ἂν τὸν ἐνδιέφερε τὸ σχέδιο τοῦ φούρνου ποῦ θάχτιζε γιὰ τὸ ἐργαστήριο κι ὅσο κι ἂν αὐτὴ ἀνησυχῶσε ἂν θὰ πηγαιναν καλὰ οἱ δουλειές νὰ ἐξοφλήσουν τὰ χρέη τους, δὲν τὸ θρῶσαν ὡςτὸ ν' ἀφήσουν στοὺς ξένους νὰ φροντίσουν τὸ σπίτι τους. Συλλογίζονταν, συζητοῦσαν καὶ δούλευαν.

Τὸν Ἰούνιο τὸ σαλόνι ἦταν εἰτοιμο καὶ τὸ ταίριαξαν πρόχειρα. Τὸν Σεπτέμβριο ἐξοφλήσαν τὴν κρεβατοκάμαρα. Τὸ χειμῶνα δλόκληρο τοὺς τὸν πῆρε ἡ τραπεζαρία, ποῦ θάταν βαριά, μὲ καρέκλες ψηλές, ὄλο σκάλισμα.

Κάθε ἀπομεσήμερο, ποῦ ἀνέβαινε αὐτὸς ὡς τὸ σπίτι, νὰ ταίσει τὸ σκύλο, ἀνοίγει κ' ἐρίχγε μιὰ ματιά στὰ δωμάτια, ποῦ γέμιζαν. Κ' ἔτσι ὅπως ἦταν τὰ παντζούρια κλειστὰ καὶ τὰ ἐπιπλα τυλιγμένα γιὰ τὴ σκόνη σ' ἐφημερίδες, ἐνωθε κάπως σὰν τότε πούχε γεννηθεῖ τὸ παιδί καὶ τοὺς μπόδιζε στὴ δουλειά.

Ἡ γυναίκα του πάλι παιδεύταν ἀλλιώδως. Εἶχε γράψει πλάγια στὸ γιό της νὰ ζητήσει τὴ γνώμη του γιὰ ν' ἀγοράζαν σπίτι, καὶ τὸ παιδί τοὺς ἀπάντησε ὅτι σήμερα τὰ ἀκίνητα εἶναι κεφάλαιο νεκρὸ καὶ μονάχα μιὰ ἐπιχείρηση ποῦ θὰ φέρνε ἀπ' ἑξῶ αὐτοκίνητα ἀνταποκρινόταν στὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς.

Μέσα στὴν ἀμφιβολία, πέρασαν ἔτσι τὴν πιὸ δύσκολη τῆς ζωῆς τους χρο-

νιά. Ὅταν μπῆκε ὁ Φλεβάρης κι ἀνθίσαν στὸν κῆπο τὰ δέντρα, ἓνα αὐτοκίνητο περαστικὸ χτύπησε τὸ σκυλί καὶ τὸ σκότωσε. Ἀναγκάστηκαν νὰ χωρίζουν τὸ θράδι. Πότε ὁ ἕνας, πότε ὁ ἄλλος πῆγαιναν καὶ κοιμόνταν στὸ σπίτι, νὰ μὴ μένει μονάχο του. Τώρα μάλιστα, ποῦ εἶχαν πάρει ἐργάτες γιὰ νὰ χτίσουν τὸ φούρνο καὶ μποροῦσε κανένας νὰ πονηρευτεῖ ἂν τ' ἀφήναι κάθε νύχτα κλειστὸ καὶ ἀπροσάτευτο, θάπρεπε βέβαια νὰ ἐπισκεύουν τὰ ἐγκαίνια. Ὅμως οὔτε αὐτός, οὔτε κείνη δὲν ἐξουῶσαν τὴν ἐπέτειο ποῦ ζύγωνε μ' ἄλλοι μάλιστα ἔτσι νὰ τοὺς δυσκόλευε, γιὰ νὰ τοὺς δοκιμάσει ἂν θάντεχαν σ' ὅτι εἶχαν πεῖ, ὁ θεός.

Ἡ δουλειὰ τοῦ φούρνου προχωροῦσε γοργὰ κ' εἶχαν τάξει στοὺς χτίστες τὸ πρῶτο ταψί, ἂν τὸν τέλειωναν μέσα τοῦ Μάρτη. Ὅμως καὶ κεῖ βγήκε ἐμπόδιο ποῦ δὲν τὸ περίμεναν. Τὰ δικαίωματα κάθε ἐπαγγέλιματος, ποῦ προστατεύονταν, τὸν ἔφεραν μιὰ μέρα στὸ Ἀστυνομικὸ Τμήμα, ἀντιμέτωπο μὲ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ Σωματείου Ἀρτοποιῶν. Γιὰ μιὰ ἀδεια οἰκοδομῆς καὶ γιὰ μιὰ ἀδεια λειτουργίας τοῦ φούρνου ἦταν ἡ ὑπόθεση, ὅμως γι' αὐτὰ τὰ χαρτιά τὸν εἶχε παρατηρήσει ὁ Ἀστυνομὸς ὅτι ζοῦσε ἔξω ἀπ' τὸν κόσμον ἂν δὲν ἤξερε πῶς ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου εἶναι ἀδίκημα.

Σταματήσαν τὸ χτίσιμο καὶ περίμενε τώρα στοὺς διαδρόμους, νὰ ἐγκριθοῦν, νὰ ὑπογραφοῦν, νὰ βγοῦν τὰ χαρτιά. Ἡ γυναίκα του ἤθελε νάγραφε κάτι στὸ παιδί τους, ἴσως φρόντιζε ὁ φίλος του ὁ γιὸς τοῦ Ἰπουργοῦ, δὲν τὴν ἄφηνε ὁμως αὐτός. Εἶχαν φτιάξει ἓνα σπίτι ὀλάκερο μόνον τους καὶ γιὰ ἓνα χαρτί θὰ ἐνοχλοῦσαν τὸν ἄνθρωπο; Ἀπὸ μόνον τους θὰ τελείωναν κάποτε ὄλα καλὰ.

Ὅσο νάρθει τὸ κάποτε αὐτὸ, τοὺς προφτάσαν οἱ ἀπόκριες. Ἀναγκαστικὰ παρευρέθηκαν στὸ Χορὸ τῶν Ἐφορειῶν, τῶν Ἀρτοποιῶν καὶ τῶν Ἰπαλλήλων τῆς Διοικήσεως, ποῦ τοῦ εἶχαν πουλήσει εἰσιτήρια ἐπ' εὐκαιρία τῶν χαρτιῶν ποῦ περίμεναν. Βαρεθῆκαν οἱ δύο τους κι ἀπορήξαν ὅσο δὲ λέγεται μὲ τὸν τρόπο ποῦ γλένταγε ὁ κόσμος. Οἱ ἄλλοι ὅμως, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Σωματείου, πούχε γίνει ἐξυπηρετικὸς, καὶ ὑπάλληλοι τοῦ Μηχανολογικοῦ Τμήματος κ' οἱ κυρίες τους, παραξενεύτηκαν παίρνοντας γιὰ προσποίηση τὴν εἰλικρινεῖα

τους νὰ λὲν πὼς προτίμαγαν ἀπ' τοὺς χοροὺς ἓνα πεζουλάκι δίπλα στὴ θάλασσα. Στὸ τραπέζι του τοὺς κάλεσε ὁ λους αὐτοὺς γιὰ νὰ τοὺς προσφέρει, ὅπως ἔπρεπε, κάτι. Κι ὅλοι ἀναγνώρισαν τὸ δίκιο του σχετικὰ μὲ τὶς ἀδειες κ' ὑποσχέθηκαν τὸ κατὰ δύναμιν.

Ἐρῆκαν ἔτσι εὐκαιρία νὰ τοὺς καλέσουν στὰ ἐγκαίνια τοῦ σπιτιοῦ τους, πούπεφταν Σάββατο καὶ θὰ μπόραγαν νὰ γλεντήσουν, δίχως νάχουν νὰ ξυπνήσουν πρωί. Οἱ ἄλλοι δέχθηκαν μ' ἐνθουσιασμό, τὸ σημείωσαν, οἱ ἀπόκριες πέρασαν κι ὅταν ἦρθε ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα, πήρε τὶς ἀδειες καὶ ξανάρχισαν πάλι νὰ χτίζουν.

Ἐπῆσαν ἔτσι μὲ τὸ Πάσχα ἀπανωτὲς οἱ δουλειές. Ὁ καθένας τοὺς ἔκρυβε μέσα του κάτι ποῦμοιαζε πότε μὲ κούραση, πότε μὲ λύπη ἢ ἀπογοήτευση, κ' εἶχαν γίνει κ' οἱ δυὸ τους νευρικοί κ' εὐερέθιστοι. Ἐνα βράδι στὸ σπίτι μονάχη τῆς συλλογίστηκε τὸ πεζουλί πὸ πηγαιναν ἄλλοτε δίπλα στὴ θάλασσα, κ' ἔνωσε τὴν μοναξιά πὸ φοβήθηκε. Πόσο θάταν ἄλλιῶς ἂν δὲν ἔλειπε ὁ γιὸς τῆς!

Εἶχε βρεῖ μιὰ γάτα στὸ δρόμο καὶ τὴ μάζεψε γιὰ συντροφιά. Ἀγοράσαν τὴν κότα, πὸν τὴν ἔβαλαν στὸ ἄδειο σπιτάκι τοῦ σκύλου νὰ κλωσῆσει πουλιά. Ὅμως, μὲλο πὸν κινιόνταν καὶ ζοῦσαν μὲς στ' ὄνειρο τους, τοὺς βασάνιζε κάτι. Αὐτὸς ὅταν πῆγε νὰ παραγγεῖλει τὴν ταμπέλα γιὰ τοῦ ἐργαστήριου τὴν πόρτα, καθὼς τὸν ρώτησε ὁ τεχνίτης γιὰ τὰ χρώματα πὸν προτιμοῦσε, σιγὰ, θάρεις καὶ φοβόταν μὴν τὸν ἀκούσουν, εἶχε πῆς πὼς τώρα πὸν οἱ σκοτοῦρες τὸν ἐπνιγαν δὲν τὸν ἔνοιαζαν τέτιες μικρολεπτομέρειες.

Στὶς τρεῖς ἐβδομάδες πὸν μεσολάβησαν γιὰ νὰ βγούν τὰ κλωσόπουλα, τέλειωσε ὁ φοῦρνος κι ἀγρίεψε ἡ γάτα ἀπ' τὴ μοναξιά.

Τὸ σπίτι ὡστόσο τώρα, πὸν κοκλίνιζαν μὲς ἀπ' τὸ πράσινο τὰ κεράσια κι' ἀνθίζαν ψηλὰ ὡς τὴ στέγη σκαρφαλώνοντας τὰ γιασσιμιά, δὲν εἶχε πάψει νὰ ναι ὁμορφο. Ὅλοι τὸλεγαν. Ἡ μοδίστρα πούχε ῥθεῖ νὰ μετρήσει γιὰ τὶς κουρτίνες, ὁ κηπουρὸς πὸν διόρθωνε τὸ παρτέρι, ἡ καθαρίστρα, τοὺς καλοτύχιζαν.

Ἐνα βράδι στὰ μέσα Μαΐου, συνοδεύοντας τὴ γυναίκα του, πὸν θὰ κοιμόταν ἐκεῖ, ἔρῆκαν ματωμένη τὴν κότα νὰ ξεφωνίζει καὶ τριγύρω τὰ πουλιά

σκοτωμένα ἀπ' τὴ γάτα. Ὅσο κι ἂν ἦταν συνηθισμένο τὸ πράγμα, ἡ ὥρα κι ὁ χρόνος πὸν τέλειωνε βασανίζοντας τους, τοὺς τὸδεῖξαν τρομερό. Ἐκεῖνη στεκόταν μὲ τὰ χέρια ριγμένα μπροστά, αστισμένη κι ἀμίλητη, κ' εἶχε ἓνα τέτιο παράπονο ἢ ὄψη τῆς, πὸν λίγο ἀκόμη ἂν τὴν κοίταζε, θὰ τὴν ἔπαρνε νάφευγαν.

Προτίμησε νὰ σφάζει στὴν κουζίνα τὴν κότα. Ἄνοιξε διάπλατα τὰ παράθυρα κ' ὕστερα βάλθηκε νὰ ξεδιπλώνει μιὰ πολυθρόνα ἀπ' τὶς ἐφημερίδες. Ὅταν τὴν ἔνωσε νὰ τὸν κοιτάζει ἀπ' τὴν πόρτα τῆς σάλας, σηκώθηκε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ καθήσει στὸ ἐπιπλο πὸν ἔλαμπε κατακαίνουργο, μὲ μπλὲ βελούδο.

Καταλάβαινε τὴ στενοχώρια τῆς. Ἄς μὴν τὸλεγαν, φαίνονταν πὼς τὸ σπίτι τοὺς κούραζε. Ἡ σοφίτα μπορεῖ νάταν πιὸ ζεστή, πιὸ φιλόξενη, ὅμως ἔβγαῖναν τώρα ἀπ' αὐτὴν. Θὰ στεκόταν μέσα στὸν κόσμον νὰ χαροῦνε τοὺς κόπους τους. Εἶχαν σπίτι δικό τους καὶ δὲ θάφηναν νὰ τοὺς φύγει κι αὐτὸ, ὅπως ὁ γιὸς τους.

Τὸ Σάββατο, 3 Ἰουνίου, γιὰ πρώτη φορὰ θάμενε ὅλη μέρα τὸ μαγαζὶ τους κλειστὸ. Ἐγκαίνιζαν τὸ σπίτι τους κ' εἶχαν καλέσει κόσμο, ὅσους γνώριζαν πελάτες, τοὺς παλιούς γείτονές τους μὲ τὶς κυρίες, ἀκόμη καὶ οὐδὲν ἀρραβωνιασμένα ζευγάρια πὸν συχνάζαν στὸ μαγαζὶ εἶχαν πῆς νὰ περάσουν νὰ πάρουν στὸν κῆπο τους ἓνα γλυκὸ. Ὑπολόγιζαν τὸ λιγότερο νάχουν τριάντα ἐπισκέψεις κι ἂν θυμόνταν ναρθοῦν κ' οἱ ὑπάλληλοι πὸν τοὺς τόχαν πῆς ἀπ' τὶς ἀπόκριες, χρειαζόταν ἔτοιμασία γιὰ σαράντα. Ἀπ' αὐτοὺς πάλι, εἴκοσι θ' ἀπομέναν στὸ τέλος γιὰ νὰ κάτσουν νὰ φάν καὶ νὰ πιούν, στὸ τραπέζι πὸν θὰ στρώναν στὸν κῆπο. Ἦταν κ' οἱ δυὸ τους τώρα χαρούμενοι καὶ τοὺς ἀνησυχόσε μόνο ὁ καιρὸς. Ποῦ θὰ χύραγε τὸςος κόσμος, ἂν ἔσεποῦσε καμιὰ ἀπ' τὶς μπόρες του ὁ Ἰούνιος;

Ὅστόσο, ἀπ' τὰ ξημερώματα, φώτισε ἡ μέρα περίφημη, κ' ἔτσι, ἦσχυο, ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζονταν τὰ πάντα. Ἐγκαίνιασαν καὶ τὸ φοῦρνο, γιὰ νὰ ψήσουν τὸ ἄρνι καὶ τὰ γλυκὰ· μάλιστα, καθὼς τὸν ἀνάφαν κ' ἔκανε ζέστη, πηγαίνοντας δῆθεν νὰ τῆς σκουπίσει τὸν ἰδρώτα στὸ μάγουλο ἐκεῖνος τὴ φίλησε.

Ἡ γυναίκα κοίταζε ὀλοένα στὴν πόρτα καὶ χαμογελοῦσε, ὅταν τὴ βε-

βαίωνα ὁ ἄντρας της πὼς ἦταν ἀκόμη νωρίς γιὰ ἐπισκέψεις. Ἦξερε ὡστόσο πὼς ἐκείνη κάτι ἄλλο περίμενε. Τόχε ἀφῆσε σ' αὐτὴν νὰ τοῦ κάνει τὴν ἐκπαγή. Χρονῶν μικροικονομίες δικές της, κρυφὰ τὶς εἶχε στείλει, νάρθει ἔστω καὶ γιὰ μιὰ μέρα τὸ παιδί κοντὰ τους.

Ἡ δική του ἡ ἐκπαγή πάλι ἦταν ἓνα κάδρο πὸν παρίστανε τὴ Νεάπολη μὲ τὸ ἡφαίστειο νὰ καπνίζει στὸ βάθος. Τόχε προτιμήσει γιατί εἶχε ἓνα πεζουλάκι ζωγραφισμένο μπροστὰ στὴ θάλασσα, ὀλόιδιο μὲ κεῖνο τὸ δικό τους, πὸν πήγαιναν ἄλλοτε.

Τὸ μεσημέρι οἱ ἐτοιμασίες τελείωσαν, ἔκοψαν κ' ἔβαλαν λουλούδια στὰ βάζα, στίς φρουτιέρες κεράσια - ὅλα ἦταν στὴ θέση τους ὅμως αὐτὴ ἀνησυχούσε. Καθὼς τὴν ἔβλεπε νὰ στέκει κοντὰ στὸ παράθυρο καί, σὰν ἀκουγε αὐτοκίνητο, νὰ σηκώνει δῆθεν ἀπὸ περιέργεια τὴν κουρτίνα, τουρχόταν νὰ τὴν καθουχάσει μὲ τὶς σκέψεις πούκανε γιὰ νὰ ἡσυχάζει ὁ ἴδιος : τὸ παιδί θὰ προτιμήσει βραδινὸ ἀεροπλάνο, ἢ θὰ πῆρε τὸ τραῖνο γιὰ νὰ φτάσει τὸ ἀπόγεμα. Θὰ τὸ καθυστέρησαν ἴσως τὰ ψώνια πὸν θάκανε, νὰ τῆς πάρει ἓνα φῶρεμα δῶρο κι αὐτουνοῦ μιὰ γραδάτα.

Ὅσο πέραγε ἡ ὥρα ἡ ἀγωνία τους μεγάλωνε. Ντυθῆκαν καὶ κάθησαν στὸ σαλόνι, περιμένοντας τὶς ἐπισκέψεις. Τὰ παράθυρα ἦταν ὀρθάνοιχτα, μὰ, καθὼς δὲ φουσοῦσε στὰ δέντρα, ἡ ζέστη πὸν ἔφτανε ἀπ' ἔξω, δυνάμωνε πῶς πολὺ τὴ σιωπὴ. Κάθε τόσο ἀκούγονταν βήματα πὸν προσπεροῦσαν καὶ κανένας δὲν ἔρχονταν. Ἰστερα ἔγυρε ὁ ἥλιος καὶ κατέβασε μαζί μὲ τοὺς ἰσκιούς τὸ βουνὸ ἀπ' ἀντίκρου δροσιά.

Τὴν ἄφανε νὰ στέκει μ' ἀγωνία ὀλοφάνερη μπροστὰ στὸ παράθυρο καὶ βγήκε στὸν κῆπο. Στὸ μισόφωτο, εἶδε τὸ σπῆτι της πούμοιαζε μ' ὅλα τ' ἄλλα σπῆτια τριγύρω καὶ κατάλαβε τὸ μυστικό του. Ἄν τοὺς παίθνευε ὡς τώρα, ἦταν γιατί τόβλεπαν ξέχωρο ἀπ' τὴ δουλειά τους, ἀπ' τὸν ἑαυτὸ τους, ἀκόμη σὰν ὄνετρο. Δὲν ἦταν λοιπὸν οὔτε ἀδικο, οὔτε παράξενο πὸν δὲν ἔρχονταν νὰ τὸ θαυμάσει κανεὶς. Ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων ἦταν κι αὐτὴ ἓνας νόμος, πὸν ζεῖς ἔξω ἀπ' τὸν κόσμο ἂν δὲν τὸν ξέρεις.

Ἡ νύχτα τοὺς βρῆκε νὰ κάθονται στίς πολυθρόνες καὶ νὰ μιλᾶν. Ἐκείνη

φантаζόταν πὼς ἀπὸ φθόνο δὲν εἶχε ῥθει κανεὶς, κι αὐτὸς τὴν ἄφανε νὰ τὸ πιστεύει. Μπροστὰ στὴν ἀδιαφορία, κάτι ἦταν κι ὁ φθόνος. Ἰστερα ἄναψε φῶς καὶ κρέμασε στὸν τοῖχο τὸ κάδρο τῆς Νεάπολης. Τῆς ἔδειξε τὸ πεζουλάκι δίπλα στὴ θάλασσα καὶ τὰ μάτια της φωτιστήκαν μὲ τὴν παλιὰ τρυφεράδα τους.

Ἔτσι πέρασε ἡ ὥρα κ' εἶχαν πάψει νὰ σκέφτονται πιά γιὰ ἐπισκέψεις, ὅταν χτύπησε τὸ κουδούνι στὴν ἐξώθυρα. Σηκωθῆκαν καὶ τρέξαν κ' οἱ δύο τους. Μηχανικὰ ἔσφιξε αὐτὸς τὴ γραδάτα του κ' ἔσιαξε λίγο ἐκείνη τὰ μαλλιά της. Ἐπιλίζοντας πὼς θάταν ὁ γιός της, τοῦκανε νόημα ν' ἀνοίξει.

— Καλησπέρα σας, χαίρετῆσε τότε καὶ μὴ κεί ἓνας ἀγνωστός.

Τὸν κοιτάζαν σαστισμένοι κ' οἱ δύο, μ' αὐτὸς δὲν ἔδειξε ὅτι τὸ πρόσεξε. Ἐβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα χαρτί τυλιγμένο, τὸ δῶσε, καληνύχτισε κ' εἶχε ἀρχίσει νὰ κατεβαίνει στὴ σκάλα, ὅταν ὁ Γιάννης τὸν πρόλαβε.

— Κύριε, δὲν πέρνατε νὰ πάρετε ἓνα γλυκό, πρὶν νὰ φύγετε ;

Ὁ ἄλλος τὸν κοίταξε στρέφοντας μὲ κάποια ἀπορία, εἶπε πὼς εἶχε δουλειά, εὐχαρίστησε ξανά καληνύχτισε κ' ἔφυγε. Τὸ τηλεγράφημα πὸν δὲν ἦταν ἐπιείγον, οὔτε εὐχετήριο, ἔγραφε πὼς ὁ γιός τους εἶχε κρατήσει τὰ χρήματα ὡς ἀπαραίτητα, μὰ πὼς τὸν ἐμποδίζει νάρθει μιὰ συνάντηση ἐπισημη.

Γελούσος κείνη ἡσυχασμένη, γέλασε κι αὐτὸς. Βγήκαν κ' ἔστρωσαν στὸν κῆπο κάτω ἀπ' τὶς κερασιές τὸ τραπέζι τους. Κάθισαν, ἔφαγαν κ' ἤπιαν ὅπως ἄλλοτε στὴ σοφίτα κ' οἱ δύο τους χαρούμενοι. Καὶ μόνον ὅταν πῆγαν στὴ κάμαρά τους νὰ πλαγιασοῦν, καθὼς τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν κοίταξε ἀμίλητη, εἶδε αὐτὸς νὰ κυλάνε ἀπ' τὰ μάτια της δάκρυα.

Πέρασε τότε τὸ μπράτσο του γύρω ἀπ' τὴ μέση της κ' ἔμειναν ἔτσι γιὰ κάμποσο μπρὸς στὸ παράθυρο. Μὲς στὴν ἀστροφεγγιά καὶ τὸ θρόισμα τοῦ κῆπου, δίχως νὰ ξέρουσαν πὼς, τὸ σπῆτι τους εἶχε πάρει τὴ θέση πὸν τούπρεπε. Τὸ νιώσαν δικό τους, νὰ τοὺς πονεῖ, καὶ τὸ πονοῦσαν κι αὐτοί.

Καὶ κοιμηθῆκαν σύντομα, κι αὐριο θὰ ξυπνοῦσαν νωρίς, γιὰ νὰ πᾶν στὴ δουλειά τους.

ΣΥΜΠΛΗΡΩ-
ΜΑΤΑ ΣΤΗΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

1708—1940

4η ΕΚΔΟΣΗ

Βαλαωρίτη, Νάνου

Τὸ σπίτι

Τὸ σπίτι αὐτὸ ἔμεϊς τὸ χτίσαμε - ἄλλοι θὰ κατοικήσουν!
 Ἄλλοι θ' ἀνέθουν τὰ σκαλιά, νὰ στρώσουν τὰ κρεβάτια!
 Ἄλλοι θ' ἀνάψουν τὰ κεριὰ στὰ θορινὰ δωμάτια!
 Ποιῆς δυσκολίες, ποιὰ δάχτυλα, ποιὰ μάτια!
 Καὶ ἀπὸ μᾶς ποιὸς θὰ τολμήσει νὰ μιλήσει
 μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ ζοῦνε ἀποκλεισμένα
 πίσω ἀπὸ χιλιάδες πόρτες, παράθυρα καὶ κάστρα,
 ποὺ τὰ χτυπᾶν οἱ θάλασσοι, τὰ ὄνειρα καὶ τ' ἄστρα;

Τὸ σπίτι αὐτὸ ἔμεϊς τὸ χτίσαμε - ἄλλος θὰ κατοικήσει!

Τροία

Πόσοι στὸ πέλαγος, πόσοι πνιγμένοι!
 κι ὅσοι γυρίζοντας θὰ ναυαγήσουν -
 ὅλοι περίμεναν νὰ σ' ἀντικρύσουν
 μονάχα ὁ θάνατος δὲν περιμένει!

Στις ἀμμουδιᾶς—θυμήσου! —οἱ πεθαμένοι,
 καθὼς περνᾶς, γυρεύουν νὰ μιλήσουν.
 Κεῖνα ποὺ χτίσαμε θὰ μᾶς γκρεμίσουν.
 Μοιάζει νὰ νίκησαν οἱ νικημένοι.

Τούτη τὴν ἀνοιξὴ κανεῖς δὲν ξέρει!
 Ὁ ποταμὸς μοῦ γέμιζε τὸ στόμα
 κι ὁ ἥλιος μὲ κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι.

Τ' ἄλογα γύρισαν χωρὶς τὸ σῶμα.
 Ὅταν ξανάρθαμε τὸ καλοκαίρι,
 Θέ μου, πῶς ἄλλαζαν οἱ πύργοι χρώμα!

Ἄπ' τὴν Τιμωρία τῶν μάγων

Χριστέ μου, πῶς χαμήλωσαν τὰ σπίτια μὲς στὸ χιόνι!
 πῶς ἔμοιαζε στὸ γυρισμὸ ἢ πόρτα πρὸ στενῆ!
 Σὰν κυπαρίσσια οἱ ἄνθρωποι - μαζὶ μὰ πάντα μόνοι.
 Ἔτσι ποὺ μεγαλώσαμε ποιὰ χῶρα μᾶς χωρεῖ;

Βαρβιτσιώτη, Τάκη

Σὲ κάποιον ἄλλο οὐρανὸ

'Ωρατα τραγούδια
 μοῦ ἔφερε
 τοῦτος ὁ μήνας -
 τὸ πρωτοβρόχι.

Τί χαρά,
 τί ἀσφοδέλια,
 τί κρίνοι!

'Η ἀπόστασή μου ἀπ' τὸν οὐρανὸ
 μικραίνει.

Σθῆνουν τὰ βήματα.

Σὲ κάποιον ἄλλο οὐρανὸ
 μιὰ πιὸ γλυκιὰ φωνή
 ἀνεβαίνει,

'Ε ρ ε ί π ι α

Τὸ κλειστὸ βιβλίον
 τὸ λυπημένον βιολί,
 ὁ ραγιαμένος ἄγγελος ποῦ ἀγρυπνεῖ -
 ποῦ εἶστε, παιδικὰ μου χέρια·
 μὲ λησμονήσατε.
 Μὰ θε μπορῶ,
 δὲν ἔχω πιά τὰ μάτια μου νὰ κλάψω.
 'Η βροχή ἀποκλειστικὴ στὸν κῆπο.

'Απ' τὰ κλαδιά τῶν δέντρων κρέμονται
 καρδιές,
 μικρὰ φῶτα,
 ὁ ἦχος μιᾶς καμπάνας,
 ἢ προσευχή.

'Ακόμα καπνίζουν
 τῶν ἡμερῶν τὰ ἐρείπια.

'Υ σ τ ε ρ ὀ γ ρ α φ ο

"Όταν ἔρθει ἡ ὥρα τῆς ἀναχώρησης,
 μὴ λυπηθῆτε, φίλοι μου,
 μὴ λυπηθῆτε.

Θὰ πνεύσει ἕνας ἄνεμος φορτωμένος
 νεκρὰ φύλλα,
 φωνές λησμονημένες.

'Αθόρυθα θὰ περάσετε
 τὸ παγερὸ παράθυρο
 ποῦ ἀνοίγει πρὸς τὴ νύχτα,
 νύχτα σκληρῆ,
 πιὸ τρομερῆ κι ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνέμους,

πιὸ ἄδεια κι ἀπ' τὴν ἀπουσία.

Θάνατι βαθιὰ ἢ τρυφερότητά σας
 καὶ τὸ φιλὶ τῆς ἀγάπης
 θὰ σᾶς φωτίσει.

"Όταν ἔρθει ἡ ὥρα τῆς ἀναχώρησης,
 μὴ λυπηθῆτε, φίλοι μου,
 μὴ λυπηθῆτε.

"Ας ταξιδέψει τὸ χαμόγελό σας
 ἀπὸ στόμα σὲ στόμα.

'Α π' τὸν 'Ε π ι τ ᾶ φ ι ο

'Α πο σ πα σ μα τ ι κ ᾶ

"Ενα μικρὸ κυκλάμινο ὀλομόναχο
 προσεύχεται μπροστὰ στὴ θύση,
 κι ὅλα τὰ κορίτσια γονατιστὰ
 χαρίζουν τὰ μάτια τους στὶς βιολέτες.

"Όλη τὴ μέρα
 τὰ σκουριασμένα καρφιά πάνω στὸ δέν-
 και τὴ νύχτα [τρο,
 τὸ κρηοπήγιο τοῦ ὕπνου τῆς σελήνης.

Παστάδες τοῦ ὄρθρου
 οἱ τάφοι πληθαίνουν,
 ἢ ἀνθρώπινη σάρκα
 χάνει τὸ βάρος της.

Πυρακτωμένα ἀγκάθια, μέτωπα γυμνά,
 σκληρὸ κοράλι τοῦ μαρτυρίου.

Καὶ τί θὰ πεῖτε γιὰ τὶς λεμονιές;

Και τί θά πεῖτε γιά τὰ πορτοκάλια,
ὅταν φορέσουνε τὰ γιορτινά τους τὰ
[Χριστούγεννα;

Μάγοι κι ἀρνάκια
θά ξανασιμίζουν τὰ χνῶτα τους
γιά νά ζεστάνουν τὸ ἄστρο,
πάντα ἴδιο,

καὶ πάντα καινούργιο,
ποῦ τώρα κοίτεται νεκρό.

Τὰ φωτοστέφανα ἔκρυψαν
μέσα στοῦ χιόνι τὰ δάκρυά τους.

'Ανθίζουν κιόλας οἱ σταυροί.

Βαφόπουλου Γ. *

Τὰ πορτραῖτα

'Απ' τὸ ἐργαστήρι μου στείλαν καὶ φέ-
ιστορημένο μὲ χρώματα [τος,
τοῦ ἑαυτοῦ μου
τὸ τελευταῖον ὁμοίωμα.

Ὅμορφο τῷ ὄντι πορτραῖτο.
Ὅπως ποῦ δείχνει κατὰκτηση
ἕνα βῆμα
σταθερὰ πρὸς τὸ θάνατο.

Τώρα χρειάζεται
νὰ τὸ κρεμάσω καὶ τοῦτο
δίπλα στ' ἄλλα πορτραῖτα.
Δίπλα
στά πρωτινά μου ὁμοιώματα.

Στὸν τοῖχον αὐτὸν ὅπως εἶναι,
στὴν ἴδια σειρὰ κρεμασμένα,
πόσο μοιάζουνε τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο.
Ὅπως μοιάζει ἕνα φύλλο μὲ φύλλο,
ὅπως μοιάζει ἕνα μάτι μὲ μάτι.

Ὅμως ἂν ἡ σειρὰ τους δευτὸν σὲ κύκλο
καὶ σμίγαν τὸ πρῶτο μὲ τὸ τελευταῖο,
μεταξὺ τους θά μοιάζαν λιγότερο
ἀπ' ὅσο τὸ λίκνο
μὲ τὸ φέρετρο.

Προσπαθῶ νὰ μετρήσω καὶ πάλι
τὰ πορτραῖτα μου,

ὅπως τὴν κάθε χρονιά.

'Αλλὰ τάχα τί νόημα
μπορεῖ νάχει τὸ μέτρημα;
θάνατι ἀκριβῶς ὅσα πέρσι σὺν ἕνα.

Μᾶλλον πρέπει
τὰ γυμνά νὰ μετρήσω καρφιά,
ποῦ στὴν ἴδια σειρὰ περιμένουν
τὸ ἀμετάκλητο κρέμασμα
τῶν μελλοῦμενων
ὁμοιωμάτων μου.

Ὅμως καὶ τοῦτο τὸ μέτρημα
δὲ βλέπω νάχει
κανένα νόημα.

Σιδερένια κλειδιά τοῦ θανάτου,
Σφίγγες,
μὲ μειδίαμα μετάλλينو.

Μὲ τὰ δάχτυλα παίζω σὰν ἄρπα
πάνω σὲ τούτες
τὶς σκληρὲς σιδερένιες χορδές.
Παίζω
προσπαθώντας νὰ βρῶ
σὲ ποιὸ τάχα καρφί
θά σταματήσει τὸ κρέμασμα.
Σὲ ποιὸν ἀναρτήρα
θά κρεμαστεῖ
τὸ δίχως συνέχεια πορτραῖτο.

Οἱ θύρες

Κρούω καὶ τούτη τὴ θύρα.
Ὁ σιωπηλὸς θυρωρὸς ὑποκλίνεται
τραβώντας τὸ μάνταλο πρόθυμος.
Καὶ πίσω μου πάλιν ἀκούγεται
ὁ τελευταῖος ἀσπασμὸς τῶν θυρόφυλ-
[λων.

Κ' ἄλλη μιὰ θύρα.
Κι ἀκόμα μιὰν ἄλλη.
Τὸ ἴδιο ἀνοίγονται πρόθυμα,

τὸ ἴδιο στριγγίλλει
τὸ μετάλλينو φίλημα.

Πόσες θύρες
νάχω τάχα περάσει
στὸν ἀπέραντο τοῦτο διάδρομο;
Πόσα φράγματα ἐγκάρσια,
στὴν ἐπάλληλη
διαδοχὴ τους,
ἔκλεισαν πίσω μου;

Οἱ γυμνοὶ τοῖχοι παράλληλοι τρίβουν
τὴν παγωμένη τους ράχη
στῆς ἀνοιχτῆς μου παλάμης τὸ ψά-
ξιμο.

Κρῶνω.
Καὶ χτυπῶ τὴν ἐπόμενη θύρα.
Κρῶνω.
Καὶ χτυπῶ τὴν ἐπόμενη.

Τῷ κρούοντι
ἀνοιγέσεται.

Ὅμως
δὲν ἄρκει
τῆς θύρας μονάχα τὸ χτύπημα.
Δὲν ἄρκει
τοῦ σιωπηλοῦ θυρωροῦ
ἢ πρόθυμης ὑπόκλισης.

Τ ὀ δ ἄ π ε δ ο

Ἄσπρα καὶ μαῦρα πλακάκια
σ' ἐναλλασσόμενη τάξη,
τὴν ἐπαφὴ τῶν θημάτων μου δέχονται,

Στὸ διορισμένο μου δάπεδο τοῦτο
παίζω σὰν ἓνα παιδί,
προσπαθώντας μονάχα
στὶς λευκὲς νὰ πατῶ ἐπιφάνειες.

Δύσκολη ἀσκηση·
ἀκροθασία περίτεχνη.

Κάποτε χάνω τοῦ σώματος
τὴν ἰσορροπία.
Κάποτε χάνω τοῦ πνεύματος
τὸν ὑπολογισμό.

Καὶ μερδεύεται τότε
τῶν θημάτων μου ἡ τάξη.
Καὶ πλανημένο τὸ πέλμα μου,
παραπατάει στὰ μαῦρα πλακάκια.

Πρέπει πάλι ν' ἀρχίσω
ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸ παιχνίδι.
Πρέπει ν' ἀσκήσω τὸ πνεῦμα μου
στὴν τέλεια
ἀκροθασία.

Ὅμως ἀρχίζοντας πάλι καὶ πάλι,
τὸ ἀποσταμένο μου πνεῦμα
περιδινεῖται

σὲ ἰλίγγου στροβίλισμα.

Καὶ τοῦ δαπέδου ὁ ἀκίνητος δίσκος
περιστρέφεται μ' ἔνταση.
Καὶ τῶν χρωμάτων συγχέεται
ἡ ἐναλλασσόμενη τάξη.

Τῶν αἰσθήσεων σύγχυση.

Κι ὅπως ἓνα παιδί,
ποῦ τοῦ χαλοῦν τὸ παιχνίδι,
κι ὅπως ἓνα παιδί,
ποῦ ἡ ὑπομονὴ του ἐξαντλεῖται,
ἰδοῦ, τρέχω μὲ πείσμα
τσαλαπατώντας
τοῦ δαπέδου τὴν τάξη.
Μὲ τὸ πέλμα σκουπίζω
τις γραμμὲς ποῦ χωρίζουν
τὰ λευκὰ καὶ τὰ μαῦρα πλακάκια.

Καὶ ξαπλώνομαι χάμου
μὲ θουρκωμένο τὸ πνεῦμα μου.
Καὶ ραντίζω μὲ δάκρυα
τὴ συντριμμένη μου πίστη.

Πόσο μὲ κούρασε
ἡ ἐπίμονη ἀσκηση.
Ὅμως τώρα πιά βλέπω
φανερὰ τί σημαίνει
τοῦ δαπέδου τὸ γόρισμα.

Τώρα βλέπω τὸ νόημα
τῆς συνουσίας τῶν χρωμάτων.

Ἄπ' τὴν Ἑλεγεῖα τῶν ἀδελφῶν

Ὅταν βγαίνω τὸ βράδι στὸ ξάγναντο τοῦτο,
νὰ προσμένω τ' ἀδέρφια μου νάρθουν ποῦ φῦγαν,
τὸν βημάτων σου ἀκούω τὸ περπάτημα
στὸ ρυθμὸ τῶν δικῶν μου βημάτων.

Ὅταν μέσα στὴ νύχτα τ' ἀδέρφια μου κράζω,
ποῦ τὸ ξέρω πῶς πιά δὲν μποροῦν νὰ μ' ἀκούσουν,
στὴν καρδιά μου ἡ πικρὴ παρηγόρια μοῦ μένει,
πῶς τουλάχιστο ἐσὺ νὰ μ' ἀκούσεις μπορεῖς.

Εἶσαι ἢ σκεπή, ποῦ στεγάζει τὸ σπίτι.
Εἶσαι ἢ φωτιά, ποῦ πηδάει μὲς στὸ τζάκι.
Ὁ λύχνος, ποῦ τρώει τὸ σκοτάδι.

Ὅμως δίχως τ' ἀδέρφια μου εἶναι ἄδειο τὸ σπίτι.
Εἶναι ἄδειο, εἶναι ἄδειο τὸ σπίτι, θεεῖ μου,
δίχως τ' ἀδέρφια μου, ποῦ ἔχουνε φύγει,
τὸ ματωμένο κρατώντας μαχαίρι.

Βερίτη, Γ.

Ροδίς' ἢ ἀνατολή...

Ροδίς' ἢ ἀνατολή κι ἀσπρογαλιάζει
καὶ φρέσκο, σὰν πρωτόπλαστο, τὸ ἀτλάζει,
γιαλίζει τοῦ πελάου καὶ τ' οὐρανοῦ
μιὰ καινὴ κτίση μόρχεται στὸ νοῦ,
κι ὀλοόθαθα ἢ ψυχὴ μου ἀναγαλλιάζει.

Βότση, Ὀλγας

Ἐρημίτις α

Γοργά στις πέτρες περπατῶ,
νά μαζευτῶ στὴ σιγαλιά
κάτω ἀπ' τὰ βράχια τῶν βουνῶν,
τὴ νύχτα αὐτὴ γλυκὰ νά σ' ἀνασάνω!

[Ἄ πο ψ ε]

Ἄντρες ποῦ ἀγάπησε ὁ Θεός,
ἴσκιαι τῆς μοναξιάς μου ἀγαπημένοι,
ποῦ βγήκατε σὰν καταχνιά
ἀπ' τῆς νυχτιάς τὰ χώματα,
ἀπόψε θά σιωπήσουμε μαζί.

Βουσβούνη, Α.

Ἄπ' Τὸ ἄστρο τοῦ γιαιλοῦ

Τὰ μάτια σου εἶναι δυὸ καλοκαιριάτικοι ἥλιοι.
Τὸ στόμα σου μιὰ ἀνοιχτὴ ὀλοπόρφουρη πληγή.
Ὁ λαϊμός σου ἓνα φρέσκο νταρί.
Οἱ μασχάλες σου φωλιές περιστερῶν.
Στὰ μακριὰ σου χέρια τρέχουν οἱ Χίμαιρες.
Στὰ νύχια σου φιλιούνται οἱ Ἄνεμοι.
Ἡ ραχοκοκαλιά σου εἶναι ὄχια ποῦ στάζει γλύκα.
Τὰ στήθια σου δυὸ θηλυκοὶ Ἀρχάγγελοι.
Ἡ ρόγα σου κεντρὶ γιὰ νά σὲ βασανίζει,
Ἡ μέση σου ὦ, ἢ μέση σου ποῦ σπάει στὰ δυὸ, μέσα στὰ πόδια μου.
Ἡ κοιλιὰ σου εἶναι ἢ Ἀρετὴ,
Τὰ σκέλη σου λευκοὶ καὶ πράσινοι ἦχοι.

|| Δοιπόν, ἀγάπη μου,
μέσα στὰ μάτια σου ἀρχίζει καὶ τελειώνει ὁ κόσμος.

τὸ Διήγημα

ΑΠ' ΤΗΝ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Ε Ι Ρ Η Ν Η Γ Α Λ Α Ν Ο Υ

Μικρὲς καὶ μεγάλες αἰτίες

* Ἡ θειὰ καὶ τ' ἀδέρφια ζούσανε σ' ἄλλο σπίτι, καὶ αὐτὴ ἦτανε νοικοκυρὰ στὸ παλιό της. Καινούργιες πολυθρόνες, τραπεζάκια, γραφεῖα γυρῶσανε νὰ πετάξουνε λὲς ἀπ' τὴν ἐλαφράδα. Ὅμως φτερούγιζε στὸ νοῦ της ὁ καιρὸς ὅπου, μέσα στοὺς ἴδιους τοίχους τὰ ἐπιπλα κάθονταν στέρεα, σὰ νὰ τάχανε θεμελιωμένα μὲ τὰ χέρια τους οἱ ἴδιοι οἱ ἐφέστιοι θεοί.

Δεχότανε τὶς Τρίτες, ἀνάμεσα στὸ λιθάνι τῶν ἀντρῶν καὶ τὸ κιτρίνισμα τῶν φιλενάδων. Τὰ μαλλιά της ἦτανε χρυσά - ἔτσι τὰ θέλεε τώρα ὁ Πέτρος. Ὅμως θυμόταν αὐτὴ μιὰ δεσποινίδουλα μελαχρινή, μὲ μιὰ ἴσια χωρίστρα, ποὺ ντυνόταν ἀπλὰ καὶ περπάταγε ἤσυχα, πιασμένη χέρι-χέρι μὲ τὴν Τέχνη.

Μπῆκε στὰ εἰκοσιένα. Κάποιος βαθὺς φόβος ἐρημιᾶς τὴν ἔζωνε κάθε μέρα καὶ πιό σφιχτά. Τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της τὸν ἔβλεπε στὸν καθρέφτη σὰν πρόσωπο ἄγνωστο. Τὰ λόγια τῶν φίλων τοῦ σπιτιοῦ, μὰ καὶ τοῦ Πέτρου, ἀνάθαινε στὰ μάγουλά της φωτιὲς ποὺ σβήνανε μὲ ρίγος.

Κάθε φορὰ ποὺ πήγαινε σ' ἀδέρφια της, ἔλιωνε ἀπὸ τὸν πόθο νὰ μείνει, νὰ φωλιάσει κοντὰ τους. Πέταγε τὰ γάντια της, τὴν τσάντα της, μπαϊνόδραϊνε σὰν ἀνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἐφευγε στεκότανε μιὰ στιγμὴ μέσα στὸ σκοτάδι.

— Ποῦ πάω ; Γιατί ;

Μιὰ μέρα, ἔπεσε στὰ πόδια τῆς θειᾶς, κι ἄφησε τὰ μάτια της νὰ τρέξουν χωρὶς νὰ πεῖ λέξη. Καὶ κείνη δὲ μίλησε, μονάχα ἔγειρε τὸ λαιμὸ στὸ στήθος, σὰν πουλὶ γέρικο, θλιμένο.

Ὁ Πέτρος κάποιον μεσημέρι γυρίζοντας τὴν κοίταξε μὲ θυμό :

— Ἄλλαξες !.. Ἄνεῖσαι ἄρρωστη, νὰ πᾶμε στὸ γιατρό.

Γιὰ νὰ γλιτώσει τὴν ἀνάκριση, εἶπε ὅτι τὴν τρώμαζαν τὰ χρέη τους. Τὴν χάιδεψε, τὴν εἶπε μικροαστή. Ἐπρεπε νὰ τὸ νιώσει πὼς ἡ ἀργία του δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο παρὰ μελέτη. Ἦταν κάτι ποὺ ἐτοίμαζε τὴ μεγάλη δρᾶση, τὴν ἐξόρμηση ποὺ θὰ τὸν ἔδειχνε μεμιάς περὶφανον καὶ τρομερό.

Τοῦ χαμογέλασε. Τὸν ἔκανε νὰ πιστέψει ὅτι τὸν καταλάβαινε.

Μὰ τίποτα δὲ λιγόστευε τὸ φόβο γιὰ τὴν ἐρημιὰ, γιὰ κάποιο ἀόριστο κακό.

— Θαρῶ ὅτι σὲ λίγο θὰ λείψουν τὰ προσχήματα ! λέγανε χάσκοντας οἱ φίλοι. Θάχουμε γεγονότα σπουδαῖα.

Εἶχανε πιάσει δυὸ φορὲς τὸν Πέτρον νὰ τῆς μιλάει ἄγρια στὴ μέση ἐνὸς γλεντιοῦ.

— Τί παριστάνεις μ' αὐτὸ τὸ ὄφος ; Τὴ μάρτυρα ἢ τὴν ἀνώτερη γυναίκα ;

Καὶ δὲν ἔσχενούσανε τὴν ἀπάντησή.

— Ἀνώτερη ; Καὶ μὲ ποῖο δικαίωμα ;

Ἐνα βράδι φάγανε οἱ δυὸ τους, χωρὶς συντροφιά. Ὁ Πέτρος τὴν ὥρα τοῦ φρουτοῦ χασμουρήθηκε, ζήτησε ἔπειτα ἓνα βιβλίο, τὸ πέταξε, ζήτησε ἓνα τσιγάρο, τόσθησε. Λάμπη ξαφνικὴ φλόγιζε τὴ μορφή τῆς Ἰίας. Πετᾶχτηκε ἀπάνω :

— Περιμένε με !.. Δέκα λεπτά !

Καὶ χάθηκε στὸ πλαϊνὸ δωμάτιο.

Παρουσιάστηκε σὲ λίγο ντυμένη ἐπίσημα, κρατώντας τὸ βιολὶ της.

Ἦτανε μιὰ ἀπ' τὶς ἀγαπημένες σκηναὺς τοῦ πρώτου καιροῦ. Ἐκεῖνος ὀλόκληρο τὸ κοινόν' ἔκείνη λαμπερή, γεμμένη ἀπάνω στὸ δοξάρι, παίζοντας μὲ τὴ διπλὴ χαρὰ, τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἔρωτα.

Μὰ τώρα, σὰν ἐφάνηκε στὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας, ἔνωσε νὰ ξεκινάει ἀπὸ τὸ ντινάνι, ἐκεῖ μακριὰ ποὺ καθόταν ὁ Πέ-

* Συνέχεια ἀπ' τὴ σ. 144 καὶ τέλος.

τρος, ἓνα κύμα κριτέρῳ, πὸ τῆς παρέλυσε τὰ δάχτυλα. Ἄκουμπησε τὸ βιολί σ' ἓνα ἐπιπλο, καὶ κάθησε ὅπου βρήκε.

— Ἐλα νὰ μιλήσουμε.

Ἦταν βραχνή ἢ φωνή του. Ἔτσι ταίριαζε στὰ λόγια πούχε νὰ πεῖ.

Τὴν ἐκαλοῦσε νὰ κοιτάξει καλὰ μέσα στὴν ψυχὴ τῆς ὅπως ἐκοίταζε κι αὐτὸς στὴ δική του. Σ' ἐκεῖνα τὰ θάθη ὅπου νύχτα-μέρα καίει ἢ λαμπάδα τῆς ἀλήθειας ἢ ἀντίκρουζαν καὶ οἱ δυὸ τους κάποιο φέρετρο. Ἄν αὐτὸς πάλευε στὸ σκοτάδι ἀκολουθώντας—ναί, τώρα τ' ὁμολογοῦσε—στραθῶδες δρόμους, ἂν αὐτὴ καιγόταν σ' ἀνεξήγητο πυρετό, μία ἦταν ἡ αἰτία: κλαίγανε καὶ οἱ δυὸ τους τὸν ἴδιο νεκρό!..

...Ἐκεῖνη ἄκουγε τὴν πλοῦσια φωνή του, ἐβλεπε τὸν ἀόριστο κυματισμὸ τοῦ χερσιῦ του, σωμαίνοντας. Ναί, ἦταν πάντα αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ Πέτρος, ὁ ἄντρας πὸ ἤξερε νὰ μιλάει ὁμορφα, πὸ ἤξερε νὰ πλέκει τὸ συλλογιαμὸ του σὰ μιὰ γιρλάντα ἀπὸ λουλούδια καὶ ἀγκάθια. Μπορεῖ νὰ μὴν τὸν εἶχε ἀγαπήσει ἢ ζωὴ ὅσο τοῦ ἀξίει, καί, πολλὲς φορὲς, ὅποιος ἀδικηθεῖ παίρνει ἓνα στριφτό μονοπάτι γιὰ νὰ παραμονέψει κρυμένος τὴν Τύχη.

Στὶς βουδὲς μέρες πὸ ἀκολούθησαν, ἡ Δία ἐνιῶθε κάποιο βάρος νὰ φεύγει ἀπ' τοὺς ὤμους τῆς. Θυμῆθηκε ὅτι μόλις εἶχε περάσει τὰ εἰκοσι. Καὶ ὁ Πέτρος ἦτανε ὅλο νιάτα, κι ὁ νοῦς του λαμποβολοῦσε. Σχεδιάζε νὰ τοῦ μιλήσει. Θὰ τὸν παρακαλοῦσε νὰ διώξουνε μακριὰ ἀπ' τὸ σπῆτι τοὺς ξένους, τοὺς φίλους πὸ τὸ πλημμυρίζαν ὅποτε θέλανε καὶ θορυβοῦσανε βάρβαρα. Νὰ μένουνε οἱ δυὸ τους κι ἄς εἶχε πεθάνει ὁ ἔρωτας. Χιλιάδες ζοῦνε χωρὶς αὐτόν, μὰ ἡ ἀδελφουσύνη καὶ ἡ ὁμορφιὰ τῆς σκέψης τοὺς δίνουν τόσες χαρὲς.

Μιὰν ἀγῆ, ἐνῶ ἐκεῖνος κοιμόταν, αὐτὴ ἀνέθηκε στὴν ταράτσα. Μόλις εἶχε πάψει νὰ θρέχει. Ἦ μέρα ξεμύτιζε σὰ χρυσὸ μπουμπουκι ἀπὸ τὸν σνεφιασμένον κίλκυκα τ' οὐρανοῦ.

Μέσα στὴ θροισιὰ, ταίριασε τὰ λόγια πὸ θὰ τοῦλεγε. Ὅταν κατέβηκε τὸν βρῆκε μὲ κέφι κλόουν. Ἔκανε πῶς χόρευε, τραγοῦδαγε, παίνευε τὴ γραβάτα του. Τῆς φάνηκε ἠλίθιο νὰ τοῦ μιλήσει σοβαρά.

Τὸ μεσημέρι μιὰ σημεῖωση: Κάτι ἀπρόοπτο! Μὴ μὲ περιμένεις!

Τὸ βράδι τηλεφώνημα: Θὰ φᾶς χω-

ρὶς ἐμένα, μικρὴ μου!.. Θὰ διαβάσεις - δὲ σὲ πειράζει ἢ μοναξιά, ἔ; Ὑστερα, σὰ θέλεις, ὅλες οἱ παρέες εἶναι δικές σου!.. Εἴπετε τίποτα;..

— Τίποτα!

— Ἄ!.. Ἄκου δῶ! Εἶναι ἀνάγκη νὰ μένω περισσότερο ἔξω τοῦτον καιρό... Πρόκειται γιὰ μιὰ καινούργια δουλειά. Μὴ μὲ ρωτᾶς! Πρὸς τὸ παρόν εἶναι μυστικό!.. Μὴ ζητᾶς νὰ μάθεις!..

Δὲν τοῦ ζήτησε νὰ μᾶθει κεῖνον τὸ βράδι. Μὰ οὔτε καὶ τ' ἄλλα. Ἦτανε φανερό ὅτι τὰ στοχαστικὰ λόγια πὸ βρῆκε γιὰ τὸ θάνατο τῆς ἀγάπης τους, εἶχανε σημεῖα γι' αὐτὸν κάποια λήτρωση. Ἀλλιώτικη, ὄχι: σὰν τὴ δική τῆς. Ἀπὸ τὸ δρόμο του εἶχανε φύγει πιά ὅλα τὰ ἐμπόδια.

Τὰ πέταξε κι αὐτὴ ἀπ' τὸν δικὸ της. Ἦ ὑπηρετρία στάθηκε στὴν πόρτα Κέρθερος. Οἱ φίλοι φεύγανε ἄνω-κάτω.

— Ἦ κυρία λείπει.

Ἔτσι τώρα δὲν ἦτανε πιά χτήμα κανενός. Ἀπὸ τὴ συγκέντρωση στὸν ἐαυτὸ τῆς πηδοῦσε μιὰ δύναμη ἀλλόκοτη. Τὰ μάτια στεγνά, τὸ μυαλό ξάπτερο. Ἦ γαλήνη ἀντίκου στὸν ἄντρα τῆς δὲν ἦταν ὑποκρισία. Τὸν ρώταγε ἂν ἠθέλεε στὸ γάλα καφὲ ἢ σοκολάτα, ἂν θὰ φοροῦσε πουκάμισο χρωματιστὸ ἢ ἄσπρο, μελέταγε βιολί, ἀγόραζε βιβλία, ἀλλάζε τὸ καστανόχρωμα στὶς γλάστρες.

Ἐκεῖνος ἄφρωνος τὴν κοίταγε συχνὰ μὲ μάτια τρελοῦ. Ἦ διαμαρτυρία, τὸ κλάμα, μιὰ θίαιη σκηνή, λείπανε ἀπὸ κεῖ ὅσο ὁ ἀέρας σὲ χαλασμένο ὑποδρύχιο.

Μιὰ μέρα ἐβρέθηκε πάνω στὴν τουαλέτα τῆς κάποιο μάτσο ἐνσταντανὲ μὲ ἡμερομηνίες φανταχτερὰ γραμμένες: Χτές, προχτές, ἐδῶ καὶ λίγες ὀδομάδες... Αὐτὸς καὶ μιὰ ψηλὴ στὸ τένις. Ἄλλοῦ οἱ δυὸ τους μὲ μαγιό. Αὐτὸς κ' ἓνα ἄγουρο κορίτσι στ' αὐτοκίνητο. Αὐτὸς καὶ μιὰ μεθυρμένη σ' ἓνα μπάρ... Αὐτὸς καί...!

Τὸ μεσημέρι τὸν εἶδε νὰ μπαίνει στὴν κάμαρά τους, ἀνήσυχος τάχα, νὰ φάχνει γιὰ κἄτι χαμένο. Μ' ἓνα γνέφιμο τοῦ κεφαλιοῦ τοῦδειξε τὸ φάκελο.

— Γιὰ τίς φωτογραφίες κοιτᾶς; Νά-τες!..

Κοκλίνισε ὁ Πέτρος, γύρισε ἀπότομα, τὴν ἔπιασε ἀπ' τοὺς ὤμους.

— Ἄν ἦσουνα περισσότερο γυναίκα θὰ προσπαθοῦσε, παρακαλώντας, κλαίγοντας, ἀκόμα καὶ βρίζοντας—ἂ, ναί!—

πιό πολύ βρίζοντας, νά τόν κρατήσεις κοντά σου αὐτόν τόν άντρα πού σου ξεφεύγει! Θάκανεις τ' ἀδύνατα δυνατά γιά νά τού δείξεις πώς τόν θέλεις δικό σου! Δέ θάτανε γιά σέ ντροπή νά καταφύγεις ἀκόμα καί στό λυρισμό καί στήν πειθώ καί στή βία... καί στήν ἐκδίκηση! Ναι... γελᾷς;

— Κάθε ἄλλο!..

—'Α βέβαια! Δέ γελᾷς! Οικτιρίζεις μονάχα, ἔ; Αὐτό εἶναι! Τί σ' ἐνδιαφέρει ἐσένα νά κερδίσεις, νά μή χάσεις ἕναν άντρα; Αὐτός ὁ ἀγώνας εἶναι γιά τίς ἄλλες! Γιά κείνες πού δέν κρίνουν! 'Εσύ εἶσαι ἄτομο! 'Εσύ ἔχεις ἐγώ! Μάθε το ὅμως: ἐκείνες εἶναι σοφότερες σου! Χιλιάδες φορές!

Τήν τίναξε πέρα. Βίαιη σκηνή. "Όλα γίνανε μαθηματικά. Δέν ἔλειψε οὔτε τὸ μάτωμα τοῦ χεριοῦ της σ' ἕνα κρύσταλο πού τσακίστηκε.

Μονάχα τή σιωπή της δέν περιέμενε ὁ Πέτρος σάν ἔτρεξε νά τή σηκώσει. Πήγε νά τή βάλει νά κάτσει. Δέν τὸ δέχτηκε. Στάθηκε ὀρθή ἀντίκρου του καί κείνος σωριάστηκε σέ μιὰ πολυθρόνα.

Μίλαγε βραχνά, σκουπίζε τὸ μέτωπό του.

— Εἶμαι ἕνας άντρας πού χτυπάει τή γυναίκα του.

'Εκείνη κοίταγε τὸν ἀντικρινὸ τοῦχο· αὐτὸς τὸ πάτωμα. Τῆς ἔλεγε γιά χωρισμό! "Ἦτανε ναυάγιο... τὸν ἔδερνε ἢ ταπεινῶσε. Δίπλα της ἔνωθε τὸν ἑαυτὸ του ἕνα τίποτα... Γιά νά γίνει ἀνθρώπος καί πάλι, θάπρεπε νά τιμωρηθεῖ τὸν ἑαυτὸ του λυτρώνοντάς την ἀπὸ τὴν ἀνάξια παρουσία του.

"Ακουσε τὸ θῆμα του νά κατεβαίνει τή σκάλα, τὴν ἴδια σκάλα πούχανε πάρει μιὰ φορά, θειλὰ καί φτερωμένα τὰ δεκαεφτά της χρόνια, φεύγοντας γιά τὴν περιπέτεια.

Καί κράτησε ὁ γίγαντας τὸ λόγο του. Δέ γύρισε.

Συντροφιά τῆς Λίας, γίνηκε ὁ ἀδερφός της ὁ Μίμης, πού τέλειωνε γιατρός. "Ἡ μιλιὰ του ἔμπνησε στό σπίτι θύμησες δροσερές. "Ἐνα χρόνο μονάχα μεγάλυτέρός της, κι ὅμως ξεσπαθωμένος γιά τὸ ρόλο τοῦ πατέρα, ὅπως λέγανε οἱ φίλοι πού τὸν χάσανε, οἱ συμφοιτητρίες πού εἶχαν ἀκουμπήσει ὄνειρα στῶν μαλιῶν του τίς σκάλες.

Μπήκε στό δρόμο τῆς ἀδερφῆς του μ' ἕναν τρόπο ἡσυχο, σά νά μὴν εἶχε

τίποτα πληγώσει τὴ ζωὴ της, σά νά μὴν εἶχε βάλει ποτὲ τὴν ἀξίνα της ἢ κακοτυχιὰ ἀνάμεσα στό ἄλλοτε καί στό τώρα. "Ἦταν περίφανος πού ἐκείνη δεχόταν κάθε του γνώμη μὲ τὸ ναί. Τὴν πήγε καί πάλι στό 'Ωδεῖο.

—"Όσο γιά τ' Ἀγγλικά μας... - τὸ ξέρεις οὔτι... τ' ἄφησα καί γὼ γιά χάρη σου, κυρά;

"Ἦθε καί ἡ Ἀγγλίδα, πούπινε τὸ τσάι χωρὶς ζάχαρη καί σφύριαζε τὴ μαρμελάδα στὴ φρουγανιὰ της. "Αν τῆς ἄλλαζες στὴ γραμματολογία τὴ σειρά, πνιγόταν.

— Πρῶτα ὁ βασιλεὺς 'Αρθούρος... κ' ἔπειτα ὁ Καϊντιον! "Ω... νό... νό!..

Οἱ μέρες μεγαλώσανε. "Ἐφτασε τὸ καλοκαίρι. Τὸ χαμόγελο τῆς κοπέλας εἶχε βρεῖ τὴν πρώτη γλύκα του, τὰ μάγουλα τὴν πρώτη θωριά τους. Πάλι μοσκοβολήσανε στὴν ταράτσα της τὰ φούλια, πάλι φουντώσανε οἱ μπιγόνιες.

Τῆς εἶπανε πὼς θά φροντίζανε τὸ διαζύγιο: - Λίγο τὴν ἔμελε!..

Κ' ἕνα βράδι ὁ Μίμης μπῆκε μέσα μὲ ἀσυνήθιστη βιάση.

— Μὲ ποιὸν ἤμουνα, Λία;

— Μὲ ποιὸν;

Σωπάσανε καί οἱ δύο. Τὰ μάτια της γεμίσανε σκληράδα. "Ο Μίμης ἔκανε μιὰ βόλτα στὴν κάμαρα, ἔπειτα στάθηκε μπρὸς στὴν πολυθρόνα της μὲ τόλμη.

— Εἶναι ἡ δεύτερη φορά πού με σαμάτησε. Μιλῆσαμε πολλὴ ὥρα... Τί κάθουμαι καί σὺ ψέλω;.. "Ἐσύ θά με παίρνεις γιά τρελό, ὅμως... χρωστάω νά τὸ πῶ: Σ' ἀγαπάει!..

'Αφήφισε τὸ γέλιο της πῆγε πιὸ κοντά:

— Δέ φτάνει, βέβαια, αὐτό — τὸ ξέρω! — "Αστεῖο θάτανε! Μὰ τόμαθα ἀπ' ὅλους, τὸ μοιροζαεῖ ὁ κόσμος, ὅτι δέν εἶναι πιὰ ὁ ἴδιος ἀνθρώπος. Σ' ὀρκίζουμαι, Λία, "Ἐνα... σωστὸ θαῦμα τούτη ἢ ἀλλαγὴ!..

Τὸν κοίταγε μὲ χαμόγελο γεμάτο οἶκτο. Μὰ κείνος δέ δεῖλιαζε:

— Σοῦ μιλῶ, Λία, γιατί εἶναι σίγουρο πὼς τώρα, πηγαίνοντας μαζὺ του, δέ θάσαι χαμμένη γιά μᾶς!.. Μὴ φεύγεις! Σωπαίνω.

Καί σέ λίγες μέρες νά ἦ θεῖστα, ἢ «Σεβαστὴ Γερουσία», ὅπως τὴν ἔλεγε ὁ Πέτρος. "Ἐτρεμε ὀλόκληρη. Οἱ μπανέλες τοῦ κολάρου της πῆγαιναν κ' ἐρχονταν.

—'Απίστευτο, Δία, νὰ συνηγορῶ ἐγὼ γι' αὐτόν! Μὰ τὸν εἶδα! Δὲν εἶμαι ἐ- γὼ γυναίκα ποὺ γελιέται! ... "Ω! "Αφη- σες τὶς εἰρωνεῖες, σὲ παρακαλῶ!

Καὶ ἡ βεντάλια κουνιόταν νευρικά γιὰ νὰ ξεφλογίσει τὰ μαραμμένα μά- γουλα.

— Πῆγα κι ἀντάμωσα τὸν προϊστά- μενό του. Ἐέρεις, ἄφησε πιά κείνες τὶς δουλειὲς ποὺ δὲν εἶχαν ἀρχὴ καὶ τέλος. "Ολοὶ τὸν βρίσκουν καινούργιο ἄνθρωπο.. "Αλίμονο! Γιατί νὰ μὴν πρωτοαγαπᾶ- σετε τώρα; Καὶ ἂν τὸν ἀκουγες! "Αν τὸν ἀκουγες μὲ τί λόγια σὲ παινεύει!.. — Δὲν πρόκειται νὰ τὸν ἀκούσω πο- τέ! Φτάνει ἡ φάρσα.

Καὶ ὅμως τὸν ἀκουσε. Τὸ σπῆτι δὲν ἦταν κάστρο. "Αλλωστε στὴν τσέπη του βρισκόταν ἓνα κλειδί.

Τὴν πέτυχε μονάχη, στὴν ταράτσα. Φόραγε τὴ ρόμπα μὲ τὸ κοραλί κέν- τημα, καὶ σεργιάνισαγε μέσα στὸ χρῦσω- μα τ' οὐρανοῦ γέροντας πῖσω τὸ κεφά- λι, σὰν ἄνθρωπος ποὺ σιγοτραγουδαίει ἀγαπημένο σκοπὸ.

"Ἦτανε αὐτὴ ἡ ἴδια, ἡ παιδούλα μὰ καὶ βασίλισσα μαζί. "Ἦτανε ἡ Εἰδα, σ' ἓνα κήπο, καὶ ἡ ρομφαία τοῦ "Αρχάγ- γελου τὸν εἶχε διώξει αὐτὸν μονάχον, γιατί αὐτὸς εἶχε φταίξει. "Ανέβηκαν στὰ χεῖλη του αὐτὰ τὰ λόγια, μὰ δὲν τάπε. "Αλλοτε, ἂν κατάφερνε, καὶ μὲ πολὺ κόπο, νὰ τὰ σκεφτεῖ, δὲ θὰ τὰ φύ- λαγε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

Τὸ ξάφνιασμα τῆς Δίας, βάσταξε λί- γο. Κι ἀμέσως τοῦδεξε μιὰ καρέκλα.

Κάθησε καὶ κείνη.

Στὴν ἀρχὴ δὲν ἐξεχώριζε οὔτε τὰ λόγια του οὔτε τὴ μορφὴ του. "Ἐνα σύ- νεφο θόλωνε τὴ γῆ, ἐπνιγε τὸν ἤχο.

Δὲ δοκίμαζε νὰ ρωτήσῃ τὸν ἑαυτὸ της, ἂν ποτέ, ἔστω διαδακτικά, εἶχε πο- θῆσει τὴν παρουσία του. Δὲν ἦταν ἀξία νὰ βασανίξῃ τὴ σκέψη της. Σὰν ἄρρω- στος ποὺ μὸλις εἶχε μπεῖ στὸ δρόμο τῆς ὑγιάς, δὲν ἤθελε τίποτ' ἄλλο παρά νὰ τὴν ἀγαπᾶνε ἀπλά, νὰ τῆς χαμογελᾶνε, νὰ μὴ τῆς θυμίζουνε τίποτε ἀπὸ ὅσα φέρ- νουν πόνο στὸ μυαλό.

Σιγά-σιγά ἡ ζικιά σκόρπισε. Πρῶ- τα ἀπ' ὅλα εἶδε τὰ μάτια του. Στὸ χλο- μισμένο του πρόσωπο φαίνονταν πιὸ με- γάλα, μὰ τὸ βλέμα τους δὲν ἦταν ἐπί- μονο σὰν πρῶτα. Τώρα, ἐξεκαθάριζε καὶ τὴ φωνή του· τὴν εὑρίσκει μὲ λιγότερη τεχνική.

Λοιπόν, στεκότανε πάλι ἀντίκρου στὸ

παλιὸ της εἶδωλο. Τὶ ὄνομα νάδινε σ' αὐτὸ ποὺ τῆς κυρίεψε τὴν ψυχὴ; "Αδια- φορία; Θυμὸς; Θλίψη;

Κοίταγε νὰ τὴν κάνει νὰ πιστέφῃ πῶς οἱ μὴνες ποὺ πέρασαν στερεώσανε στὴν ψυχὴ του μιὰ πεποίθησι: Αὐτὴ ἦ- τανε ἡ μόνη, ἡ ἀληθινή, ἡ τελευταία ἀγάπη τῆς ζωῆς του! Εἶχε ἀγωνιστεῖ, εἶχε παλαίφῃ, εἶχε ἀρνηθεῖ καὶ μισή- σει ὅλες τὶς κακίες του. Εἶναι σπου- δαῖο νὰ μισήσεις ἐσὸ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸ σου! Καὶ τώρα ζήταγε τὴ μεγαλοφυχία της...

Πάνω ἀπ' τὸ μέτωπό της μιὰ μαῦρη μπουκλα εἶπαιξε μὲ τὸ ἀγέρι. "Απλωσε τὸ χέρι του νὰ τὴν ισιώσει σὰν ἄλλοτε μὰ ἡ ματιὰ της ἡ γιαιλένια τὸν σταμά- τησε.

"Ἄς εἶναι!..

Τὴν ἤξερε γιὰ μεγαλόφυχη, ναί. Δὲν θὰ ζήταγε ὅμως νὰ πάει κοντὰ της, ἂν δὲν εἶχε κρίνει τὸν ἑαυτὸ του ἀξιο γιὰ τὴ συνγνώμη της.

—"Αν ἀρνηθεῖς νὰ μοῦ δώσεις βοή- θεια, κάθε τι καλὸ θὰ πεθάνει μέσα μου γιὰ πάντα... Μὴν ἄλυσσένεις τὴν ψυχὴ σου!.. "Αφησέ τηνε νὰ νιώσει συγκλί- νησι!

Ντροπιασμένος ἀπὸ τὴ σιωπὴ της, σηκώθηκε, πῆγε στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς ταράτσας, ἔπεσε σ' ἓνα καθίσμα κ' ἐ- ριξε τὸ κεφάλι στὸ πεζούλι. Φύσαγε. Τὰ συνεφάνια κουβαλοῦσανε ἀπὸ τὴ δύση στὴν ἀνατολὴ φορτωμάτα λουλου- δένια. Τὶ τὸν ἐνοιαίε αὐτόν; "Ακόμα πιὸ χλομὸς, ξανάρχιζε νὰ τῆς μιλάει.

Τὸν ἀκούγε καὶ δὲν ἀλλάζε χρῶμα. Τὸν ἀκούγε καὶ δὲν ἀλλάζε θέσι στὴν φάθην πολυθρόνα της.

Κάθε του λέξη, κάθε του κίνησι, ἱκε- σία. Καὶ στὸ τέλος, μιὰ προσταγὴ: "Ἐ- πρεπε νὰ ταξιδέφῃ ἡ Δία μονάχη στὸ νησάκι τοῦ Σαρωνικοῦ, ὅπου ζήσανε νιὸ παντροί, δυὸ δλόκληρους μῆνες. "Ἐκεῖ θὰ μέτραγε ἀληθινὰ τὸν ἑαυτὸ της. Πά- νω στὴ θάλασσα καὶ στὸ μυριόχρωμο γιαιλὸ ἔπρεπε νὰ γραφεῖ ἡ τελευταία λέξη ποὺ θὰ ὀριζε τὴ μοῖρα τους.

Τὴν εἶδε νὰ γνέφῃ ἓνα: "Ἰσως... Δὲν τοῦ εἶδε ὄχι. Κι ἀμέσως:

— Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν ἔχουμε τί- ποτ' ἄλλο νὰ ποῦμε πιά!

Πῆρε τὸ βαποράκι ἓνα Σάββατο, στὶς τρεῖς τ' ἀπόγεμα.

Ζέστη. "Ἡ θάλασσα τοῦ λιμανιοῦ γε- μάτη ἄχυρα - σὰν ὀρνιθῶνας. Φλοῦδες

πεποινῶν ταξιθεύανε ἀνάμεσα στις μα-
οῦνες πού σφύριζαν, λὲς καὶ ξεκίναγαν
γιὰ τὸν Ἀτλαντικό. Ναυτες καὶ μοῦ-
τσοι ἑυπόλητοι, πλένανε τὰ μεγάλα κα-
ράβια.

Ἄνοιξε κάποιον βιβλίο, κόλλησε τὰ
μάτια σὲ μιὰ γραμμὴ ἀναζητώντας τὸ
νόημα. Δυὸ κυρίες μὲ τὰ καλάθια τους,
ἓνα γατί κ' ἓνα μωρὸ, θρονιάστηκαν δι-
πλα τῆς.

— Ἀπὸ τῆ Ρουμανία σᾶς φέρανε τὴ
μπλοῦζα, δεσποινίς; Ἄ ὄχι; Τότε θά
τὴν κεντήσατε μόνη ἔ; Μπράβο!

Ἐνα ἀγοράκι σκαρφάλωσε στὰ γό-
νατά τῆς, τὴ ρώτησε ἀν πῆγαινε σκο-
λεῖο, ἂν εἶχε μπαμπά.

Κάθε τόσο ἀράζεε πλάι τῆς ἓνας λο-
ταρτζής. Μὲ λίγες δραχμὲς ἀγόρασε τὴν
ἐλπίδα νὰ κερδίσει ἓνα ζευγάρι πάπιες,
ἓνα κουτάβι κανελί.

Ξεκίνησαν. Βαθυγάλαξο ἀπλώθηκε
τὸ κύμα, γεμάτο σπιθοβολή. Σ' ἄρεσε
ν' ἀκοῦς τὰ τραγούδια πὺ μορμιούρα-
γαν ἀκόρπια ζευγάρια, ν' ἀκολουθᾶς τὸ
τρέμοιο ἑνὸς μαντολίνου, νὰ βλέπεις
κορίτσια τοῦ λαοῦ ἔτοιμα νὰ χορέψουν
ταγκό... Κάθε στιγμή πὺ πρόσβαλλε κα-
θαρά στὸ νοῦ τῆς ὁ σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ,
ἄρχισε μὲ διάσηο τὸ διάβασμα.

Αἶγινα. Σωροὶ τὰ σταμνάκια νανου-
ρίζονταν στὶς μαοῦνες. Μόνο νὰ τὰ βλέ-
πεις ξεδιψᾶς. Σωροὶ τὰ φρούτα, μὰ ἡ
μυρωδιὰ τους πὺ ἀδύνατη ἀπὸ τὴ μυ-
ρωδιὰ τῆς μαστίχας πὺ ἔζωνε τὰ μα-
γαζιά. Ἀπλοϊκὰ σὲ κοίταζαν οἱ γοργό-
νες ἀπὸ τίς πλώρες τῶν καραβιῶν, ἀ-
πλοϊκὰ «ἐρμηνεύανε» δυὸ χουρευτάδες
μὲ γαρύφαλο στ' ἀφτί τὸ κλέφτικο πὺ
ξαστότελενε κάποια λατέρνα.

Ὁ δυναμωμένος ἀέρας τριγύριζε τὸν
κόσμο πούβγαινε ἀπ' τὸ θαποράκι, σὰ
νάθελε νὰ τὸν σπρώξει σὲ νέο ταξίδι.

Μὰ μονάχα ἡ Λία ἦτανε πάλι γιὰ
φευγιά. Σὲ λίγης ὥρας ὁρῶμο μὲ τὴ
θάρκα, τὴν περίμενε κεῖ τ' ἀντικρυνὸ
νησάκι - τὸ νησί τους!

Ἄντι γιὰ λιμάνι, ἓνα τόσο δᾶ στενὸ
ἀγκυροβόλι, ὄλο ἔξερς. Μόνο μικροῦλες
ἄχρκες τρυπώνουν μέσα κεῖ. Ἡ θασι-
λέια τους ὡς νὰ τελειώσουν τὰ «ἔργα».
Καὶ δὲν τῆς κάμανε τὸ χᾶτιρι...

— Δὲ βλέπεις κατρός; Αὔριο πρωτὶ!

Τὰ μάτια τῆς θολώνανε. Παιδιάστικο
παράπονο φώλιασε στὴν ἀκρὴ τῶν χει-
λιῶν τῆς.

— Ὅχι αὔριο!.. Τώρα θέλω! Τώρα!
Κ' ἔμμενε κεῖ, ὀλόκληρη ὥρα, ἀκού-

νητη, μὲ τὸ βλέμα γυρισμένο στὴ θά-
λασσα, πὺ τὴ φώτιζε ἡ τραχιὰ λάμψη
τῆς δύσης.

Ἐνας βαρκάρης, στὰ χρόνια τὰ δι-
κά τῆς, ἀδραξε τὰ κουτιά.

— Ἐγὼ σὲ πᾶω. Στεκόμαστε μακρῶ-
τερα... γιατί. βλέπεις, ἡ «Ἀμφιτρίτη»
μου εἶναι μεγάλη. Φωνάζουμε κάποιον
ἀπὸ κεῖ, ἔρχεται μὲ τὴν καρυδότσουφλά
του καὶ σὲ παίρνει!

— Κι ἂν δὲ σ' ἀκούσουνε; μορμιού-
ρισε ἓνας μικρὸς πὺ μπάλωνε δίχτια;
— Τότε... τὴν πᾶω γὼ σηκωτὰ πάνω
ἀπ' τίς ἔξερς. Δὲν εἶναι βαριά!

Καὶ τὸ μᾶτι του, γελαστό, καρφώ-
θηκε στὴ Λία.

Ἄν τῆς ἔλεγε: θά κάνουμε τσαλα-
βουτώντας μέσα στὴ θάλασσα μισὴ ὥρα
ὁρῶμο, πάλι εὐχαριστῶ θά τοῦ ἀπαν-
τοῦσε. Πῆδῆσε στὴ θάρκα καὶ κάθησε
πλέκοντας τὰ χέρια γύρω ἀπ' τὰ γό-
νατα. Ἐκεῖνος ἀπλωσε τὸ πανί! ἔπειτα
σταύρωσε τὰ μπράτσα.

Καὶ πηγαίνανε.

Ἡ Λία γύρισε τὰ μάτια σὸ τρι-
ανταφυλλὶ ἀκρωτήρι καὶ πόθησε νάτα-
νε κιόλας φτασμένη. Πέρα στὸν ὀρίζον-
τα μεγάλες φωτιὲς καίγανε ἀκόμα, τι-
μώντας τὸν ἥλιο πὺχε διαβεῖ σ' ἄλ-
λες χῶρες. Σιγά-σιγά πάφανε κι αὐ-
τὲς νὰ φέγγουν, κ' ἡ θάλασσα, χάνον-
τας τὴ διάφανη ὄψη τῆς, ἀπλώθηκε, με-
γάλωσε λές, ἀκόρπισε σὸ κύμα τῆς ἓνα
ρυθμὸ ἀρχοντικό. Ὁ ἀέρας τραγουδοῦσε
ψηλά γύρω ἀπὸ τὸ πανί, κίνοντάς το
νὰ τρέμει.

— Ζόρικος ὁ καιρὸς ἔ;.. Μὰ ἐσὺ εἶ-
σαι γενναία!

— Γενναία;.. Καὶ πὺ τὸ ἔξερεις;

— Γιατί εἶπες: θά πᾶω!.. Καὶ νὰ
πὺ πᾶς! Δὲν φοβήθηκες οὔτε τὴ θά-
λασσα, οὔτε μένα.

— Νὰ φοβῆθῶ ἐσένα; Εἶμαι μωρὸ,
ἦ... εἶσαι θηριό;

— Τίποτε ἀπ' τὰ δυό.., ὅμως...

Ἐστρίψε ἓνα τσιγάρο ὡς νὰ πάψει
καὶ κελῖν τὸ γέλιο τῆς.

— Νά, καὶ μωρὸ νὰ μὴν εἶναι ἡ γυ-
ναίκα... φοβάται νὰ θρεθεῖ μονάχη, μα-
κριὰ ἀπ' τὸν κόσμο. μ' ἔγαν ἄντρα πὺ
δὲν ἔξερει τί μολογάει. Ἐγὼ τὸ λέω:
Σὲ καμαρώνω. Ὅμως, ἐπειδῆ.., μὰ τὴ
θάλασσα πὺ μοῦ δίνει ψωμί...

Ἀκούμπησε τὸ χέρι στὴν καρδιά.

—...ἐπειδῆ ἔχω ἀδερφή σάν κ' ἐσέ-
γανε, σοῦ λέω: Ἄλλοτε νὰ φοβάσαι!
Μὴ δίνεις εὐκολα πίστη! Σὲ ὄλους!

Οὔτε καὶ σὲ κείνους ποὺ ξέρεις! Ἔχε καὶ τὸ γέλασμα στὸ νοῦ!

Ὁ πόθος γιὰ τὸ φτάσιμο λιγοφύχισε στὴν ψυχὴ τῆς κοπέλας. Γύρισε τὰ μάτια στὸ ρόδινο ἀκρωτήρι, μὰ κείνο εἶχε χαθεῖ. Σ' ἓνα στρίψιμο, ἔπεσ' ὁ ἀέρας.

— Τώρα μὲ τὰ κουπιὰ! εἶπε τὸ παλικάρι.

Μέσα στ' ἀφροντυμένα σκοτάδια φώταγε τὸ τσιγάρο του, καὶ τὸ δικό της τ' ἄσπρο φόρεμα. Ἀριστερὰ στὸ χωριουδάκι ποὺ φανερώθηκε, θυσιμένο σὲ ὕπνο θρηφικό, λάμπανε τῶν σπιτιῶν τὰ καντλία.

Ἀπὸ τὰ πεῦκα, ἀπὸ τ' ἀμπέλια ποὺ κατηφόριζαν στὸ γιאלό, ἀπ' τὰ θρομάκια ποὺ σκίζανε τὶς ἀνηφοριές, οὔτε ἄχνα ἐβγαίνει, οὔτε ἀνάσα. Ἀργὰ λάμπανε τὰ κουπιὰ, σὰ φτερὰ πουλιῶν νυσταγμένον.

Ἡ Λία μονάχα ἦταν ξύπνια - τόσο ξύπνια ὅσο ποτὲ τῆς. Τὰ μάτια τῆς, μεγαλωμένα, τρώγανε τὸ σκοτάδι...

Νὰ ἢ σουκιά! Ἡ σουκιά ποὺ τὴ φόρτωνε μὲ τὰ ρούχα τῆς πρὶν ἀπὸ τὸ μπάνιο.

Καὶ ὁ γιालός... Ἄντι νάναι στρωμένον μὲ ἄιμο, εἶχε φιλά - φιλά χαλικιάκια, σὰν κουφέτα μπλέ, χρυσοπά, ἄσπρα. Πόσες φορές, βαπλωμένη ἐκεῖ, ἀνοιγε μὲ τὰ δυὸ τῆς χέρια χαντάκια, ποὺ τὰ χάλαγε τ' ἀσημένιο κύμα;

Καὶ ὁ Πέτρος κοντὰ τῆς.

Νὰ τὸ σπῆτι μὲ τὴν ἀσβεστωμένη σκαλίτσα, μὲ τὸ χαγιάτι καὶ τὴν περικοιλιάδα. Χωνάκια μεταξίνα τὰ λουλούδια τῆς... Καὶ βούιζανε γύρω τῆς οἱ μέλισσες τὸ μεσημέρι, ἐνῶ οἱ δυὸ τους μιλοῦσαν ἀγναντεύοντας τὴ θάλασσα.

Νὰ τὸ παράθυρό τους. Κάθε πρωὶ ἀπάνω στὸ πεζούλι του ἀνέβαινε ὁ πετεινός καὶ χαϊρεύταγε τὸν ἥλιο. Μιὰ μέρα, μάλιστα, ὁ γαϊδαράκος τῆς νοικοκυρᾶς τὸν ἀκολούθησε, ἔμπασε τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὴν πόρτα, φέρνοντας στὴν κάμαρα σεισμό μὲ τὴ φωνάρα του. Τί γέλια!

Καὶ κείνος κοντὰ τῆς.

Παρακεῖ, στὸ πῆλωμα τὸ μεγάλο, ὁ μύλος μὲ τὰ δώδεκα φτερὰ, σκορπώντας τὴν εὐωδιά τοῦ σταριτοῦ. Στὸ δρόμο του, πρωὶ καὶ θράδι, νησιώτισες καλοζωσμένες, μὲ φοῦστες μακριές καὶ πόδια γυρνᾶ, διαβαίνουν σὰν ἀγέρας, κρατώντας πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τὰ πανέρια τους.

Πλάι μὲ τὸ μύλο, ὁ βράχος ποὺ πέφτει χωρὶς λόξεμα στὰ νερά. Σὺν κά-

θεσαι τὴ νύχτα στὴν κορφή του, βλέπεις γύρω τὸ Σαρωνικό. Φαντάζει στὸ νοῦ σου γιὰ ἀτέλειωτος, καὶ βαθιὰ σου πιστεύεις ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴ γῆ ἄλλη ζωὴ ἀπὸ τὴ δική σου καὶ τοῦ συντρόφου ποὺ γέρνει κοντὰ σου. Τ' ἀστέρια, καθὼς ἀνεβαίνουν, χαράζουν τὸ σκοτάδι μὲ μιὰ τρεμουλιαστὴ γιῶτα. Ὀνόματα μεγαλόπρεπα φτερουγᾶν: Ἄρης, Ζεὺς, Ἀφροδίτη. Τὰ εἶχανε τόσες φορές ψιθυρίσει μαζί, αὐτὴ καὶ κείνος... Καὶ τώρα;

Κόχλασε ἡ ὀργὴ στὴν ψυχὴ τῆς... «Πάνω στὸ μυριόχρωμο γιאלό...» - Ναι, τί ἄλλο μποροῦσε νὰ γραφτεῖ; Τί ἄλλο ἀπὸ τὴν καταδικη; Ξαναεῖδε τὰ μάτια ποὺ δὲν καρφώνονταν πιά στὰ δικὰ τῆς; Ξανακούσε τὴ φωνὴ ποὺ δὲν εἶχε τώρα τὴν παλιὰ τεχνικὴ:

— ... «Ἐὖ μονάχα θὰ μὲ βοηθήσεις νὰ τινάξω μακριὰ μου κάθε μόριο κακίας... Ἐσὺ, τὸ καλὸ μου πνεῦμα - ὅπως λέει τὸ ξένο τραγοῦδι π' ἀγαπᾶς... Ἐσὺ, τὸ καλυτέρο μου ἐγώ!».

Ὅχι δά! - Νὰ τὸν εἶχε κοντὰ τῆς τώρα, θὰ τοῦ πέταγε στὸ πρόσωπο τὸ καφτερό τῆς γέλιο. Θὰ τοῦ φώναζε πῶς δὲν τὴ συγκινοῦσε ἡ ἰκεσία του. Τὴν ἐνωθε σὰ μιὰ παιχίδα ποὺ γυρεύει νὰ τῆς ἀρπάξει πάλι τὴν ψυχὴ, νὰ τὴ σκλαβώσει στὸ δόλο.

Τὰ χέρια τῆς πονοῦσαν ἀπ' τὸ σφιξιμο, ἡ ἄλμη γινότανε πίκρα στὰ ξεραμένα χεῖλια τῆς. Κι ὁμως, ἀκουγε τὸ νερὸ ποὺ τρῦπανε στὰ θράκια μὲ τὴν παιχνιδιάρα του λαλιά, ἐνωθε τὴν ἀνάσα τοῦ πεύκου ποὺ κατηφόριζε στὰ φύκια.

Πηγαίνανε ἡσυχα, ὅλο καὶ πιὸ σιγά. Ξαφνικὰ ὁ θαρκόραξ, εἶδειε τὸ ἀνοιγμά τῆς σπηλιάς, ὅπου φωλιάζανε οἱ γλάροι! :

— Νὰ τοὺς δεῖς τὴν ἀδύγη!.. Σὰ σύγγεφο πετιοῦνται ὄξω, ὅλο μεμιάς.

Τίποτα δὲν ἦταν καινούργιο γιὰ τὴ Λία. Σὲ τοῦτη τὴν ἴδια θέση, τὴν ὥρα ποὺ τὰ νερά καθρέφτιζαν τὸν ἄχρωμο οὐρανὸ καὶ τὸ σῆσιμο τῶν ἀστεριῶν, τόσες φορές εἶχανε σταματήσει τὴ θάρκα τους, αὐτὴ καὶ κείνος. Ἀφῆνανε τὸ σπῆτι, νύχτα ἀκόμα, γιὰ νὰ προφτάσουνε τὸ ἄσπρο σύγγεφο πούβγαине σὰν πρώτη ἀνατολὴ ἀπὸ τοῦ βράχου τὰ σκοτάδια.

Καὶ ὅταν οἱ ρεματιῆς τοῦ ἀπειροῦ γέμιζαν ροδοάφνες, οἱ δυὸ τους, μὲ μιὰ κραυγὴ, ρίχνονταν στὴ θάλασσα. Κάναν ἀγώνα ποῖός θὰ περάσει τὸν ἄλλον, βούταγαν βαθιὰ, ἀνεβάζοντας στὴ χούφτα

ἄμμο και χορτάρια - κολύμπαγαν ὤρες. Ἦτανε διάφανη ἢ εὐτυχία τους - εὐδωδίαζε ἄλμη!

Μὰ τώρα;

Ἔνα δάκρι ἔπεσε στὸ χέρι της... Τὸ τελευταῖο... Ὅχι. Σὲ λίγο οἱ δυὸ παλάμες σκεπάσανε τὸ μέτωπο...

— Κλαῖς;

Μιά κουθέντα, μιὰ παρηγοριά, δίχως ἐξέταση.

— Εὐκόλο τόχετε τὸ κλάμα ἐσεῖς οἱ γυναῖκες... Καλὸ γιὰ σὰς...

Τὰ κουπιὰ μείνανε στὸν ἄερα.

— Καλὸ;

Δυὸ χέρια ἀπλώνονταν, σὰ γιὰ νὰ δεχτοῦνε κάποιον χρησμό.

Καὶ στοχαστικά, ἢ φωνὴ τοῦ θαρκαῆρ, ἀκολούθησε τὸ νέο ξεκίνημα.

— Βέβαια... Σὰν κλαῖς, σοῦ συχωρᾶνε τὰ λάθια σου... Ἰσα - Ἰσα ὅμως γι' αὐτὸ, πρέπει νὰ ναι τὸ κλάμα... τίμιο! Μὲ καταλαβαίνεις... Νᾶ, ὄχι σὰν τοῦ κροκόδειλου...

Καὶ σῶπασε. Ἦταν εὐχαριστημένος ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του. Δὲν τὸ θέλει οὔτε ὁ Θεὸς νὰ στέκει σὰν ἀναίσθητος ἀντίκρου σ' ἐκείνους ποὺ κλαῖνε. Κι ἀντάμα μὲ τὴν καλοσύνη, πέτα κ' ἓνα δασκάλημα! Τί θὰ χάσεις;

Μὰ δὲν τὸ συλλογίστηκε ὅτι μποροῦσε νὰ περάσει γιὰ σοφός. Τί τὴν ἔπιασε τώρα τούτη τὴν κοπέλα νὰ τὸν ρωτᾷ με τέτιο παρακάλιο, με τέτια... διαταγή, ποῦπρεπε, τὸ δίχως ἄλλο, νὰ τῆς ἀπαντήσῃ:

— Κι ὅταν..., ὅταν τὸ φταίξιμο δὲν εἶναι δικό σου;

Μαχαίρι ὁ λόγος της. Ὅμως τὸ γέλιο εἶναι σωτηρία! σοῦ δίνει καιρὸ καὶ βρῖσκεις τί νὰ πεῖς!..

— Χά! Χά! Ἔ! τότε, κυρά μου, μὲ τὸ κλάμα τὸ δικό σου, συχωρᾶς ἐσὺ τὰ λάθια τῶν ἄλλωνῶν!..

Εἶναι λύπη νὰ βλέπεις μιὰν ὁμορφονιά ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἔτσι πικραμένη. Καὶ πάλι, τί σὲ νοιάζει; Ποιὸς ξέρει τί νά ναι στὴ μέση; Βέβαια..., ὄχι θάνατος. Δὲ θὰ φόραγε τότε μπλουζα ἄσπρη, οὔτε φάθα μὲ λουλουδιὰ. Καὶ μπρὸς στὸ θάνατο, τ' ἄλλα εἶναι ἀστεῖα. Αὐτὸς τώρα θὰ τὴ θγάλει στὸ νησί καὶ θὰ γυρίσει πίσω μονάχος. Θὰ γυρίσει σὰν τὴ σαῖτα. Πρῖμο τ' ἀγέρι. Ἀπόψε λίγη ὥρα στὸ ταβερνάκι, κ' ἔπειτα καντάδα. Ὅχι καντάδα μὲ νοήματα καὶ μὲ καημοὺς στὶς πατριώτισες ποὺ σοῦ χουνε ψῆσει τὸ φάρι στὰ χεῖλη. Καν-

τάδα στὶς νεοφερμένες, τὶς πρωτευουσιάνες... Δὲν καθότανε καὶ τούτη ἀπόψε στὸ ξενοδοχεῖο νὰ τῆς τραγουδήσουνε τὰ μάτια της τὰ μαῦρα, μόνον ἤρθε σὰν ἀγρίμι στὶς ἐρημιές...

Ἡ Δία ἔστειλε ὀρθή, μὲ τὴν πνοή, ὅλο φλόγα. Ἐνῶσε τὸ ἀριστερὸ κουπί, νὰ γλυστράει στὶς ξέρες.

— Ἦ στερία, μουρμούρισε.

Ὁ μυριόχρωμος γιαλός. Χιλιάδες κουφετάκια ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα... Ξεχωρίζεις ἀπάνω του, μέσα στὰ φωτερὰ μεσημέρια, τ' ἀχνάρια ἐκείνων ποὺ περνᾶνε.

Καὶ βαρὺς ἔπεφτε ὁ λογισμὸς της ἀπάνω στὴν καρδιά. Ὅσο βαρὺς ὁ λογισμὸς της, τόσο ἀλαφρὸ τὸ κύμα. Νά, το ποὺ ὀρμαῖε μικρὸ, πηδηχτὸ πάνω στὶς πέτρες... Τρέχει, γυρίζει, τῆς μιλάει, τῆς φωνάζει, θέλει νὰ παίξει μαζὶ της - ἓνα παιχνίδι ὅλο παλαμάκια καὶ φιλιὰ... Σκάει στὰ πλευρὰ τῆς: βάρκας, σκάει στὰ χαλίκια, κι ὁ ἀφρός του τὴ φτάνει, τῆς ραντίζει τὸ πρόσωπο. Ἡ «Ἀμφιτρίτη» κάνει τραμπάλα, τὴ βάζει κι αὐτὴ νὰ τρεκλάει, μιὰ τῆς ρίχνει ὅπως - ὅπως στὸν μπάγχο, καὶ τὸ παιδί τῆς θάλασσας περιπαίζει.

— Χαρὰ στὴ φουρτούνα!..

Ἄλθθεια, εἶναι ἀστεῖο!

Ὅτι τοῦ θυμίζεται φωνάζει τὸ κυματάκι ποὺ πάει κ' ἔρχεται, βρέχοντας τὰ παπούτσιά της, ποτίζοντας τὴ γιρλάντα τῆς φάθας της.

Καὶ τ' ἀγέρι χιμάει καὶ κεῖνο, τρυπώνει στὴ φωλιά τοῦ λογισμοῦ της, τῆς τὸν ἀρπάζει, πάει, πάει χορευόντας μαζὶ του.

— Νά τ' ἀχνάρια πάνω στ' ἀκρογιάλι. Εἶναι τὰ ἴδια, σὰν ἄλλοτε. Συνοτροφισμένα, ἔτσι ἀπαράλλαχτα μπλεγμένα. Ἀκόμα καὶ τὸ νερὸ ποὺ τὰ γεμίζει χάνει τὴν πίκρα του...

Ἡ χούφτα τοῦ παλικαριοῦ γαντζώνεται στὸ δράχο.

— Χόπ!.. Φτάσαμε!..

— Φτάσαμε.

Ἐντίκρου της, ἢ θάλασσα, ἢ νύχτα...

— Ἐφτασε πρῶτο τὸ καλύτερὸ του. ἐγώ.

Στέκει μιὰ στιγμή σὰ γιὰ ν' ἀκούσει κάτι. Εἶναι ἢ ὀργή καὶ ἢ θλίψη, — κάποιον ὀργή, κάποιον θλίψη —, ποὺ βουλιάζουν σὲ μιὰν ἄδυσσο, γεμάτη κόμψια βόη.

Καὶ τ' ἀγριοπούλια, περιμένουνε τὸ χάραμα γιὰ νὰ μιλήσουνε μὲ τὸν ἥλιο..

Α Λ Κ. Γ Ι Α Ν Ν Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Γεώργιος Π. ἀπ' τὸ Γιοχάνεσμπουργκ

Ἕνας ἄνθρωπος ἀποφάσισε κάποτε νὰ φύγει ἀπὸ τὴ χώρα του. Θὰ ταξίδευε, θάλειπε τόσα χρόνια (στρογγυλὸς ἀριθμὸς). Θὰ ἐργαζόταν ὥσπου ν' ἀποκτήθει περιουσία. Ἔπειτα θὰ γύριζε καὶ θ' ἀγόραζε ἓνα ἀγρόκτημα. Θάχιζε μιὰν ἔπαυλη: μιὰ πολὺ ἀνετη, φροντισμένη, καθὼς τὴ φανταζόταν, ἔπαυλη, μὲ δυὸ ὀρόφους, σταῦλο, θερμοκήπιο καὶ ὅσα ἄλλα χρειάζονται. Γύρω στὴν ἔπαυλη θάταν ὁ κῆπος. Ἕνας θαυμασίος κῆπος μὲ τριανταφυλλιᾶς ἀφθονες, λογγῆς - λογγῆς φυτὰ, θάμνους καὶ περιπλοκάδες μὲ ἄνθη. Ἕνα ὄραμα ἡσυχίας καὶ τάξης: μιὰ γαλήνη γεμάτη ἥλιο καὶ ἀνταγίες. Τὴν ἀνοιξή, τὸ καλοκαίρι, ὁ ἀπέραντος ὀρανόσ, γαλάξιος, βαθιὰ μπλάθος, στιλπνός. Τὸ χειμῶνα, τὸ μεγάλο δωμάτιο μὲ τὸ τζάκι. Καὶ σ' αὐτὸν τὸν καθορισμένο ἀπ' τὴν φαντασία χῶρο, κάτι ἄλλο, ἀόρατο καὶ σὰν διάχυτο: μιὰ πνοή, ἓνας παλμὸς εὐδαιμονίας, ποὺ θὰ σκορπιζότανε σὰ νάταν ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς περιόχης καὶ θὰ ἐκτεινόταν συνάμα πέρα, παντοῦθε, ὡς τὸν ὀρίζοντα. Ἡ παρουσία Ἐκείνης.

Ἐκείνη: μιὰ κοπέλα ἀπλή, μὲ μαῦρα ὄμορφα μαλλιὰ, σεμνὰ χτενισμένα, ποὺ ἀφῆναν τὸ μέτωπο ἀνοιχτὸ καὶ ἐνώνονταν σὲ πλεξιδὲς γύρω στὴν κεφαλή. Μαῦρα ἐπίσης μάτια, ποὺ γιόμιζαν ἀπορία ὅταν τῆς μιλοῦσαν γιὰ ὅσα πράγματα ὑπῆρχαν κεῖθε ἀπ' τὸ περιβάλλον τὸ δικό της: μιὰ μικρὴ πόλη τῆς ἐπαρχίας. Ὁ ἱερός ναός, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἡμιγυμνασίου, ὁ ἀγροτικός πρόεδρος, οἱ κύριοι ὑπάλληλοι, τὸ ζυθեսτιατόριον «Ἡ Ἀδρα» στὴν πλατεία, ὅπου γινόταν ὁ περίπατος τὰ δειλινά. Τὴ λέγανε Ἀγγελικὴ καὶ εἶχε ζήσει πάντα στὸν τόπο της. Ἀρχοντικὸ τὸ σπῆτι της καὶ ἀνθρώποι μυαλωμένοι, συντηρητικοὶ οἱ δικοί της.

Αὐτὸς εἶχε πάει νωρὶς στὴν πρωτεύουσα. Εἶχε δεῖ καὶ ἤξερε πολλὰ. Μιὰ κάπως ἄσωση ζωὴ καὶ ὀρισμένη πείρα τοῦχαν δώσει τὴν ἱκανότητα νὰ κρίνει τί ἐμελλε καὶ θάπρεπε νὰ κάνει. Μήτε στιγμὴ δὲν τὸν ἐκλόνοιε ἔτσι ὁ διασταγμός, τὴ νύχτα ποῦ, περπατώντας

μόνος, σιμὰ - σιμὰ στὸ κιγκλίδωμα τοῦ μεγάλου κήπου τῆς πρωτεύουσας, ἔκλεισε ὀριστικὰ μέσα του τὴν ἐντύπωση πῶς ὅλα θὰ τὸν περιμέναν. Θ' ἀνοιγε ἀπλὰ μιὰ παρένθεση χρόνου στὴ ζωὴ του, μιὰ παρένθεση ποῦ θὰ ὑπῆρχε μονάχα γι' αὐτόν. Ἔξω ἀπ' τὴν παρένθεση θάμεναν τὰ πάντα ἀκίνητα: καὶ ὁ σκοτεινὸς τοῦτος κῆπος, καὶ ἡ μακρινή, κάτω, ἀνταῦγια τῆς θαυμασίας καὶ ἔχθρικης πολιτείας, καὶ ἡ μικρὴ δικιά του πόλη, καὶ ἡ Ἀγγελικὴ μὲ τὰ μαῦρα μαλλιὰ ἔτσι χτενισμένα, καὶ ὁλος τελοσπάντων αὐτός ὁ τόπος μὲ τοὺς ὄγκους τῶν οἰκοδομῶν, τὰ πλισιωμένα ψηλά ἀστέρια, τὶς ἀπαλὲς θελοῦδινες σκιές, ὅπου τοποθετοῦσε αὐτὸς τῶρα τὸ ὄραμα τῆς ἔπαυλης καὶ τοῦ κήπου μὲ τὶς τριανταφυλλιές, τοὺς θάμνους καὶ τὶς περιπλοκάδες.

Ἔφυγε λοιπὸν στὰ εἰκοσιπέντε του χρόνια. Ταξίδεψε ἀρκετὰ καὶ ἔφτασε — πολλὰ συμβαίνουν — στὸ Γιοχάνεσμπουργκ. Ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς βρῆκε τρόπονὰ τακτοποιηθεῖ. Ἡ ζωὴ του πῆρε ἐκεῖ ἓναν καινούργιο ρυθμὸ, μιὰ πιὸ ἐντονη κίνηση, ὀλότελα γοητευτικὴ. Εἶχε τὸ αἰσθημα τῆς δύναμης καὶ τῆς προσπάθειας ποῦ εὐδοκίμει. Ἐπόμενο ἦταν νὰ μετασχηματίζονται μὲ τὸν καιρὸ, συχνά, στὴ σκέψη του οἱ εἰκόμεις τῶν ὄσων εἶχε ἄλλοτε φανταστῆ. Ἡ ἔπαυλη μὲ τοὺς δυὸ ὀρόφους καὶ ὁ κῆπος μὲ τὶς τριανταφυλλιές καὶ τοὺς θάμνους ἦταν παιδιὰστικες πιά ἰχνογραφίες. Τὸν τραβοῦσε τῶρα κάτι πολὺ διαφορετικὸ: ἐβλεπε πὺ ἀνετα πράγματα καὶ χρῆσιμα. Οἱ οἰκοδομῆς ἦταν μεγάλες, οἱ κῆποι ἀλλιῶτικοι, οἱ ἐκτάσεις τῆς γῆς ἀπέραντες - ὑπῆρχε πάντα καιρὸς γι' ἀποφασίσει. Ἄλλωστε, καὶ τὸ πατρικὸ χωριὸ του ἦταν μικρὸ, κωμικὸ, χαμένο σὲ μιὰ πεδιάδα ἄγωνα, ἀκαλλιέργητη, ἄγρια σχεδὸν ἀκόμα. Καὶ τὰ δέντρα ἐκεῖ χαμηλά, σὰν ξεχασμένα, γιομάτα ἀπορία γιὰτι ὑπῆρχαν. Φανταζόταν τὶς φυτεῖες ποῦ ἐβλεπε γύρω του καὶ ἐνιωθε τὸν οὐρανὸν πιὸ ψηλά, λιγότερο οἰκεῖο. Ἡ μόνη ποῦ ἔμενε ἴδια, ἦταν, φυσικὰ, ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἀγγελικῆς. Ἀρκετὸν καιρὸ συνήθιζε νὰ

γράφει στους γνωρίμους τῆς μακρινῆς πατρίδας. Ἐγραψε ἔτσι καί σ' αὐτήν : «Στὴ Δεσποινίδα Ἀγγέλα Χ.», ὅπως γράφουν σὲ φιλικὸ πρόσωπο, ἀπλὰ κ' εὐγενικά, γιὰ τὴν ὥραια καινούργια χώρα.

«...Ὁ κόσμος ἐδῶ εἶναι ὀλότελα διαφορετικὸς ἀπ' ὅ τι τὸν φαντάζεστε. Πολὺ προσδευμένος... Γιὰ κυνήγι λιονταριῶν, πίστεψε, δὲ μένει κατρός. Εἶναι τόσο μακριὰ ὄλ' αὐτὰ. Νομίζω πῶς μόνον στὰ βιβλία τὰ βλέπουμε ὅλοι μας...» «...Ἐρῶ πῶς περιμένετε; ἀλλὰ μήτε φέτος βέβαια, μήτε τοῦ χρόνου θάρβα. Εἶναι ἐντούτοις σὰ νὰ μὴν ἐφυγα καθόλου; σὰς θυμᾶμαι ὅπως εἶσατε, τίποτε δὲν ἔχει ἀλλάξει ἀπὸ σὰς γιὰ μένα...» «...Δὲ μοῦ ἀπάντησες... Γιὰτί δὲ μοῦ ἀπάντησες;» Ὁσπου, ἔπειτ' ἀπὸ λίγα χρόνια, ἔστειλε τὸ τελευταῖο γράμμα στὴν «κυρία Ἀγγελικὴ Τ.», μὲ ἀξιοπρέπεια, γιὰ συγχαρητήρια, ἐννοεῖται.

Μὰ ἰδανικὴ μορφή διατηρεῖται μέσα μας ἀναλλοίωτη, ἔστω κι ἂν ἐχάθηκε γιὰ μᾶς τὸ πρόσωπο ποὺ κάποτε τῆς ἔδωσε τὴν ἀπτή παράστασή της. Τὸ συγκεκριμένο ἐκεῖνο πρόσωπο δὲν παίζε: ἀλλῶστε, στίς τέτιες περιστάσεις, παρὰ δευτέρο ρόλο: χρησίμο βέβαια, καθὼς ἓνα ἄμορφο τοπίο, μὰ λαμπρότατη δόση, μιά γαλήνια ἢ τρικυμιώμενη θάλασσα, καί κάθετι, τελοσπάντων, ποὺ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ πλαισιώνει σὲ εἰκόνες τὸν ἀσχημάτιστο ἐσωτερικὸ μας κόσμο. Καί εἶναι, κοντολογίς, τὰ μάτια μας ποὺ φωτίζουν ξαφνικά δυὸ ἄλλα μάτια—μαῦρα ἢ γλαυκά, ἀδιάφορο—δίνοντας στὴ λάμψη τους τὴ λάμψη τῆ δικιά τους... Ἡ μὲς Μαίρη, αἰφνης, εἶχε—ὅπως ἄρρωζε καί σ' ὄνομά της—μάτια γαλάζια κ' ἦταν ξανθιά...

Οἱ γνωριμίες δὲ ξένες χῶρες δὲν εἶναι δύσκολες. Ὑπάρχουν οἱ συναυλίες, τὰ θέατρα, τὰ διάφορα τραῖν. Ἐπειτα συναντιῶνται αὐτὸς καὶ αὐτή, κάποιο βράδι σ' ἓναν κήπο. Βρίσκουν τὴν ἐδ-καιρία νὰ προσθέσουν μερικὲς φράσεις μ' ἔννοια θαυότερη στὴν πιὸ κοινὴ συνομιλία.

—'Η σελήνη... Σὰς ἀρέσει ἀπόψε ἢ σελήνη;

—'Α, ναί, εἶναι μιά σπάνια βραδιά.

— Βλέπετε τίς οκτιές τῶν δέντρων... Κρύβουν ἓναν κόσμο ἄγνωστο κ' ἔξωτικό... Θὰ θέλατε νὰ φύγομε μαζί;

—'Αλήθεια; Καί γιατί;

Δὲν τὴν τραβοῦσε τὸ ἔξωτικό. Ἡ μὲς Μαίρη εἶχε συνάμα μιά παράλογη ἀντίληψη γιὰ τὴν πατρίδα ἐκείνου. Ἡθελε νὰ περιμένει καί νὰ σκεφετῆ. Τὴν ἄφησε νὰ περιμένει. Ἐπειτα, ἀνεπαίσθητα, ἡ μὲς Μαίρη ἔγινε ἄλλη, κὶ ἄλλη ἀκόμα, δίχως ὥστόσο ν' ἀλλάξει καμιά γι' αὐτὸν ποτέ, ὅπως δὲν εἶχε ἀλλάξει ἢ Ἀγγελικὴ. Βρέθηκε ἔτσι κάποτε, χωρὶς νὰ ξέρει πῶς, ὅπως συμβαίνει πάντοτε, μὲ οἰκογένεια δικιά του, δυὸ γιότους ποὺ μεγάλωσαν, μιλοῦσαν παράδοξα τὴ πατρικὴ τους γλῶσσα, κ' εἶχαν μιά πιὸ παράδοξη ἀντίληψη γιὰ τὴ μακρινὴ πατρίδα τοῦ πατέρα τους. Ὁ Πατέρας αὐτὸς δὲν ἦταν πιὰ νέος, καί, τὸ χειρότερο, δὲν εἶχε κἀν τὴν δύναμη νὰ πιστέψει καστὶς «φυγές». Ἐνωθε τὸ τέρμα τῆς «ἐπιστροφῆς» ἐδῶ. Ἦταν ὁ ἴδιος, ἀπλοῦστατα, τὸ τέρμα! Φιλοσοφία εὐκόλη: τὰ προσωρινά, τὰ ἐφήμερα, δέονουν μὲ χλίεες-μύριες ἀόρατες θηλιές τίς ρίζες τῆς ζωῆς μας, κὶ ὅλα τ' ἄλλα, τὰ αἰώνια, τὰ ὀριστικά καί τέλεια, δὲν πραγματοποιοῦνται. μοιάζουν τίς μορφές, τὰ σχήματα ποὺ παίρνουνε τὰ σύνεφα—διαλύονται καί χάνονται. Κ' εἶναι ὥστόσο σὰ νὰ περιμένουν πάντα, κάπου καρφωμένα... Αἰσθανότανε ὁμως—τὸ εἶχε κ' ἡ ἡλικία—, πῶς ὅλα θάραιναν: ὁ οὐρανός, οἱ οἰκοδομές τῆς πόλης, ὄγκοι πραγματικοὶ κὶ ἀκίνητοι, καί οἱ μεγάλοι ἀτέλειωτοι δρόμοι, καί τὰ πανύψηλα δέντρα, καί τὰ τόσα ἄλλα θαυιά ριζωμένα πράγματα. Εἶχε βέβαια τώρα ἓνα σπῆτι δικό του, μὴν εἰσαφαλισμένη ἄνεση, κ' ἐλάχιστα ἦταν ἀσφαλῶς ἐκεῖνα ποὺ μπορούσαν νὰ γεμίζουν τίς νοσταλγίες του. Συλλογιόταν τὴν πατρίδα, συχνά μὲ ἱκανοποίηση. Ἐπῆρχαν πάντα ὁ Ἐθνικός Στόλος, οἱ ἐφημερίδες, οἱ ἔρανοι, οἱ γενναιοδωρίδες τῶν ὁμογενῶν. «Ὁ κύριος Γεώργιος Π. κλπ., διακεκριμένος κτλ., μᾶς ἀπέστειλε ἀπὸ τὸ Γιόχανεσμπουργκ κτλ.» Ὅταν ἔτυχε, λοιπόν, τὸν τελευταῖο τοῦτο καιρὸ, νὰ δεχτῆ τὴν πρόσκληση τοῦ συλλόγου τῆς πόλης, γιὰ μιά μεγάλη, ὀρισμένης διάρκειας ἐκδρομὴ στὰ «ιερά χῶματα», μήτε ξαφνιάστηκε, μήτε ἀστάνηθηκε τὸν ἑαυτὸ του ἀπροετοίμαστο. Δὲ μιλοῦσαν γιὰ «ἐπιστροφή» ἦταν ἓνα ὀποιοδήποτε ταξίδι. Διασκεδαστικὴ βέβαια περιπέτεια, γιὰ τὸ μεγάλο γιὰ τοῦλάχιστον, ποὺ θάπαιρνε μαζί του. Ὁ γιὸς αὐτὸς ἦταν καρταρισμένος τέλεια: ἔλεγε γιὰ τὸ ἐμ-

πόριο, τή ναυτιλία, τήν έκταση, τόν πληθυσμό, τή σημασία τής χώρας πού θά πήγαινε νά ιδείε τήν ανατολική άκρη τής Μεσογείου. Συγχρονισμένο πνεύμα, μυκτήριζε τις άμφίβολες αισθηματικότητες, τις «σκιές του παρελθόντος» και τις κωμικές, τέλος, άντιλήψεις του πατέρα. Κι ό πατέρας πού τόν άκουσε έκλεινε πιό βαθιά μέσα του τις δικές του παλιές άδυναμίες, τά ώρατα χαμένα πράγματα, πού δέ μπορούσε ποτέ πιά και πουθενά νά συναντήσει. "Όλα όσα πίστευε κάποτε πώς θά τόν περίμεναν, ήσαν μαζί του και τή φύλαγε, σάν άνθρωπος πού έχει συνείδηση για τό τί πρέπει ό καθένας ν' άποκρύβει.

"Έτσι ξαναπέρασε τόν ώκεανό. "Όταν φτάσανε, τούς έγινε μεγάλη ύποδοχή. Τήν άλλη μέρα έπίσημη δεξίωση. Φορούσαν τά διακριτικά του «ουλλόγου», κορδέλες χρωματιστές, πού θαρείς τούς δίνανε μιá ξεχωριστή ύπόσταση, δένοντάς τους συνάμα σ' ένα καθορισμένο είδος. Θαύμασαν σάν έκδρομείς τ' άξιοθέατα : τόν ιερό θράχο, τά σπουδαία έθρύματα, τις τελετές. Δίγνος καιρός του έμνε νά δεϊ πολλά άλλα, μόνος...

Στή μικρή έπαρχιακή πόλη του δέν υπήρχε κατάλληλος χώρος για ένα άγρόκτημα όπως τό φανταζόταν τώρα· ό κόσμος είχε προοδέψει κ' έδώ πολύ. Του είπαν νά ένδιαφερθεί για τόν ιερό ναό. "Έπειτα για τό ύδραγωγείο : από τά παλιά χρόνια, ό τόπος χρειαζότανε σοβαρή μέριμνα για τό ζήτημα αυτό. Κ' ήταν τόσες και τόσες άλλες άνάγκες... Τό νεκροταφείο του παλιού χωριού τό είχαν μεταφέρει. "Έφαξε για τούς δικούς του. Δέ βρήκε τίποτα. "Άγόρασε, δούσθυμος και πικραμένος, στο καινούρι-

γο, χώρο μεγάλο... Ναί· αυτά πού έβλεπε τώρα δέν υπήρχανε στή μνήμη του. "Όλα είχαν αλλάξει και ξεχάσει περισσότερο άπ' αυτόν... "Η μεγάλη πολιτεία, μακριά, δέν ήταν πιά έχθρική, και τή νύχτα γέμιζε φώτα πολύχρωμα, γυμνά, άδιάκριτα. Φώτα πού φώναζαν. Τέρμα λοιπόν κ' έδώ. Καί κανείς πιά δέν περίμενε. Τά όσα αυτός νόμιζε κείθε άπ' τήν παρένθεση, ακίνητα, είχαν όριστικά περάσει· του έμνε μόνο μιá παράλογη άντίληψη του χρόνου, ακίνητου τάχα και κατάπληκτου μπρός στή μεταμόρφωση των πραγμάτων...

"Ήταν όμως πρακτικός άνθρωπος. Βρήκε στήν πρωτεύουσα έτοιμο ένα θαύμασιο μαρμαρίνο μνημείο. Παράσταιεν έναν άγγελο λευκό, πού δίπλωνε λυπημένος τά φτερά του, δείχνοντας συνάμα με χάρη πρós τό θάβρο, πλάι σ' έναν ανάγλυφο σταυρό, πλασιωμένο από δάφνες, τό χώρο τής επιγραφής. Φρόντισε νά τό μεταφέρουν, περίφημο στολίδι για τό χωριό του, στο μεγάλο χώρο πούχε αγοράσει...

"Ο άγγελος θά τόν περίμενε. Θάφευγε τώρα αυτός ήσυχος—σάν τότε—κ' ίσως νά μη γύριζε ποτέ. Κι όμως ό άγγελος, με τή μαρμαρωμένη λύπη, ίδιος κι ακίνητος όριστικά, πάλι θά τόν περίμενε έδώ...

Κάποια δυσκολία υπήρχε, φυσικά, για τήν έπιγραφή. Μήτε υπερβολική έπρεπε νάναι, μήτε τυχόν άπίθανη. Συμβουλευτηκε τό γιό του κι άποφάσισαν μαζί. «Τάφος οικογενείας», χάραξαν, λοιπόν. άπάνω, και «του Γεωργίου Π... άπ' τό Γιοχάνεσμπουργκ», πιό κάτω. Με χρωσωμένα γράμματα κομφά. Δίχως χρονολογίες.

B. Δ Α Σ Κ Α Λ Α Κ Η Σ

Ένα άσήμαντο έπεισόδιο

Δέ σκόπευε νά γυρίσω άπόψε τόσο νωρίς στο δωμάτιό μου στήν πανσιόν, κάθε άλλο. "Όπως είχα δώσει ραντεβού μ' ένα γνωστό μου από τήν "Αμερική, πού ήρθε προχτές στο Παρίσι περαστικός για κάτω, έλεγα πώς θά τρώγαμε μαζί, κ' έπειτα θά ήθελε, βέβαια, νά τόν πάω σέ κανένα από τά μεγάλα καμπαρέ στή Μονμάρτρη, πού είναι άπα-

ράιητο νάχει δεϊ κανείς, άν είναι νά μιλάει άργότερα πώς έχει κάμει και στο Παρίσι. "Έτσι θά περνούσε, όπως νάναι, και για μένα ή βραδιά· θά πίναμε και κανένα ποτήρι με εύθυμη γυναικεία παρέα, και θά περνούσε. Περύφημα, βέβαια, όχι, γιατί έγώ άπόψε είμαι άρκετά θλιμένος, όσο δέν ήμουν από καιρό, και ξέρω τώρα καλά πώς

πολὺ δύσκολα θάβγαينا ἀπ' αὐτὴν τὴν κατάσταση. Μιὰ ἀνυπόφορη ἀδειςσύνη μὲ κρατάει ἀπὸ τὸ πρῶι - μὰ ἀνυπόφορη - σὰ νάχω βρεθεῖ ξαφνικά ἔρημος κι ὀλομόναχος σ' ὄλο τὸν κόσμου, καὶ νά-χουν ἐρημωθεῖ ὄλα καὶ μέσα μου. Κι ὅσο τὸ βλέπω αὐτό, τόσο θυμῶνω περισσότερο μὲ τὸν ἑαυτό μου, γιὰτι ξέρω πολὺ καλὰ τὴν αἰτία, κ' ἡ αἰτία εἶναι ἐντελῶς - ἐντελῶς ἀσήμαντη. Μάλιστα θάλεγα : κωμική. Ἔνα παλιοθήλυκο ἐκεπέτρα, μιὰ ἐφήμερη γνωριμιὰ τοῦ βουλεθάρτου, ποὺ εἶχα δῶ καὶ μερικόν καιρὸ μαζί μου σπῆτι μου κ' ἔφυγε σήμερα. Σπουδαία ὑπόθεση δά! Καὶ νάχε πάλι φύγει ἀπὸ μοναχὴ της, νὰ μὲ ἔχε ἐγκαταλείψει ποὺ λέν - κακὰ καὶ ψυχρά. Θὰ τὴ δικαιολογοῦσα ἴσως, ἴσαμ' ἕνα σημεῖο, τὴ στενοχώρια μου : θὰ μποροῦσε νάναι τὸ καταχτητικὸ ἀντρικὸ μου φιλότιμο ποὺ εἶχε πειραχτεῖ. Ὁμως ἐγὼ ὁ ἴδιος, μοναχὸς μου, τὴν ἐδιωξα χωρὶς καμιάν ἀπολύτως ἰδιαίτερη ἀφορμὴ ἀπὸ μέρος της, τῆς δήλωσα ξερὰ - ξερὰ καὶ κατηγορηματικά ὅτι πρέπει νὰ φύγει ἀμέσως κι αὐτὸ ὄχι ἀπάνω σὲ τίποτα θυμοὺς ἢ σὲ νεῦρα, ἀλλὰ ψύχραιμα καὶ προμελετημένα ἀπὸ μέρες. Μάλιστα εἶχα ἀρχίσει καὶ νευρίαζα λιγάκι μὲ τὸν ἑαυτό μου γιὰ τὴν ἀναποφασιστικότητα ποὺ εἶχα ἀρχίσει κ' ἔδειχνα μέσα μου κ' αὐτὸ τὸ ζήτημα - ὄλο νὰ ἀναβάλλω καὶ νὰ ἀναβάλλω ἀπὸ μέρα σὲ μέρα νὰ τῆς πῶ τὴν ἀπόφασή μου πῶς καιρὸς πιά νὰ παίρνει ἕνα τέλος τούτη ἢ ἀνόητη ἱστορία. Ἀρκετὰ εἶχε βαστάξει.

Κι ὄριστε : ἐνῶ ἔγινε κι ἀπαλλάχτηκα ἐπιτέλους, καὶ μάλιστα ἀπαλλάχτηκα τόσο εὐκολα καὶ τόσο χωρὶς φασαρῆς ὅσο δὲν τὸ φανταζόμουν, ὄριστε : ὄχι μόνον νὰ μὴ δοκιμάζω ξηγνοιασιὰ κι ἀλλὰφρωμα, ἀλλὰ νὰ εἶμαι καὶ σὲ μιὰ κατάσταση ἀξιολύπητη, ποὺ ντρέπομαι κι ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Ἀφοῦ ὦρες - ὦρες, ὅλη τὴ μέρα σήμερα, μάλιστα μετὰ ἀπὸ τὸ γράμμα ποὺ θρήκα, τὰ μάτια μου κάνανε ὀλοένα νὰ πλημμυρίζουνε δάκρια μὲς στὴ μέση στοῦς δρόμους ποὺ τριγύριζα. νὰ μὲ ἰδεῖ καὶ κανένας γνωστός νὰ γελάει μὲ μένανε. Αὐτὸ ἴσα - ἴσα εἶναι ποὺ μὲ κάνει νὰ στενοχωριέμαι περισσότερο, κι ἀρχίζω ν' ἀμφιβάλλω ἂν εἶμαι ἄνθρωπος μὲ θέληση ἢ εἶμαι κανένας ἐπαρχιώτης. Τουλάχιστο ἕνας φίλος μου ἀξιωματικὸς στὴν Πρεσβεία, ποὺ ἔτυχε καὶ φάγαμε

τὸ μεσημέρι μαζί καὶ μὲ ἀνάγκασε στὸ τέλος, μὲ τὴν ἐπιμονὴ του, νὰ τοῦ πῶ τί ἦταν ἡ ἄκεριά μου, καθὼς δὲν κατάφερα νὰ κρυφθῶ, αὐτὸς μοῦ δήλωσε καθαρά, ξεκαρδισμένως στὰ γέλια, πῶς, παρ' ὄλ' αὐτὰ, δὲν εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Κι ἂν σκάω ἀκόμη πιὸ πολὺ, σκάω ποὺ ἔχει δίκιο. Ἀκοὺς ἐκεῖ, λέει, νάχω θάλει μαῦρα μὲ μιὰ τέτια μπαγκατέλα ! Πῶς φαίνεται, παρ' ὄλ' αὐτὰ. πῶς ἐξακολουθῶ νάμαι ἐπαρχιώτης. Αὐτὸς θὰ τὴν εἶχε στρίψει, καὶ θὰ τῆς ἔδινε ἀποπάνω καὶ μιὰ κλωτσὰ μὲ τὴ μπότα του, νὰ, ἔτσι γιὰ γούστο. Ἀκοὺς ἐκεῖ !

Ἔχασα κ' ἐκεῖνο τὸ ραντεβού μου μὲ τὸ γνωστὸ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, ξεχάστηκα στοὺς δρόμους καὶ πῆγα κάποιος τέταρτο ἀργότερα, καὶ εἶχε φύγει. Ἔτιο εἶναι τὸ λιγοκάρδιμά μου ἀπόψε, ποὺ δὲ λέγεται πόσο μοῦ κόστισε κι αὐτὸ - σὰ νάχα χάσει τὴ μόνη ἐλπίδα ποὺ μοῦ ἀπόμνε στον κόσμου καὶ στεκόμουν κειδὰ ὦρα κι ὦρα καὶ περιμένα, κοιτάζοντας γεμάτος πίκρα ἀποδῶ κι ἀποκεῖ, μὴν τυχόν καὶ ξαναφαινόταν. Ἀλλὰ ποῦ ! Δὲν ἔρχεται κανένας τζάμπα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, ἔλεγα μέσα μου, μὲ γραμμένες στὸ καρνὲ μῆχρι δευτερόλεπτο τις ὥρες του καὶ τίς στιγμῆς του, καὶ μὲ ἀγῶνα ὀλοένα μὴ τυχόν καὶ τοῦ μείνει κανένα κενό. Ὅμως, ἂν ἤξερε τί κακὸ μούκανε, ἀφήνοντάς με ἔτσι ἀπόψε, θὰ περιμένε θέβαια, θάκανε λιγάκι ὑπομονή, ὅπως κ' ἐγὼ, διάβολε, τὸν περιμένα χτῆς τόσες ὥρες ὀρθὸς τὸν Λοῦβρο, γιὰ νὰ στέκει νὰ θαυμάζει ἀμίλητος τὰ πιὸ χειρότερα ἔργα ποὺ θρίσκονται στὴ ζωγραφικὴ. Αὐὸ ὦρες Λοῦβρο εἶχε σημειώσει στὸ καρνέ, ὅπως τοῦ ὄριζε ὁ Μπέντεκερ του γιὰ τούτη τὴν ἡμέρα, καὶ δὲν ἔννοοῦσε νὰ τὸ κουνήσει ἂν δὲν γίνονταν δυὸ ὦρες σωστῆς.

Τὸ πρῶι, ὅταν ἔφυγα ἀπὸ τὴν πανσιόν, ἔφυγα ἐπιτήδες πάρα πολὺ πρῶι καὶ ἡ Ἐβελίνα κοιμότανε ἀκόμη. Ἦτανε πολλῆς μέρες ποὺ εἶχαμε ἀρχίσει τὴ γκρίνια - δηλαδὴ, γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐγὼ εἶχα ἀρχίσει ἐπιτήδες τὴ γκρίνια, μὴ τὴν ἀνάγκαζα ἔτσι καὶ σηκωνότανε μόνη της κ' ἔφυγε. Ἀλλὰ νευρίαζα ὅμως κι ἀληθινὰ, ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ, ποὺ ἐπιτέλους δὲ σηκωνότανε μόνη της νὰ φανεῦν. Τῆς μιλοῦσα ἀπότομα ἢ δὲν τῆς μιλοῦσα καθόλου. Εἶχα πάψει, ἀπὸ σχέδιο, γὰ τὴν παρῆνω ὄλες τίς φορῆς μαζί μου ἔξω τὰ βράδια, ὅπως

Φγαίναμε πρίν, παράγγελα και τής σε-
ξίριζαν μόνης της φαί στο δωμάτιο, κι
εταν γύριζα σπίτι πολύ άργά—μάλιστα
άπό παρέα πού να μέ είχανε άκόμη πε-
ρισσότερο νευριασμένο μέ τίποτα πειρά-
γματα άν είχα έπί τέλους καταφέρει
νά τό ξεφορτωθώ τό άμόρε μου—, κα-
ταλάθεινα πώς τρώμαζε στην όψη μου,
καθώς έμπαινα. κ' έτρεχε να μέ δεχτεί,
και πολλές φορές την άντιλαμθανόμου
νά κλαίει, κι άς προσπαθούσε τόσο πολύ
νά μη φαίνεται.

Μέ ένοχλούσε έξαιρετικά ατή ή κα-
τάσταση. Κάθε φορά πού γύριζα άργά
τή νύχτα, έλεγα μέσα μου πώς, δέ γί-
νεται, άπόψε, άσφαλώς, δέ θα τή θρω
πιά σπίτι, θάχει φύγει. Φρόντιζα και
ξεχνούσα στο κομοδίνο ύπερβολικά άρ-
κετά χρήματα, και γύριζα έπίτηδες ά-
κόμη πιο άργά. Και μόλις άνοιγα την
πόρτα κ' έκανα να ιδώ μέσα, ή ίδια πάν-
τα ιστορία - είχε νιώσει τά βήματά μου
στο διάδρομο κ' έτρεχε να προλάβει να
μού άνοίξει εκείνη. Τό πορτατίφ μέ τό
πράσινο άμπαζούρ άναθε τό ίδιο πάντα
έκλει στην άκρη στο τραπέζάκι μέ την
πλεχτή πολυθρόνα, και τό βιβλίό ήταν
άκόμη άνοιχτό στο χέρι της ή κανένα
πουκάμισό μου, πού μου κεντούσε στο
στήθος μάρκα.

Τής μιλούσα άπότομα ή δέν τής μι-
λούσα καθόλου. "Όμως—νά πάρ' ή όρ-
γή!—δέν ήτανε εύκολο να κρατιέται
κανένας τό ίδιο πάντα. Φορές-φορές
στο πρόσωπό της—άν έκανα να την κοι-
ταζα τέτεια στιγμή— ήταν χυμένη μιά τέ-
τια βαθιά και τρομαγμένη άπορία, ένα
πέτιο φοβισμένο σάστισμα, όπως στύλω-
νε άπάνω μου χαμένα τά μάτια, πού,
δυστυχώς, δέ γινόταν να κρατηθεί κα-
νένας άλύγιστος στο σκεδίο του, κ' έλε-
γα καμιάν ήμερότερη κουθέντα. Αυτό
ήτανε, βέβαια, πού είχαν να πούν οι φί-
λοι μου, ότι συμπαριζόμουνα εύκολα
σαν έπαρχιώτης. Τό μετάνιωνα κ' έγώ
κάθε φορά, και μου κόστιζε πολύ την
άλλη μέρα όταν ξαναθρισκόμου μόνος
μου έξω, και τάβανα πολύ μέ τον έαυ-
τό μου, πού δέν είχα κάνει ένα κουρά-
γιο άκόμη να ξεμπερδεύω πιά, και να
φύγει άπό πάνω μου όλη ατή ή εκκρε-
μότητα.

"Όμως, να τό έξετάσει κανένας κα-
λά, είχα κ' έγώ, να πάρ' ή όργή, τά
δικία μου, γιατί δέ μούδινε έπιτέλους
κι ατή καμιά θετική άφορμή, καμιά
θετική αίτία, πού να θρω μέσα μου ένα

πάτημα. Την παραμικρή άφορμή δέ μού-
δινε. Βίαζα τον έαυτό μου και φερνό-
μουν ετσι, τον βίαζα και φερνόμου αλ-
λιώς - τίποτα. Είχε καταντήσει ν' ά-
ναγκάζομαι να παίρνω άλλους δρόμους
και να πηγαίνω σ' άλλα, έντελώς ά-
γνωστα κέντρα. πού δέν είχα πάει πο-
τέ, για να μην τύχει και συναντήσω
κανένανε άπό τις παρές μας, πού μέ
ξέρανε μέ την Έθελίνα. Ή ιδέα πώς
θα μού γινόταν πάλι καμιά έρώτηση,
κανένα άνοστο πείραγμα, και πώς τά
πράματα ήτανε τό ίδιο και σήμερα ό-
πως και χτές, μ' έκανε άνω-κάτω.
Τό άδικο δέν ήτανε. βέβαια, στο πεί-
ραγμα, πού θα μπορούσα να βάλω τον
καθένα στη θέση του - ήτανε σε μένα-
νε. Ήτανε σ' ατή την άθλια άδυνα-
μία πού είχα άρχισι τώρα-τώρα να
παρατηρώ κι ό ίδιος στο χαρακτηρισ-
μου, να μη μπορώ να ξεμπλέξω άπό έ-
να τόσο τρεχούμενο, καθημερινό περι-
στατικό.

Είχα βρει μιά γωνιά σ' ένα άγνω-
στο καφενετό, και καθόμου ώρες έκει
τά βραδινά τούτες τις τελευταίες μέ-
ρες, και συγκεντρώνόμου. Ή άλλήθεια
είναι πώς, άμα ανάλυσα τά πράματα ό-
σο γινόταν πιο πολύ, τόβλεπα κ' έγώ
καθαρα πώς ατή ή κοπέλα κέρδιζε
πραγματικά ένα εδαφος μέσα μου, πώς
στο βάθος - βάθος κατάφερα μέ τό ένα
και μέ τό άλλο να μού ευπνά άδικαιο-
λόγητα μιά συμπάθεια όλο και πιο ύ-
περβολική. Έτσι ήταν. Δέν έκανε τό
παραμικρό παράπονο πού δέν την έ-
παιρνα μαζί μου έξω όπως πρίν, κι ό-
χι μόνο αυτό, αλλά ούτε και μόνη της
έλεγε να θγει, όπως τό υπολόγισα έγώ
- έξόν για καμιά δική μου δουλειά τά
πρωινά, και να τόχω παϊ ό ίδιος. "Ό-
λο τον άλλο καιρό λές και ήτανε ή
χαρά της να κάθεται κλεισμένη μέσα,
να συγκοιζει τό ένα και τό άλλο, και
να θρίσκει δουλειές. "Αν θέλω μάλιστα
νάμαι δικαίως άπέναντι στον έαυτό μου,
όφελω να όμολογήσω φανερά πώς ποτέ
άλλοτε τό δωμάτιό μου δέν ήτανε βαλ-
μένο μέ τόσο γούστο, και ποτέ άλλοτε
τά πράματά μου δέν ήτανε ετσι νοικο-
κυρεμένα και μέ τόση τάξη. Ούτε μαν-
τίλια ή κάλτσες μού χάνονταν πιά ή
μού αλλάζονταν στην πλύση, ούτε μεπε-
ρδεψτές είχα και ξαναπληρώματα μέ
τους λογαριαμούς. Είχε ένα τετραέδιο
και μολύδι στο συρταράκι του κομοδί-
νου της και τά παρακολουθούσε κατα-

λεπτῶς ὅλα, πού, ὅσο γι' αὐτό, ποτὲ δὲν ἤμουν ἔτσι ἀνεγγνιος μὲ τίς μικρὲς ὑποθέσεις μου. Μερικὲς μάλιστα φορές μού ἔκανε πραγματικὰ ἐντύπωση πού, ἐνῶ γιὰ μένα ἤξερε νὰ μὴ μὲ λείπει τίποτα, μὰ οὔτε τὸ παραμικρὸ, τῆ στιγμῆς πού θὰ τὸ χρειαζόμουν—οὔτε ξυραφάκια, νὰ πούμε, γιὰ τῆ ξιλέτα μου, ἢ χαρτί στό γραφεῖο μου ἀπ' αὐτὸ πού εἶχα ἀδυναμία νὰ κάθομαι τὰ βράδια νὰ γράφω τίποτα —, ἐκείνη παραμελοῦσε ἐντελῶς τὰ δικὰ της καὶ τὸν ἑαυτό της. Τὸν τελευταῖο καιρὸ οὔτε δὲν ἐβαφοῦτανε κἀν.

— Εἶδα κἀτὶ πουκάμισα ἔκτακτα, πολὺ καλὴ τιμῆ, καὶ λέω πῶς θὰ σοῦ ἄρῃζαν γιὰ πρωινά, μποροῦσε νὰ μοῦ πεῖ. — Καλὰ-καλὰ, πάρε μου, ἀπαντοῦσα ἀπότομα.

"Ἦτανε σὲ θέση νὰ φέρει ἄνω-κάτω ὁλόκληρο τὸ Παρίσι γιὰ νὰ βρεῖ ἀκριβῶς ἐκεῖνο πού ἤθελε, καὶ νὰ μὲ τὸ βρεῖ ὁικονομικά. Καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω πῶς καὶ στὰ φῶνια της ἐπίσης εἶχε πολὺ-πολὺ γοῦστο. "Ἄν τύχαινε νὰ ξεχαστῶ καὶ νὰ τὸ δεῖξω πῶς μού ἄρεσε κἀτὶ πού εἶχε ἀγοράσει, καὶ μ' ἔδλεπε νὰ τὸ προσέξω εὐχαριστημένος, θαρρεῖς καὶ τῆς χάριζαν κανέναν οὐρανό, τόσο πολὺ πετοῦσε ἀπὸ τῆ χαρὰ της, κι ἄς προσπαθοῦσε καὶ σ' αὐτὸ τόσο πολὺ νὰ μὴ φαίνεται γιὰ νὰ μὴ μ' ἐνοχλήσει.

Τὴν περασμένη Πέμπτη ἦταν πού βρέθηκα πάλι μιὰ στιγμῆς μπόσικος καὶ, καθὼς μὲ μιλοῦσε γιὰ τὰ σοσηδικὰ μπαλέτα, πού ἔχουν ἔρθει καὶ παίζον στοὺ Σατελέ—πῶς εἶναι μιὰ μεγάλῃ καλλιτεχνικῆ ἀπόλαυση, ὅπως γράφουν οἱ καλῆς κριτικῆς, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ χάσω νὰ μὴ τὰ δῶ —, βρέθηκα ἐκείνη τῆ στιγμῆς μπόσικος καὶ εἶπα «καλὰ, καλὰ, κοίταξε νὰ μὲ κλέσεις δυὸ θέσεις πλατεῖα γιὰ ἀπόψε».

Δὲ μὲ κατάλαβε, φαίνεται, ἀμέσως. Γύρισα, βέβαια, στὴν ὥρα μου σπῆτι, μὰ κ' εἶχα παρασυρθεῖ κ' εἶχα δώσει τὸ λόγο μου· ἀλλὰ τῆ βρήκα πάλι ἔτσι, ἀνυπηγῆ, μὲ τίς δουλειές της.

— Δὲ θάρθεις, σὺ, στὸ θέατρο; τῆς εἶπα τονίζοντας εἰρωνικὰ ἕνα-ἕνα τὰ λόγια μου, καὶ ἤμουν μέσα μου ἔτοιμος, γιὰτὶ σκέφτηκα ἀμέσως πῶς νὰ μιὰ ὠραία ἀφορμὴ νὰ τελειώσωμε ὀριστικά. Τί, καὶ πείσματα θάχομε τώρα;

— Γιὰ μένα τὴν εἶπες τὴν ἄλλῃ θέσῃ; ρώτησε αὐτὴ μισὸ σαστισμένη μισὸ

χαρούμενη, καὶ ἦταν φανερό ὅτι δὲν τῆς εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ νοῦ τέτιο πράμα. Ἀμέσως ἱ Εὐχαριστῶ, εἶπε. Δὲ θὰ σ' ἀργήσω οὔτε μισὸ λεπτό.

"Ἡ παρεξήγησι πού εἶχα κἀμει μὲ εἶχε σαστίσει καὶ μένα λιγάκι, καὶ δὲ βρήκα νὰ πῶ ἄλλο, καθὼς κι αὐτὴ ἀγωνιζόταν νὰ γνύνεται, παρὰ πῶς, καλὰ-καλὰ, δὲν εἶναι καὶ μεγάλῃ βία, ἔχομε μερικὴ ὥρα ἀκόμη.

"Ἄλλωστε καὶ νὰ γνύνεται ἤξερε μὲ πολὺ γοῦστο. Τὰ μάτια της ἦτανε ἐντελῶς γαλάζια, σκοῦρα γαλάζια, καὶ ταίριαζαν ἀλλόκοτα μέσα σ'αὐτὸ τὸν καστανόξανθο γύρο τῶν ἀραιῶν μαλλιῶν. Ἀπόψε πού μὲ κρατάει ἀνυπόφορα ὄλη τούτῃ ἡ ἀδικαιολόγητῃ θλίψη, θυμοῦμαι διαρκῶς αὐτὴ τὴν τελευταία ἐξοδὸ μας μαζὶ τὴν Πέμπτη, καὶ. χωρὶς νὰ τὸ θέλω, θυμοῦμαι διαρκῶς πόσο συγκρατημένα εὐτυχημένη ἦτανε, καὶ πόση χοντράδα εἶχανε στὸ τέλος-τέλος μερικὰ δικὰ μου φερσίματα ἀπέναντι στὸ φέρομὸ της. Ἐχω πιεῖ καὶ μερικὸ κρασί καὶ ἴσως εἶναι κι ἀπ' αὐτό. "Ὁμως—νὰ τὸ καλοσκεφτεῖ ἔτσι κανεῖς— καὶ σὲ ὄλους ἔμπνεε ἕνα σεβασμό, κι ἄς ἦτανε γυναίκα τοῦ βουλευτῆρου· ἔτσι μόνο ὅπως μιλοῦσε ἤρεμα καὶ γύριζε μὲ μιὰ περιέργῃ αξιοπρέπεια τὸ κεφάλι, ἔμπνεε σεβασμό. Τὸ εἶχα παρατηρημένο πού οἱ φίλοι μου σὺς παρέες μας, μόνο ἅμα εἴμασταν μόνοι μὲ κἀνῆνε καμιὰν εἰρωνία ἢ κανένα χωρατό· ἅμα ἦτανε καὶ ἡ Ἐβελίνα μαζὶ, φέρονταν ὅλοι μὲ τὸ γάντι, λὲς καὶ γίνονταν ἄλλοι ἀνθρωποι.

Σήμερα τὸ πρωὶ σηκώθηκα πάρα-πολὺ νωρὶς, νύχτα σχεδόν, καὶ πῆρα ἀμέσως τὴν ἀπόφασι νὰ ξεπερθεῶ ὀριστικά, Ἡ Ἐβελίνα κοιμότανε ἀκόμη. Πλύθηκα καὶ ντύθηκα κἀνοντας πολλῆσι σιγά, μὴν τύχει καὶ τὴν ὑπνύσησι καὶ αὐτῆνε κ' ἔχομε καινούργιες πάλι ἀναβολές, ἔγραφα μὲ τὸ μολύβι τὰ δύο-τρία ξερὰ λόγια πού ἔπρεπε σ' ἕνα πρόχειρο χαρτί ἀπάνω στὸ κομοδίνο της, ξεκλείδωσα σιγά-σιγά τὴν πόρτα, κ' ἔφυγα χωρὶς νὰ μὲ νιώσει. Εἶχα σκεφτεῖ μονομιᾶς πῶς νὰ, αὐτὸ ἦτανε ἡ ὠραιότερη λύσι, γιὰτὶ ἔτσι δὲ θὰ εἶχαμε οὔτε μικροσυγκινήσεις, οὔτε αἰσθηματικότητες κι ἀποχωρισμούς, πού δὲν τὸ ὑπόφερα διόλου. Μιὰ ψυχὴ θὰ βγεῖ πού θὰ βγεῖ.

"Ἰπολόγιζα, βέβαια, νὰ γυρίσω ἐδῶν στὸ σπῆτι πολὺ ἀργὰ πάλι τὸ βράδι ἢ, καλύτερα, καὶ νὰ μὴν ἐρχόμουν καθό-

λου. νά πήγαινα νά κοιμηθώ σέ κανένα ξενοδοχείο. νά μὴ μὲ νιάξει γιὰ τίποτα - μιά βραδιά, δυό βραδιές... Κι ἂν τυχόν τῆς κατέβαινε καμιὰ ιδέα νά μὲ περιμένει τάχα γι' ἀποκαιροτισμούς καὶ δὲν ξέρω τί - τί θάκανε στο τέλος, θά βαριεστούσε καὶ θάφευγε.

Ἀργότερα ὅμως μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μιά ἄλλη ιδέα, πού ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα μ' ἔκανε καὶ πιὸ νευρικό. Εἶχα ἄδικο σὲ τοῦτο, ἔπεσα πολὺ ἔξω, κ' ἴσως αὐτὸ εἶναι πού μοῦ κοκινίσκει ἀπ' ὅλα περισσότερο. Σκέφτηκα πὼς δὲν ἀποκλείεται νά μοῦ παρουσιαστεῖ μιά στιγμή, μὲ τὴ βαλίτσα τῆς ἴσως, ἀλλὰ μὲ δάκρυα καὶ μὲ κοκινισμένα μάτια ἐκεῖ στὴν ὑπηρεσία μου στὸ γραφεῖο, καὶ νάχοιμι τίποτα σκηνές, νά γινῶ γελοῖος. Στὸ τέλος κατάντησα νὰ ἀγωνιῶ ποιὸς θά μπεῖ, κάθε φορά πού ἀνοίγει ἡ πόρτα. Ἐξεγέρθηκα μὲ τὸν ἑαυτὸ μου, εἶπα τί σαχλαμάρες καὶ τί δειλίες εἶναι αὐτές - πήγαινε κατευθείαν σπίτι σου, φίλε μου, κι ἂν ὑπάρχει διάθεση γιὰ ψευτοαισθηματισμούς καὶ γιὰ μιξοκλάματα, πάρ' τὴν ἀπ' τὸ χέρι καὶ πές τῆς ἄντε στὸ καλὸ σου, κορίτσι μου, ἄσε με ἡσυχῶ, μιά ψυχὴ θά θγεῖ πὸς θά θγεῖ. Ἐχει καταντήσει ἀνυπόφορη πιά ὅλη τούτη ἡ ἱστορία.

Θά ἦταν κατὰ τίς ἔντεκα. Κίνησα ἀμέσως καὶ ἤρθα κατευθείαν ἐδῶ, καὶ στὸ δρόμο ἤμουν κατενθουσιασμένος μὲ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ μὲ τίς ὀριστικές ἀποφάσεις μου. Ξανάβρισκα τὴ σταθερότητά μου.

Στὶς κάτω σκάλες συναντήθηκα μὲ τὴν καμαριέρα, καὶ μὲ χαϊρέτησε χαμογελαστῆ ὅπως πάντα - «πὼς ἔτσι νωρίς;» μὲ ρώτησε καλόβολα. Λοιπόν, δὲν εἶχε μεσολαδῆσει τίποτα. Ἄνοιξα ἤρεμος τὴν πόρτα καὶ μπήκα κυριαρχημένα στὸ χῶλο.

Ἦσυχια.

Τίποτα.

Τὸ δωμάτιό μας ὁμορφοστολισμένο ὅπως πάντα, τὸ γραφεῖο μου ἄδειο, καὶ στὸ μπάνιο δὲν ἦτανε κανεὶς. Αὐτὸ μὲ σάστισε κάπως, γιὰτὶ περίμενα ἄλλα καὶ δὲν ἤμουνα προετοιμασμένος. Εἶχε φύγει τάχα; Τόσο εὐκολα;

Ναί, βέβαια· εἶχε φύγει. Ἀπάνω στὸ τραπεζάκι, πλάι ἐκεῖ στὴν πλεχτὴ πολυθρόνα πού τῆς ἄρεσε καὶ καθόταν πάντοτε, ἦταν ἕνας μεγάλος μπῆξ φάκελλος, ἕνα γράμμα μὲ τὸ ὄνομά μου ἀπά-

νω. Καὶ στὸ ποτήρι τοῦ νεροῦ, πλάι, ἦταν θαμμένα ἀρατὰ μερικά λουλούδια - μπλουέτες.

Τίποτ' ἄλλο. Ἄμα πρόσεξα καλύτερα, ἡ θέσῃ πού εἶχε τὰ φορέματά της στὴν ντουλάπα ἦταν ἄδεια, τὸ βουρτάκι τῆς ἔλειπε ἀπὸ τὸ μπάνιο, τ' ἄλλα τῆς πράματα...

Τόσο εὐκολα, λοιπόν; κ' εἶχα τοιμαστει γιὰ τόσες γελοῖες παλικαριές!..

Πῆρα τὸ γράμμα στὰ χέρια μου νά τὸ ἀνοίξω, κι ἀποκάτω ἦταν, διπλωμένα τὸ ἴδιο, ἐκεῖνα τὰ μερικά χαρτονομίσματα, ἀκριβῶς ὅπως τῆς τὰ εἶχα ἀφήσει στὸ κομοδίνο τῆς τὸ πρωί.

Αὐτὸ μοῦ κόστισε.

Τάχωσα ὅλα στὴν τσέπη μου κ' ἐφυγα ἀμέσως δὲν ξέρω πὼς, μού φάνηκε μιά στιγμή σὰν φοβερά ἐρημιωμένη τούτη ἡ κατοικία - φοβερά ἐρημιωμένη, κ' ἕνας ἄειστος, ξένος ἀέρας καθόταν μέσα κ' ἔπνιγε.

—Τὶ ὥρα θῆκε ἡ κυρία; ρώτησα κάτω τὴν ὑπηρεσία. Μήπως ἀφῆσε καμιά παραγγελιά;

—Βγήκε ἡ κυρία; Κανένας δὲν εἶχε ἀντιληφθεῖ. Ὅχι, δὲν ἀφῆσε καμιὰ παραγγελιά. Μπλουέτες μόνο εἶχε ζητήσει τὸ πρωί καὶ τῆς ἀνεβάσανε ἀπάνω.

Ἔσπε ἔτσι λοιπόν. Ἦμουν πολὺ γελοῖος, πραγματικά, μ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς γελοίους φόβους μου.

Ἐξω στὸ δρόμο, ἴσως ἀρκετὴ ὥρα ἀργότερα—γιατὶ εἶχα βρεθεῖ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι—ἔδγαλα τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν τσέπη μου καὶ τὸ ἀνοίξα. Κι ἀπὸ κελὴν τὴν ὥρα ἰδίως εἶναι πὸς δὲν μπορῶ νά ἡσυχάσω καθόλου. Δὲ γράφει καὶ πολλὰ πράγματα, δέκα ἀπλὲς ἀράδες εἶναι ὅλο - ὅλο, κὶ ὅσο γι' αὐτό. οὔτε μὲ βρίζουν σὲ τίποτα, οὔτε ἔχουν κανένα παράπονο μαζὶ μου. Ἰσα - ἴσα πὸς καὶ τὸ ἴδιο γράφει ὅτι ἐγὼ ἔχω δικιο κὶ οἱ δὲν ἦτανε, βέβαια, δυνατό νά γίνεῖ ἀλλιῶς, καὶ μὲ παρακαλεῖ νά πιστέψω, ἂν θέλω, πὼς μόνο μὲ ἀγάπη θά θυμάται αὐτὸν τὸν καιρό, καὶ πὼς ἀνώφελο νά προσθέσει πού μὲ πολὺ περιλυπὴ τὴν καρδιά ἀφήνει αὐτὸ τὸ δωμάτιο.

Ἐχασα κ' ἐκεῖνο τὸ ραντεβού μου μὲ τὸ γνωστὸ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ καὶ δὲν εἶχα πὼς νὰ περάσω τίς ὥρες μου ἀπόψε. Ἄλλωστε καὶ ποθεῖνὰ δὲν ἤθελα νά πάω. Μ' ἔχει κυριέψει πάλι αὐτὴ ἡ ἀδυναμία τοῦ χαρακτήρα μου, κι ἂν σκάλιζα μέσα μου καλὰ - καλὰ νά ἰδῶ τί.

θέλω, τὸ μόνο ποῦ ἤθελα εἶναι νὰ τρέξω ὅξω, νὰ βρῶ ὅπου κι ἂν εἶναι τὴν 'Εβελίνα, νὰ τὰ κουβεντιάξουμε ὅλα ἄλλη μιὰ φορά μαζί, νὰ τῆς ἐξηγηθῶ. Αὐτὸ θέβαια δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει, οὔτε και θάβγαίνει ἄλλωστε τίποτα. Μιξοκλάματα μόνο και μικροαισθηματισμοί.

Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ τὴ νικήσω αὐτὴ τὴν ἀδυναμία μέσα μου. Μόνη λύση ποῦ βρήκα εἶναι τούτη: νάρθω νὰ κλειδωθῶ ἐδῶ στὸ δωμάτιο, νὰ τῆς τὰ γράψω ὅλα σ' ἓνα γράμμα, ὅλα καταλεπτῶς, ἂν και μέσα μου εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ μὴ τὸ στείλω καθόλου, γιατί μιὰ ψυχὴ θὰ βγεῖ ποῦ θὰ βγεῖ. Πῆρα και μερικὸ κρασί μαζί μου ποῦ ἤρθα, ἀλλὰ οὔτε κι αὐτὸ μοῦ κάνει τίποτα.

'Ἰδίως, νὰ πάρ' ἡ ὀργή, μὲ ἐνοχλοῦνε τούτα τὰ λίγα λουλούδια, ποῦ ἄφησε πίσω τῆς ἐκεῖ στὸ νεροπότηρο. Τὶ τὰ ἤθελε και τ' ἄφηνε ἡ χριστιανή; Δὲ λέω, μπορεῖ νὰ εἶναι κι ἀπ' τὸ κρασί, ὅμως κάθε φορά ποῦ σηκώνω τὰ μάτια μου και τὰ βλέπω, εἶναι ἐντελῶς γαλάξια, σκουρα γαλάξια, και εἶναι σὰν νὰ κοιτάζουμε μὲ μιὰ τρομαγμένη ἀπορία ὅλα ἐδῶ στὸ ξένο δωμάτιο. Θέλω νὰ βρῶ τρόπο νὰ τῆς τὸ γράψω κι αὐτὸ, ἓνα κατάλληλο τρόπο ποῦ νὰ τὸ νιώσει,

ἂν και μοῦ φαίνεται πολὺ ντόλτσο και ἴσως τὸ σήσω ἀργότερα.

Και δὲν μπορῶ, θέλω νὰ τῆς γράψω και τὸ ἄλλο: δὲν ἔτρεξα, θέβαια, ἔξω νὰ τὴ βρῶ ὅπου κι ἂν εἶναι, δὲν ἔτρεξα ὅμως, χωρὶς νὰ τῆς κάνω κοπλιμέντο, θάδινα κ' ἐγὼ δὲν ξέρω τί, θάδινα τὰ πάντα, τὰ πάντα, μόνο νὰ ἀνοιγε λέει τώρα δὴ ἡ πόρτα μιὰ στιγμὴ, νὰ τὴν ἐβλεπα νὰ μπροβέλνει μέσα:

«— Ἀκόμη δὲν ἐπλάγιασες, φίλε μου;» νὰ μὲ ρωτᾷ με τὴν ἡρεμὴ τῆς φωνῆ, γέροντας λίγο τὸ κεφάλι με μιὰ περιεργὴ ἀξιοπρέπεια. «— Εἶναι πολὺ ἀργά, κοντεῦσι πιὰ νὰ ξημερώσει, ἀγαπημένε, και θάσαι ἀκεφος πάλι στὸ γραφεῖο σου αὔριο.»

Και ἴσως τὰ μάτια τῆς νὰ εἶναι κόκκινα.

Δὲ φταίω ἐγὼ. 'Εβελίνα, δὲ φταίω καθόλου. Ὅμως πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ἀσκημα καμωμένη τούτη ἡ ζωὴ, σὰν ἔκαμε νὰ μοιράξεις τὴν ψυχὴ σου στὰ πεζοδρομια τοῦ Παρισιοῦ γιὰ ἓνα κομμάτι φωμὶ— ἐσύ—, και δὲν ἔκαμε νὰσαι ὁ φύλακας ἀγγελος κ' ἡ παρηγόρια ἑνὸς χαρούμενου σπιτικοῦ, στὸ βάθος ἐκεῖ, μὲς σ' ἓναν ὀλοπράσινο κήπο.

T A K H Σ Δ Ο Ε Α Σ

Ἵστερ' ἀπ' τὸν ἥλιο...

Φύσαγε κιόλας.

'Η μπαράκα εἶχε μείνει μὲς στις ρημαγιμένες ροδακινιές κ' ἔρεβε ἀπὸ πείνα.

Στὸ δρόμο συνάντησε κ' ἓναν Περामερίτη— αὐτὸν ποῦ πούλαγε κινίνο στὴ γωνιά τοῦ καφενείου. Κρατοῦσε τὴν τσάντα του, ἓνα πράμα πλατῶ, δερμάτινο, γιομάτο ἄσπρα κουφέτα. Ὅταν ἀγόραζε κανεῖς, τοῦ τὰ μέτραγε ἓνα-ἓνα, τάτριβε κιόλας με τὰ δάχτυλά του, κι ὅση σκόνη πέρσους, τὴ μάζευε ὕστερα σ' ἓνα χαρτί κ' ἔκανε σβόλια, ἴδια χαπάκια.

— Λοιπόν, ἡ Ρωξάνη...

— Ναί, μοῦπερ. Θυμᾶμαι.

— Σήμερα ἤρθε κι ἄλλος γιατρός. Ὁ κύριος Κρολῆς.

— Λένε πῶς ἔχει σπουδάσει και στὴ Βιέννη— τὸ ξέρεις;

...Ρώτησε γιὰ κινίνο. Νὰ μὴν παίρνει, λέει, δυὸ κουφέτα κάθε πρωί νὰ τὰ

κάμουμε τέσσερα. Και νὰ πίνει και ζουμί... ζουμί, εἶπε.

— Εἶναι ὠφέλιμο τὸ ζουμί— νὰ τῆς δίνεις.

'Εκειδὰ γαύγιζε κ' ἓνας σκύλος, βρίζοντας.

Τοῦχε μιλήσει κι ἄλλοτε γιὰ τὴ γυναίκα του. Μὲ τὸν Περामερίτη γνωρίστηκαν τυχαῖα, τὸν πρῶτο χρόνο τῆς Κατοχῆς, μιὰ μέρα στὸ Δικαστήριο. Τὸν εἶχαν πάει γιὰ αἰσχροκέρδεια, και κάλεσε τὸν 'Ηλία γιὰ μάρτυρα, νὰ τὸν ὑπερασπίσει, λέει, γιὰ τὸ κινίνο, νὰ πεῖ πῶς τὸν εἶδε ποῦ τόφερε ἀπ' τὴν 'Αθήνα— ἓνα μεγάλο πακέτο. Σηκώθηκε ἀπότομα ἀπ' τὸ ἐδῶλιο και τὸν ἔδειξε— οὔτε κι ὁ ἴδιος κατάλαθε πῶς.

— Μάλιστα, κύριε Πρόεδρε ὅλος ὁ κόσμος τὸ ξέρει. Ὅριστε: αὐτὸς ὁ κύριος ἦταν στὸ τραῖνο ὅταν τόφερα.

— 'Εγὼ;

— Ναί - ναί, ἐσὺ. Δὲν περίμενες τὴ γυναίκα σου ἀπόνα χωριὸ τῆς Νιδίας πούχε πάει γιὰ τρόφιμα; Γιά θυμήσου καλά! Ἔτσι τουλάχιστο μούλεγε ἡ ἴδια πουρχόμαστε κοντὰ - κοντὰ, στὸ τρίτο θαγόνι. Ἀπόνα χωριὸ τῆς Νιδίας,

— Τῆς Νιδίας;

— Ναί, καημένε. Τὸ Ἀνώγι, μούφαίνεται. Τὸ Ἀνώγι. Βέβαια, βέβαια! τὸ Ἀνώγι!

— Κ' ἦταν ἡ γυναίκα μου; Ἡ Ρωξάνη;

— Ἄ, μπράβο, ἡ Ρωξάνη! - θυμάμαι. Ἡ κυρία Ρωξάνη. Εἶχε κ' ἓνα σπυρὶ στὸ δεξιὸ τῆς χέρι - λίγο πιὸ κάτω απ' τὸν ἀγκώνα.

Ἔπειτα τὸν παρακάλεσε νὰ τὰ θυμηθεῖ ὅλα, νὰ τὸν σώσει. Ἐκανε κάτι ἀπελπιστικὲς χειρονομίες - σὲ μιὰ στιγμή θλόωσαν καὶ τὰ μάτια του. Θὰ τὸν καταδίκασαν, λέει, σὲ τόσο πρόστιμο πού, γιὰ νὰ τὸ πληρώσει, ἔπρεπε νὰ πουλήσει τὸ σπῖτι του καὶ νὰ μείνει στοὺς δρόμους, μὲς στὸ χειμῶνα. Εἶχε καὶ τὴν τσάντα του, κι ἄρχισε καὶ κείνη νὰ φωνάζει, κλαίγοντας.

Ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ Ἐθαγγέλιο καὶ τάπε, ἓνα πρὸς ἓνα. Θυμήθηκε μάλιστα κι ἄλλες λεπτομέρειες, πὼς τούκαν' ἐντύπωση αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ πακέτο, καὶ τί εἶπαν ὅταν πήγαν μαζί ἴσαμε τὸ συνοικισμὸ πὺ χωρίσαν γιὰ τὰ σπῖτια τους. Στὸ τέλος τοῦρθε στὸ νοῦ καὶ ἡ ἡμερομηνία—τὴν εἶχε γράψει σ' ἓνα σημειωματάριο πὺ κρατοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ του, μὲ πράσινο μολύδι—: 16 Δεκεμβρίου.

Ὁ Πρόεδρος παραξενεύτηκε:

— Τὴ θυμάσαι καλά;

— Πολὸ καλά, κύριε Πρόεδρε. 16 Δεκεμβρίου, ἡμέρα Τετάρτη. Εἶχε σηκώσει κατὰ τὴ νοτιὰ καὶ κάτι σύγνεφα θεόρατα...

Ὁ Περμερίτης ξεθάρεψε - θυμὸταν κι αὐτὸς αὐτὰ τὰ σύγνεφα, μαῦρα ἢ ἄσπρα, τὰ θυμὸταν πάντως πὼς ἦταν θεόρατα, μισὸς οὐρανὸς ὅλα - ὅλα.

— Κ' ἔβρεξε τὴ νύχτα, ἔ;

— Ἐβρεξε; Ζάν κατακλυσμός!

Μονάχα πὺ ὁ Χριστὸς, ἐκεῖ ἀπέναντι, δὲ συμφωνοῦσε γιὰ τὴ βροχὴ. Ἐλεγε πὼς εἶχε φεγγαροβραδιά.

Ὅταν βγήκαν ἀπ' τὸ Δικαστήριον, ὁ Ἡλίας τὸν ρώτησε γιὰ τὸ σπῖτι του:

— Καὶ θὰ τὸ χάνατε;

— Τί νάκανα, θὰ τὸ πουλάγα! Αὐτὸς ὁ νόμος μᾶς κυνηγáει πολὺ ἐμᾶς...

— Καὶ θὰ γυρίζατε μέρα - νύχτα μὲς στὸ κρὺ;

— Δὲ θαρίσαι! Εὐτυχῶς πὺ δρέθηκες ἐσὺ καὶ τὰ μάλωσες μιὰ χαρά... Ἄλλὰ καὶ τὰ σύγνεφα... - πὺ διάβολο τὰ θυμήθηκες τὰ σύγνεφα;

— Ἔτσι! Τὰ ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ Δικαστηρίου.

Μόλις χόριζαν, τότες ὁ Ἡλίας τοῦπε πὼς εἶχε ἄρρωστη τὴ γυναίκα του. Ἦταν δυὸ - τρεῖς μῆνες τώρα, κατάχαμα. Βέβαια, ἐφαταιγε κι αὐτὸ τὸ ὑγρὸ κλίμα, μὰ ὑπόφερναν κι ἀπὸ τροφὴ, κι ἀπὸ χαρὰ...

Πρὶν ἀπ' τὴν Κατοχὴ μένανε στὸ Καράβι. Ἐκεῖ ὁ Ἡλίας δούλευε σ' ἓνα ντόπιο σιδηρόδρομο, κ' εἶχε καὶ δυὸ σειρήνια στὸ καπέλο. Ἐπειτα οἱ Γερμανοὶ ξεσῆκωσαν τὴ μηχανὴ καὶ τὰ θαγόνια, βγάλανε στὸ τέλος καὶ τὴς ράγες καὶ τὴς τραβέρες ἀκόμα, νὰ τὰ κάμουν, λέει, μπόμες γιὰ νὰ τὴς ρίξουν στὸ Δονδῖνο. Τὸ οἰκῆμα τοῦ σταθμοῦ τὸ ἰσοπέδωσαν, ἀργότερα, μιὰ μέρα πὺ κάψανε τὴ μισὴ κωμόπολη γι' ἀντίποινα. Πῶ φηλά, τὰ βουνὰ βλέπανε τὴ φωτιά κ' ἔσκουζαν μιὰ δομάδα. Οἱ Καραβιτιανοὶ φορτώθηκαν ὅτι μπόρσαν καὶ χάθηκαν στοὺς δρόμους, ἄλλοι γιὰ τὰ χωριά κ' ἄλλοι γιὰ τὴ θάλασσα.

— Ὅλοι;

— Ναί κ' ἐμεῖς. Ἡ φωτιά, ἔρτε, ἐρχόταν ἔσπισω μας, εἶχε κάτι μεγάλα κόκινα φτερά καὶ μᾶς πήγαινε πόδι σὲ πόδι...

Ἀπ' τὸ ἴδιο θράδι ἔπεσε μὲ πυρετὸ ἡ Ρωξάνη.

Γιὰ τὸ κινίνο τὸν παρακάλεσε ὅταν ἀποχαρτινόνταν. Ὁ Περμερίτης ἔχωσε τὸ χέρι του σὲ μιὰ μυστικὴ τσέπη τοῦ σακακιοῦ του καὶ τούδωσε δυὸ χαπάκια.

— Τὰ τελευταῖα. Καὶ περαστικά!

— Εἶναι τουλάχιστο γνήσια;

— Μὲ τὸ κεφάλι μου!

— Νὰ μὲ συγχωρεῖτε! Ὅχι γιὰ τίποτ' ἄλλο, μὰ ὁ γιατρός εἶπε νὰ παίρνει μόνο τοῦ Κράτους...

— Αὐτὰ εἶναι καλύτερα!

Τὰ χαπάκια ἦταν ἀπὸ σκόνη, ἀκρονόνισα. Στὴ μέση εἶχαν χαραγμένο κ' ἓνα ψηφίον - φεῦτικο.

Θὰ πήγαινε καὶ γιὰ τὸ ζουμί. Κάθε ἀπόγιομα μοίραζαν στὸ Γ' Δημοτικὸ Σχολεῖο μιὰ μερίδα φαί στοὺς ἀπόρους. Ἐκεῖ πέρα γινόταν μιὰ μακριὰ οδρά, ἀπ' τὸ στόμα τοῦ καζανιοῦ ἴσαμε τὸ θεό. Ἦταν διακόσοι - τρακόσοι ἄνθρω-

ποι πού περίμεναν ὄρθιοι ἀπ' τὸ μεσημέρι καὶ τέλειωναν τὴν ὥρα τῆς κυκλοφορίας. Κάπου - κάπου ἔπεφτε κανένα ἀπ' τὴν ὀρθοστασία καὶ τὴν πεῖνα, κ' ἴσα πὺν πρόφταινε νὰ πεῖ μιὰ βλαστήμα. Τισ πρώτες μέρες οἱ ἄλλοι τὸν περιμάζευαν, τὸν ἔβαζαν καλλικούτσα στὴν καρδιά τους καὶ τὸν ξεφορτώναν στὸ νεκροταφεῖο μὲ δάκρια. Ὑστερα, συνήθισαν καὶ θαριοῦνταν. Τὸ φαί τὸν πεθαμένων πέρσνευε, καὶ τὸ μοίραζαν οἱ μάγεροι μεταξύ τους, γιὰ κόλυβα.

Ἡ οὐρὰ μάκραινε ἀκόμα. Ἦταν κ' ἓνα βυζαντινικό, μιὰ μπουκιά ἀνθρώπου, καὶ φώναζε βλέποντας τὴν ἀχνούρα τοῦ φαγιοῦ νὰ περδικλῶνεται στὸν ἀέρα καὶ νὰ σκορπάει, φεύγοντας. Τὸ μωρὸ ἀπλωνε δυὸ κοκαλιάρικα χέρια ν' ἀδράξει τὴν ἄχνα, καὶ μόλις πού κρατιόταν, μὲς στὴ χίμαιρα. Πιὸ κεῖ, στὸ πεζοδρόμιο, στεκόταν ἀκόμα ὁ ἥλιος μ' ἓνα μισόγελο καὶ τοὺς κοίταζε, ἀπορώντας.

Ὁ ἀρκουδάνθρωπος πού ἐπιτηροῦσε τὴ διανομὴ, εἶχε μιὰ μπαστούνα χοντρή σὰν τὴν μύτη του καὶ διαολόστειλε τὸν κόσμο. Ἐπιανε πέρα ψηλὰ τὴν κορφή καὶ τοὺς ἔβαλε στὴν ἀράδα, δυὸ - δυὸ. Κάποτε μάλιστα πήρε καὶ ἀσβέστη κ' ἔκανε χάμου στὸ χῶμα μιὰ γραμμὴ ἄτακτη καὶ μουντζαλισμένη, σὰν τὰ ὄνειρά τους. Οἱ ἀλάνηδες τὸν ἔλεγαν «Ἐπιλοχία», κὶ ὅταν ἔπαιρναν τὸ συσσίτιό τους, κρύβονταν στὴν ἀπέναντι γωνία καὶ τὸν γιουχίζαν. Αὐτὸς σουλατσάριζε μὲ τὴν μπαστούνα του ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη καὶ γρύλιζε:

— Ὅποιος φύγει ἀπ' τὸν ἀσβέστη, θὰ μείνει νηστικός. Ἀκοῦτε; Νηστικός.

— Νηστικός;

— Ναί, ρέ! νηστικός! Καὶ θὰ τὸν τρελάνω καὶ στὸ ξύλο!

Ὁ ἥλιος μόνο πού δὲν ἔκλαψε. Κρατοῦσε ἓνα ντενεκεδέγιο στενόμακρο κουτί, κ' ἔτρεμε καὶ κείνο ἀπ' τὴν ὑποψία.

— Εἶπατε νηστικός;

— Τὸ εἶπα καὶ τὸ λέω πάλι. Γιατί;

— Μά, ξέριτε, ὁ κ. Κρολῆς...

— Ὁ κύριος Κρολῆς;

— ...Αὐτὸς ὁ γιαιτρός μὲ τὴν περούκα...

— Ἐ, τὸν ξέρω - κ' ἔπειτα;

— Εἶπε γιὰ τὸ ζουμί, νὰ τὸ πάρει πρὶν ἀπ' τὸ δειλιγὸ. Καὶ στίς ὀκτώ τὸ κινίνο. Τέσσερα κουφέτα...

Ὁ Ἐπιλοχίας γιόμισε τὸν τόπο χάχανα, αὐτὸς κ' ἡ μπαστούνα του. Ἀπ'

τὴν ἄλλη μεριά ἐρχόταν κ' ἓνα βοριαδάκι; τρέχοντας.

Ὑστερα τὸν πήρε παράμερα ὁ Ἡλίας καὶ τοῦπε ὅλη τὴν ἱστορία μὲ τὸν γιαιτρό. Μόλις ἦρθε, τὸ μεσημέρι, ἔφαγε γιὰ τὴ γυναίκα του καὶ τὴ βρήκε βουλιαγμένη, ντίπ, στὸ κρεβάτι. Τῆς γύμνωσε τὴν πλάτη κάτω-κάτω, τὴ χτύπησε σὲ τρεῖς - τέσσερες μεριές, ὅλο κόκαλα πού μύτιαζαν. Στὸ τέλος ἔφερε καὶ κάτι μακριὰ λάστιχα - ἀπὸ κεῖ, λέει, βέρναγε ἡ ἀνάσα καὶ τοῦ ἀνακάτευσεν τ' ἀφτιά!

— Ἡ ἀνάσα, γιαιτρέ;

— Ἡ ἴδια ἡ ζωὴ!

— Χμ!..

Ὅταν τὴν ἐξέτασε, ἡ Ρωξάνη ἔπεσε πάλι μὲς στὰ σεντόνια της, καὶ φάνηκε πὺς θύθισε. Τότες, ὁ γιαιτρός τοῦδωσε τὴ συνταγὴ γιὰ τὸ ζουμί καὶ τὸ κινίνο.

— Ἐξέρω, εἶπε ὁ ἥλιος.

— ...Καὶ νὰ μὴν ἀργήσεις νὰ τῆς τὰ δώσεις. Πρὶν δῶσει ὁ ἥλιος, καταλαβαίνει!

— Αὐριο θὰ σηκωθεῖ;

— Ἄν πάρει αὐτά...

Ἐσκυψε καὶ τοῦκανε μιὰ ριθερέντσια, μὲ τὴν ψυχὴ του. Ὁ γιαιτρός τὸν χάιδεψε ἀλαφρὰ στὸν ὦμο, τοῦ σύστησε νάχει κουράγιο καὶ νὰ μὴ σκέφτεται τὸ φθινόπωρο. Παραπέρα, ἀπάνου σὲ μιὰ σπασμένη καρέκλα ἦταν καὶ τὸ θερμόμετρο. Ἦταν κὶ ὁ πυρετός, σαφφαλωμένος στὸ 41.

Βγήκανε μαζί ὡς τὴν πόρτα· ὁ Ἡλίας ὅλο ὑποκλινόταν ἀνύποπτος, καὶ γύρω του ἡ μπαράκα ἴσα πού στεκόταν στὰ πόδια της καὶ τὸν κορόιδευε, ἀμίλητα. Στὸ κατώφλι στάθηκε γιὰ τελευταία φορὰ ὁ γιαιτρός, κοίταξε πίσω του μήπως φαινόταν ἀκόμα ἡ Ρωξάνη καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του. Ἐκεῖ δὲ πιάστηκε ἀπ' τὴν περούκα του μιὰ ἀράχνη, καὶ κρεμόταν σὰν ἀπελιψία.

Ἐπειτα ὁ Ἡλίας παρακάλεσε τὸν Ἐπιλοχία νὰ τὸν προτιμῆσει στὸ συσσίτιο, νὰ τοῦ δώσει μόνο τὸ ζουμί καὶ τὸ ἄλλο φαί νὰ τὸ κρατῆσει ὁ ἴδιος. Ἦθελε νὰ πάρει καὶ τὸ κινίνο, μισὴ ὠρα δρόμο καὶ νὰ φτάσει καὶ στὸ σπίτι του, πρὶν σουρπῶσει. Τοῦ θύμισε μήπως εἶχε καὶ αὐτὸς κάποτε γυναίκα, τὸν κρατοῦσε ἀπ' τὸ χέρι κ' ἦταν σὰ νὰ τὸν ἔσφιγγε μὲ τὸν πόνο του. Σὲ μιὰ στιγμὴ τοῦπε καὶ μιὰ παρλαπίπα γιὰ τὴ Ρωξάνη πού τοῦφεγγε τὰ βράδια σὴν ζωὴ, καὶ περπατοῦσε μὲς στὰ βάρτα, χρόνια τώρα.

— "Ε, και τί με νοιάζει μένα ! έκαμε κείνος.

— Φυσικά, δέ σάς νοιάζει, τί λόγος... Μά ό ήλιος ;

— Αδτός δέ θά μείνει, τό βλέπεις και μόνος σου. Κοντεύει νά φύγει...

Ψηλά, στην καμινάδα του άπέναντι σπιτιού, καθόταν ό ήλιος και χρωμάτιζε την άριστερή της πλευρά, βιαστικός-βιαστικός. Σε λίγο θά πέραγα μ' έναν πήδουλο τά κεραμίδια, θά τίναζε τά χέρια του, χόπ, και θάπεφτε πίσω άπ' τό σπίτι, στό άπειρο.

— Στο διάολο ! φώναξε τέλος-τέλος ό 'Επιλοχίας.

— Μά δέν είναι σπουδαίο τό πράμα. Λίγο ζουμί, μισή μερίδα έστω...

— Νά πās νά πιάσεις τή σειρά σου !

— Τελευταίος ; Και πότε θά πάρω ;..

— Αύριο τ' άπόγομα !

'Εκεί δά τόν τράβηξε άπότομα κάποιος, του πήρε τό κουτί και τό γιόμισε με τό συσστίό του.

Ήρισε κ' είδε τή γυναίκα με τό δεκανίκι, αύτή πούρθανε μαζί τήν παραμένη βδομάδα άπ' τις μυγαλιές. Πήγαινε κούτσα-κούτσα, μιά-δυό ώρες και κάθε τόσο έγερνε όλοένα και πιο περισσότερο κατά τή γή. Αδτός τή βαστούσε πότε-πότε κ' ήθελε νά τή βεβαιώσει πώς θά ξαναρχόταν ή άνοιξη, του χρόνου.

— Μά είπαν πώς δέ θά μπορέσει...

— Για τήν άνοιξη λές ;

— Ναι, γι' αύτήν. Πώς δέ θά μπορέσει νάρθει πιά.

'Ηταν σακατεμένη άπό νεφρίτη, στο τέλος ή άρρώστια τής ανακάτωσε και τά μυαλά κ' έλεγε πώς είχε στο σπίτι της ένα πριγκηπικό στέμα, όλο καθούρια. 'Ο 'Ηλιος τή λυπόταν, έφαχνε χάμου και τής μάζεσε τό νοϋ. Κεινη γιόμιζε τή χούφτα της κ' ύστερα ξαναέλαγε, σήκωνε λίγο ψηλά τό λαιμό της κ' έδινε κάτι διαταγές, στις αλογόμυγες και στ' άστέρια. Μονάχα πού τό κορμί της ήταν μισόγηδυτο και σάπιζε λίγο-λίγο άπ' τήν πολυκαιρία.

— Για τήν άνοιξη, τούπε. Θυμάσαι ;

— Ναι, θά ξανάρθει.

— Και θά φορεί και ψηλά μποτίνια. Και θάχει και μιά όμπρέλα καρφωμένη στο κούτελο - τό ξέρεις αύτό ;

'Ο άέρας άγρίεψε κάπως και τήν έσπρωξε. Φαινόταν σά νά τουρτούριζε, κι ό 'Ηλιος έθγαλε τό σακάκι του και τή δίπλωσε μάνι-μάνι.

— Νά μήν κρούσεις, τ' άκους ;

Τό δεκανίκι της είχε πέσει πιο πέρα, κι ούτε άπαντούσε...

'Από κει ό δρόμος ήταν ένα πήδημα ίσαμε τόν Περαμερίτη. Τό ζουμί κυμάτιζε ήσυχα-ήσυχα μες στο κουτί, και κάθε τόσο βούταγε πιο μέσα ένα σπυρί φακί, έχωνε τό μουτράκι του και ξαναέβαινε, πλάτς κι άπάνου. 'Ο ήλιος είχε τελειώσει τήν καμινάδα και καθάριζε τις παλάμες του στα τελευταία κεραμίδια, άκρη-άκρη. 'Ο 'Επιλοχίας σήκωσε τή μυτάρα του, δυό ρουθούνες όλο κακία, και χαχάνισε :

— Τόν βλέπεις τό μαγάσος ;

— Δέν καταλαβαίνω, τί θές νά πεις !

— Για τόν ήλιο, ρέ' για τόν ήλιο. 'Όπου κ' είναι θά τουμπάρει και θά σου μείνει ή κοτσουλιά του.

'Ο 'Ηλιος πήρε τό σπασμένο μονοπάτι, έστριψε δεξιά και κατηφόρισε, κατά τήν έλπίδα. Οι άλλοι είδαν ξεπίσω του και τόν άέρα, πήγαινε μπουσουλώντας με τά τέσσερα κ' έκανε και πότε-πότε κάτι τούμπες, στα δέντρα και κάτω, σφυρίζοντας. Πιο μακριά, τόν άκουσαν πού άνοιξε άπότομα κ' ένα παράθυρο, και τό τρώμαξε.

Τόν Περαμερίτη τόν βρήκε στην ι-δια γωνία, με τήν τσάντα του. Πούλαγε τότες τρία σωληνάκια κινίνο και γιόμιζε ένα μισόσακο στάρι. Είχε και δυό πελάντζες, μιά μικρή στην τσέπη για τό κινίνο και μιά μεγάλη κρεμασμένη στην πλάτη για τ' άλλα πράματα. Ζύγιαζε πάντα βιαστικός, σήκωνε ψηλά τήν πελάντζα, τάχα για νά τόν βλέπει κι ό θεός, κι ύποπου νά βγει κείνος άπ' τά σύγνεφα, ό Περαμερίτης έσπρωχνε τά ζύγια με τόν άγκώνα του κι ό θεός πρόβελνε με τό ραχάτι του και χάιδευε τά γένια του, εχχαριστημένος.

Είχε καιρό νά του ζήτησει κάτι. 'Απ' τήν ήμέρα πού χειροτέρεψε ή γυναίκα του, τόν βρήκε δυό-τρεις φορές και τόν παρακάλεσε για είκοσι κουφέτα κινίνο και τρεις όκάδες γάλα. Θά του τά πλήρωνε, λέει, δέν ήθελε καν νά θυμηθεί τό Δικαστήριο και τό σπίτι του πού θάγαγε τότες.

'Ο Περαμερίτης τόν τράβηξε πίσω άπ' τή μάντρα του άσθεσάδικου, τούπε έκειδά πώς θά γκρέμιζε τόν κόσμο όλόκληρο νά του τά φέρει. Λοιπόν, πόσα θάδινε ;

— Πόσα ;

— 'Όχι, βέβαια, για μένα - ἐγὼ δὲ θέλω τίποτις γιὰ τὸν κόπο μου, οὔτε νὰ τὸ λές !.

— 'Εννοεῖς, δὲν ἔχω λεφτά, οὔτε δεκάρα.

— Λεφτά ! Τί τὰ θές τὰ λεφτά ; Πράματα ! 'Έχεις πράματα ;

— Ναι, μιὰ κονσόλα. 'Απὸ καρυδιά - πρώτης τάξεως ! 'Έχει καὶ μάρμαρο ! Καὶ τὰ πόδια της ὅλο κεντίδι ! Ψιλοδουλιὰ !

— Κονσόλα... Χμ... Δυσκολοξόδευτη ! Καλά ! 'Άλλο ;.

— 'Α, ναι. 'Έχω καὶ πέντε πιάτα, ἀπὸ ποροελάνη - ἀμεταχειρίσιτα.

— Κι αὐτὰ ἀζήτητα εἶναι, μὰ δὲν πειράζει - κάποιον θὰ ξεγελάσουμε. Ροῦχα ἔχεις ; Ροῦχα !

— Δυὸ σετόνια - τὰ τελευταῖα μας !

— 'Έχουν περάσει ἀπὸ πλύση ;

— Τί λές, καημένε ! Τῆς κόλας - πρικοῖ !

— 'Εν τάξει εἴμαστε. Σὲ μιὰ ὥρα, ἔ ;

— Τί !.

— Θὰ πᾶς νὰ τὰ φέρεις καὶ θὰ μὲ περμιένεις δωπέρα.

— 'Όλα ;

— Καὶ δὲν πληρώνεις τίποτα. Μὰ τὴν Παναγία !

Καὶ κεῖ χάμου φύσαγε...

'Όταν τέλειωσε τὰ ζῦγια ὁ Περραμερίτης, τὸν πήρε ἰδιαιτέρα ὁ 'Ηλιας καὶ τοῦ τὰ ξανάπε ἕνα πρὸς ἕνα, λαχανιάζοντας. Τοῦ μιλοῦσε καὶ τὰ μάτια του εἶχαν σκαρφαλώσει ἀντίκρου, στὴν τηλεγραφικὴ κολόνα ποὺ κατέβαινε σιγά-σιγά, σῆμα-σῆμα ὁ ἥλιος. Τρέμανε καὶ τὰ χέρια του, τὸ ζουμί σὰ νάχε φουσκοθαλασσὶα κ' ἕνα σπυρὶ φακὴ πνιγόταν, ὥρα τὴν ὥρα.

— Τέσσερα ; εἶπε κείνος.

— Τέσσερα, καὶ γλήγορα ! Πρὶν σουρπώσει - καταλαβαίνεις τί πάει νὰ πεῖ αὐτό ;

Τοῦ γύρισε μάλιστα καὶ τὸ κεφάλι στὴν ἄλλη μεριά, τοῦδειξε μὲ τὸ δάχτυλό του τὸν ἥλιο, ποῦχε προχωρήσει ἕνα μέτρο ἀκόμα, κατὰ τὴ δύση του.

— 'Άμα φύγει αὐτός...

— Τί διάλο εἶπαθε μὲ διαυτόν !

— Τόπε ὁ γιαιτρός ἀπ' τὸ μεσημέρι - τὸ ζουμί καὶ τὸ κινίνο πρέπει νὰ τὸ πάει πρὶν πέσει ὁ ἥλιος. Καὶ θὰ ζήσει, τὸ ξέρεις ; Θὰ ζήσει. Αὔριο θὰ σηκωθεῖ.

— 'Η Ρωξάνη...

— Ναι, δὲν τὸ πιστεύεις ; Καὶ ὅμως θὰ σηκωθεῖ ! Πρωί-πρωὶ θὰ περάσουμε ἀ-

λαμπρατσέτο ἀπὸ δῶ, θὰ σὲ χαιρετίσομε καὶ θὰ γελάμε. Θὰ τὸ δεῖς !

'Ο Περραμερίτης τοῦπε πῶς δὲν ἔχει κινίνο - τὸ τελευταῖο τὸ πούλησε μὲ τὸ στάρι. Θὰ τοῦδρισκε ὅμως, θὰ γκρέμιζε πάλι τὸν κόσμον ὅλο, καὶ σὲ μιὰ ὥρα - τὸ πολὺ σὲ μιὰ ὥρα - θὰ τοῦφερνε, ὄχι τέσσερα, ὄχι τὴν ἰσως καὶ δέκα κουφέτα.

— Σὲ μιὰ ὥρα ;

— Ναι, θέλω νὰ πάω ἕνα χιλιόμετρο μακριὰ καὶ νὰ γυρίσω. Κ' ὕστερα, πρέπει νὰ κανονίσουμε τὴν τιμὴ. 'Όχι ἐπιπλα, πιαιτικά καὶ ροῦχα. Λάδι αὐτὴν τὴν φορὰ - ἔχεις λάδι ;

— Τί λάδι ;

— 'Απ' αὐτὸ ποὺ τρῶνε, χριστιανέ μου ! Δὲν ξέρεις ποῖό λένε λάδι ;

'Ο 'Ηλιας τοῦ ἐξήγησε πῶς δὲν τοῦχε μένειν πιὰ τίποτα μὲς στὸ σπῆτι, μόνο ἡ λύπη του. Κι ὥστόσο θὰ τοῦδινε τὴν μπαράκα ὅλη - τέσσερα τετραγωνικὰ ἀπὸ σανίδες, μιὰ πόρτα καὶ δυὸ παράθυρα ποὺ κοίταζαν τὴν ἀνατολή. Εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὴ Ρωξάνη νὰ φύγουν μολὶς ἀναρῶσει. Θὰ πήγαιναν σ' ἕνα παραθαλάσσιο μέρος καὶ κεῖ θὰ δούλευε στὸν τοπικὸ σιδηρόδρομο. Περιστερόκαστρο - Φεγγαριά. 'Επαιρνε κιόλας τὸ καπέλο του μὲ τὰ σειρήνια, τόχωνε ἴσασε τ' ἀφτιά κ' ἔκανε τὰ χέρια του τρουμπέτα : « - Φεγγαριάά ! Τέλος ταξιδιοῦ. Περάστε, κύριοι, στὴ θάλασσά μας ! 'Η καλύτερη θάλασσα τῶν θαλασσῶν. Εἶναι καὶ μπλὲ - λουλάκι φυσικό. » 'Η Ρωξάνη ἀνασηκωνόταν λίγο ἀπ' τὸ κρεβάτι της καὶ μολὶς ἄρχιζε νὰ γελάει, θάραινε ἀπ' τὴ χαρὰ καὶ ξανάπεφτε. « - 'Η Φεγγαριά », μουρμούριζε. « ... Τέλος ταξιδιοῦ. 'Η καλύτερη θάλασσα... »

Στὸ τέλος ὁ 'Ηλιας εἶπε στὸν Περραμερίτη καὶ γιὰ τίς τριανταφυλλίες. « - Εἶναι καὶ αὐτές. Τρεῖς ἀπ' τὴν μεριά τοῦ σπιτιοῦ καὶ τρεῖς ἀπ' τὴν ἄλλη - τὸ ὅλον ἕξι. Καὶ ξέρεις τὶς τριαντάφυλλα κάνουν ; 'Όλο βελουδο ! »

Κεῖνος ἤξερε τί κίνδυνο ἔκρυβε αὐτὴ ἡ ἀνταλλαγὴ κι ἀρνήθηκε πάλι : Τὸ κινίνο τὸ πούλησε, αὐτὸ τὸ εἶδος σπάνιζε αὐτές τίς μέρες - δὲ θὰ μπορούσε οὔτε μισὸ κουφέτο νὰ τοῦ θρεῖ, τουλάχιστο γιὰ μιὰ βδομάδα. 'Εκεῖ δὰ μάλιστα δίπλωσε βιαστικά-διαστικά τὴν τσάντα του, τὴν πέρασε κάτω ἀπ' τὴν μασχάλη κ' ἔτοιμάστηκε νὰ κατηφορίσει, στοὺς πρώτους ἴσκιους.

— Μιὰ βδομάδα ! Λοιπόν, μιὰ βδο-

μάδα ; ρώτησε αγωνιώντας ό 'Ηλλίας.
— Μά και για τότε, δέν είμαι βέβαιος. Μπορεί σέ δέκα μέρες. Ίσως και περισσότερο...

— Τόσο άργά ;

— Ναι. Δόγη τιμής !

Τού ζήτησε ν' άνοιξει τήν τσάντα του να δει κι ό ίδιος : μπορούσε ναχε ξεμείνει κανένα χαπάκι, Ίσως και δυό, και τέσσερα άκόμα - γιατί όχι : Να τήν άνοιγε μόνος του ό Περμερίτης, ένα μέτρο μακριά του, να τήν αναποδογύριζε, έτσι για να πιστέψει κι αυτός πώς δέν είχε κινίνο.

— Είναι κ' ή σκόνη - τήν ξεχνάς αυτή ;

— Ή σκόνη !

— Ναι : θά σου τή μαζέψω εγώ, φίχαλο-φίχαλο και θά τή ζυμώσεις στό πι και φι, θά τής βάζεις και τό ψηφίο σου. Κινίνο είναι κι αυτή - είχε πάρει και τό Μάρτιο ή Ρωξάνη, δέ θυμάσαι ; Δέ θυμόταν, κ' έκανε να φύγει.

Ό 'Ηλλίας άφησε τό κουτί μέ τό ζουμί στό πεζοδρόμιο, πήδησε άπότομα και τόν άρπαξε απ' τό λαιμό. Είχε δυό χερούκιες ροζιασμένες άπό δυστυχία, και τόν έσφιγγε λίγο-λίγο έπιασε στό βάθος και τήν ψυχή του, κ' έλεγε να τής κόψει τά κέρατά της ένα-ένα.

Ό Περμερίτης ήταν ένας ανθρωπάκος κούφιος, κ' έμπηξε μεμιάς τις φωνές, κάλεσε όλον τόν κόσμο πώς τάχατες τόν ληστεύουν, κ' έπε και σ' ένα διάολο να κατέβει κεί χάμου και να του σώσει τήν τσάντα, έστω.

— Τήν τσάντα ;

— Ναι, τό κινίνο μου. Θά μου πάρει τό κινίνο μου ! Είναι τέσσερα κουφέτα - τέσσερα ! Καλομετρημένα !

Χίμηξαν δυό-τρεις καταπάνου τους, πάσχισαν να τους χωρίσουν, μά δέν μπόρεσαν. Ό 'Ηλλίας τόν πίεζε όλοένα και πιό πολύ, σέ λίγο οί δυνάμεις θά τόν άφηναν και τά χέρια του άπέφταν άτονα, θά γλυστρώσε ώραϊτα-ώραϊτα κ' ή τσάντα απ' τή μασχάλη του. Τους γνώριζε - κίόλας τους ανθρώπους αυτούς ποδρίχτηκαν στη μέση. "Όταν τους είδε τους έκανε μιá χειρονομία να σταματήσουν, και τους καθυσόχασε : «—Νά ! βλέπετε κεί πάνω ;» «—Τί ;» «—Τόν ήλιο. καλέ. Είναι στην κόχη του ξενοδοχείου άκόμα. "Αν θέλτε, πιάστε του κουδέντα ν' άργήσει μιόσ λεπτό. "Όσο για τό κινίνο, μη σας νοιάζει ! - θά τό πάρω μοναχός μου.» «—Δέν καταλαβαίνουμε. Τί λές ;» «—Τόν ήλιο, είπα

αυτόν προσέξτε σεις. Τό νοῦ σας μη σας φύγει !»

Σέ λίγο ό Περμερίτης δέ βάσταξε άλλο και κρέμασε τά χέρια του, δίχως πεύσμα.

Ό 'Ηλλίας τόν άφουγκράστηκε στην καρδιά και τόν εβίπλωσε άλαφρά-άλαφρά στό χῶμα. Τό πολύ σ' ένα τέταρτο θά συνερχόταν, θάνοιγε πάλι τά μάτια του και τό πρωί θάταν όλότελα καλά και θά ξανάρχιζε τή δουλιά του. Φάναξε μάλλιστα και τόν έναν απ' τους τρεις άλλους, τόν παρακάλεσε να περιποιηθεί όσο μπορούσε τόν Περμερίτη και θάβγανε αυτός τήν υποχρέωση, σέ πάντε μέρες τό άργότερο.

— Καλά. Και για τό κινίνο ; Τι θά του πούμε για τό κινίνο ;

— Ξέρει αυτός. Να του πείτε για τή μπαράκα. Μην ξεχνάτε για τις τριανταφυλλιές - τρεις και τρεις, τό όλον έξη. Και τριαντάφυλλα βελούδο.

Κείνοι πείναναν τόσο πολύ πὸν δέν τους ήρθε όρεξη ούτε να γελάσουν. Γύρισαν μονάχα και κόνταξαν, σέ δυό μέτρα ξερό τόπο, τόν Περμερίτη. Καθόταν όπως προηγήτερα ήσυχος στην ξάπλα του, κι απ' όλο αυτό τό κακό είχε κάπως στενέψει ό λαιμός του, και ρόδιζε άπό τις δαχτυλιές.

Ό ήλιος ήταν άκόμα στην κόχη. Μισός όμιωσ.

Ό 'Ηλλίας έβγαλε τό κινίνο απ' τήν τσάντα, πήρε και τό κουτί μέ τό ζουμί, κ' έκοψε άριστερά. Πίσω του φύσαγε ή χαρά, κι ό όρόμος όλο μίκραινε, τά σπύτια θάμπωναν γύρω-γύρω, γίνονταν ένα τοπίο εύτυχία. Κάπου-κάπου ξεφύτρωνε κ' ένα σπουργίτι, τούκανε μιá υπόκληση και κείνος έλεγε πώς μοιάζει τής γυναίκας του.

"Όπως πήγαينه, είπε κ' ένα τραγουδι απ' τόν έρωτα. Τόπαίξε στό χέλιη του, και κείνο κουδούνιζε νότα-νότα.

"Υστερ' απ' τή λεωφόρο έμειναν οί σταφιδαποθήκες και τό ύφαντουργείο, έκατό μέτρα μακρος. Άπό κεί φαινόταν ίσα-κατάσα σαν ένα παράξενο σβώλι ή μπαράκα, φάτσα στη ζωή. Τό μέρος είχε άρρωστήσει κι αυτό τους τελευταίους μήνες, έπεφτε πότε-πότε κι ό ούρανός όλόσωμος καταπάνου του, να τό σκεπάσει. Τις νύχτες προπαντός άκουγαν τό γδοῦπο στη στέγη κ' έβλεπαν μέ τά ίδια τους τά μάτια τό ταβάνι νάρχεται πρός τά κάτω, να φτάνει κ' ί-

σαμε τὰ μάτια τῆς ἄρρωστης. Σηκωνό-
ταν τότες ὁ Ἥλιος κ' ἔδανε τὰ χέρια
του, μιὰ γροθιά τὸ καθένα, νὰ συγκρα-
τῆσαι τὴ μοίρα. Ἡ Ρωξίνη οὔτε πού τό-
νιωθε. Μονάχα πού βούλιαζε στὰ σεν-
τόνια τῆς καὶ ξέφτιζε λέπι-λέπι.

Θάμπαινε λοιπὸν τρεχάτος μὲς στὸ
σπίτι, θάσκυθε χάμου στὸ κρεβάτι καὶ
θὰ τῆς ἔδινε ἕνα-ἕνα τὰ κουφέτα, κου-
ταλιά-κουταλιά καὶ τὸ ζουμί. Βέβαια,
θὰ τῆς ἀνασῆκωνε λίγο τὸ κεφάλι, θὰ
τὴν ἔθρισκε ὅσο βαθιὰ κι ἂν ἦταν στὴν
ἀπελπισία, θὰ τὴν παρακαλοῦσε νὰ τὰ
πιεῖ ὅλα, νὰ θυμηθεῖ τὸν κ. Κρολῆ πό-
σο καλὸς δείχτηκε ἀπέναντί τους. Ἔ-
πειτα κείνη θ' ἀνέβαινε πάνω ἀπ' τὸ
στρώμα, θὰ γιόμιζε πάλι τὸ κρεβάτι
ἀπ' τὰ ὄνειρά τῆς. Γιὰ πρώτη φορά μάλ-
ιστα, ἀπὸ βδομάδες τώρα, θὰ καθόταν
καὶ λίγο στὸ μαξιλάρι, νὰ μιλήσουν γιὰ
τὴ φεγγαριά.

— Λένε πῶς ἔχει καὶ βουνό, ἀλήθεια ;

— Ἐχει ! Καὶ πεῦκα.

Ἐκειδὶκ, στὴν πόρτα τοῦ ἀπόξω, ἔ-
πεσε τὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ ἡλίου, ξέ-
γνοιαστα.

Οἱ γειτόνισες τρέξανε, μιὰ ἀπὸ δὴ
- μιὰ ἀπὸ κεῖ, ὅλες ἀπ' τὴν πίκρα, καὶ
τοῦ τόπαν :

— Τὸ συνεργεῖο, κύριε Ἥλιε μου ! τὸ
συνεργεῖο μὲ τὴ νεκροφόρα τοῦ Δήμου.

— Τὸ συνεργεῖο ;

— Αὐτό. Εὐτυχῶς πού προλάβανε καὶ
τὴ ντύσαμε τὴ γυναίκα. Μὰ μὴ στενο-
χωρίεστε. Τώρα μὲ τοὺς πολλοὺς θανά-
τους ἔτσι γίνεται.

— Ἔται ;

— Βέβαια, δὲν τὸ ξέριτε ; Δὲν ἔσθευεις
κίολας. Πάει κι ὁ ἀνθρωπὸς σου στὸ κα-
λό, καὶ δὲν ἔσθευεις τίποτις.

Τὸ ζουμί μὲς στὸ ντενεκεδένιο κουτί
δὲ σίλυσε διόλου, ὅσο καὶ νὰ φύσαγε ὁ
μαϊστρος. Καὶ τὸ σπυρὶ ἢ φακὴ οὔτε
φαίνόταν.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ Δ Ρ Ο Σ Ι Ν Η Σ

Ὁ ληστής Ἀγγελόγιαννος

Μία ληστρική πρᾶξις εἶχε συμβεῖ
κατὰ τὰς ἡμέρας κείνας εἰς τὴν ἀντι-
κρὴ τῆς Εὐβοίας θεσσαλικῆν παραλίαν.
Μοναχός, φύλαξ παρεκκλησίου τῆς Πα-
ναγίας, συλληφθεὶς καὶ βασάνισθεις διὰ
ζεματιστοῦ ἐλαίου ὑπὸ τριῶν ρυπαρῶν
φουστανελοφόρων, ἠναγκάσθη νὰ πα-
ραδώσῃ τὸ πενιχρὸν ταμεῖον καὶ τὰ
ἱερά σκευὴ τοῦ ναοῦ.

Οἱ κακοῦργοι, φεύγοντες ἐνδεχομέ-
νην καταδίωξιν τῶν τουργικῶν ἀρχῶν,
δὲν ἦτο ἀπίθανον ὅτι ἠδύναντο νὰ δια-
περαιωθοῦν διὰ πλοιαρίου εἰς τὴν εὐ-
βοϊκὴν ἀκτὴν. Ταῦτα μαθοῦσα ἡ Κυδέρ-
νησις παρὰ τοῦ ἐν Βόλῳ Ἕλληνος προ-
ξένου, ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν ἐπαρχον
καὶ τὸν ὑπομοίραρχον Ἐηροχωρίου νὰ
λάβουν κατάλληλα μέτρα. Ἐξεπέμ-
φθησαν λοιπὸν πρὸς τὰ ἐπικίνδυνα μέ-
ρη σχεδὸν πάντες οἱ διαθέσιμοι χωρο-
φύλακες, καὶ οἱ πάρεδροι τῶν παραλίων
χωρῶν διετάχθησαν νὰ διοργανώσουν
νυκτερινὰς περιπολίαις ἐνόπλων χωρι-
κῶν. Ἄλλ' οἱ λησταὶ δὲν ἐγκατέλειψαν
τὸ θεσσαλικὸν ἔδαφος, καὶ καλῶς ἐπρα-
ξαν, διότι οὔτε κατεδιώχθησαν ἐκεῖ,
οὔτε συνελήφθησαν ποτέ.

Μίαν τῶν ἡμερῶν κείνων—ἦτο Σε-
πτέμβριος τοῦ 187...—ὁ ἐνωμοτάρχης Κα-
ρακίτσος ἐπὶ κεφαλῆς πέντε χωροφυ-
λάκων ἦλθε καὶ κατέλυσε εἰς τὸ χω-
ριον. Οἱ χωροφύλακες διενεμήθησαν ὑπὸ
τοῦ παρέδρου εἰς κονάκια καὶ τὸν ἐνω-
μοτάρχην ἐφιλοξενήσαμεν εἰς τὸν πύρ-
γον. Ἦτο καρπενησιώτης, ὑψηλός, εὐρύ-
στερνος, ὑψηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν ἀπὸ
εἰκοσαετίας εἶχεν ἀποκτήσει τὸ στρατι-
ωτικὸν παράστημα, τὸ ὅποιον χαρακτη-
ρίζει τοὺς παλαιοὺς ὑπαξιωματικούς.
Ἡ κεφαλὴ του σφαιροειδής, ἡ κόμη σύρ-
ριζα κομμένη, ἐν ἀντιθέσει δὲ ἡ γενειὰς
δαυστάτης καὶ μακρά, ὀλίγον ξυρισμένη
εἰς τὰς παρειάς ὁ μύσταξ ἀρειμανίως
ἀνωρθωμένος, αἱ ὀφθαλμοὶ σμικταὶ καὶ ὀρ-
θότριχες, ὀφθαλμοὶ γυπὸς, φωνὴ βαρεῖα
ὡς δοῦπος τυμπάνου. Μειδίαιμα σπανίως
διέστελλε τὰ πλατύτατα χεῖλη του· ἀλλ'
ὁσάκις ἐμειδία, ὅλη ἡ προτέρα ἀγριό-
της ἐξηλείφετο ἀπὸ τὴν μορφὴν, ἔκφρα-
σις ἀγαθότητος περιέλουε τὰ χαρακτηρισ-
ριστικά, καὶ ὁ ἀπληγὴς φύλαξ τῆς δη-
μοσίας τάξεως μετεμορφῶντο αἴφνης
εἰς σεβάσιμον ἀρχιμανδριτήν.

[Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενον]

τὸ Χρονικὸ τοῦ Μηνός

Πάλι οἱ «φίλοι» ἀνησχοῦν. Αὐτὴ τῆ φορὰ γιὰ τὴν «ἀρνητικότητα». Ἄλλὰ ποῖαν ἀρνητικότητα; Τῆ θ ε τ ι κ ὄ τ η τ α, ἔ ν ν ο ο ὦ ν;

Ἔτσι τὰ λογοπαίγνια κ' οἱ σοφιστεῖς ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τῆ διάθεση καὶ τῆ συναίσθηση εὐθύνης τῆς στήλης αὐτῆς. Τῆ θ ε τ ι κ ὄ τ η τ α, ἐπιμένουμε. Ποῦ ὅταν ὑπάρχει, πλούσια κ' ἐνεργός, ἄ σ κ ε ῖ τ α ι, καὶ πλήσσει, καὶ μάχεται ἀνένδοτα ὅλες τὶς ἀρνητικὲς καταστάσεις καὶ τὰ μηδενικὰ φανερώματα. Γιατί, ὅπως στὰ Μαθηματικά, ἔτσι καὶ στὰ πράγματα, ὑπάρχουν καταστάσεις ἀρνητικῆς καὶ μηδενικὰ φανερώματα. Ἡ κενότητα, ἡ ἀνουσιότητα, ἡ ἀναξιοσύνη, ἡ ἀναλήθεια, ἡ ἐλαφρότητα, ἡ ἀτεχνία, ἡ ἀσκεψία, ἡ ἀσυνειδησία - ὅλες οἱ ἀ π α ξ ι ε ς, πληθωρικὰ θάλλουσες μάλιστα, καὶ ὑπάρχουν κ' ἐκδηλώνονται, κ' ἐπικρατοῦν πολλὰς φορὲς, καὶ εἶναι, χειροπιαστὰ καὶ ἀνυπόφορα, κ α τ α σ τ ἄ σ ε ι ς ἀ ρ ν η τ ι κ ῆ ς.

Παρασυνθίσαμε σὲ κάτι ἐπικίνδυνες συγχύσεις ἐννοιῶν, αὐτοφρεῖς βέβαια μέσα στὴ ροπή τῆς ἀδράνειας καὶ τοῦ ἐφρησυχασμοῦ, ἀλλὰ κ' ἐπίμονα καλλιεργημένες, χρόνια τώρα, ἀπ' ὅσους δὲν εἶχαν κανένα συμφέρον νὰ τεθοῦν ὑπὸ κρίσιν οἱ ἀρνητικὲς καταστάσεις ποῦ ἐκφράζονται κ' οἱ ἀπαξίες ποῦ ἐνσαρκώνουν. Ἀ.χ. ἡ ἀντίληψη πὼς οἱ ἀρνούμενοι εἶναι ἀρνητικοί, πὼς ἡ ἀρνηση συνεπάγεται στείρωση, πὼς ἀπόριψη σημαίνει «γκρέμισμα» καὶ πὼς τὸ «γκρέμισμα» φέρνει τὸ χάος. Γιατί; Καὶ πὼς χωρὶς ἀρνηση ριζικότατη, χωρὶς ἀπόριψη ἀδίστακτη, χωρὶς γκρέμισμα κάθε σαθροῦ καὶ κούφου, θὰ καθαρισθεῖ ἕνα γύρω ὁ τόπος ἀπ' τὶς ἀρνητικὲς καταστάσεις καὶ τὶς ἀπαξίες; Πὼς χωρὶς ἀνατροπὴ τῶν χάριτων πύργων, ποῦ ἔστησαν οἱ χάρτινοι ἀνθρώποι κ' οἱ χάρτινοι καιροί, θὰ βροῦμε λίγο χῶμα γιὰ τὴν καλὴ σπορά; Μὰ ἔμεῖς δὲν ἤρθαμε νὰ παίξουμε, χάρτινοι μὲς στοὺς χάρτινους, τὸ χαρτοπόλεμο καὶ τοὺς μασκαράδες. Μῆτε ὁ καιρὸς αὐτὸς ὁ αἱμάτινος, ὁ ἐμπράγματος, ὁ ἀυστήρως, σηκώνει ἀστεῖα καὶ ἀναβολὲς κ' ὑπεκφυγῆς -

φερόσιμα δειλῶν, ὄχι τωρινῶν.

Ἄρνητές; Μακάρι νὰ τὸ μποροῦσαμε καὶ περσότερο! Ἄρνητὲς ἀσφαλῶς, φλογερότατοι καὶ ἀνάλητοι. Καὶ καταλυτὲς κάθε ἀπαξίας - μὰ ποῦν' τοι; Δὲν τοὺς βλέπουμε ἀκόμη ἀρκετούς, μῆτε ὅσο πρέπει ψυχωμένους, μῆτε γιὰ ὅλα ὅσα θ' ἀπαιτηθοῦν ἀποφασισμένους...

Ἄς μὴν ἀνησχοῦν οἱ «φίλοι» γιὰ τὴν κάποια διατάραξη τῆς κοινῆς ἡσυχίας. Μάλιστα τώρα ποῦ εἶναι ἀργά. Καλύτερα νὰ τοὺς εἶχαν ζῶσει ἀπὸ πολὺ νωρίτερα τὰ φίδια μ' αὐτὴν τὴν ὑπερβολικὴ ἡσυχία καὶ μουγκιμάρα ποῦ μᾶς ἐκράτει. Γιατί κ' ἡ σιωπὴ δὲν εἶναι πάντα συλλογὴ, περὶ συλλογῆ καὶ πλοῦτος. Εἶναι κάποτε καὶ φίμωμα, καὶ κρούστα, καὶ ἀσφυξία. Εἶναι νέκρα, καὶ status quo, καὶ θάνατος. Θάνατος ἀπὸ σκλήρωση καὶ νέκρα ἀπὸ νέκρωση.

Κι ἂς μὴ ρωτοῦν οἱ φίλοι «ποῦ θὰ πᾶμε»; Σὲ δυὸ στέρεα πέλματα γῆς γιὰ τὸν καθένα μας - σὲ δυὸ στέρεα πέλματα γῆς, νὰ ποῦ θὰ πᾶμε! Δὲν εἶναι «μέγα καλὸ καὶ πρῶτο»;

Μὰ εἶν' ἀκριβὸ - ὅπως ὅλα.

Ανέκδοτα κείμενα συνταρακτικῆς σημασίας δημοσιεύει ἡ «Ν.Ε.»! Καὶ σαρταριστοῦ ἐνδιαφέροντος! Ὁπως λ.χ., τὴν «Ἀλληλογραφία» τῆς κ. Κατίνας Παπαῖ «μὲ τὸν Γρηγόριο Ξενοπούλου».

Τὶ κατοχυρία νὰ πεθαίνει κανεὶς διάσημος, προτοῦ τὸν ξεχάσουν κ' οἱ ἀσπονδότεροι ἀκόμη ἐχθροὶ του - προτοῦ τὸν ξεχάσουν καὶ τὸν βαρεθοῦν ὅλοι!.. Πιάνουν καὶ βγάζουν ἀμέσως στὴ φόρα τὰ προσωπικά του, τὰ οἰκογενειακά του, τὰ ἐρωτικά του - τ' ἄπλυτά του!.. Λίγο ἔλεος! Στὸ κάτω-κάτω, μιὰ ζωὴ ὀλάκερη εἶν' αὐτὴ, μιὰ ζωὴ θνητοῦ, ὄχι πάντοτε γεμάτη ἀπὸ «ἄκρατον πνευματικὸν οἶνον»! Μιὰ ζωὴ, μιὰ χρῆση, μιὰ φθορὰ, ποῦ πορευτῆκε ἐντέλει νικήτρια μὲς ἀπὸ πολλὰς καθημερινότητες, ἀσημαντότητες, τυπικὲς μεροκαματιάτικες λεπτομέρειες, ἀνάγκες τοῦ σώματος καὶ συμβατικότητες κοινωνικῆς - ἄπειρα. «Καλημέρα σας!»

«Καλησπέρα σας!», «Καληνύχτα σας!», «Τί γίνεστε;», «Κλείστε τὴν πόρτα!», «Ἐλάτε αὐριο!», «Ραντεβὸν στὶς ὀκτώ!», «Δὲν σὰς περίμενα!», «Καλοσύνη σας!» κ.λ. κ.λ. πανομοιότυπα σὲ «μικροὺς» καὶ σὲ «μεγάλους». Εἰς αὐτοὺς, φτάνει ὁ θάνατος, κι ὄλ' αὐτὰ, πού δὲν εἶχαν ποτὲ «σημασίαν ἄλφα» λαβαίνουν αὐθωρὶ «σημασίαν ὠμέγα», θεωροῦνται κουβέντες «πλήρεις ἐννοιῶν», «κείμενα ἀδημοσίεута σπουδαίας σημασίας», «ντοκουμέντα ἀνεκτίμητα», καὶ τυπώνονται «ἐπιμελῶς σχολιασμένα καὶ φροντισμένα», ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἐκείνους σκώρους τύπου Κατοιπαλήμας, ἢ ὁποιοῦ ἄλλου!.. Ὅπου αὐτὸς ὁ Byron ἀποδεικνύεται κοινὸς αἰμομίκτης, καὶ θριαμβεύουν πιά ἐν ὄνματι «αὐστηρότητος ἡθῶν», οἱ ἄμωσοι πουριτανοὶ τῆς Ἀλβιόνος, ἢ αὐτὸς ὁ Σολωμὸς «γίως πλύστρας», πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ παρηγορίαν τῶν ἐπίσης ἄμωσων μελετητῶν του, καὶ πρὸς δόξαν τοῦ πρόσφατου ἐξάλλου διαλέξια τῆς Ἀλεξανδρείας! Πολὺ περισσότερο δέ, ὁ ἀτυχῆς Ξενόπουλος, παρασάγγες κάτω τῶν «μεγάλων», ἀνευ ἀνδριάντος εὐτυχῶς ἀκόμη, γελοιοποιεῖται δεινὰ καὶ διασύρεται!..

Καὶ ἡ μὲν κ. Κατίνα Παπᾶ εἶχε ἀποδείξει σὲ μιὰν δόξαερη πνευματικῆ ζωῆ, ὄχι ἄγονη καὶ ἀνυπεύθυνη, πῶς δὲν στερεῖται ἡθους καὶ αὐτοσεβασμοῦ. Εἰς αὐτοὺς τώρα, πολὺ ἄργα πιά γιὰ νὰ τὸ ἐπανορθώσει, ὀλισθαίνει: ἐμφανίζει πρῶτα τὸ ἀπεριγραπτο ἐκεῖνο «Γυμνάσιο»—πολλὰ σημεῖα τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλον ἕνα σοβαρὸ ἐρωτηματικὸ καὶ γιὰ τὴν ἀξία τῆς ὡς παιδαγωγοῦ—καί, σὲ συνέχεια, τὴν ἀλληλογραφία τῆς μὲ τὸν Ξενόπουλο. Τί τῆς συνέβη; «Μωραίνει Κύριος...» - ἢ ἀληθεύει τόσο πολὺ τό: «μηδὲνα πρὸ τοῦ τέλους κρῖνε»;

Ὅπως δὲ ἐμεῖς, παρὰ τὴ συμπαθία πού τῆς ὀφείλεται, δὲν μποροῦμε παρὰ ν' ἀπολαύσουμε τὰ μεγίστης σημασίας «ἀνέκδοτα» τοῦτα «κείμενα», μὲ τὰ ὁποῖα ὁ κ. Π.Χ. πασχίζει νὰ ἱκανοποιήσει τὴν ἀδιάκριτη ὄτακουστική καὶ ὀφθαλμοπειναλέα φιλοπεριέργειαν τῶν ἀναγναστών του.

Νὰ ἔνα ἐλάχιστο δεῖγμα:

Ἐγαπητὴ δις Κατίνα, ἂν θέλετε, θὰ μᾶς κάμετε μεγάλη εὐχαρίστηση νὰ ἔλθετε στὸ σπίτι μας τὸ ἀπόγευμα τῆς

Δευτέρας 2 Μαρτίου, πού εὐορτάζει ἡ Δουλούκα μας (Εὐθαλία). Θὰ ἔλθει καὶ ἡ Δίς... ὥστε ἂν θέλετε συνεννοηθῆτε νὰ ἔλθετε μαζί. Ἐὰ εἶναι ὄλο κορίτσι.

Ἐγαπητὴ Βάρα καὶ τοῦ Κανάρη, σὰς μῆνυσα κάτι μὲ τὸν κ. Θεοχάρη, ἀλλὰ δὲν ξέρω ἂν σὰς εἶδε νὰ σὰς τὸ πεῖ. Ἐχω ἀνάγκη νὰ σὰς ἰδῶ, γιὰ κάτι νὰ σὰς ρωτήσω. Θὰ μοῦ κάνετε τὴ χάρη νὰ περάσετε ὅποτε θέλετε ἀπὸ τὸ σπίτι ἢ νὰ μοῦ γράψετε πότε θὰ μποροῦσα νὰ ἔλθω στὸ δικὸ σας; - Μὲ φιλικωτάτας προσήσεις. Φαίδων.—Υ.Γ. Βλέπετε; τὸ γράψιμό μου σήμερα δὲν εἶναι καθόλου... ἔξυπνο!

Ἐγαπητὴ φίλη, ἀπόψε ἂν λειτουργήσουν θέατρα, θὰ εἶμαι στὸ Ἀθήναιον (ἐκεῖ πού πήγαμε προχθὲς) τὸ «Φιόρο τοῦ Δεσάντες»: ἠὰ ἤθελα νὰ σὰς ἔβλεπα. Γι' αὐτὸ σὰς στέλνω μιὰ σημείωση, γιὰ ὅσες θέσεις θέλετε. Ἐφῆσα κενὸν γιὰ νὰ γράψετε ἐσεῖς τὸν ἀριθμὸν. Ἐντυχὸν (πού δὲν πιστεύω) σὰς κάμουν καμιά δυσκολία στὸ Ταμεῖον, περιμένετε με ἐκεῖ ἀπέξω καὶ ἠὰ ἔλθω νὰ σὰς διευκολύνω. Στὶς 10 θὰ εἶμαι στὸ θέατρο. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ πάρετε τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ νωρὶς. Ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Ἐκάματε ἐξετάσεις; Ἐὰς στέλνω καὶ τὴν περιφημὴ φωτογραφία νὰ τὴν πάρετε μαζί σας στὴν Κέρκυρα καὶ νὰ μὲ θυμάστε. Ἐὰς ἀρέσει;

Εὐχαριστῶ πολὺ καὶ τίς τρεῖς γι' αὐτὰ πού μοῦ γράψατε. Ἐλπίζω ἀπόψε νὰ γελάσετε.—Φιλικότατα. Φαίδων.—Υ.Γ. Καλύτερα νὰ μὲ περιμένετε νὰ μποῦμε μαζί. Ἐτσι δὲν θὰ πληρώσετε οὔτε φόρο.»

Κάθε σχόλιο περιττεύει—ὅπως δὰ καὶ κάθε προκλιτικὸν... δειγματολογία.

Ἐνεκτίμητα κείμενα, ὁμολογουμένως! Κομπούτορικὸ ἐνδιαφέροντος! Τρέξατε, τρέξατε!..

Πῶς ὁμως—ρωτοῦν οἱ φιλισταῖοι—χωρὶς αὐτὰ τὰ petits riens καὶ τὰ dessions θὰ προκινήσουν ὕστερα οἱ «πλατιῆς μελέτες» «γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο» τοῦ ἀποθανόντος, «γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴ βιοθεωρία του»—ὄλα ἐκεῖνα τὰ πολύτιμα «βοηθήματα» (βιογραφικά, βιβλιογραφικά, γενεαλογικά, ψυχαναλυτικὰ κ.λ.) πού ἐξαφαλίζουν στοὺς πολλὺς βιαστικὸς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας μιὰν εὐκολὴ καὶ πρόχειρη ἰδέα γιὰ τὸν κάθε συγγραφέα, δίχως τὸν «μπελά» νὰ

στρωθοῦν κάτω και νά μελετήσουν τὰ ἴδια τὰ κείμενά του ;

Ἄλλὰ τὴν ἀπάντηση τὴν εἶχε δώσει, πληρωμένη γιὰ πέρα πολλά χρόνια, σ' ὅλους τοὺς φιλοστάνους και τοὺς μορούς, ὁ ἄπεφθος ἐκεῖνος Γιάννης Ἀποστολάκης. Τοὺς τὴν ξαναθυμίζουμε - τώρα μάλιστα, ποὺ τὸν ἤμνοῦν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, μετὰ τὸν θάνατό του, και δὲ βολεῖ νά τὸν ἀγνοήσουν :

«Φέρνω παράδειγμα πνευματικῆς ἐργασίας στὴ μεγαλύτερη ἔντασή της. Μόλις δώσει τὸ σημεῖο ὁ τελειάρχης τῆς ζωῆς, ὁ δημοσιογράφος, πῶς ἐκλεχτό μέλος ἔλειψε ἀπὸ τὸν κόσμο, παρευθὺς οἱ εἰδικοί σταματοῦν τὸ σοβαρὸ ἔργο τους νά γεμίζουν κουτιά με δελτία και χαρῶμενοι ἀνασκουμπώνονται γιὰ τὰ μεγαλύτερα και τὰ ἔτοιμα προβλήματα. Ἀρχίζουν πιά τότε σωρὸν νά βγαίνουν οἱ μελέτες με σπουδαία συμπεράσματα και με θαυμαστή σοφία ζωῆς. Ἀναφέρω μερικές γιὰ δεῖγμα : Ὁ εἰδικὸς ἱστορικὸς ἀποδειχνεῖ στὴν ἱστορικὴ μελέτη του, με τὴ βοήθεια τῶν δελτίων του ἀπὸ τὸ ληξιαρχεῖο, ἀπὸ τίς ἐφημερίδες και ἀπὸ ἄλλα δημόσια και ἰδιωτικά ἔγγραφα, πῶς τὸ ἐκλεχτό μέλος γεννήθηκε ἀπὸ μᾶνα και ἀπὸ πατέρα. Ἄν ὁ εἰδικὸς ἱστορικὸς εἶναι βαθὺς και διαθέτει και δευτέρη κασέλα με δελτία, δὲ σταματᾶει ἐδῶ, τραβάει παραπέρα, σὲ πὸ θαυμαστὸ συμπέρασμα και ἀποδειχνεῖ πῶς οἱ γονεῖοι τοῦ μακαρίτη εἶχανε κ' ἐκεῖνοι τὴ δική τους τὴ μᾶνα και τὸ δικό τους τὸν πατέρα. Τέλος, ἂν ὁ μακαρίτης ἔτυχε νά εἶναι πολὺ ἐκλεχτό μέλος, τότε οἱ εἰδικοί ἱστορικοί βάζουν τὰ δυνατὰ του νά βροῦνε τὸν ἐκλεχτό πρόγονο, και ὁ εἰδικότερος, με τὰ περισσότερα κουτιά δελτία, τὸν ἀνακαλύπτει στὸν πάτο τοῦ τελευταίου κουτιοῦ κ' εὐθὺς γράφει μελέτη γιὰ τὴν ἀδελφὴ τῆς γιαγιάς τοῦ μακαρίτη και δείχνει πῶς ἦτανε femme inspiratrice. Με τὴν ἀνακάλυψή τοῦ διαλεχτοῦ προγόνου τελειώνει πιά κ' ἡ ἱστορία τοῦ μακαρίτη και μαζί ἀποκορυφώνεται και ἡ τεράστια ἐπίδραση στοὺς συγχρόνους του, σύμφωνα πάντα με τὸ φυσικὸ νόμο : «Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί». Ἄλλὰ και τὰ συμπεράσματα τοῦ εἰδικοῦ ἐρευνητῆ τῆς γλώσσας δὲν περνοῦν παρακάτω σὲ βῆθος και σὲ πρωτοτυπία. Σὲ πολυσέλιδη μελέτη ἀποδειχνεῖ ὁ εἰδικὸς με τὴ βοήθεια τοῦ πολὺ-

τιμοῦ ἔργου τοῦ μακαρίτη, καθὼς και ἀπὸ πληροφορίες προσώπων ποὺ τὸν ἀκουσαν νά μιλάει, πῶς τὸ ἐκλεχτό μέλος δὲν ἦτανε μουγγός, πῶς εἶχε γλώσσα και ἡ γλώσσα του ἔμοιαζε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἶχε ἄρθρα, οὐσιαστικά, ῥήματα και ἄλλα τέλος πράματα πολὺ ἐνδιαφέροντα. Τὰ πιὸ θαυμαστά ὅμως συμπεράσματα τὰ μαθαίνουμε ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ θρησκευτολόγου και θεολόγου. Ὁ εἰδικὸς θεολογῶναι πῶς τὸ ἐκλεχτό μέλος δὲ γίνεται παρὰ θά ἦτανε θαθὰ θρησκευτικὴ φύση. Ἡ μέθοδός του εἶναι, ὅπως ταιριάζει στὸν ἐπιστήμονα τῆς ἐποχῆς και τοῦ τόπου, ἐμπειρικὴ-πορευθεῖται με τὰ γεγονότα και με τὸ συλλαβισμό τῶν βιβλίων, τὸ ἔχει ἁμαρτία νά μεταχειρίζεται τὸ μυαλό και τὴν καρδιά. Ἄπὸ παιδι λοιπὸν, λέει ὁ εἰδικός, εἶδειξε ὁ μακαρίτης τὴ θρησκευτικὴ φύση του : χτυποῦσε τίς καμπάνες και ἔσκαζε στράκες τὸ Πάσχα κ.τ.λ. Ἄλλὰ ὅταν ἔγινε ἄντρας, τότε πιά ἄνθιζε ἡ θρησκεία μέσα του. Πολλὲς φορές τὸν ἀκουσαν οἱ φίλοι του νά λέει : «Δόξα σοι ὁ Θεός ! Τὶ ὠραία ποὺ τὰ περνᾶς ὁ ἄνθρωπος ἐδῶ κάτω !» - φράση θαθιάς εὐγνωμοσύνης τοῦ πλάσματος στὸν Πλάστη του, ἀνακράζει θριαμβευτικά ὁ εἰδικός, καθὼς ἀποδειχνεῖ πῶς ἡ λέξη «ἐδῶ κάτω», ἐνωμένη με τὸ «δόξα σοι ὁ Θεός», σημαίνει τὴ γῆ ἀπάνου και ὄχι, ὅπως θά νόμιζε ὁ καθόβουλος κριτικός, τὸν μακάριο τόπο μας, ὅπου ὁ καθένας κάνει και γίνεται ὁ τι θέλει. Ὅμως ὁ μακαρίτης, συνεχίζει ὁ εἰδικός, δὲν ἦτανε ἀπλοϊκὴ θρησκευτικὴ φύση παρὰ θαθία, και τὸ θάθος τῆς θρησκείας τὸ κερδίζει ὁ ἄνθρωπος με τὴν ἀμφιβολία και με τὴν τελικὴ νίκη του ἀπάνω σ' αὐτή. Ἄναφέρεται λοιπὸν πῶς ὁ μακαρίτης, προχωρημένος πιά στὰ χρόνια και στὴ σοφία, ἔλεγε συχνά : «Στὸ Διάολο ἂν καταλαβαίνω πιά τί μοῦ γίνεται μ' ὅσα γράφω !» Γλήγορα ὅμως ξεπερνοῦσε τὴ θαρριά στιγμὴ τῆς ἀμφιβολίας, ἐρχότανε στὰ συγχρόνους του, εὐρισκε τὸ θεὸ πάλι, ἐπειδὴ εὐθὺς ὑστερα ἀκούονταν νά βγαίνουν ἐκ θαθίων λόγια συμφιλιατικά με τὸ θεὸ και με τὸν κόσμο : «Δόξα σοι ὁ Θεός», ἔλεγε ταπεινός και συντριμένος, «ποὺ ὑπάρχουν νέοι στοχαστικοί, σπουδασμένοι στὴν Εὐρώπη, ποὺ ἔχουν μαγευθεῖ μαζί μου και δὲ βρίσκουν πάτο στὸ θαθὺ μου τὸ ἔργο. Ὁ Θεός πιά νά τοὺς δίνει ὑγεία και φώτιση νά γράφουν τὰ βιβλία τους, νά μαθαίνει ὁ κόσμος κ'

ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τὸ μεγαλεῖο μου, ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, παρὰ γιὰ τὸν ἄμοιρον αὐτὸν τόπο.»

Ο συστηματικὸς λιβανισμὸς τῶν «ἐν τοῖς [φιλολογικοῖς] πράγμασι» συνεχίζεται ἀπ' τὰ θλιβερά τους φερέφωνα ἀμείωτος. Ἔτσι καὶ τὸ πρωτοχρονιάτικο τεύχος τῆς «Ἐ. Δ.» εἶναι γεμάτο φαιδρὲς ὕμνολογίαις διαφόρων πρὸς τὸν αὐθέντη τους κ. Σπ. Μελά. «Κουρσάρο τοῦ πνεύματος» τὸν ἀποκαλεῖ ὁ κ. Ἀθ. Δημητρόπουλος - καὶ γράφει γιὰ δαῦτον 13 πυκνοτυπωμένες σελίδες! «Τρανὸ» τὸν ὀνομάζει ὁ κ. Μπούμπης Φιδουλίδης καὶ τὸν ὕμνει σ' ἄλλες 4 σελίδες. Κι ὁ κ. Λάζαρος Ἀνατολίδης σ' ἄλλες 6. Καὶ σ' ἄλλες 3 ὁ κ. Ἀγγ. Φουριώτης. Κι ὁ κ. Ἄγγ. Καραντρέας στὸν «πνευματικὸ ἀπολογισμὸ» του, καὶ τέλος ὁ ἴδιος ὁ κ. Σπ. Μελάς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν «ἀγώνα» του — ποιὸν ἀγῶνα του; — σ' ἄλλες 2 σελίδες. Σύνολον σελίδες κάπου 30, ἀπ' τίς 64 πούναι ὅλες κι ὅλες τοῦ τεύχους, ἀφιερωμένες «εἰς δοξασμὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν...».

Μὰ ἐπιτέλους!.. Βέβαια, ὄχι τὰ διατεταγμένα χωνιά του, ὁ ἴδιος ὅμως ὁ κ. Σπ. Μελάς—πού εἶχε, ὅπως λέν, καὶ τὴ φήμη νοήμονος ἀνθρώπου κάποτε—δὲν ἀναρωτιέται «κατὰ μόνας», ποιὸς τάχα ἐνδιαφέρεται καὶ ποιὸς πείθεται μὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς θλιβεροὺς λιβανισμοὺς; Ὅτι ἀξίζει πράγματι ὁ κ. Μελάς—ὡς ἐξοχος χρονογράφος, λ. χ., καὶ γενικότερα, ὡς «στυλιέτας»—ἀς μὴν ἀνησυχεῖ: δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ τὸ παραγναρίσει. Γιὰ ὅ τι ὅμως δὲν ἀξίζει, καὶ γιὰ ὅ τι δὲν εἶναι—συνεχιστῆς, νὰ πῶμε, τοῦ... Γιάννη Ἀποστολάκη (!) καὶ τοῦ... Φώτου Πολίτη (!) δίχως ἴχνος πνευματικοῦ ἤθους, ἤ... «κουρσάρος τοῦ πνεύματος» (!) ἢ... «πρωτοθεμελιωτῆς (!) τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος στὴν Ἑλλάδα» (!) κι ἄλλα ἠχηρὰ παρόμοια—ποιὸν εἶναι δυνατόν νὰ πείσει, ὅσαδῆποτε χωνιά κι ἂν στήσει νὰ φωνασκοῦν πρὸ τοῦ κενοῦ;

Ἄλλά, δὲν εἶναι φαίνεται πιά μήτε εὐφύης ὁ κ. Μελάς!.. Τσάκισε. Δὲν κοιτάζει γύρω του πόσο εὐφρέ-

στερα φέρονται οἱ ἀσφαλῶς κατώτεροί του; Ὁ Γιώργος Κατοιμπαλήστας βάζει τοὺς φίλους του νὰ τοῦ γράφουν ὕμνους, ὄχι στὸ προπαγανδιστικὸ του φυλλάδιο, ἀλλὰ στὶς ἐφημερίδες. Ὁ κ. Π. Χ. τὸν κ. Δ. Φιάκο σὲ βιβλίο δάκερο, πού τοῦ τὸ τυπώνει κιάλας, ὄχι ὅμως στὴ «Ν. Ἐ.» του. Ἄλλοι τὸν κ. Ἀπ. Σαπίνη, σὲ βιβλίο ἐπίσης. Εἶδε κανέναν πράγματι «εὐφυῆ» ὁ κ. Μελάς, νὰ τὰ τυπώνει αὐτὰ στὸ ἴδιο τὸ περιοδικὸ του; Πᾶς τὴν ἔπαθε ἔτσι;

Τὸ ζήτημα Κρατικοῦ Θεάτρου

Θεσσαλονίκης ἔλαβε ἐξαιρετικὴν ὀξύτητα. Φοβόμαστε ὅμως πὼς ὄχι ἀπὸ ἐπίγνωση τῆς σοβαρότητάς του, παρὰ ἀπὸ θλιβερὲς παρεξηγήσεις προσωπικῆς ὑφῆς τῶν «παροξυνθέντων», πού δὲν ἐνδιαφέρουν. Τὸ θέμα ἐντούτοις εἶναι τόσο καφρὸ καὶ τόσο οὐσιώδες, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέψει ἐπιπόλαιες ἀντιμετωπίσεις καὶ ἀνάμιξη ζητημάτων καὶ «προηγούμενων» ξένων πρὸς τὸ πρᾶγμα.

Ἡ στήλη αὐτὴ πνίγεται τόσο ἀπ' τὰ δικά της πού δὲν ἐπαρκεῖ καὶ γιὰ τὰ θεατρικά. Γι' αὐτὸ καὶ δὲ θὰ συζητήσῃ. Θὰ βάλει ἀπλῶς τὰ πράγματα στὴ θέση τους, ἐν ὄψει τοῦ εὐρύτερου καὶ πολὺ καιριοτέρου θέματος πού ἀπεδείχθη ὅτι ἀπτεταί τὸ ζήτημα τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου Θεσσαλονίκης: τ ο ὕ θ έ μ α τ ο ς π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ς Θ ε σ σ α λ ο ν ι κ ῆ ς:

Γεγονὸς πρῶτο: Ὅτι ἡ Θεσσαλονικὴ ἔχει ἀπὸ καιρὸ συκροτήσει μιά δικιά της πνευματικὴ φυσιογνωμία, μὲ καταδηλώσεις καὶ προσφορὲς ποιότητας πολὺ ἀξιόλογες, μ' ἐπιτεύγματα οὐσιαστικὰ καὶ ἰδιαιτέρως βαρύνοντα. Καὶ ἡ πνευματικὴ τούτη φυσιογνωμία τῆς Θεσσαλονίκης, εἰσφέρει οὐσα τόνους ἐντελῶς καινοῦργιοι, δὲ συνίσταται ἀπλῶς στὴν ὑπαρξὴ κάποιων προσώπων, πού τιμοῦν ἀληθινὰ καὶ θὰ τιμήσουν ἐντέλει σημαντικότητας τὴ νεοελληνικὴ γραμματεία. Ὑπάρχει κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ μεμονωμένα ἀξιόλογα πρόσωπα: ἔνα εὐρύτερο, ἰδιοσύστατο καὶ αὐτόνομο πνευματικὸ κλίμα. Ἀπὸ πολ-

λές δὲ ἀπόψεις ὑ γί ε σ τ ε ρ ο κ α ι
 φ α ρ α λ ε ὄ τ ε ρ ο τ ο ὗ ἄ θ η ν α -
 ἱ κ ο ὗ, π ο ὗ μ ο ι ρ α ῖ ο ἦ τ α ν, σ ἄ ν π α -
 λ α ῖ ὄ τ ε ρ ο, κ α ι ἄ ρ τ η ρ ἰ ο σ κ λ η ρ ω τ ἰ κ ὄ τ ε ρ ο
 κ ἄ π ω ς ν ἄ δ ε ἴ χ ν η τ α ι, κ α ι π ὶ ὀ «ἐφθαρ-
 μένο» σὲ μερικές του ἐκφάνσεις, καὶ
 λιγότερο γενναῖο - ἀκριβῶς γιὰ καὶ
 λιγότερο αἱματηρά, λιγότερο ἄμεσα,
 λιγότερο ἀνεξασφάλιστα — λόγῳ καὶ
 ὑέσεως βέβαια — μετέχει στὰ κατὰ
 γεγονότα τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου.

Ἡ Θεσσαλονίκη πρὸ
 π ο λ λ ο ὗ δ ἔ ν ε ἶ ν α ι ἔ π α ρ -
 χ ἱ α - κ α ι τ ο ὔ τ ο ὗ τ ὸ ἀ πο δ ο κ ἴ ν η ῖ
 περὶ τριῶν αὐτῆ ἀκριβῶς ἡ ἰδιοσύστατη
 πνευματικὴ της φυσιογνωμία. Ἄλλὰ
 ἴσα-ἴσα γι' αὐτό, οἱ πνευματικοὶ φο-
 ρεῖς καὶ τὸ γνήσια καλλιεργημένο
 κοινὸ της, εἶναι, συχνότατα, ἔνοχοι
 βαρύντατες ἀδικίας κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ
 τους. Τοῦτο δὲ συνιστᾷ τό :

Δεύτερο γεγονός : Ὅτι οἱ φορεῖς της
 δὲν ἔχουν ἀκόμη πλήρη συνείδηση τοῦ
 πόσο δὲν εἶναι πιά ἐπαρ-
 χία ἡ Θεσσαλονίκη, πόσο
 ἡ ἰδιοσύστατη πνευματι-
 κ ἡ φ υ σ ι ο γ ν ω μ ἴ α τ η ς δ ἔ ν
 ἔ χ ε ι κ α μ ἰ ἄ ν ἄ ν ἄ γ κ η «ἀνα-
 γνῶρισης» ἀπὸ τοὺς ἀρτη-
 ριοσκληρωτικούς κύκλους
 τ ἡ ς ἄ θ η ν α ἱ κ ἡ ς λ ο γ ἰ ὄ τ η -
 τ α ς, οἱ ὅποιοι ἄλλωστε, δὲν περι-
 φρονοῦν ἐπαίσχυντα μόνον τὴ σημερι-
 νή πνευματικὴ Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ γε-
 νικότερα, ὅλη τὴ σημερινὴ νεο-
 ελληνικὴ φυσιογνωμία, πού πάει νὰ
 διαμορφωθεῖ ἐξω ἀπ' τὰ σχήματα καὶ
 τοὺς «εὐσεβεῖς πόθους» τῶν κουφω-
 θέντων.* Κ' ἐδῶ ἀκριβῶς συνίσταται

* Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ «ὑπὲρ τῆς
 συμπρωτεύουσας» συγκαταβατικοὶ καὶ «οὐ-
 κήριμοι» λόγοι τῶν κατὰ καιροὺς Πετρο-
 χάρηδων καὶ τῶν ἀναλόγων : «Ἡ κατοικία
 ἡ Θεσσαλονίκη! Κάτι προσπαθεῖ, κάτι
 κάνει !.. Μπράβο ! Μπράβο !..» Αὐτὴ εἶναι
 ἡ «θέση» τους καὶ ἡ στάση τους—«θέση» καὶ
 στάση ἀμύνης—, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἀπέναντι
 κάθε καινούργιου φανερώματος, θειτικοῦ καὶ
 γνήσιου, πού ξεφεύγει ἀπ' τὰ πλαίσια τῆς
 ἀποτέσεως, τῆς κομφόρτης, τῆς ἀπονέκρω-
 σης! Εἶναι ὁ λεγόμενος «φιλονεικός» τοῦ
 κ. Σπ. Μελά, ἡ ἡ «ἀνάδειξη νέων ταλέντων»,
 πού τόσο πασιλεῖ ὁ κ. Π.Χ. μετὰ δόγματα
 τῶν ἀπὸ γεννησιμίου γέρον : Μάσια, Ἐση-
 μακόπουλου, Σιατόπουλου, Λαζαρίδη, Γιά-
 κου καὶ λοιπῶν ἀθριανῶν Πετροχάρηδων ἐν
 ἐκκολάσει !.. Ἄλλὰ τί ἀντιπροσώπευον οἱ
 κύριοι αὐτοὶ Μελάδες καὶ Πετροχάρηδες καὶ
 Κατωμαλλῆδες; Κατὰ τί ἐκπροσωποῦν τὴν
 «πρωτεύουσα»; (Κ' ἡ ἐρώτησις, βέβαια, ἀπο-
 τείνεται στους Θεσσαλονικεῖς καὶ στους ἄλ-

ἡ ἔνοχη τῆς γνησιότατα πνευματικῆς
 Θεσσαλονίκης : ὅτι παίρνει ἀκόμη στὰ
 σοβαρὰ ἐκείνους πού δὲν ἐκπροσω-
 ποῦν παρὰ τὶς ἀρνητικὲς νεοελληνι-
 κές καταστάσεις καὶ δὲν ἀποτελοῦν
 παρὰ τὰ μηδενικά νεοελληνικά φανε-
 ρώματα τῆς «πρωτεύουσας». Καὶ ὅτι,
 κατὰ συνέπειαν, τραυματίζεται καὶ
 συσπειρώνεται «ἀντιαθηναϊκῶς», ἐν-
 τελῶς ἀδικαιολόγητα, μὲ ἀποτέλεσμα
 νὰ καθίσταται ἰδιαίτερα εὐδίκη κ'
 νυερέθιστα στὸ παραμικρὸ.

Ἄπ' αὐτὸ κυρίως πρέπει γοργότα-
 τὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ἡ Θεσσαλονίκη. Ἄς
 γνωρίζει—τὴ βεβαιῶνουν ἀπὸ δῶ γνη-
 σιότατα ἀθηναϊκὲς φωνές—πὼς βα-
 ραίνει σὲ κάποια της φανερώματα
 (παρὰ κάποια ἄλλα της πετροχαρικά
 παρεκτάματα) πολὺ παραπάνω ἀπ'
 τοὺς ἀρτηροσκληρωτικούς ἀθηναϊ-
 κούς ἔσμούς. Ἄς βεβαιωθεῖ πὼς ἡ
 ποιότητα πολλῶν ἐπιτευγμάτων της
 τὴν τοποθετεῖ πολὺ πέρα ἀπὸ τὴ θέ-
 ση τοῦ «ἐνδεοῦς ἀναγνωρίσεως». Κι
 ἄς ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ κάθε ἀδικαιολόγη-
 τη τοπικιστικὴ συσπείρωση - ἀπέναν-
 τι μάλιστα μιᾶς δὴθεν «πρωτεύουσας»
 πού δὲν ὑφίσταται πιά, πού σωρῶνε-
 ται ἤδη, μέσα στὸ ἴδιο της τὸ σπῆτι, ἀπὸ
 κινήματα νέα καὶ ἀλήθεια εὐρύτατα.

Γεγονός τρίτο : Ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη
 πρέπει ν' ἀποκτήσει Κρατικὸ Θέατρο.
 Ἄλλὰ ν' ἀποκτήσει πρῶτα.
 Μὲ ὅσα γίνονται δὲν ἀποκτᾷ.
 Κ' ἐδῶ εἶναι τὸ ζήτημα—τὸ ὅλο
 ζήτημα Κρατικοῦ Ἑλληνι-
 κοῦ Θεάτρου—διττὸ στὴν οὐσία
 του : οἰκονομικὸ ἀπ' ἑνός, καλλιτε-
 χνικὸ ἀπ' ἑτέρου. Πρόβλημα πόρων
 καὶ πρόβλημα στελεχῶν.

Τὰ ὡστά δὲ καὶ τὰ πρέποντα εἶ-
 ναι τούτα :

1) Νὰ ὑπάρξει Ἐνιαῖος Ὁργανι-
 σμὸς Κρατικοῦ Θεάτρου, μὲ οἰκονο-
 μικούς πόρους ἐπαρεῖς καὶ ὄχι ἄ-
 στεῖους, προκύπτοντας ἀπὸ μιὰ στα-
 θερῆ καὶ ἀδιατάρακτη φορολογία, ὄχι
 τοῦ κοινῶ ἀλλὰ τοῦ κεφαλαίου καὶ
 τῶν παραπνευματικῶν ἐμπορικῶν ἐ-
 πιχειρήσεων, ** πού νὰ ἐξασφαλίζει

λους «μὴ παροικούντας ἐν Ἱερουσαλὴμ»-
 τοὺς ἐλάχιστους πού ἴσως πλανῶνται ἀκόμη.)

** Κινηματογράφου, περιοδικὰ τύπου «Θη-
 σαυροῦ», «Ἠλίου», «Κλασικῶν εἰκονογραφή-
 μένων», ἀτυνομικά, ζουγκλάς, περιπετειῶν,
 σχολικὲς μεταφράσεις, κέντρα πολυτελείας,
 ἰππόδρομος κλ. κλ.

τὴν ἀπρόσκοπη λειτουργία τῶν κρατικῶν θεάτρων ἀνεξαρτήτως τῶν δικῶν τους εἰσπράξεις.

2) Νὰ ἰδρυθεῖ Κρατικὸ Θέατρο στὴ Θεσσαλονίκη — ἀργότερα καὶ σὲ δυο-τρεῖς ἀκόμη πόλεις — νὰ διοικεῖται δὲ ὁ Ἐνιαῖος Κρατικὸς Ὄργανισμὸς Θεάτρου ἀπὸ ἐκπαιδευτικῶν Ἀθηναίων καὶ Θεσσαλονικῶν ἰσομερῶς.

3) Ὁ Ὄργανισμὸς αὐτὸς νὰ εἶναι αὐτόνομος, μὴ ἐξαρτώμενος ἀπὸ κανένα, ὥστε νὰ κοπεῖ μιά γιὰ πάντα κάθε κομματικὴ καὶ πολιτικὴ παρέμβαση τῶν ὑπουργῶν ἢ τῶν κομμάτων ἢ τῶν ὑπηρεσιακῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας - παρεμβάσεις ὅλες αὐτές, πάντοτε καὶ μόνον βλαπτικές.

4) Νὰ ὑπάρξει Κρατικὴ Δραματικὴ Σχολὴ στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ τὴν ἀνάδειξη στελεχῶν Βορείου Ἑλλάδος, ὑπαγομένη, μαζί με τὴν ἐδώ, στὸν Ἐνιαῖο Ὄργανισμὸ.

5) Οἱ ἠθοποιοί, σκηνοθέτες, τεχνικοί καὶ λοιπὰ διοικητικὰ στελέχη νὰ εἶναι ὑπάλληλοι τοῦ Ἐνιαίου Ὄργανισμοῦ Κρατικῶν Θεάτρων καὶ ὄχι τῶν κατὰ τόπους θεάτρων Ἀθηναίων, Θεσσαλονικῶν ἢ ἄλλων πόλεων, νὰ διατίθενται δὲ ἐκάστοτε, κατὰ τὴν κρίση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὄργανισμοῦ, ὅπουδήποτε θεωρεῖται πρέπον, δίχως δικαίωμα τους γνώμης γιὰ τὸν τόπο καὶ τὸ κρατικὸ θέατρο ὅπου θ' ἀποστέλλονται ἐκάστοτε.

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις. Γιὰ ν' ἀποκτήσει Κρατικὸ Θέατρο κ' ἡ Θεσσαλονίκη, κ' ἡ Ἀθήνα, κ' ἡ Ἑλλάδα γενικότερα. Ἀλλιῶς...

Ἐκαρδιστικὸς εἶναι ὁ μικρὸς μας λυπημένος ἀδερφός ἀπὸ τὰ Κιμιντένια. Νὰ χτυπιέται κανεὶς !.. Ἔσωσε κ' ἀνέβηκε κάποτε στὴν κορφή τοῦ Ὀλύμπου, στὸ Μύτικα, παρέα μὲ τὸν «ἄντρα τῆς Ἀμερικῆς» καὶ τὸ «στοιχίό τοῦ βουνοῦ», ὁ δεινὸς μας σκαρφαλοβούνης κ. Βενέξης! Ἔ, κ' ἀπὸ τότε δὲ μᾶς ἄφησε πιά σὲ χλωρὸ κλαρί μ' αὐτὸ του τὸ σκαρφαλοβουνίστικο κατόρθωμα! Δόστου ὁ Μύτικας, καὶ πάλι ὁ Μύτικας, καὶ ξανά ὁ Μύτικας - κέντρο ζωῆς, κέντρο τοῦ κόσμου, κέντρο πάσης ὀφθαλμοσκοπίας τοῦ κ. Βενέξης κατάν-

τησε τοῦτος ὁ Μύτικας! Κ' ἐμεῖς πιά, ἄλλη δουλειὰ δὲν κάνουμε, μέρα - νύχτα, παρὰ νὰ ρωτοῦμε καὶ νὰ μαθαίνουμε ὅλα ἐκεῖνα τὰ κοσμοϊστορικὰ καθέκαστα !.. Ὡς καὶ ὁ Μπῶ - Μποβύ, γι' αὐτὸ ἔγινε φιλέλληνας καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ταπεινότητά μας, κατὰ τὸν κ. Βενέξη: γιὰτι καὶ αὐτὸς μικρὸς ἀνέβηκε στὸ Μύτικα!

«— Ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε τὸ πάθος γιὰ τὴ μελέτη τοῦ τραγουδιοῦ τῶν Ἑλλήνων;» ρώτησε τὸν καλὸ Μπῶ - Μποβύ ὁ μικρὸς λυπημένος ἀδερφός μας.

«— Μά, ἀπὸ κεῖ, ἀπ' τὸν Ὀλυμπο !» ἀποκρίθηκε «ὁ ξένος».

(Χατίρι τώρα νὰ τοῦ χαλάσει τοῦ μικροῦ μας Βενέξη «ὁ ἄντρας τῆς Ἑλβετίας;» Ὁβάριζε τὰ κλάματα ποῦ τοῦ σπᾶσαν τὸ παιγνίδι του καὶ ὁ κ. Μπῶ - Μποβύ δὲ θὰ ξέμπλεκε μήτε τοῦ χρόνου !)

... Μᾶλλον κάποιον καινούργιο βιβλίον, σχετικὸ μὲ τὸ Μύτικα, τὸν Ὀλυμπο καὶ τίποτα σκαρφαλοβουνίσματα τῆς κακίας ὥρας θὰ ἐτοιμάζει φαίνεται ὁ μικρὸς λυπημένος ἀδερφός μας, καὶ τὸ διαφημίζει ἀπὸ τώρα στὶς ἐπιφυλλίδες τοῦ «Βήματος», ὅπως κάνει ἀκόμα καὶ μὲ κείνο τὸ θλιβερότατο «Φθινόπωρο στὴν Ἰταλία».

Ἄριστος διαφημιστὴς τοῦ κ. Βενέξη ὁ κ. Βενέξης! Μοναδικὸς !..

Ἀλλὰ ὁ πράγματι ἄριστος κ. Μπῶ - Μποβύ, ποῦ τὸν βροῖκει τόσον καιρὸ γιὰ χάσιμο σὲ χαζοκουβέντες μὲ τὸν κ. Βενέξη, ἢ, τὸ ἀκόμη χειρότερο, σὲ γνώμες γιὰ τοὺς «ἄριστους» ποιητὴς καὶ πεζογράφους μας; Τοῦ ἀφήνουν, λοιπόν, τέτια χρονικὰ περιθώρια οἱ μελέτες του γιὰ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι; Κρίμα. Γιὰτι ἐμεῖς προτιμάμε αὐτὰς τίς καλὰς μελέτες, ἀπ' τίς ὀποιεσδήποτε ἀναρμοδίαις γνώμης του στοὺς μικροὺς σκαρφαλοβουνίστικους τοῦ κ. Π.Χ. περὶ Ὀλύμπου, Βενέξη, Θεοτοκά κ. λ.

Ναί, ἀτυχῶς.

Τὸ πρόβλημα τῆς «λογοτεχνικῆς μετουσίωσης» τῶν νωπῶν γενιῶν ἔχει πολλοὺς ἀπασχολήσει κατὰ καιροὺς. Τελευταίως μάλιστα καὶ τὸν ἐπίσημο αἰσθητικοκριτικὸ τοῦ Γ.Ε.Σ. κ. Ἄπ. Σαπίνη — μὲ τὴν ἐντελῶς εὐνόητη γιὰ τὴ θέση του «θέση» — καὶ τὴν Ἄλκη Θυρόλο,

ύπαινιγματικά μονάχα, σὲ μιὰ «κριτική» του.

Οἱ ἀφορμὲς εἶναι πενιχρότατες, τὸ πρόβλημα ὅπως τόσο οὐσιώδεις, καὶ συνάμα τόσο πνιγμένο ἀπὸ συγχύσεις ἐννοιῶν, ἀπὸ παρεξηγήσεις, ἀπὸ ἐνσυνειδητὲς συχνά, γιὰ σκοποὺς ἄλλους, διαστρεβλώσεις τῶν πραγμάτων, ὥστε ν' ἀξίζει τὸν κόπο μιᾶς οὐσιαστικῆς ἀντιμετώπισης.

Ἔχουν γραφτεῖ καὶ εἰπωθεῖ πολλά περὶ «τῆς ἀναγκαίας ἐκείνης χρονικῆς ἀποστάσεως», «τῆς ἀπαραιτήτου ἐκείνης ψυχικῆς ἀποσπάσεως» ἀπὸ τὰ νωπὰ γεγονότα, ὡς «sine qua non προϋποθέσεως γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ μεταπλασμὸ κ' ἐκμετάλλευσή τους». Ἀκόμα κι αὐτὸς ὁ ἀμέτοχος παντὸς γεγονότος κ. Θεοτοκάς, σὲ μιὰ ἐπιφυλλίδα του τοῦ '51, καθόρισε ἀκριβῶς (!) τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ ὀπισθεῖται πρέπει κατὰ τὴ γνώμη του νὰ παρέλθει, γιὰ νὰ μπορεῖ ἓνα γεγονὸς ν' ἀξιοποιηθεῖ λογοτεχνικά! Δὲν ἐνθυμούμεθα πόσο περίπου τὸ ἔβγαλε, πάνω-κάτω ὅμως ὅσα χρόνια μεσολάβησαν ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ κατάρευση τοῦ Ἀπριλίου '41 ὡς τὴν ἐκδόση τῆς τραγελαφικῆς «Ἱερᾶς ὁδοῦ» του, ὅπου ἐπιχείρησε νὰ «μυθοποιήσει» τὰ γεγονότα ἐκεῖνα. Νωρίτερα ὄχι, δὲ γίνεται, μᾶς εἶπε ὁ κ. Θεοτοκάς!.. Ἄλλοι πάλι, ποὺ δὲν εἶχαν κἀν τολμήσει νὰ κινηθοῦν πέραν τοῦ μεσοπολέμου, δὲ δέχτηκαν οὔτε τόσο! Μεγαλύτερο ἀκόμη χρονικὸ διάστημα χρειάζεται νὰ παρέλθει, ἰσχυρίστηκαν. Καὶ πιάστηκαν νὰ συζητοῦν τό... πόσο ἀκριβῶς!

Ἄλοφάνερο πὼς ὄλ' αὐτὰ εἶν' ἀστήρικτα. Δέγονται καὶ γράφονται ἐκ τοῦ προχείρου, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἐξάρουν καὶ νὰ στηριξοῦν, ὅπως-ὅπως, τὶς προσωπικὲς συγγραφικὲς ἀπόπειρες ἐκάστου.

Ἡ οὐσία εἶν' ἄλλοῦ. Καὶ τὸ νόημα τῆς προκύπτει, «μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέν», ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς καταγώδους ἀποτυχίας τῶν κ.κ. Βενέζη καὶ Θεοτοκά με τὶς θλιβερότατες ἐκεῖνες «Ἐξόδους» τους καὶ τὶς ἀστειότατες «Ἱερᾶς ὁδοῦς» τους!

Ἀντιθέτως ὅμως, ἐπιχειρηματὶ καίριο, θετικὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἀδιάσειστο, ἀποτελοῦν δυὸ προελληνικὰ ἔργα, ποὺ τὴν ἀναμφισβήτητὴ ἀξία καὶ τὸ βῆρος τους, τὴν πλαστικὴ εὐστοχία καὶ τὴν

αἰσθητικὴ τους ἰσοροπία, τὴ χρωστοῦν, ἴσα-ἴσα, στὴν ἀμεσότητα ἐπαφῆς τῶν δημιουργῶν τους μὲ τὸ γεγονός, στὴ διατήρησιν ἐν βρασμῷ καὶ κατὰ τὴν ἐκφρασὴ τῆς ἀμεσότητος αὐτῆς, στὴν ψυχικὴ, ἀλλὰ καὶ λογοτεχνικὴ ἀκριβῶς, νωπότητα τῶν βιωμάτων, στὴν μὴ-ἀπόσπασση τοῦ ὑποκειμένου ἀπ' τὸ ἀντικείμενό του, τὸ πραγματικόν, τὸ καφτάπαρόν θέμα του: εἶναι ἡ «Ζωὴ ἐν τάφῳ» τοῦ κ. Μυριβήλη καὶ τὸ «Νούμερο 31328» τοῦ κ. Βενέζη-βέβαια, τοῦ ἴδιου αὐτοῦ τοῦ κ. Βενέζη, ποὺ εἰς τὴν «Ἐξοδο» τοῦ ἔλειψαν ὅλες οἱ προϋποθέσεις γιὰ ἔργο γνήσιο σὰν τὸ πρῶτο νεανικό του ἐκείνου, ποὺ καὶ τὸν καθιέρωσε, (ὅπως, ἄλλωστε, κ' ἡ «Ζωὴ ἐν τάφῳ» τὸν κ. Μυριβήλη, τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας ἐντούτοις αὐτὸς καταπόδωσε!) Ἔργα καὶ τὰ δύο, ποὺ τὸ πέρασμα τόσο καιροῦ κι ὁ κατοπινὸς ξεπεσμὸς τῶν δημιουργῶν τους δὲν ἔμειωσε στὴ συνείδηση κανενὸς τὴν οὐσιαστικότητα καὶ τὴ γνησιότητα τους! Κι ὅμως ἦταν γραμμένα διχως καμιά ψυχικὴ ἀπόσπασση ἀπὸ τὸ θέμα τους, μὲ ὅλη τὴν ὁσμὴ καὶ τὴ γέυση τῶν γεγονότων παροῦσα καὶ κοχλάζουσα στὶς σελίδες τους- ἔργα δηλαδὴ, ποὺ ἡ ἀρετὴ τους, ὄλη καὶ ὄλη, ἦταν αὐτὴ δά: ἡ μὴ ἀπόσπασση κ' ἡ ἀμεσότητά μεταφορᾶς τοῦ πραγματικοῦ στὸ πνευματικόν!

(Πρὸς ἄρση κάθε πιθανῆς παρεξήγησης καὶ ἀβάσιμης ἀντιρησιολογίας, ἄς δηλωθεῖ παρενθετικά ἐδῶ, πὼς ὁ ὅρος «ἀμεσότητα μεταφορᾶς» χρησιμοποιεῖται στὴν ψυχολογικὴ κ' αἰσθητικὴ του σημασία, καὶ περιέχει, φυσικά, καὶ τὴ λεγόμενη «ἐπαναβίωση» μέσῳ ἰσχυρῶν ἀναπλαστικῶν δεδομένων καὶ ψυχικῶν ταυτιστικῶν προφορμῶν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς πρόγματα ὄχι ἀπτά καὶ τωρινὰ ἀλλὰ «κάποτε», «ἄλλοτε» καὶ μακρὰν αὐτοῦ συμβάντα, ποὺ ὅμως συνέβη νὰ καθέξουν μᾶζα πυρηνικὴ τῆς συνείδησής του: γνήσιως «ἄλεξανδρινὴ περὶπτωση» Καβάφη, λ.χ., στὸ χῶρο τῶν προσώπων, ἢ ἐκλεκτὴ περιπτώση «Πολέμου καὶ Εἰρήνης» τοῦ Τολστόυ, στὸ χῶρο τῶν ἔργων.)

Δὲν τίθεται, λοιπόν, ποτὲ πρόβλημα «χρονικῆς ἀπόστασης», μικρῆς ἢ μεγάλης, ὡς «sine qua non προϋποθέσεως γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ μετουσίωση τῶν γεγονότων». Ὁ μόνος πρᾶγματι ἰσχύων sine qua non ὄρος γιὰ τὴ «μετουσίωση» αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῆι: π ρ ο σ φ υ ῖ α τ ο ὦ δ η μ ι ο υ ρ γ ο ὦ σ τ ὀ θ ἔ μ α τ ο υ, ἀμεσότης, νοσιότης, αἴματηρότης προσφύσεως σ τ ὀ π ρ α γ μ α τ ι κ ὸ, ἀλλὰ καὶ διατήρηση τοῦ κραδασμοῦ του μέσα στὴν ἴδια τὴν ἔκφραση, τ ὀ ν ι σ μ α τ ο ὦ λ ὸ γ ο υ σ τ ὀ ρ υ θ μ ὸ τ ἧ ς ἀ ν ά σ α ς τ ο ὦ γ ε γ ο ν ὸ τ ο ς.

Οσο γιὰ τὴν «Ἐξοδο» τοῦ κ. Βενέζη καὶ τὴν «Ἱερὰ ὁδὸ» τοῦ κ. Θεοτοκά, πού τὸ ζήτημά τους ἐπαναφέρει ὁ κ. Ἄπ. Σαχίνης, μὲ τους ἀκριτους καὶ δουλοφρονόστους ὕμνους του μέσα στὸ εὐτράπελο βιβλίον του, (πού μᾶς τὸ ἀπέστειλε, μὲ ἰδιόχειρη μάλιστα ἀφιέρωση: «στὸν Η.Ν.Α., γιὰ νὰ κριθεῖ ἀπὸ Τὰ Νέα Ἑλληνικά», γνωρίζει δὲ πολὺ καλὰ ὁ κύριος αὐτὸς ἀπὸ ποιὸν κρῖνονται τὰ βιβλία εἰς «Τὰ Νέα Ἑλληνικά», ἀφοῦ ἡ στήλη «Κριτικῆς τοῦ Βιβλίου» ὑπογράφεται φαρδιὰ-πλατιά, καὶ ἄρα ψευδεται ἐνσυνειδήτως καὶ ἀναίσχυντως ὁ κ. Ἄπ. Σαχίνης ὅταν ἀρνεῖται γεγονότα εἰς τὸ «Ἔθνος» τῆς 7-2-52, ἐφ' ᾧ καὶ «Τὰ Νέα Ἑλληνικά» δὲ θὰ τοῦ κάμουν μῆτε τὴν συντριπτικὴ τιμὴ μιᾶς φθηνότατης μικρῆς φωτοτυπίας, παρὰ μόνον αὐτῆς τῆς ἐλάχιστης παρένθεσης, πού κλεινὴ ἐδώ, δίχως κἄν τὴν σύνταξιν νὰ ἔχει θίξει τοῦ λόγου περὶ τῶν αἰτίων τῆς οἰκτρῆς λογοτεχνικῆς ἀποτυχίας τῶν κ.κ. Βενέζη καὶ Θεοτοκά στὴν «Ἐξοδο» καὶ τὴν «Ἱερὰ ὁδὸ».)

Τὰ αἴτια δὲ αὐτὰ εἶναι:

Ἠρώτων: ὅτι οἱ κ.κ. Βενέζη καὶ Θεοτοκάς ἀποπειράθηκαν μυθοποίησιν τοῦ πραγματικοῦ δίχως νὰ προὔπάρξει μέσα τους βίωση τοῦ π ρ α γ μ α τ ι κ ο ὦ. Ὑπῆρξε, ἀντιθέτως, φυγὴ καὶ ἀπόσταση, ὄχι μετὰ, καὶ ὄχι κατὰ τὴν ἔκφραση—πράγμα πού θ' ἀποτελοῦσε, ἀπλῶς, μιὰν ἀτέλεια ὕφους—, ἀλλὰ π ρ ῖ ν, καὶ τ ὀ τ ε! Φ υ γ ῆ κ α ἰ ἀ π ὸ σ π α σ η κ α ἰ π ρ ο σ ω π ι κ ῆ κ α τ ο -

χ ὶ ρ ω σ η μ α κ ρ ι ᾶ ἀ π ὸ τ ᾶ γ ε γ ο ν ὸ τ α, τ ὀ τ ε π ο ὦ α ὦ τ ᾶ ἔ τ ε λ ο ὦ ν τ ο.

Δεύτερον: ὅτι ἐνῶ γιὰ τὴ μυθοποίησιν τέτιων καιρῶν, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ κατάρευση τοῦ '41 κ' ἢ Κατοχῆ, χρειάζοταν θερμότης καὶ ἀμεσότης ἐκφραστικῆ, αὐτὴ ἔλειψε ὀλότελα. Κ' ἔλειψε ὀλότελα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ καψτὴ κὶ ἀμεση κ' ἐπώδυνη μέθεξι τοῦ ὑποκειμένου, γάνιτρωμά τοῦ στὰ συμβαίνοντα «ὡς θανάτου» - σύλληψη, αὐτὸ πού λέμε σ ὕ λ λ η ψ η (ἀπ' τὸ: συν-λαμβάνω, ἀ δ ῖ ρ ᾶ χ ν ω ἰ π ᾶ' ν ᾶ π ε ἰ), δὲν ὑπῆρξε. Ὅμως, τὸ πραγματικὸ δὲ μυθοποιεῖται, δὲ φτερόνεται σὲ δημιουργία, δὲ μετουσίωεται σὲ πλάσμα πνευματικὸ, ἂν δὲν ὑπερτυρωθεῖ, δὲν τακεῖ στὴν πυρὰ του ἡ συνείδηση τοῦ δημιουργοῦ, ἂν δὲ σφραγιστεῖ σ' αὐτὴν ἀνεξίτηλα τὸ π ρ ᾶ γ μ α - β ο ὦ λ α δ ι ε σ α ε ἰ!

Μόνον ἔτσι διασώζεται κάτι, ἀποδίδεται, ἐκφράζεται, φτερόνεται κάτι τοῦ πραγματικοῦ!

Ἡ ἔλλειψη ὅμως αὐτῆς τῆς νοπότητας καὶ ἀμεσότητος, οὐσίας καὶ ὕφους, ἀπὸ τοὺς κ.κ. Βενέζη καὶ Θεοτοκά πού ἀπότυχαν στὶς ἀπόπειρές τους γιὰ μυθοποίησιν καιρῶν πέραν τοῦ δικοῦ τους, τοῦ μεσοπολέμου, δὲν ἔχει, ὡς κατὰ βάσιν αἰτία, παρὰ τοῦτο κυρίως: ὅτι καὶ τῶν δυονῶν ψυχικὸς ἄξονας, θεμελιακὸ βιωματικὸ ὑπέδαφος, πυρήνωμα συνείδησης, σύσταση καὶ κράση τους, εἶν' ὁ μεσοπόλεμος καὶ ὁ τόνος του—ὄχι ὁ πόλεμος κὶ ὁ μεταπόλεμος. Ἡ ψυχοσύνθεσή τους εἶναι παλαιά. Κ' ἐν-τούτοις αὐτοὶ δὲν ἔχουν διόλου ὑποψιασθεῖ πὼς ἔ γ ἔ ρ α σ α ν, πὼς εἶπαν ὅ τι εἶχαν νὰ πούν καὶ π α ρ ἦ λ θ α ν. Αἰτία δέ, καὶ σύμπτωμα συνάμα, τῶν γερατιῶν αὐτῶν, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ «φυγὴ» τους ἀπὸ τοὺς καιροὺς, ἡ ἀδυναμία τους συναναγωγῆς μὲ τὰ γοργῶς ρέοντα πράγματα σὲ τόνους καὶ κλίματα ἄλλα, ἢ μὴ «προσαρμογῆ» τους—ὅπως τὴν ἐκλαμβάνουν—στὸ πνεῦμα τοῦ μεταπολέμου, παρὰ τὸ πολὺ βασικότερο: ὅτι οἱ «κατεστημένοι» αὐτοὶ τῆς λεγόμενης «γενιάς τοῦ 30», εἶ ν α ἰ κ α ἰ ἦ σ α ν ἄ ρ χ ῆ θ ε ν ρ ι ζ ι κ ὡ ς ξ ἔ ν ο ἰ π ρ ὸ ς ὅ τ ι ἐ π λ α σ τ ο υ ρ γ ε ἰ τ ο ἀ π' τ ο ὦ ς καιροὺς μέσα στὸ ἴδιο τὸ κλίμα τοῦ

μεσοπολέμου τους, γιά νά ἐκδηλωθεῖ μέ τόν πόλεμο καί τόν τόσο ἀλλότροπο ψυχισμό τοῦ μεταπολέμου, γυρεύοντας ἀτυχῶς ἀκόμη τήν ἐκφρασή του— τήν ὁποία, βέβαια, δέ θά μπορούσαν ποτέ νά δώσουν ὅσοι μήτε ὅταν ἦσαν νέοι δέν ὑποψιάστηκαν τί ζυμωνόταν καί τί ὠρίμαζε, παρά συνέχισαν, ἤσυχοι καί μακάριοι, τήν παλιά καλή παράδοση, ντόπια ἤ ξένη.

Εἶναι δέ αὐτό πού ζητεῖται: τ ὀ ἔ ρ γ ο τ ὀ μ ε τ α π ο λ ε μ ι κ ὀ , μ ε τ ὀ ν ψ υ χ ι σ μ ὀ τ ὀ ν σ η μ ε ρ ι ν ὀ , ὄ χ ι ὄ σ α χ ῆ σ α ν ἄ καί τετριμένα μᾶς προσφέρουν οἱ κουφωθέντες καί ἐξοφλήσαντες αὐτοί «κατεστημένοι».

Α ξων Θεσσαλονίκης - Ἄλεξανδρείας συνελήχθη, μέσω καί ὑπὲρ Π. Χ. !

Ὁ κ. Τ. Μαλάνος ἔχει ἀποκτήσει, χρόνια τώρα, τή φήμη «ἀξιόλογου» αἰσθητικοαναλυτῆ τοῦ Καβάφη. «Καβαφιστής», νά ποῦμε. Ἐμᾶς, ὁμολογουμένως ποτέ δέ μᾶς ἔπεισε—μῆτε κάν μέ τήν τελευταία του μελέτη περὶ Σεφέρη—πὼς διαθέτει σπουδαίες τεχνοκριτικές ικανότητες. Μᾶς εἶχε ὁμως φανεῖ πὼς δέν στερεῖται ἐντελῶς κάποια εὐαισθησίας καί ἤθους. Σαφνικά, νάτον στή «Ν. Ἐ.», νά μᾶς βγάλει μεμιάς ἀπ' τήν πλάνη μας!

Συμφωνεῖ, λέει, μέ τόν ἀπερίγραπτο κ. Σπανδωνίδη, ὁ κ. Μαλάνος! Τὸν ἀνεκδιήγητον ἐκείνον κ. Σπασμωνίδη τῶν ἐνδεκασέλιδων διθυράμβων ὑπὲρ μετριότητος... Μηνᾶ Δημάκη, σὲ ἀναφορὰ πρὸς... Ροε, Ρουπντ, καί... ἀρχαίους κλασικούς!

Αὐτός, λοιπόν, ὁ κ. Σπασμωνίδης δημοσίευσε πρὸ καιροῦ μιὰ σπαρταριστὴ μελέτη γιά τήν ἀνιση ἐκείνη «Κίχλη» τοῦ κ. Σεφέρη, στήν ὁποία «μελέτη», καθὼς θά φανεῖ παρακάτω ἀπὸ παρατιθέμενα ἀποσπάσματα, περιεῖχοντο πολλὰ ἀλλοπρόσαλλα καί ἀλληλοσυγκρουόμενα πρῶγματα. Θαυμάζει, λοιπόν, τὸν κ. Σπασμωνίδη τώρα ὁ «αὐστηρότατος», ὑποτίθεται, καί «νοημονέστατος» κ. Τ. Μαλάνος, ἀναγνωρίζοντας στὸ πρόσωπό του «τὸν κριτικὸ πού ἔχει θαύτατη ἐπίγνωση τῆς σοβαρότητας τοῦ λειτουργήματός του, πού δέν ἀγνοεῖ μῆτε τὰ ζητήματα μῆτε τὸ αἰσθητικὸ ἴδιωμα τοῦ

καιροῦ μας. Ἀλλά»—προσθέτει ὁ πολὺς κ. Μαλάνος—«δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού ἐγνώρισε τὸν κ. Σπασμωνίδη. Τὸν ἐγνώρισε καί τὸν ἐξετίμησε καί ἀπὸ ἄλλες «περίφημες γνώμες» του, γιά τὸ Σολωμὸ!

Ἴδου δέ οἱ κατὰ τὸν κ. Μαλάνο «περίφημες» αὐτὲς «γνώμες»: Ὁ Σολωμός, λέει ὁ κ. Σπασμωνίδης, «εἶχε ἀπομονωθεῖ ἀπὸ τῆ δικῆ του ἠθικῆ δειλία (!), ἀφοῦ τοῦ ἔλειπε ἡ δύναμη νά δοθεῖ, ν' ἀφοσιωθεῖ σὲ κάτι στῆ ζωὴ καί ν' ἀγαπήσει. (!) Κ' ἔτσι ἀπομονωμένος, ἀθέλητος ἐρημίτης, ἀντὶ νά πέσει στὸ ἴδιο του κενό (!) καταφεύγει στῆ φαντασία, στὰ ὄραματα κάποιας ἄλλης ζωῆς, πού πρέπει νά εἶναι προβολὴ τῶν ἀνεκπλήρωτων πόθων του γιὰ ἀγνότητα καί ἠθικὴ ὁμορφιά» (!)

Τὶ νά πεῖ κανεῖς! Ἀηδιάζει κυριολεκτικὰ καί παθαίνει ὠστούς ἐμεικτοὺς σπασμοὺς μ' αὐτὸν τὸν θλιβερὸ κ. Σπασμωνίδη καί τὸν ἐξ Ἄλεξανδρείας ὄψιμο ἀβανταδόρο του.

Γιὰ νά λάβωμ ὁμως ὄλοι μιὰν ἰδέα περὶ ποιῆς φαιδρῶς ὑποθέσεως πρόκειται, ἴδου καί μερικὰ ἀπ' τ' ἀλληλοσυγκρουόμενα ἐκείνα τοῦ κ. Σπασμωνίδη, πού ἐπίσης θαυμάζονται καί θεωροῦνται ἔχοντα εἰρμὸ ἀπὸ τὸν δεινὸ κ. Μαλάνο:

«Ἡ Κίχλη» τοῦ κ. Σεφέρη «εἶναι» γιά τὸν κ. Σπασμωνίδη «ἓνα δεῖγμα ἀνανέωσης τοῦ νοήματος τοῦ ἐλληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου» (!) Ἀλλὰ συνάμα σ' αὐτὸ τὸ «φιλοσοφικὸ» ὑποτίθεται «ποίημα» ὁ κ. Σεφέρης «φιλοσοφεῖ πολὺ στοιχειώδιστα»—θαῦμα τύπος!—«καὶ ἀδέξια... Ἡ φιλοσοφία τοῦ ποιήματος ἔχει σκαρῶθει, δέν ἔχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος μιὰ ἐσωτερικὴ γραμμὴ πού θ' ἀναχωροῦσε ἀπὸ τῆ θαυτέρη ἀδιαιρετὴ ψυχῆ. Ὁ ποιητὴς μας παίζει μὲ τις ἔτοιμες ἰδέες ὅπως τὸχε, καί κάποιες στιγμὲς τις παίρνει στὰ σοβαρὰ καί ἐπιθυμεῖ νά τις τραγουδήσει σὺν πηγαιῖες, σὺν ἀναγκαῖες γιά τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Μὰ σ' αὐτὸ ἐπάνω ἀποτυχαίνει ἀνεπανόρθωτα: κανένας ἐσωτερικὸς παλμὸς δέν τις ζωντανεῖ, παραμένουν λέξεις, συνθήκη, ἀλληγορία.»

Ἐντούτοις—θαυμάσετε συνέπεια!—«ὁ Σεφέρης εἶναι ἓνας ποιητὴς τοῦ συγκεκριμένου τῶν ἰδεῶν».—τῶν ἰδίων ἐκείνων «ιδεῶν», πού παραπάνω εἰπώ-

θήκε πὼς «παραμένουν λέξεις», πὼς «εἶναι ἰδέες ἐτοιμες», ἄρα μὴ-ἰδέες, κι ὁ ποιητὴς «παίζει ὅπως τύχει» μαζί τους, δίχως νὰ καταφέρνει «νὰ τίς τραγουδήσει» !.. Ἄλλ' ὄλ' αὐτὰ δὲν ἔχουν καμιὰ σημασία γιὰ τὸν κ. Σπασμωνιδῆ, μήτε ἐμποδίζουν νάιναι ὁ κ. Σεφέρης «ἕνας κλασικός» ! (Τέτιοι εἶν' οἱ «κλασικοί» ; Ἄλιμονο !..) «Κλασικός» μὲν, οὐ μὴν ἀλλὰ «ἡποίησή του εἶναι ἀσαφὴς ἀπὸ θελημαρῆ ἐπιδωξὴ ἀσάφειας». (!) Τὸ τοιοῦτον δὲ σημαίνει, γιὰ τὸν κ. Σπασμωνιδέστατο... «ποίησὴ ὑπαντικτικὴ» !

...Καὶ χάσκει ἀκόμα ἀπὸ ἀσυγκράτητο θάυμασμὸ ὁ σπουδαῖος τεχνολογικὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ πολὺς κ. Μαλάνος μας, μπρὸς στὸν μαστορὴ του !..

Ἔ, ὄχι. Δὲν πᾶμε καλά. Κάτι μᾶς ἔχει συμβεῖ ! Φαίνεται πὼς τὸ ἴδιο σιελογόνον ρεῦμα τροφοδοτοῦσε τόσον καιρὸ ἀμφοτέρους τοὺς βαρύγδουπους «αισθητικοκριτικούς» ἔγκεφάλους μας Θεσσαλονίκης καὶ Ἀλεξανδρείας, δίχως ἑμεῖς νὰ τόχουμε καταλάβει.

Ἄλλὰ τὸ ἐπιμύθιον εἶναι ἀκόμη ξεκαρδιστικότερο : ὅτι ὁ κ. Π.Χ., πού ποτὲ δὲ διαβάσει τί δημοσιεύει στὴν εὐτράπελῃ χαζοφυλλάδα του, ἐθίγη ὅταν 15 μέρες ἀργότερα ἀνακάλυψε πὼς ὁ κ. Μαλάνος τὸν ἔσβησε, μαζί μ' ὅλους τοὺς ἀναλόγους του, ἀπὸ τὸ γένος τῶν «κριτικῶν». Καί, «ἀποκαθιστῶν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν», ζητᾷ ἐπ' τὸν κ. Μαλάνο νὰ τὸν ἀναγνωρίσει «κριτικὸ περιωπῆς» !

Ποῦ καταντήσαμε !..

Χάρμα εἶναι οἱ ἀλληλογράφοι τῶν «σοβαρῶν» μας «λογοτεχνικῶν» περιοδικῶν ! Συχνότατα δὲ ἀποδεικνύονται καὶ πολὺ πῶς ἐνδιαφέροντες ἀπ' τοὺς ἰδίους τοὺς βαρύγδουπους ἀρθρογράφους-διευθυντὲς αὐτῶν τῶν ὠχρῶν χαζοφυλλάδων. Νά, λ.χ., κάποιος, πού «παρακαλεῖ» τὸν ἐπιστολογράφου του κ. Σπ. Ἀνεμοδοῦρα (!) «νὰ τοῦ γνωρίσει τὸ πραγματικὸ ὄνομά του.»

Τὸ «πραγματικὸ ὄνομα» τοῦ κ. Σπ. Μελᾶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ περιοδικὸ τοῦ κ. Σπ. Ἀνεμοδοῦρα ; Ὑψιστε Θεὲ ἀδύνατον ! Μιλοῦν ποτὲ γιὰ σκονιὰ στὸ σπῆτι τοῦ κρημασμένου ;..

Μπά, σὲ καλὸ του ! Τί ἔπαθε ὁ ἀλληλογράφος τῆς «Ε.Δ.» ; Ἦ τὸ κάνει τάχα γιὰ νὰ «δουλέψει» τὸν πάτρωνά του ; Ἄλλὰ τότε εἶναι κακὸς ὑπηρέτης. Δὲν ντρέπεται λιγάκι ; Τί τρόποι εἶναι αὐτοί ; Δὲν κοιτάει νὰ πάρει καλὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν ἀλληλογράφο-διευθυντὴ τῆς «Ν.Ε.», πού ἀποδεικνύεται ἄριστος ὑπηρέτης τῶν εὐσεβῶν του πόθων κι αὐτοπαρηγοριεῖται γιὰ τὴν πενιχρότητα κυκλοφορίας τῆς ἐπιθάναιης προκοφυλλάδας του, μὲ φαιδρὸς βουκαλισμοὺς πὼς, ἀφοῦ κλείσαν τόσα καὶ τόσα περιοδικά, ἀπὸ τὸ '27 κ' ἔδωθε, θὰ κλείσει κι ἄλλο ἓνα ἀκόμη, πού πολὺ τὸν «ἔξενεύρισε» τὸν μικρὸν-μικρὸν «θεοοῦλη» μας τῆς νεοελληνικῆς λογιότητος, τόσο μὴ τὴν πενταπλασία κυκλοφορία του, ὅσο καὶ μὲ μερικὰ ἄλλα πράγματα !

Ναί, κ' ἀφοῦ εἶν' ἔτσι, ἄς κάμει «ὀλίγη ὑπομονὴ λοιπόν», ὁ μικρὸς-μικρὸς θεοοῦλης τῆς «Ν.Ε.», νὰ ἴδει καὶ τὰ παραπέρα : πὼς, λ.χ., κοινὸ ἔκλεκτὸ ὑπάρχει ἀκόμα, ἰκανὸ νὰ στηρίξει, καὶ νὰ παραστηρίξει μάλιστα, ὡς τὸ σημεῖο ἄ λ η θ ι ν ο ὕ π ν ε υ μ α τ ι κ ο ὕ κ ι ν η ἴ μ α τ ο ς, ἓνα περιοδικὸ ποιοτικῆς, εὐθύνης, οὐσιαστικῆς περισφορᾶς. Κι ἀκόμη, πὼς ἡ πενιχρότητα τῆς δικιάς του κυκλοφορίας—ὅπως δὰ καὶ τῆς «Ε.Δ.», ρητὰ ὁμολογημένη στὸ πρωτοχρονιατικὸ φύλλο τῆς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν διευθυντὴ τῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς προπαγανδιστικῆς φυλλάδας τοῦ Γεώργιου Κατσιμπαλῆμας—δὲν ἔχει ἄλλη αἰτία παρὰ μόνον τὴν ἀνοουσιότητα, τὴν κενότητα, τὴν ὠχρότητα, τὴ χλιαρότητα, τὴν μὴ-προσφορὰ, μ' ἔνα λόγο, στὸ διψαλέο γιὰ οὐσία καὶ γνησιότητα κοινὸ, καμιάς ἀληθινῆς πνευματικῆς τροφῆς.

Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ κοινὸ βαρέθηκε. Θὰ βαρεθεῖ κ' ἑμᾶς ; Μακάρι ! Ν' αὐστηρύνουν τόσο τὰ κριτήριά του καὶ νὰ ὑψωθοῦν τόσο οἱ ἀπαιτήσεις του, νὰ ξεπεράσει τόσο τὸν ἑαυτὸ του, πού νὰ μᾶς βρεῖ κ' ἑμᾶς ἀδειανούς, λίγους, ὠχρούς, ἀνίκανους νὰ τοῦ ἀνταποκριθοῦμε - ν' ἀναδείξει τοὺς ἀξιότερους, τοὺς ἄπειρα οὐσιαστικότερους καὶ γνησιότερους στὴν προσφορὰ καὶ στὴν εὐθύνη τους.

Μά, γιὰ τὴν ὥρα, τὸ γεγονός ὅτι τὸ κοινὸ τοῦτο, τὸ αὐτηρότατο καὶ δύσκο-

λο, μὰ συνάμα σεβαστότατο σὲ ἀριθμὸν καὶ ὑπερπαραξέστατο, ἔδωσε τὸ «παρόν» του ὄχι ἀπλῶς ἐκκαφαντικά καὶ ἄμεσα, ἀλλὰ μὲ ἄ λ η θ ι ν ὀ π ἄ τ α γ ο κ ι ν ῆ μ α τ ο ς ἄ ν α ν ε ω τ ι κ ο ὕ, ἀποδεικνύει κάτω. Κι αὐτὸ τὸ κ ἄ τ ι ἀκριβῶς εἶναι πού ἀντικρούζουνε μὲ τρόμο, κ' ἐκνευρίζονται τόσο, καὶ δὲ βγάξουν τοιμουδιά—ἀπορία ψάλτου βήξ—ὁ κ. Π.Χ. κι ὁ κ. Μελᾶς, κι ὁ Γιώργος Κατσιμπαλήσμας—αὐτὸ τὸ κ ἄ τ ι, τὸ ἄραστο γι' αὐτοὺς κι ἂν ἀκόμη ἐνώσουν τὶς τρεῖς πτωχεῖες τους, κυκλοφοριακές, οὐσιαστικές καὶ ποικίλες ἄλλες.

«Ὀλίγη ὑπομονὴ λοιπόν...»

Διασκεδαστικά πράγματα ὁμολογουμένως μᾶς προσφέρει ὁ κ. Νέστορ Ἀσημακόπουλος στὸ περιοδικὸ τοῦ κ. Π.Χ. πού ὑπηρετεῖ μὲ σπάνιο τάλαντο πρωτοβεστιαρίου. Τόσο διασκεδαστικά μάλιστα, ὥστε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴν ἀναγνωρίσει μοναδικές ἰκανότητες: στὸν ἐμπνευσμένο μικρὸ πρωτοβεστιαρίο, ἀφοῦ ἰκανοποιεῖ ὅλες τὶς κρυφές ἐπιθυμίες τοῦ ἀθνήτη του, προτοῦ κἂν ἐκείνος τὶς ἐκδηλώσει. Ἔτσι ὁ κ. Π.Χ. κυπᾶ διατακτικά παλαμάκια στὸ φύλλο του τῆς 15-1-52 καὶ ζητεῖ: «Λίγο γέλιο!»—γιὰ νὰ πᾶνε κάτω οἱ πίκρες, ὡς φαίνεται. Ἄλλὰ νάτον κιάλας τὸν σβέλτον μικρὸν πρωτοβεστιαρίον, πού μᾶς τὸ παρέσχε τὸ γέλιο ἀφθονότατο 15 μέρες πρὶν, στὴ συνέντευξή του μὲ τὸν κ. Βαφόπουλο, ὅπου ὁ κ. Κώστας Μάτσας γράφει, μὲ τὴν ἔξοχη ἐκείνη θηλυτῆτα τοῦ γλαφυρότατου λόγου του, πῶς: «ἀπ' τὸ παράθυρο» τοῦ γραφείου τοῦ κ. Βαφόπουλου «ἀπλώνεται φ ι λ ἄ ρ ε σ κ α μ ι ἄ π τ υ χ ῆ τ ῆ ς Θεσσαλονίκης, μὲ τὴ σ κ λ η ρ ῆ ἀκίνησια τοῦ Λευκοῦ Πύργου σὲ μιὰν ἄκρη, κ' ὕστερα ἢ θάλασσα.»

Κ' ἐδῶ πιά δὲ θ' ἄντεχε μήτε αὐτὸς ὁ δήμιος τοῦ Freud κ. Μαυραναῖος νὰ μὴν ὑπογραμμίσει καὶ ἀναλύσει δεόντως ἐκεῖνο τὸ ἀποκαλυπτικὸτατο «φ ι λ ἄ ρ ε σ κ ο Ἐ ἄ π λ ω μ α» —τῆς Θεσσαλονίκης βέβαια!—, κ' ἐκείνη τὴν «π τ υ χ ῆ» τῆς, τὴν ἰδιαίτερα φιλόξενη μικρὴ πτυχὴ τῆς, ἀλλὰ μαζὶ, σὰν ἄμεσο καὶ ἀπαραίτητο πλήρωμά της, κ' ἐκείνη τὴν πολὺ «σ κ λ η ρ ῆ», τὴν πάραπολύ σκληρῆ

«ἀκίνησια τοῦ Λευκοῦ Πύργου, σὲ μιὰ ἄ κ ρ ῆ».

«...Κ' ὕστερα ἢ θάλασσα». ἢ ὁ... οὐρανός, πού διαρκῶς «ἀλλάζει χρώματα» στὸ τέλος καὶθε ἑρωτικῆς σκηνῆς τῶν σεμνότυφων—ἀλλὰ πάντοτε θλιβερόν—«Χωριωτῶν» τοῦ κ. Κορβατζή.

Ἔτσι λοιπὸν ἐξηγοῦνται πολλὰ—ὅπως δὰ κ' ἐκείνη ἢ ἄλλη μανία τοῦ μικροῦ πρωτοβεστιαρίου νὰ τσακώσει τὸν κ. Θεοτοκά «μὲ... παντόφλες!»—πὰ' νὰ πεῖ négligé!.. Καὶ δὲν τὸν τσάκωσε μὲν, ἴσως γιὰ τὸ κ. Θεοτοκάς δὲν φορεῖ ποτὲ παντόφλες, παρὰ μόνον ἐμβάδες, παρηγορήθηκε ὅμως ὁ μικρὸς κ. Κώστας Μάτσας, γιὰ τὸν ἔζησε «ἀ π ὀ π ο λ ὶ κ ο ν τ ἄ»—δική του ἢ διαστολὴ τῶν στοιχείων—, γιὰ τὴν βαριά «α ἰ σ θ ἄ ν θ η κ ε τὴν παρουσία του.»

Ἄλλὰ, μιὰ καὶ τόφερε ὁ λόγος, ἐνδιαφερότατο εἶναι κ' ἐκεῖνο τοῦ κ. Θεοτοκά, γιὰ τὸ πῶς γράφει τὰ ἔργα του: «Βασικὰ ἢ ἐμπνευση, κ' ἔπειτα ἢ πολλή, ἢ συστηματικὴ, ἢ ἐπίπονη ἐπεξεργασία.»

Ναί. Τόσο «πολλή» μάλιστα, καὶ τόσο «συστηματικὴ», καὶ τόσο «ἐπίπονη» ἐπεξεργασία «γλώσσης καὶ ὕφους», ὥστε ν' ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παραρθεύουμε κ' ἐδῶ μιὰ παράγραφο ἀπὸ τὴν τραυματικὴ ἐκείνη «Ἰερὰ ὁδὸ» τοῦ κ. Θεοτοκά (σ. 150), ὅπου ὀκτώ ἀλλεπάλληλα «εἶχανε», «εἶχαν», «εἶχε», καὶ ξανά «εἶχανε» καὶ «εἶχανε» καὶ «εἶχαν» καὶ «εἶχε» καὶ «εἶχανε», μέσα σὲ δέκα ὅλες-ὅλες συνεχεῖς προτάσεις, ἀποδεικνύουν περίτρανα τὴν «πολλή», τὴν «ἐπίπονη», τὴ «συστηματικὴ ἐπεξεργασία» μὲ τὴν ὁποία γράφει τὰ ἔργα του ὁ κ. Θεοτοκάς:

Ἰδοῦ, ἀπολαῦστε τὴν:

«Ὁ Σὲρ Μάικαλ Πάλλαρετ, πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, κι ὁ στρατηγὸς Σὲρ Χένρυ Μαίτλαντ Οὐίλσον ε ἶ χ α ν ε φύγει λίγο πρὶν. Ε ἶ χ α ν ε συζητήσῃ τὴ γενικὴ κατάσταση κι ε ἶ χ α ν ε ἐπικρίνει τὴν ἑλληνικὴ Κυβέρνηση. Εἰδικὰ ε ἶ χ α ν ε διαμαρτυρηθεῖ γιὰ μιὰ διαταγὴ π ο ὶ χρηνοῦσε τράμηνες ἄδειες στοὺς στρατιῶτες π ο ὶ γυροῦσαν ἀπὸ τὸ μέτωπο. Ε ἶ χ α ν ε βασικὴ ἀντίρρηση γιὰ τὸ μέτρο αὐτό. Ὁ κ. Κοριζῆς ε ἶ χ ε δώσῃ καὶθε ἐξήγηση, μὰ δὲν τοὺς ε ἶ χ ε πείσει. Ὑστερα ὁ βασιλιάς κι ὁ πρωθυπουργὸς ε ἶ χ α ν ε μένει μόνου...»

«Ἐπεξεργασίᾳ» μὰ φορὰ! (Κ' ὕστερα νὰ ἐπιμένει ὁ μικρὸς πρωτοβεστιάριος—μέσα στὸ ἴδιο μας μάλιστὰ τὸ σπῆτι, παρόντων ἀτυχῶς πολλῶν μαρτύρων, φυσικὰ μὴδὲ τοῦ κ. Ἀσημακόπουλου ἐξαιρουμένου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ κ. Μάτσας ἤλθε «νὰ μᾶς ἐκδηλώσει τὴν ἐκτίμησή του»— πῶς: «ὁ Βενέζης γράφει χειρότερα κι ἀπ' τὸν Πέτρο Χάρη», ἀναγκάζοντάς μας πιά νὰ βγοῦμε ἐξω ἀπ' τὰ ρούχα μας καὶ νὰ ὑποστηρίξουμε ὡς καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ κ. Βενέζη τις... ἀνωτερότητες ἀπέναντι τοῦ κ. Π.Χ. - οὐ μὴν ἀλλὰ τώρα καὶ τοῦ κ. Θεοτοκά!)

Εἶναι ὅμως καὶ κάτι ἀκόμη ξεκαρδιστικότερο, πού θὰ τέρψει ἰδιαιτέρως τὸν κ. Π.Χ., καὶ πολὺ περσότερο τοὺς ἀσπονδούς φίλους του, ὅταν τὸ ξετρυλώσουν: ὅτι μέσα στοὺς ποικίλους καὶ διασκεδαστικότετους σαλιτμαγισμοὺς τῶν οἱ δίδουμι μικροῖ των πρωτοβεστιάριοι ἀναδεικνύονται κάποτε-κάποτε καὶ γνησιότατοι γελωτοποιοί, καυστικὸτατα ἀποκαλυπτικοί, ἔσχοι, μοναδικοί, ταλαντούχοι! Ὅπως, π.χ., ὁ κ. Ν. Μάτσας, βοηθὸς τοῦ κ. Πέτρου Χάρη, πού ὑπαινίσσεται μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ «Νέα Ἐστία», λυπηρὰ παθήματα τοῦ αὐθέντη του, τὰ ὁποῖα ἐντούτοις ἐκεῖνος ὁ καημένος τόσο βαριά τάχει πάρει, ὥστε ἀκόμη νὰ διαφεύδει ὅτι συνέβησαν πράγματα τὴν 31η Μαΐου 1951 μέσα στὸ γραφεῖο του τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.

«Ἀλλά,»—θὰ εἰποῦν, καὶ θάχουν βουρὸ δίκιο, οἱ καλοπροαίρετοι ἀπλοὶ ἄνθρωποι, πού διψοῦν γιὰ τὴ γνήσια καὶ τὴν οὐσιώδη πνευματικὴ προσφορὰ—εἰς σχέση ἐχθρὸν ὅλ' αὐτὰ τὰ δυσώδη πράγματα μὲ τὴν ἀληθινὴν πνευματικὴ ζωὴ πού περιμένουμε ν' ἀντίσει στὸν ἔρμιο τοῦτο τόπο;»

Ἀκριβῶς αὐτὸ λοιπὸν: Καμιά ν' ἀπολύτως σχέση! Εἶναι οἱ ἀρνητικὲς καταστάσεις καὶ τὰ μὴ δένει καὶ φανερώματα, πού, ἀκριβῶς γιὰ τὸ πρέπει νὰ λείψουν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουν σὲ ὅλους γνῶστα, καὶ νὰ καταστοῦν ἔτσι σὲ ὅλους, μὲ ἀντίδραση ἐνεργή, ὅχι παθητικὴ, μὴ ἀνεκτὰ! Μὴ ἀνεκτὸς οἱ κομπούτητες κ' οἱ σαλιτμαγισμοί, οἱ ἀνουσιότητες κ' οἱ ἀπαξίες, οἱ ἐπάψεις κ' οἱ ἀσυνειδησίες, οἱ ἀνευ-

θυνότητες, οἱ κακοτεχνίες, οἱ προδοσίες τῶν καλῶν ἐλπίδων ὅλον, ἀπὸ κείνους πού θεληματικὰ κ' ἐσυννεῖδητα ἐκαμίξονται τὸ βαρῦτατο χρέος τοῦ πνευματικοῦ φορέως ἐνὸς τόπου καὶ μᾶς ἐποχῆς! Νὰ πάψει ὁ κ. Θεοτοκάς νὰ γράφει παιδρὲς «Ἱερὸς ὁδὸς» καὶ νὰ ξαναγράψει μερικὲς καλὲς σελίδες! Νὰ πάψει ὁ κ. Βενέζης ν' αὐτογελοιοποιεῖται καὶ νὰ ξαναθυμηθεῖ τὸν ἑαυτὸ του τοῦ «Νοῦμερου», τῶν «Γλάρων», τῶν «Νερῶν». Νὰ πάψουν κ' οἱ ἄλλοι, ὅλοι, νὰ ἐφησυχάζουν στὶς «κεκτημένες» δάφνες τους καὶ ν' ἀνασκουμπωθοῦν νὰ δεῖξουν ὅτι δὲν ἐξόφλησαν τόσο σύντομα! Ἀλλιῶς, ἂν πράγματι ἐξόφλησαν, νὰ τὸ πάρουν ἀνδρικότητα ἀπόφαση, νὰ τὸ χωνέψουν καὶ νὰ σωπάσουν τουλάχιστον: καὶ μὴ δίνου «συνεντεύξεις», νὰ μὴ γράφουν «ἐπιφυλλίδες», νὰ μὴν ἰσχυρίζονται ψεύδη, νὰ μὴν «πολυπραγμονοῦν» τόσο-ὑπεκφυγές, θλιβερὲς ὑπεκφυγές καὶ καλύψεις στεριότητος ὅλ' αὐτὰ.

Προπάντων ὅμως, καὶ μὴ ἐκκολάπτουν ἐπαξίους διαδόχους τοῦ σαλιτμαγισμοῦ τῆς γενεᾶς τους.

Οἱ στρουθοκάμηλοι τῆς ἐρήμου, ὅταν νιώσουν κίνδυνο, χάνουν τὴν μύτη τους στὴν ἄμμο καὶ καμώνονται τὶς ἀνήξερες. Οἱ δειλοὶ ἄνθρωποι «ποιοῦνται», κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, «τὴν νήσσαν», κι ὁ κ. Π.Χ. «θαρεῖ πῶς θὰ σκιαμαγοῦσε ἂν ὑφῶνε φωνή»—πόσο τάχα; πάνω ἀπ' τὸ ἀνάστημά του;— «γιὰ νὰ καταγγεῖλει αὐτὰ ἢ ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα, ποὺ μὲ τὶς ἀνεκδιήγητες παρεκτροπές τους γίνονται ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τῆς λογοτεχνίας μας.» Προτιμᾷ, λοιπὸν, «νὰ ποιεῖται τὴν νήσσαν»—ὄχι ἄς κάμει κι ἀλλιῶς!— ὁ κ. Π.Χ. καὶ νὰ βρῖσκει πῶς ὁ κίνδυνος τῆς λογοτεχνίας μας εἶναι, ἂν τὸ βοηθεῖ, ποιός; Ἡ... γραφομηχανή (!) καὶ τὸ... τηλέφωνο!

«Ἄλλα λόγια λέτε, βρε παιδιὰ!..»

Μήπως, λοιπὸν, δὲν μᾶς διαβάζουν;... ἀναρωτιεῖται δραματικὰ καὶ τὴν τυραννοῦν τρομερὲς ὑποψίες τὴν συμπθέστατη Ἄλτη Ψύλο!.. Ἀλλ' ἂς μὴν ἀνησυχεῖ κι ἂς μὴ μᾶς κακοκαρδίζετα ἢ εὐγενεστάτη κυρία Οὐράνη. Οἱ δικές της θε-

ατρικὲς κριτικὲς μὰ φορὰ διαβάζονται πάντοτε ἀπ' ὅλους! Τῆς τὸ εὔγαμε βεβαιώσει ἄλλωστε κάποιε, πὼς διαβάζονται ἐμβριθῶς, ἀπὸ κάθε φιλότεχνο καὶ μὴ, οἱ ἀρχεὲς καὶ τὰ τέλη τους πάντοτε. Οἱ ἀρχεὲς καὶ τὰ τέλη τους μὲ οὐο! Οἱ ἀρχεὲς, ποῦ γράφουν γιὰ τὴ... δυσπεφια τῆς, γιὰ τὸ κακὸ τῆς κέφι τὴν ὥρα ποῦ πῆγαινε στὴν παράσταση, γιὰ τὸν εἰσπράκτορα τοῦ τράμ ποῦ τῆς μίλησε στὸν ἐνικό καὶ τῆς εἶπε: «—Τράβα παραμπρός, κυρὰ μου!»—ὁ ἀγενέστατος!—γιὰ τοὺς μαυραγορίτες ταμίεες τῶν θεάτρων, ποῦ δὲν τῆς ἔδωσαν καλὴ θέση ἐπειδὴ ταιγκουνεύτηκε τὸ rouiboir, γιὰ τὸν ἀγνωστο θεατὴ ποῦ τῆς φέρθηκε μὲ ἀνεπίτρεπτη οἰκειότητα, γιὰ τὸ νεαρὸ ἔκεινο, ποῦ ὅταν ἔκανε «Το! Το! Το! Το!...», φοβερὰ ἐνοχλημένη γιὰ τὴ σφιταγκάλιαξε θεορὰ τὴν καλὴ του, αὐτὸς τὴν ἀγριοκοίταξε, λέγοντάς τῆς ἀναιδέστατα: «Τί μοῦ κολλάτε»;, κὶ ἄλλα τέτια διασκεδαστικὰ παρόμοια!.. Καὶ τὰ τέλη, πάλι, τῶν κριτικῶν τῆς, ποῦ ζητοῦν συγνώμη γιὰ τὴ στένευε ὅλη τὴν ὥρα τὸ παποῦσι τῆς (καὶ μολονότι τόβγαλε κρυφὰ κάτω ἀπ' τὸ κάθισμα τὴν πονοῦσε ἀκόμα) καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ἐκτιμήσει σωστὰ τὴν παράσταση, ποῦ γκρινιάζουν γιὰ τὴν τρίζαν ἀνυπόφορα τὰ σανίδια τῆς σκηνῆς, γιὰ τὴ οἱ διπλανοὶ τῆς κoubεντιάζαν διαρκῶς καὶ μασοῦσαν ταίκιες, γιὰ τὴ γειτονικά τράμ κάνουν δαιμονιώδη θόρυβο κ' ἔχανε τὰ λόγια τῆς Μελίνας,.. γιὰ τὴ, γιὰ τὴ, γιὰ τὴ...

Αὐτὰ ὅμως εἶναι τ' ἀληθινὰ χαριτωμένα τῆς κ. Ἄλτρε Ψύλου—αὐτὰ ἴσα—ἴσα, ποῦ πολὺ κακὰ κάμνουν οἱ ἐπὶ τῆς ὕλης τῶν περιοδικῶν καὶ τῆς τὰ κβόουν, ἐνῶ ἐμεῖς αὐτὰ ἀκριβῶς θέλουμε, κὶ ὅλοι αὐτὰ διαβάζουν ἀπολαυσικώτατα.

Τ' ἄλλα; Τ' ἀναμεταξύ; Κρίσεις «οὐσίας» καὶ τὰ ρέστα; Ὅχι, πρὸς θεοῦ! Ἀρχεῖστα!..

Ὁ σουηδὸς «νεοελληνιστῆς» κ. Κνὲς ἔφτασε μόλις χθές. Ὅχι ὅμως, ὅπως φάνηκε κίολας, γιὰ νὰ διαφεύσει τῆ γνώμη ποῦ ἔχουν ὅλοι πιά σχηματίσει γιὰ τὴν συνήθη ποιότητα τῶν «ἀφίξεων» αὐτῶν καὶ τὴν ἐπαίσχυντη δουλοφρο-

σύνη τῶν πνευματικῶν μας σαλταδόρων κάθε λεωφορείου ἢ τζίπ ἢ βοδάμαξας «διεθνούς προσκυρώσεως».

Νάτο κίολας τὸ ξενομνεστάτο καὶ λίαν καπάτσο ζευγὸς Ρίτας καὶ Ν. Παπᾶ, ποῦ ξεμύτισε πάλι σὲ κάποια στήλη καὶ τὰ κατάφερε νὰ βάλει στὸ στόμα τοῦ κ. Κνὲς πολλὰ φαιδρολογήματα καὶ ἀκρισίες!

Ἔτσι ὁ κ. Κνὲς μᾶς ὑποδεικνύει ποιὸς εἶναι ὁ «ἐθνικὸς ποιητῆς» μας: «Ὁ Σικελιανὸς εἶναι ὁ ἐθνικὸς σας ποιητῆς», μᾶς λέει ὁ ξένος μας, κὶ ὄχι, ὅπως νομίζαμε μεῖς, ὁ Σολωμὸς κὶ ὁ Κάλβος, -ἐπειδὴ εἶσαι τὸ θέλει ἡ κ. Ρίτα! «Ὁ Καζανιζάκης εἶναι ὁ θεὸς σας!», προσυτέει -ἐπειδὴ εἶσαι τὸ θέλει πάλιν ἡ κ. Ρίτα! «Κὶ αὐτὴ δᾶ ἡ Ρίτα Μπουμη κὶ ὁ Ν. Παπᾶς εἶν' οἱ ἀξιόλογοι ποιητῆς σας!», λέει ὁ κ. Κνὲς, -ἐπειδὴ εἶσαι τὸ θέλουν οἱ δῆθεν «ἀντιστασιακοὶ μας» κ. Ρίτα καὶ Ν. Παπᾶς!

Ἄλλὰ καταφθάνει σὲ λίγο, κάπως καθυστερημένος κὶ ὀσβέλος μικρὸς σαλτιμπάγκος τοῦ κ. Π.Χ., κὶ ὁ κ. Κνὲς δὲν τοῦ χαλαεὶ τὸ χατίρι: «Ὁ Θεοτοκάς, ὁ Βενέξης, ὁ Πεισιθάλης εἶν' οἱ θεοὶ σας, κ' ἡ «Ν.Ε.», μὲ τὰ πολύτιμα ἀφιερῶματά τῆς, εἶναι τὸ εὐαγγελίό σας!» ἀποφαίνεται ὁ κ. Κνὲς -ἐπειδὴ εἶσαι τὸ θέλει ὁ σβέλος μικρὸς σαλτιμπάγκος, κἀνόντας του δέκα τοῦμπες σιὸ λεπτό! Ὑστερα πιά τοῦ κάνουνε τραπέξι κ' οἱ «Δώδεκα» τοῦ κ. Κνὲς: «Νὰ τὸ δωδεκάθεό σας!», μᾶς λέει ὁ σουηδὸς πνευματικὸς ἐπιρῶμιστῆς μας.

Ἄλλὰ τί ἀνάγκη ἔχει ὁ πολὺς κ. Κνὲς; Καὶ τί φταίει αὐτός; Δουλοὶ τὸν ζῶσαν, καὶ λογιῆς-λογιῆς ξεσκονιστάδες. Πρὸς κόλακες καὶ δούλους λοιπὸν ὀμνεῖ, καὶ γνωρίζει ἄριστα, βέβαια, ὁ κ. Κνὲς, γιὰ τὰ τραπέξια, καὶ τὰ δειπνα, καὶ τὰ ξεσκονίσματα ὄλων τῶν σαλταδόρων καὶ τῶν μικρῶν σαλτιμπάγκων τούς: Εἶναι σουηδὸς. Εἶναι μεταφραστῆς. Εἶναι στὸν τόπο ποῦ ἀνοίγονται διάπλατες οἱ θύρες τῆς «ἀθανασίας», μ' ἐκείνη τὴν ἀριστοεργηματικὴ «λοταρία τοῦ Νόμπελ», ὅπως ὁ ἴδιος εἶπε. Τί τὸν ἐνδιαφέρουν οἱ ἀκρισίες ποῦ ἔστωμιζει; Τῆ δουλειὰ τοῦ κάνει. Στὰ Βαλκάνια ἄλλωστε δὲν εἶναι; «Χώρα Κάρφων» λίγο-πολύ, «χώρα γραικύλων»!

Ἄ, τί καλὰ τόχε εἰπωμένο ἐκεῖ-

νος ὁ Φῶτος Πολίτης, γιὰ ὄλους αὐτοὺς τοὺς κατὰ καιροὺς κ. Κνές: «Οἱ ταλαίπωροι αὐτοὶ ἄνθρωποι, ἀντιληφθέντες ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἦτο εὐκολον νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὸν τόπον των ὡς σοδαροὶ κριταὶ τῶν ἔργων τῶν συμπατριωτῶν των, ἀπεφάσισαν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ Βαλκάνια. Τοιοῦτοτρόπως, ἐνῶ ἀφ' ἐνός καθίσταται κάθε γνώμη καὶ κάθε κρίσις των ἀνεξέλεγκτος, διαβάζονται ἀφ' ἑτέρου εὐχαρίστως τὰ ἄρθρα των ἀπὸ τοῦς συμπολίτας των, ὡς ἕνα εἰδος τερπνῆς ἐκδρομῆς εἰς ἐξωτικούς τόπους.»

Κ' ἕνας λόγος τοῦ θεοῦ, ἐπιτέλους! «Ὁ Ἕλλην ἔχει ἐσοχες ἀρετέες, μεγαλουργεῖ, κάμνει θαύματα, φθάνει σὲ ὕψη ψυχικά καὶ πνευματικά, στὰ ὁποῖα ἄλλοι ἄλλοι λαοὶ φθάνουν, ἔχει ὅμως ἕνα μεγάλο ἔχθρὸν: τοῦ λείπει τὸ πνεῦμα τῆς συνεχείας. Ἐσυνήθισε νὰ πιστεύει, στηριζόμενος εἰς τὴν εὐφῆμια του, ὅτι καὶ τὰ δυσκολότερα ἔργα ἤμπορεῖ νὰ τὰ κάμει ἐκ τῶν ἐνότων.»

Μᾶς εἶναι ἄγνωστη προσωπικῶς ἡ κ. Ἀμαλία Βουρέκα, συνεργάτις τοῦ Δεοσ Φλέμγκ πού ἀνακάλυψε τὴν πενικλλιῖνη. Ὁ λόγος τῆς ὅμως γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ μας «ἐξυπνάδα» καὶ τὴν ἔλλειψη πειθαρχημένου «πνεύματος συνεχείας», ἀξίζει νὰ διασωθεῖ καὶ ν' ἀκουσθεῖ ἀπὸ πολλοὺς πού πᾶν «νὰ φθάσουν» ὡς «ἐξυπνοὶ», μόνον «ἐξυπνοὶ» καὶ τεμπέληδες.

Ἀλλὰ δίχως ἐκεῖνο τὸ «πνεῦμα συνεχείας», δίχως ἐκεῖνο τὸ συναπτό καθημερινὸ μόχθο, τὸν ἄτητο, τὸν σφυροκόπο, τίποτε ἀξιο δὲν γίνεται, πρωτίστως στὰ πνευματικά.

Χρειαζόταν νὰ μᾶς τὸ θυμίσαι πάλι ἕνας μὴ-λόγιος, ἕνας μὴ-χάρτινος!

Δὲν ἀμφιβάλαμε.

Τὰ γανγίσματα αὐτοῦ τοῦ μηνὸς εἶναι ἐπίσης πολλὰ καὶ διάφορα: ΕἶΝΑΙ, πρῶτα-πρῶτα, ὁ κ. Δ. Σιαχτόπουλος, πού ὑπέστη βαρῦτατη «κρίση γαλήνης», καὶ πιάστηκε ὀλάκερος ὁ καθημένος, σὰν ἀπὸ γεννησιμοῦ του ἀρτηριοσκληρωτικὸς πού ἦταν. Τί θὰ γίνεῖ τώρα μὲ τὸν κ. Σκιαχτόπουλο δὲν ξέρουμε. Οἱ γιαιροὶ τοῦ ἀπηγόρευσαν νὰ λουστρίζεῖ πιά τὰ παπούτσια τοῦ κ. Π.Χ. καὶ τῶν ἄλλων «θεοὺληδων». Θὰ τοῦ γίνεῖ, λέ-

γουν, ὀρός Μπογκομόλετς, γιὰ νὰ ξανανιώσει. Ἐμποδίζει ὅμως τὸ γεγονός ὅτι καὶ αὐτὸς ἐγεννήθη γέρον, ἀσπόνδυλος ἐπίσης καὶ λαστιχένιος. ΕἶΝΑΙ, ἀκόμη, ὁ ἄλλος ἐκείνος ἀσπόνδυλος γέρον, ὁ κομματικὸς μπράβος τῶν ἐπεισοδίων τῆς γαλαρίας στὸ θέατρο Παλαιῶάννου, ὁ ἀστίλβητος κ. Α. Μοσκίος, πού, παρὰ τὶς συνταγὰς φιλοταυμοῦ καὶ καλῆς συμπεριφορᾶς, ἄρχισε τώρα τελευταῖα νὰ διατυπώνει καὶ ἀπειλές, ὥσπου νὰ τὶς φάει στὸ τέλος πράγματι ἀπὸ κανέναν ψευδεπιστολογράφου του καὶ νὰ ἡσυχάσει γιὰ πολὺν καιρὸ, ὅπως ὁ ἄλλοτε παπανδρεϊκὸς καὶ πάντοτε δεξιαριστεροκεντρειπίστροφος κ' ἐπιδέξιος δάσκαλός του κ. Π.Χ.—ΕἶΝΑΙ, τέλος, ἕνας μικρὸς-μικρὸς μπόμεπιας, ὁ τοσοδούλης κ. Ἀστέρης Κοββατζίκος—γνωστὸς εὐρύτερα ὡς Ἐμπουδέρης Μπογιατζῆς, συγγραφεὶς τοῦ μυθιστορημάτου: «Θὰ πάμε ἀδιάβαστοι», κατὰ τὸν κ. Δουκά Μέντο, ἡτοὶ Ἀντρέα Καραντώνη—, πού βγήκε πάλι μ' ἐπιστολὲς στὶς ἐφημερίδες ν' αὐτοδιαφημιστεῖ κατὰ τὸ σύστημά του καὶ νὰ σώσει κάπως τὸ γόητρό του, ὕστερα ἀπ' τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου πού ἀπέρριψε τὴν ἀγωγή του ἐναντίον τῶν «Δώδεκα» γιὰ «Τὰ λεφτά του!», ἐπιδικάζοντάς του νὰ πληρώσει ἀποπᾶν καὶ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. Γαυγίζει λοιπὸν τώρα ὁ κ. Κοββατζίκος, σὰ μικρὸ-μικρὸ πεκινουά, ντυμένο μὲ ἄσπρο δαντελὲ βρακάκι, ἔχον ἀσφαλῶς καὶ «λόγον τιμῆς», ἀνάλογον ὅμως τοῦ βάρους του, καὶ τῆς μικρῆς-μικρῆς γλωσσίστας του, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐλειχε πανταχόθεν τὸ φίλιτο Ι.Μ.Π. τὴ μέρα ἐκείνη πού ὁ ὑπογραφομένος τοῦ συνέστησε πράγματι: «νὰ μηνύσει θεβαίως τοὺς «Δώδεκα» καὶ νὰ τοὺς φθειρεῖ» - πράγμα πού τοῦ τὸ συνιστᾶ καὶ τώρα: νὰ κάμει κ' ἔφεση μάλιστα, μέγχι Ἀρειον Πάγου νὰ φθάσει, φθειρῶν καὶ φθειρόμενος, ἐφθαρμένος αὐτὸς, πλέον ἢ ἔλαττον ἐφθαρμένους, σύμφωνα μὲ τὸν προαιώνιο νόμο: «Πάσσαλοι πασάλω ἐκκρούονται» ἢ «τοιούτοι ἔπρεπον ἡμῖν ἀρχιερεῖς».

Ναί, μὰ τὴν ἀλήθειαν.

...Ἀλλὰ, γανγίσματα εἶν' αὐτὰ, φυσικὰ μὲς στὴ νύχτα, ἀξια, τὸ πολὺ-πολύ, γιὰ ὁ τι ἀρμόζει στὰ γανγίσματα. Ρ—

ἡ Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου

Ἡ «Σκελετόβραχος» τῆς Εὔας Βλάμη εἶναι ἀσφαλῶς ἓνα «ἔργον». Κ' ἡ ἀξία κοπέλα ποὺ τόγραψε εἶναι ἀναμφισβήτητα, μ' ὄλο τὴν δικαίωμα, «πεζογράφος». Τ' ἄλλα, οἱ ἐπιφυλάξεις γιὰ κάποιες ἀδυναμίες τοῦ ἔργου αὐτοῦ κ' ἡ διαπιστούμενη, ποὺ καὶ ποῦ, ἀνωριμότητά της, δὲν ἀναιροῦν τὸ ἀδιάσειστο γεγονός: ὅτι εἶναι ἓνα ἔργο γνήσιας πεζογραφικῆς στόφας.

Μὲ βάση αὐτὴ τὴν ἀρχικὴν κατάφαση θὰ ἐξετασθεῖ τούτῃ ἡ θετικὴ προσφορά μιᾶς κοπέλας τῆς «γενιᾶς τοῦ '40», ποῦ, ὅπως φαίνεται, δὲν ἔχει μόνον «φήγματα» καὶ «καλοὺς οἰωνοὺς» νὰ ἐπιδείξει, ἀλλὰ καὶ κάποια ἐπιτεύγματα ἰδιαίτερου θάρους καὶ ζηλευτῆς ποιότητος, ὅπως οὐδέποτε ἀνώτερης ἀπὸ κείνην τῆς προκατόχου «γενεᾶς».

Εἰδικά, ἡ Εὔα Βλάμη τοὺς «καλοὺς οἰωνοὺς» καὶ τὰ γνήσια «φήγματα» τὰ παρέσχε κιόλας ἀπ' τὸ '47, μὲ τὸ θερμὸ καὶ πονεμένο ἐκεῖνο χρονικὸ τοῦ Γαλαξειδίου, ἓνα ἔργο ἀγάτης, ἀπὸ ἀναμνήσεις παιδικῆς, ἀπὸ περιστατικά, ἀπὸ ἱστορίες, ἀπὸ διηγήσεις καὶ πρῶτα καὶ πράγματα **ὀρυμνημένα ὅλα σὲ θάμπος**¹ —λόγια ποὺ δίνουν τώρα τὸ δικαίωμα στὸν ὑπογραφόμενο νὰ χαρεῖ, ὅπως μὲ τὴν περίπτωση τοῦ Μανόλη Ἀναγνωστάκη², γιὰτὶ δικαιώθηκε ἀπόλυτα στὴ σωστὴ ἐκτίμησή του, ὅταν ὅλοι σῶπαιναν, ἢ μιλοῦσαν μισημένα, ἢ συγκαταβατικά, γιὰ κάποια πρωτοφανερῶματα σὰν ἐτοῦτα, πολὺ ὑποσχετικά, καὶ δὲν ὑποφιάζονταν πῶς θὰ βρίσκονταν αὔριο — δηλαδὴ σήμερα — ἀναγκασμένοι «νὰ πέφτουν ἀπ' τὸν οὐρανὸ» καὶ «νὰ ἐκπλήθουνται».

Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει λόγος καμιάς ἐκπλήξεως, γιὰτὶ τὸ πρόβλημα τοῦ «Σκελετόβραχου» δὲν εἶναι κατὰ θάθος ἄλλο ἀπὸ κείνη τὴ **μοῖρα μιᾶς ναυτικῆς πολιτείας**, ποὺ θηλωνόταν προμηνηντικά στὸν ὑπότιτλο τοῦ πρώτου τῆς διβλίου. Εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς μοῖρας τοῦ Γαλαξειδίου, ἰδιαίτερης πατριδας τῆς Εὔας Βλάμη, ποὺ ἡ ἀλματικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἀτμοπλοΐας τὸ καταδίκασε σὲ σίγουρο ἀφανισμό καὶ τὸ μετέτρεψε,

μέσα σ' ἓναν αἰῶνα, ἀπὸ τρισένδοξη ναυτικὴ πολιτεία, ποὺ τὰ καράβια τῆς ἀλώνιζαν τὶς θάλασσες, συναγωνιζόμενα πρῶτες ναυτικῆς πολιτείες τοῦ κόσμου, σὲ νεκρὸ καὶ ἀσήμαντο μικρολίμανο τοῦ Κορινθιακοῦ.

Τὸ στέρεο ξεκίνημα τῆς Εὔας Βλάμη, τὸ γερὸ τῆς πάτημα σὲ πρῶτα πράγματα, ἡ καταγωγή τῆς «ἀπόρρατσα», ποὺ δένει μετὰ καὶ τὸ λόγο, τῆς, τὸν ἀρσενικώτατο καὶ ἄς εἶναι κοπέλα, δείχτηκε ἀπὸ τότε: ἀπ' τὸ «Γαλαξειδί» τῆς. Κ' ἦταν φυσικὸ: τόσο τρανὴ ἀγάπη, τόσο ἀπροσμέτρητος πόνος γιὰ τὸ μαρμαρὸ τοῦ καλοῦ τῆς τόπου, τόση κρυφὴ τρυφερότητα καὶ στοργὴ γιὰ κάθε του λιθάρη, κάθε του πρόσωπο, κάθε θυμητάρη του — τέτια λατρεία (ποὺ μακάρι νὰ τὴν εἶχαν ὅλοι γιὰ τὸ δικὸ τους τόπο) δὲν μπορούσε νὰ μὴ φέρει σύντομα τὸ σκάρωμα τὸ ἀπολυτρωτικὸ τοῦ μύθου καὶ τοῦ ὄνειρου του, κλείνοντας μέσα του ὅλο τὸ πρὶν καὶ ὅλο τὸ τώρα, ὅλη τὴ μοῖρα καὶ ὅλη τὴ θέληση, ὅλη τὴν καταγωγή καὶ ὅλο τὸ πρόσωπο τῆς Εὔας Βλάμη. Γιὰτὶ πίσω τῆς παραστέκουν πάποι καὶ προσπάποι ἐκείνης τῆς ἀτίθασης δρακοντογενιᾶς τοῦ 21 — καὶ πιὸ πρὶν ἀκόμα, τῶν σιδηροκουρσάρων, ποὺ διαφεντεῦαν τοὺς δρόμους καὶ τὰ περάσματα τῆς Μεσογείου, ποὺ τὸν βρῖσκον ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ τοὺς τρέμαν νὰ λογαριαστοῦν μαζί τους ἀκόμα κ' οἱ πιὸ ἄφοβες ἀρμάδες. Γενιὲς δολάκερες κουρσάρων καὶ παλικάριων, παποῦδες μακρῖνοι ποὺ τῆς τὸ ζητοῦσαν τὸ παραμῦθι τοῦ καὶ τὴν ὀρμηνευαν σοφὰ — τῆς τὸ ζητοῦσαν πιεστικὰ, καὶ ἀδικόπουα τὴν ὀρμηνευαν. Τόκαμα τὸ θέλημα τους ψυχωμένα — καλὴ κ' ὑπάκουη κόρη, μέσα στὴν πιὸ ἀδυστηρὴ καὶ γόνιμη αἰσθησιὴ **χρῆσος**. Κ' ἐκεῖνη ἀναγαλλιάσαν καὶ τὴν ἀνταμείψαν: ὁ «Σκελετόβραχος» τῆς εἶν' ἀτόφιο γέννημα καὶ θέματα τους, γόνος τους στερνός κ' ὑπέροχος, ποὺ δὲν τόβαλε κάτου, μόνε τὸν γονάτισαν τὰ πράγματα ἀντρύκια — ἀφοῦ πρῶτα φτερώθηκε σὲ λυσαλέα ὑστατὴ ἀντίσταση, κ' ἔπεσε μαζί τῆς, **ναί, ἀφ' ὑψηλᾶ ὁμως ἔπεσε!**

«**Σὺς κάλεσα ὄλους ἐδὼ νὰ σὰς πᾶ, πῶς ἐτοῦτο δὲν εἶναι ὑπόθεση δικὴ μου μονάχα, μὰ καὶ δικὴ σας. Νὰ τὸ ξέρετε, ἀν τὸ βασόφι ξεπολίσει τὰ πανιά, χαθῆκαμ ἀδέρφα. Μὲ δαῦτα κ' ἐμῆς κ' οἱ**

1. Ἀπὸ κριτικὴ τοῦ «Θου» (Ρ.Η.Α.), στὴν «Ἐλευθερία» τῆς 7-2-47, σ. 2, γιὰ τὸ «Γαλαξειδί» τῆς Ἰδίας.

2. Ρ.Η.Α.: Πανσέληνου Α. «Μέρους ὀρυμνης», στὸν «Κύκλω» τοῦ Μελαχρινοῦ, σειρὰ νέα, ἀριθ. 2, Ἰαν. '46, σ. 109-110.

παποῦδες μας ἀλωνίσαμε τὶς θάλασσες καὶ στεριώσαμε τὸ Γαλοξειδί. Γιὰ τοῦτο κ' ἐγὼ πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ κάνω ἓνα ταξίδι πολὺ μακρινὸ, ἴσα καὶ τὸ Νοτιά, καὶ θὰ πάρω μαζί μου καὶ τὸ Νικόλα μου. Ζωή, παιδί μου, βίος, αὐτὰ ἔχω νὰ δώσω γιὰ νὰ διαφεντέρω τὰ πανιά, καὶ τὰ δίνω. Μ' ἂν βρῖσκετε κ' ἐσεῖς πὼς μιῶ γρωστικά, κι ἀκόμα πὼς δὲν ταιριάζει ὁ Σκελετόβραχος νὰ παλέψει μονάχος του, βοηθήστε τὸ πλεούμενο ποὺ θὰ σκαριωθεῖ, νάμαι τέτιο ποὺ νὰ βγάλει τὸν πόλεμο πέρα. "Ἔτσι κ' ἡ ἀπόφαση κ' ἡ δόξα νὰ μὴν εἶναι δική μου μοναχὰ μὰ ὀλονῶνε μας κι ἀλάκερης τῆς πολιτείας. Γιατί τῆς πολιτείας εἶναι τὰ καρὰβια κ' ἡ ἀξιούνη μας, ἐκείνη εἶν' ὁ καρὰβοκύρης μας, κ' ἐμεῖς—οἱ καπετανοῦ—ἀπὸ πατέρα καὶ πάπου προσπάπου, μούτσιο δικοί της. "Ἄν πάθουμε ἐμεῖς, ἡ πολιτεία δὲν παθαίνει τίποτα, μ' ἂν πάθουνε τὰ πανιά, πάει κ' ἐκείνη μαζί τους.»

Μιλάει ὁ Σκελετόβραχος, ὁ πρωτοκαπετάνιος τοῦ Γαλαξειδίου. στοὺς ἄλλους καπετανοὺς. Τὸ «θέμα» ἔχει τεθεῖ—μὰ μαζί του καὶ τ' ὄλο πρόβλημα τῆς πολιτείας, κατὰ τὸν αὐθεντικότερα κλασικὸ τρόπο. Δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ άτομο τὸ ξεκομμένο, τὸ ξεριζωμένο, ποὺ διαφεντεύει τὸ προσωπικὸ φιλότιμό του καὶ τὸ ἔχει του. Δὲν εἶναι ὁ ἀλόγιατος ἀτομικὸς ἥρωισμός, τὸ πείσμα. Εἶν' ἡ ψυχὴ κ' ἡ εὐλόγητῃ ὀλάκερης τῆς πολιτείας. ποὺ μοῖρα καὶ ζωὴ της, διαλεγμένη ἀπὸ αἰῶνες, εἶναι τὸ πανί, κ' εἶν' ἀναγκασμένη γιὰ νὰ ὑπάρξει, ν' ἀντισταθεῖ καὶ στὸ Καιρὸ καὶ στὴν Πορεία. Ὁ Σκελετόβραχος ἀτός του; Μπορεῖ καὶ μόνος του νὰ πάρει ἓνα «πυρόσκαφο» κι αὐτός, σὰν τὸ συμπεθέρο του τὸ Γιάννακα, καὶ νὰ σωθεῖ. Μὰ ὁ Σκελετόβραχος εἶν' ὁ πρωτοκαπετάνιος—δὲ μπορεῖ ν' ἀφήσει τὸ καρὰβι τοῦ Γαλαξειδίου. "Ἄν εἶναι νὰ βουλιάζει, θὰ μείνει μαζί του. "Ἔτσι κάνουν οἱ καπετανοὶ—κι ὄλα τ' άτομα τῆς ἀκμῆς. Δὲν ξεκορμίζουν—νόμος τῆς συνείδησής τους τῆς πολιτείας ὁ νόμος καὶ τὸ χρέος. Λακίζουν οἱ ἐπιθάτες, οἱ μούτσιοι, οἱ δειλοί. Τὸ στοιχίό τοῦ καρὰβι τοῦ βουλιάζει μαζί του. Δὲν τὸ θέλει ἀλλιῶς ὁ πρωτόντος νόμος τῆς θάλασσας.

Μὰ γιός; Ποῦναι ἀρραβωνιασμένος μὲ τὴν κόρη τοῦ ἐξωμότη τῶν πανιῶν καπετάν—Γιάννακα; Δὲν ὑπάρχει γιός. Εἶναι γιός καὶ θ' ἀκολουθήσει τὸν πα-

τέρα. Μὰ γυναίκα; Δὲν ὑπάρχει. Θὰ διαφεντέψει πίσω μοναχὴ, ἔστω καὶ μὲ τῆ βία, ἔστω πατώντας μὲς στὴν ἐκκλησιά, μπρὸς στὸν ἴδιο τὸ Δεσπότη, τὰ στέφανα τοῦ ἀνόσιου γάμου, ποὺ ὁ καπετάν—Γιάννακας θέλει νὰ κάνει μ' ἄλλον, ὄχι τὸ Νικόλα τὸ γιό της, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ τὸ Σκελετόβραχο καὶ τὴν πολιτεία ὀλάκερη. ποὺ ἀρμάτωσε μπάρκο θεόρατο καὶ τὸδωσε τοῦ πρωτοκαπετάνιου της νὰ ὀργώσει μὲ θαῦτο, ἀπὸ Βορρὰ σὲ Νότο τῆ θάλασσα, καὶ νὰ δείξει τί ἀξίζουν τὰ πανιά καὶ τί θὰ πεῖ νὰ θέλει τὸ Γαλαξειδί!

"Ὅλα κινδύναι μέσα στὸ γνήσιο χῶρο τοῦ τραγικοῦ. Κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ κάμει ἀλλιῶς. Μὰ κι ὄλοι πρέπει νὰ κάμουν ἀλλιῶς. Στὸ κέντρο αὐτοῦ τοῦ κόσμου σφίγγει χαλκοθήρακη, ἄξονας ἀδήριτος ἢ Ἀνάγκη. "Ὅλα παντοῦναμα—κι ἀντιτιθέμενα. "Ὅλα πρέποντα—κι ἀνέφικτα. "Ὅλα σωστά—κ' ἐγκληματικά. "Ἀγρυπνῆ στέκει ἀπάνω ἢ Μοῖρα—καὶ πλήσσει. "Ἀτεγκτο κάτω τὲ Χρέος—καὶ ὠθεῖ. Τὸ Πάθος ἄσβεστο, φυσικὸ κι αὐτοδίκαιο—καὶ ἀναγκάζει. "Ὅλα ὠθοῦν, ἀναγκάζουν, φέρουν στὰ ἔσχατα, στὰ κατάνακρα τοῦ σπαραγμοῦ—κ' ἢ Μοῖρα πλήσσει, ἀνάλγητα, ὡς τὸν τελευταῖο.

Τί ὠφελεῖ νὰ κλαῖν καὶ νὰ θρηνοῦν οἱ δυὸ γυναῖκες—ἢ ἀντρογυναίκα τοῦ Σκελετόβραχου κ' ἢ «σιασικιά» τοῦ γιου της, ἢ ὑψὲς της, κόρη τοῦ καπετάν—Γιάννακα, μέσα στὴν ἐκκλησιά, γιὰ τὴ μοῖρα ὄλων τῶν γυναικῶν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ χρόνου, ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους ἴσαμε τὴν Παναγιά, ποὺ οἱ ἄντρες ὄλοι, ἀπὸ τὸ Σκελετόβραχο καὶ τὸ Νικόλα ὡς τὸ Χριστὸ τὸν ἴδιο, τίς προδίνουν πάντα, κι αὐτὲς καὶ τὴν ἀπλή ζωὴ καὶ τὴν εἰρήνη, γιὰ τὴν ἰδέα, γιὰ τίς ἰδέες, τίς ὅποιες ἰδέες—τὸ πείσμα. τὸ φιλότιμό τους, τὸν ἐγωισμό τους; Ψέρον, στὸ βάθος, πὼς δὲν εἶναι παρὰ γιὰ τὸ Γαλαξειδί, γιὰ τὸ Σταυρό, γιὰ τὴν ὑπαρξή. Ψέρον πὼς ἔτσι πρέπει νὰ γίνεῖ, ἀπλοῦστατα γιὰ τὴν ἔτσι πρέπει νὰ γίνεῖ—γιατί πρέπει νὰ ὑπάρξουν πράγματα! Γυναῖκες εἶν' αὐτὲς, θὰ κλάψουν, θάχουν δικιο—ὄλο τὸ δικιο τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴ χτίση του ὡς τὸ χλασμοῦ τοῦ—, ὅμως, τί θὰ κάνουν; Θὰ μερῶσουν, θὰ ἡσχάσουν, θὰ λουφάζουν στὸν πόνο καὶ στὴν πίκρα τους, τὴν ἐφρασφράγιστη, γιατί ὁ Σκελετόβραχος τὴν ὥρα τούτη ἀντικρίζει

ὀρθόπλωρος τὸν ἀφανισμό του στὸν ἄγριο Ἴνδικό — τὸν ἀφανισμό τὸ δικό του, τῶν πανιῶν καὶ τῆς πολιτείας— καί, τέτιες ὥρες, ὅλοι σπαίλουν, ὅλα τ' ἄλλα παραμερίζουν, ὅλες οἱ ἀνάσες εἶναι κρατημένες κι ἀνοίγουν δρόμο τοῦ καραβιοῦ κατὰστῆθα στὴ μοῖρα του, τῆ γνωστῆ κι ἀναπότρεπτη!

Δὲν ὑπάρχει βέβαια, «happy end» σὲ τέτια κλασικὴ καὶ τραγικὴ καὶ ἠρωικὴ ἐκδοχὴ τῆς ζωῆς. Τὸ μπάρο τοῦ θεόρατο, τ' ὄνειρο καὶ τὸ θάμπος τοῦ Γαλαξειδιοῦ, τὸ σκάφος τοῦτο τὸ περιφάνο, ποῦ σκαρῶθηκε μὲ τὸ μόχθο καὶ τίς ψυχῆς ὀλονῶν, γιὰ νὰ περιφέρει τρισένδοξα σ' ὅλους τοὺς πόντους τῆς γῆς τὸ δικιο καὶ τὴ δύναμη τοῦ πανιοῦ - «τὸ σκάφος τοῦτο, / ποῦ ἀμφέβαλλαν γιὰ τὴν καταγωγὴ του / τῶν θαλασσῶν οἱ ὀρίζοντες, ποῦ κλάψαν / μπρὸς σιὸν ἠρωισμό του τὰ στοιχεῖα / καὶ ποῦ σ' αἰωνιότητες καθρέφτισε / τὴ μεθυσομένη πλῶρη του»³, θὰ γίνεи σύντριμα τοῦ τυφῶνα. Κι ὁ Σκελετόβραχος, μόνος ὁ Σκελετόβραχος, παράλυτος ἀλλὰ ζωντανός, μὲ τὸ κρῖμα στὸ λαιμό του τῶν παλικαριῶν, καὶ τῶν πανιῶν, καὶ τοῦ μπάρκου, καὶ τοῦ ὀνεῖρου, καὶ τῆς πολιτείας ὀλάκερης, θὰ γυρίσει στὸ Γαλαξειδί, νὰ πεθάνει ἐκεῖ. σακατεμένος· κι' ἀτιμασμένος.

Τὸ διάγραμμα εἶναι μέγα. Γιατί δὲν εἶναι μόνο ὁ ἀτμός καὶ τὸ πανί. Δὲν εἶναι ὁ Σκελετόβραχος κι ὁ Γιάννακας μονάχα. Εἶν' ἡ μοῖρα κ' ἡ θέληση, τὰ πράγματα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἐλευθερία κ' ἡ ἀνάγκη, τὸ πρῖν καὶ τὸ αὔριο - τὸ κάθε πρῖν καὶ τὸ κάθε αὔριο. Εἶν' ἡ ὀμάδα καὶ τὸ ἄτομο, ὁ σκοπὸς καὶ τὰ μέσα, ἡ «τακτικὴ» κι ὁ ἀδοσκοπός, ἡ γενναιότητα κι ὁ ἐλιγμός, τὸ θεόρατο μπάρο τοῦ Σκελετόβραχου, ποῦ σκίζει ἀληθινὰ τοὺς πόντους γιὰ νὰ πεῖσει καὶ ν' ἀρπάξει τὴ νίκη τοῦ πανιοῦ, κι ἀντίκρου του τὸ παιχνίδι, τὸ τέχνασμα, τὸ παιδιακίσιο κορντιστὸ «ἀπεικασάρι» τοῦ Γιάννακα, ποῦ βολτατζάρει μιὰ σκόλη στὰ ρηχὰ τοῦ Γαλαξειδιοῦ, γιὰ νὰ παραπέσει καὶ νὰ ὑφαρπάσει μπαμπέσικα τὴν ἀπάρνηση τοῦ Σκελετόβραχου ἀπ' τὴν πολιτεία καὶ τοὺς καπετανέους - νὰ φέρουνε «πυρόσκαφο» κι ἄς μείνει ἐκεῖ στὸν Ἴνδικό νὰ μάχεται ἡ ψυχὴ τους, ἡ προδομένη, γιὰ τὰ πανιά!

3. Ἀπ' τὸ «Ταξίδι τοῦ Ἀρχαγγέλου» τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου.

Εἶναι, ἀκόμα, τὸ πνεῦμα τὸ καλιό, τὸ δοκιμασμένο, τὸ ντρίτο—τὸ καλιό τῆς ἀκμῆς, τῆς υγείας, τῆς ἀφάδας— καὶ «τὸ πνεῦμα τὸ νέο», τὸ πανούργο, τὸ ἀνερχόμενο. Δὲν εἶναι τὸ Γαλαξειδί· μόνο - εἶν' ὁ κόσμος ὀλάκερος, καὶ τὸ Σήμερα ἀτόφιο! Εἶναι τὸ ὀλο πρόδλημα - τὸ ἔνα!

Μὰ γι' αὐτὸ καὶ τὰ φτερά τῆς κοπέλας δὲν ἀντέχουν ὡς ἐκεῖ. Μῆθε τὸ στῆθος τῆς χωράει τέτια πνοή. Ἐδῶ χρειάζεσταν ἄλλος - ἕνας γνήσιος ἐπικός, μὲ πολὺ ἐδρύτερο πέταγμα. Ὁμως γιὰ τοῦτο καὶ κανεῖς δὲν τὴν κατηγορεῖ. Τιμὴ τῆς καὶ ποὺ τὸ προσπάθησε μονάχα. Γιατί τὸ ἦθος αὐτοῦ τοῦ χώρου εἶναι πολὺ ἀσθηρὸ καὶ καταλύει ἐξαρχῆς τὸν ἀνήμπορο. Ἡ Εὔα Βλάμη δὲ σάβηκε ἀγήμπορη. Ἀπλῶς: τόση. Δὲν τανύστηκε, πῶς καὶ πῶς, νὰ φανεῖ παραπάνω καὶ νὰ τσακιστεῖ. Κράτησε σοφὰ τὸ φυσικό της ἀνάστημα. Ἐφ' ὅ καὶ τὸ ἔργο τῆς φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς εἰλικρίνειας καὶ τῆς γνησιότητας.

(Πόσοι ἄλλοι — ποῦ τὴν «κρίνουν» κιόλας αὔριο, καὶ τὴ «συγκρίνουν» μάλιστὰ! — θὰ τὴν πάθειαν!.. Νὰ ξαμῶσουν τ' ὄραμα τέτιου ἔργου, τέτιας σύλληψης καθολικῆς, καὶ νὰ κρατηθοῦν - νὰ μὴ σπεύσουν νὰ συντριβοῦν στὶς θεοτικὲς τοῦ ἐπάλλξεις;.. Ὅμως αὐτὴ κρατήθηκε: «Ἐκείνες τίς εἰκόνας τίς παλιές», τίς μεγαλόπνοες, τίς πρώτες, τίς παντεποπτικὲς, «δὲν τίς ζωγράφιζε τὸ κοντιλὶ μοναχά, μὰ κ' ἡ ψυχὴ τῶν παλιῶν». Ποῦναι κείνη «ἡ δύναμη ἡ ἀφενικὴ, ποῦ σοῦ καταδυναστεύει τὴν ψυχὴ κ' ἔστηνε τ' ὄραμά της ἀμετασάλευτο μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ νοῦ σου... Ἐκείνοι ζοῦσανε ὁ ἕναν κόσμο μὲ κέντρο τὸ Θεό, ποῦ ἀχιμδοβόλαε τὴν Ἀγάπη καὶ τὸν Τρόμο Του σὸ στερέωμα... Ἀνάσταε δυνάμεις ἀνεβοκατέβαιναν γύρω τους, ἀπὸ τὴ γῆς σιὸν οὐρανὸ κι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆς. Τὸ θάμα μπαινόβγαίνε στὴ ζωὴ!»

Πόσοι πανέμπειροι παποῦδες, ποῦ εἶδαν κ' εἶδαν τὰ μάτια τους χαμοῦς κι ἀφανισμούς, τὴν ὀρμηθεῖαν τὴν ἄξια κοπέλα... Μακάριοι οἱ κρίνοντες!

Οἱ κλασικοὶ τῆς παραστέκουν. Οἱ λόγοι κ' οἱ ἀντίλογοι ἀναμεταξὺ τῶν καπετανέων καὶ τοῦ Σκελετόβραχου, τῶν ναυτῶν καὶ τοῦ Κοσμᾶ—καλόγερου καὶ ζωγράφου καὶ θαλασσοῦ—τῆς κυρα-Ρήνης καὶ τοῦ καπετάν-Γιάννα-

κα, ὅλοι οἱ λόγοι κ' οἱ διάλογοι κινούνται αὐστηρά, μὲ βάδισμα, ὕφους καὶ οὐσίας, καθαρὰ ἀρχαϊκῶς, γνήσια κλασικῶς. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δείξει πειστικώτατες ἀπηχήσεις ἀπὸ Πλάτωνα, Θουκυδίδην καὶ Πλούταρχο - σὲ κάποιες μάλιστα ἀπαριθμήσεις κ' ἀπὸ Ὁμηροῦ ἀκόμα. Θὰ μπορούσε ἐπίσης κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ σαφεῖς πηγὲς ἐμπνεύσεως : λ.χ. ὅτι ὁλος ὁ μῦθος τῆς Ἀτλαντίδας, πού ὁ Δημητρός δηγιέται στοὺς ναυτεῖς, θυμίζει ἐντονώτατα τὸν πλατωνικόν, κ' ὅλο το παρένθετο στόρισμα τῆς εἰκόνας, μὲ τὴ δύναμὴ τῆς τῆς λυτρωτικῆς, ἀπὸ τὸν Κοσμὰ πάντα στὸ καράδι, μπορεῖ κάλλιστα ν' ἀναχθεῖ στὴ «Διπλὴ ἀγάπη» τοῦ Κ. Θεοτόκη, μὲ τὸ παρόμοιο θέμα, νόημα καὶ συμβολισμό.

Ὁλ' αὐτὰ ὅμως, κ' ἂν ἀληθεύουν, δὲν ἀποτελοῦν «μυήσεις» ἢ «ἀμετούσιωτες ἐπιδράσεις», παρὰ «μπολιάσματα» - γερά, σιωσά, μπολιάσματα παιδείας πού ἐπίασαν καὶ κάρπισαν.

Ὁ «Σκελετόβραχος» ἔχει μόνχο. Μόνχο πολὺν! Κι αὐτὸ τὸν καθιστᾷ, γιὰ ἕναν ἀκόμη λόγο, δὶ δ α γ μ α δ ο υ λ ε ἰ ᾱ ς, σ' αὐτὴ τῆ νεώτερη γενιά, πού θὰ πρέπει σύντομα καὶ ἰωσά νὰ τὸ χωνύψει ὅτι τὰ 99% κάθε ἀξίου ἔργου χρωστουῦνται στὴ δουλειά καὶ στὸ συναπτό μόνχο, ἐλάχιστο δὲ στὸ «τάλαντο».

Ἡ γλώσσα εἶναι, ἀπὸ ἀποψη δημοτικῆς ὀρθοδοξίας, ἄρτια. Καὶ τὸ ὕφος δουλεμένο, ξαναδουλεμένο, χιλιοδουλεμένο ὡς τὴν τελευταία του λεπτομέρεια. Ἡ ἀπηχούμενη ἐμπειρία πραγμάτων - ναυτικῶν πραγμάτων κυρίως - τερατώδης, σχεδὸν φορτικῆ. Ἀσφαλῶς φορτικῆ γιὰ τὸν ἀπλό ἀναγνώστη. Βέβαια, ἐξαιτίας τῶν ἀναρίθμητων ἐκείνων ὄρων καὶ ἰδιωματισμῶν, πού δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀγνοεῖ κανεὶς, ἂν δὲν εἶναι ναυτικός τὸ ἐπάγγελμα, ἢ φιλόλογος. Τοῦτο, φυσικά, μολονότι, πλοῦτος, καταντὰ ἐλάττωμα σοβαρὸ στὸ λόγο καὶ τίς περιγραφὰς τῆς Ἐῖδας Βλάμη, κἀνοντάς τες βαριές, δυσκολεύοντας τὸ βάδισμά τους.

Ἀλλὰ θὰ ξαναγυρίσω στὸ ζήτημα τοῦ μόνχου. Μέγιστος καὶ τιμητικὸς. Ἐντούτοις, μαζὶ μὲ τὴ φανατικὴ γλωσσικὴ ὀρθοδοξία τῆς δημοτικῆς καὶ κάποια συναισθηματικὴ στέγνα πού ὑφέρπει, προσδίδει κάτι τὸ «λόγιο», κάτι τὸ docte στὸ ἔργο.

Μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ μὴν εἶναι αὐτὸ. Ἴσως ὅλες οἱ δυνατὲς ἐπιφυλάξεις ν' ἀναγόνται σ' ἕνα καιριο καὶ βασικό : ὅτι

ὁ «Σκελετόβραχος» προδίδει τὴ σκαρωσιά του. Φαίνεται ἡ κατὰ σκευὴ του - τὰ καθρόνια τῆς ἰδεολογικῆς του δομῆς. Μῆτε ὁ Σκελετόβραχος, μῆτε ὁ Γ'άννακας, μῆτε ὁ Νικόλας, μῆτε ἡ Δροσούλα, γίνονται ἐντέλει π ρ ὁ σ ω π α. Μένουν φορεῖς μιᾶς μοίρας - ἔστω ὄχι ἰδέας, ἀλλὰ μοίρας. Πρόσωπα γίνονται μόνο δυό : ἡ κυρα-Ρήνη, ἡ ἠρωικὴ ἀντρογυναίκα, κ' ὁ Κοσμᾶς, πού ἀκολουθεῖ τὸ Σκελετόβραχο, σὰ οἰκία καὶ σὰ δαίμονας - Κόλαση καὶ κρυφός του ἀντίλογος, πού δὲν καταφέρνει ὡς τὸ τέλος ἐκείνου νὰ τὸν ἐκνικήσει.

Τοῦτο, ἢ προφάνεια τῆς κατασκευῆς, ἢ ἰδεολογικότητα τῆς σκαρωσιάς, ἐκείνη ἢ κάποια ἐγκεφαλικὴ ξηρασία, εἶναι ἢ καιριότερη ἀδυναμία τοῦ ἔργου.

Ἵπάρχει κάτι τὸ κλειστό στὴν Εὔα. Βλάμη. Κάτι τὸ ριζικῶς ἀνέμπειρο. Τὸ ἀχμηρό. Τὸ μὴ λελειασμένο. Δ ἐ ν ἔ χ ε ι ζ ἡ σ ε ι π ρ ᾶ γ μ α τ ι - κ' ε ! - ναι περσότερο «ἀπὸ νοός» καὶ «ἀπὸ λόγου» ἢ ἐμπνευσὴ τῆς. Γι' αὐτὸ καὶ «στὰ σημεῖα» προδίδει κάτι τὸ φτιαχτό, τὸ κατασκευασμένο. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι πιὰ ζήτημα βίωσης - ὄχι τέχνης.

Εἶναι ἀκόμη ὀριζόμενες «πτώσεις» καὶ παρελκύνσεις τοῦ θέματος. Κάποια στοιχεῖα παρενθετα καὶ παρεκδαιτικά. Φαίνονται σὰ δουλεμένα χωριστὰ καὶ προστεθειμένα ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀ.χ. ἡ διήγησή γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα πού προαναφέρθηκε καὶ τὸ στόρισμα τῆς εἰκόνας ἀπ' τὸν Κοσμὰ. Κοιμάται, ἴσως ἄριστα ἐπεξεργασμένα, ὄχι ὅμως πειστικά ἐνσωματωμένα στὸ ὅλο.

Φυσικά, κάπου-κάπου, καὶ μερικὲς ρητορικὲς παρεκβολές, ὅπου ἢ προφάνεια τῆς σκαρωσιάς τοῦ ἔργου ἀποκαλύπτεται φλύαρα καὶ ἀπομαγευτικά. Γενικότερα δὲ, τὸ στοιχεῖο τῆς ὑποβολῆς λείπει ἀπ' τὸ «Σκελετόβραχο» ἢ Εὔα Βλάμη τὰ λέει ὅλα ἡ ἰδία, μὴ χαρίζοντας δυνατότητες δημιουργικῶν προεκτάσεων στὸν ἀναγνώστη καὶ γι' αὐτὸ κοπώνοντάς τον συντομότερα ἀπ' ὅ τι θὰ δικαιολογοῦσε τὸ θέμα τῆς.

Μὰ ὄλ' αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ «ἐπιφυλάξεις», ἀνίσχυρες ν' ἀναιρέσουν τὸ βασικὸ γεγονός : ὅτι ὁ «Σκελετόβραχος» ἀποτελεῖ ἔργο μὲ δικὸ του εἰδικὸ θαρος καὶ ποιότητα ἀναμφισβήτητη - προσφορά γνήσια καὶ οὐδαιστική, πού θὰ μείνει καὶ θ' ἀντέξει.

ΡΕΝΟΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΔΗΣ

ἡ Κριτικὴ τοῦ Θεάτρου

Μὲ τὸ «Σταυροδρόμι» τοῦ κ. Μαν. Σκουλοῦδη, τὸ «Ἐθνικὸ» ἔδωσε μιὰ παράσταση... «μασεντουάν». (Ἐλπίζω ἢ λέξεις νὰ μὴ ποὺ δημιουργήσει νέους μεπλάδες μὲ ὀρισμένους Μακεδόνες ποὺ συνηθίζουν νὰ διαβάζουν τί γράφουν οἱ ἄλλοι μέσφ ἀγραμμάτων τρίτων!) Εἶχε ἀπ' ὄλα ἡ παράσταση τοῦ «Ἐθνικοῦ». Καὶ δράμα καὶ κωμωδία καὶ φαντασμαγορία καὶ τραγούδια καὶ χοροὺς καὶ μουσικὲς καὶ πλῆθος σμπάρων ἀπὸ σκηνῆς - πράγματα ποὺ δημιουργοῦν στὴν πλατεία ἀτμόσφαιρα εὐθυμίας καὶ ἐλάχιστη διάθεση γιὰ κριτικὴ τοῦ θεάματος. Τὸ «Σταυροδρόμι» τοῦ κ. Σκουλοῦδη εἶναι ἓνα νόθο θεατρικὸ εἶδος ποὺ συγγενεῦει—τὸ ἔγραφα ἤδη κι ἀπὸ ἄλλη στήλη—μὲ τὸ κωμειδύλλιο καὶ ποὺ ξεστρατίζει πρὸς ἄλλους δρόμους, γιὰτὶ ὁ συγγραφέας του θεωρεῖ πὼς στοὺς ἄλλους αὐτοὺς δρόμους ἔρσκεται ἡ πρόθεσή του. Στὸ εἶδος ποὺ τελικὰ ξεκαθαρίζει, τὸ ἔργο ἔχει τὴ νόμιμη ἐπιτυχία του. Γιὰτὶ ὁ συγγραφέας ξέρει τὸ θέατρο, γνωρίζει τὴν οἰκονομία του, μ' ὄλο ποὺ εἰς τὴν ἀ' σκηνὴ τῆς γ' πράξης, τοῦ Φαραγγιτοῦ, γίνεται ἀνοικονόμητος, καὶ τὰ ὄλικα ποὺ χρησιμοποίησε—στοιχεῖα τῆς τοπικῆς παράδοσης, νησιώτικοι τύποι, ἰδιωματικὴ γλῶσσα ποὺ προσθέτει σὲ γραφικότητα, ἀκόμη κ' ἐξωτερικὰ διακοσμητικὰ ἢ ἠθογραφικὰ στοιχεῖα—βοηθοῦν γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ εὐκόλη συγκίνηση.

Εἶναι, βέβαια, φανερό πὼς ὁ κ. Σκουλοῦδης εἶχε ὡς πρότυπὸ του τὶς ἑλισαβετιανὲς περισσότερο κωμωδίες, παρὰ τὴν ἰταλικὴ τοῦ κλασσικοῦ εἶδους. (Αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὸ φόρτο τοῦ δραματικοῦ στοιχείου, παρ' ὅτι τὸ στοιχεῖο τοῦτο εἶναι ἀρκετὰ ἀδύνατο γιὰ νὰ ἀνθέξει στὴν πρόθεση.) Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε εὐτυχὲς σ' ὅτι ἀφορὰ τὸ ἠθογραφικὸ μέρος καὶ ἀμφισβήτησιμο γιὰ κάθε τι ἄλλο ποὺ ἐπεδίωξε ὁ συγγραφέας τοῦ «Σταυροδρομοῦ». Πάρτε αὐτὸν τὸν Ψηλιφωθιά. Εἶναι μακρινός, μακρινότατος—καὶ κατόπιν πολλῶν διασταυρώσεων ποὺ νόθευσαν τὴ γνησιότητα—συγγενὴς τῶν «τρελῶν» ἢ τῶν μύμων καὶ τῶν φασουλῆδων τῶν ἑλισαβετιανῶν κωμωδιῶν. Αὐτὸς εἰσάγει καὶ αὐτὸς κλείνει τὴ «δραματικὴ κωμωδία» τοῦ κ. Σκουλοῦδη. Συχνά, πίσω ἀπὸ τοὺς

τύπους αὐτοὺς—στὰ ἀρχέτυπα—κρύβεται ἡ εἰρωνικὴ γριμάτσα τοῦ συγγραφέα. Γιὰτὶ ὁ «τρελός» φιλοσοφεῖ ἐπὶ τῶν θρωμένων καὶ αὐτὰ ποὺ λέει δὲν εἶναι διόλου παλαδιά, μολονότι εὐτράπελα. Καὶ συχνά, συχνότατα, αὐτὰ ποὺ λέει ἔχουν πολλὴ ποίηση καὶ πάντοτε νοστιμιὰ. Ὁ τύπος τοῦ κ. Σκουλοῦδη ἔχει κάπου-κάπου κάποια θυμοσοφία, ὅμως νοστιμιὰ ἐλάχιστη καὶ ποίηση καμιά, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ὅτι μιλάει ριμάτα. Ὅμως ἡ ρίμα δὲν ὑπῆρξε πάντοτε—κι ἄλλομο, μερικοὶ νεώτεροι θέλουν νὰ ποῦνε πὼς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ—ποησιὰς... Καὶ εἶναι τρομερὰ φλύαρος αὐτὸς ὁ Ψηλιφωθιάς. Εἶπαν μερικοὶ στὸν κ. Σκουλοῦδη νὰ τοὺ κόψει λίγο τὴ γλῶσσα. Μὰ τὸν ἀγαπάει φαίνεται πολὺ γιὰ νὰ τὸν ἀφήσει ἐντελῶς ἀπειραχτο.

Ὁ χαρακτήρας τῆς κωμωδίας—ποὺ εἶναι μιὰ ἀπόπειρα συζεύξεως τοῦ παλαιότερου μὲ τὸ νεώτερο θέατρο—ἐπιτρέπει στὸν συγγραφέα ν' αναβιώσει ἓνα σκηνικὸ τρόπο ποὺ ἔχει ἀμετάκλητα καταδικασθεῖ: τὰ περίφημα «κατ' ἰδίαν», τοὺς φωναχτοὺς ἐσωτερικοὺς μονολόγους, τὴν ἐξωτερικευμένη σκέψη. Νομίζει, ἴσως, ὁ κ. Σκουλοῦδης, πὼς αὐτὸ εἶναι στοιχεῖο ἀπαραίτητο τοῦ λεγόμενου ποιητικοῦ θεάτρου, καὶ πρὸς αὐτὸ τείνει. Ἀλλὰ δὲν εἶναι. Ψευτίζει τὸν σκηνικὸ ρεαλισμὸ. Καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ «Σταυροδρομοῦ» δὲν τὸν ἀποφεύγει διόλου. (Ἡ ἠθογραφία ἄλλωστε εἶναι πρωτίστως ρεαλισμὸς καὶ ἐνίοτε ρεαλισμὸς φωτογραφικός). Ἡ παρεμβολὴ τοῦ φαντασμαγορικοῦ στοιχείου πειθαρχεῖ καὶ αὐτὴ στοὺς ἰδανικοὺς σκοποὺς τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ μὲνει ἐμβόλιμη καὶ ξεκρέμαστη. Καὶ εἶναι κ' ἡ πιὸ θαιρετῆ. Πιὸ θαριὰ κ' ἀπὸ τοὺς τεράστιους ἑράχους μὲ τοὺς ὀλοίους γέμιζε τὴ σκηνὴ ὁ κ. Κλώνης.

Ὁ μῦθος τοῦ «Σταυροδρομοῦ» εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀπλοὺς καὶ τοὺς πιὸ πολυμεταχειρισμένους. Ἀλλὰ δὲν σταματᾷ κανεὶς ποτὲ στὸν μῦθο—ὅταν δὲν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ μιὰ ἰδέα ἢ ἓνα φιλοσοφικὸ θεώρημα. Στὸν Ἴψεν, λ. χ., στὸν Τσέχωφ, ὁ μῦθος δὲν σημασία, γιὰτὶ εἶναι στενά ὕφασμένος μὲ τὴν ἰδεολογικὴ ἀνέλιξη τοῦ δράματος. Μὲ κάποιες ἀναλογίες θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ θέατρο τῆς αἰ-

σθηματικής περιπέτειας, και είναι τὸ μόνο ποὺ βαρβαίνει τὰ ἔργα τῆς ἀστὺνομικῆς ὕψης. Ἀλλὰ στὴν ἠθογραφία ὁ μῦθος ἔχει πάντοτε σημασία δευτερεύουσα. Χρησιμεύει γι' ἀντιστύλι. Τὸ κύριο ἐνδιαφέρον πηγαίνει πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα, ποὺ συνθέτουν τὴν ἠθογραφία. Ἀντίθετα μὲ πολλοὺς, βρίσκω πῶς ὁ κ. Σκουλοῦρης γνωρίζει πῶς νὰ σκιαγραφήσει ἕναν τύπο. Δὲν εἶναι σ' αὐτὸ φθάρρος. Συλλαμβάνει μὲ ἐπαινετὴ διορατικότητα τὰ προέχοντα χαρακτηριστικά κ' ἔχει τὴν τέχνη νὰ τὰ προβάλλει ἐκτυπα. Ἔτσι τὰ πρόσωπα ποὺ κινοῦνται στὸ «Σταυροδρόμι» διακρίνονται ἀπὸ τὸν θεατῆ. Ἐχουν τὸ καθένα τους κάποια ἀθθηπαρξία, ποὺ προδίδει πλούσια παρατηρητικότητα και συγγραφικὴ ἐπινοητικότητα.

Δὲν ἔκανε ἄσχημα τὸ «Ἐθνικό» ποὺ ἀνέβασε τὸ «Σταυροδρόμι». Ἡ πρώτη σφραγίδα στὸ εἰσιτήριο του εἶναι ἡ διπλὴ ἑλληνικότητά του. Ἡ ἰθαγένειά του προσδιορίζεται και ἀπὸ τὸν συγγραφέα και ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του. Προτιμῶ πάντοτε μιὰ ἠθογραφία ἀπὸ ἕνα δράμα μὲ κοινωνιστικὲς ἀξιώσεις, ὅταν οἱ ἀξιώσεις αὐτὲς δὲν δικαιώνονται. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ συγγραφέας διεκδικεῖ τις τελευταῖες αὐτές. Μὰ δὲν ὑποδέχεται καιεῖς ἕνα ἔργο ἀναλόγως τῶν συστατικῶν μὲ τὰ ὅποια τὸ συνοδεύει ὁ συγγραφέας του. Συχνὰ μάλιστα τὰ συστατικά αὐτὰ ἀπορίπτονται ἐκ προκαταβολῆς και ἀφήνεται τὸ ἔργο νὰ μιλήσει μὲ τὴ δική του φωνή. Δυστύχημα εἶναι ὅτι τὸ θέατρό μας δὲν κατόρθωσε ἀκόμη γ' ἀνέβει τὸ σκαλί ποὺ θὰ τὸ φέρει σ' ἕναν οὐσιαστικότερο ἀναβαθμὸ-ἐννοῶ τὸ κοινωνικὸ δράμα. Ὅλες οἱ ἀπόπειρες ποὺ ἔγιναν και ποὺ γίνονται, ὅταν δὲν εἶναι δειλὲς ψηλαφῆσεις, ποὺ μαρτυροῦν παιδικότητα και ἀνωριμότητα κοινωνικῆς ἐμπειρίας (ἔχι προσωπικῆς, ἀλλὰ φιλοσοφικῆς), εἶναι ἀξιοθρήνητες καρικατοῦρες τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Τὸ παλαιότερο ἑλληνικὸ θέατρο, μὲ τις κοινωνιστικὲς διεκδικήσεις του, μίμηση καθὼς ἦταν — και κάθε μίμηση εἶναι καθυστερημένη κατὰ λόγον εὐθέως ἀνάλογον πρὸς τὴ γενικὴ πολιτιστικὴ και φιλοσοφικὴ μὲς βραδυπορία—, δες φορὲς ἀποτολμᾷ ν' ἀντικρύσει τὰ φῶτα τοῦ προσκηνίου, τυφλώνεται ἀπὸ τὸ ἄλλο ἔκεινο φῶς τῆς κοινῆς ἐμπειρίας ποὺ

ἔχει βαδίσει τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια, τὰ τόσο πικρά και μεστὰ, μὲ βήματα διπλά. Ὁ συνεκτικὸς δεσμός τοῦ χτῆς μὲ τὸ σήμερα ἔχει ἀποκοπεῖ ἀνεπανόρθωτα. Τὸ χθεσινὸ ἑλληνικὸ θέατρο εἶναι ἀμετάκλητα χθεσινὸ. Τὸ σημερινὸ εἶναι ἀνύπαρκτο. Δὲν εἶναι ἡ βεβαίωση τούτῃ θάναση ἀφοριστικὴ ἄρνηση. Εἶναι ἀπλὴ διαπίστωση. Οἱ καλύτεροί μας θεατρικοὶ συγγραφεῖς — οἱ νεώτεροι — καταφεύγουν ἄλλοι στὴν ἑλληνικὴ παράδοση, κυριότατα τὴ θυζαντινὴ, προσπαθώντας νὰ ἐκμεταλλεθοῦν ἐκτυποὺς χαρακτῆρες ποὺ μᾶς τοὺς περιέσωσε ἡ ἱστορία μέσα σ' ἕνα πλούσιο πλέγμα περιπέτειας, αὐτομικῆς και περιρρούσης, ἄλλοι στὴν προσφατότερη δημοτικὴ παράδοση, προσπαθώντας ν' ἀξιοποιήσουν θεατρικὰ τὸν νεοελληνικὸ μῦθο. Δὲν εἶναι ἀνάξια ἡ προσπάθεια, ὅταν μάλιστα ὑπάρχει και ἡ πρόθεση τοῦ συγχρονισμοῦ τῶν αἰσθημάτων, ἔτσι μέσα στὸ ἱστορικὸ κάδρο. Ὅμως τὸ θέατρο τοῦτο δὲν ἀναπληρώνει τὴν ἑλλειψη τοῦ ἄλλου. Αὐτὴ τὴν ἑλλειψη ἀγωνίζονται νὰ τὴν καλύψουν οἱ κωμωδιογράφοι. Ἀλλὰ οἱ κωμωδιογράφοι μας εἶναι ἐξαιρετικὰ ὀλιγαρκεῖς. Παράδοσή τους εἶναι τὸ γαλλικὸ βουλεβάρτο. Τὸ σκιτσάρισμα ἐνὸς τύπου, ἡ ἐπινόηση μερικῶν κωμικῶν καταστάσεων, ἡ δημιουργία τοῦ ἀπροόπτου, θεωροῦνται ἐπαρκέτατα ὑλικά γιὰ τὸ στήσιμο μιᾶς κωμωδίας. Ὁλόκληρη σχεδὸν— ἐδῶ χωρεῖ τὸ «σχεδόν»— ἡ νεώτερη ἑλληνικὴ κωμωδία δὲν εἶναι ὅτε κωμωδία ἦθῶν ὅτε κωμωδία χαρακτῆρων. Εἶναι κωμωδία παρεξηγήσεων. Ὅτι δηλαδὴ προχειρότερο και εὐκολότερο γιὰ τὸ συγγραφέα, Ἡ πρόθεση τῆς σατίρας διαφαίνεται ποῦ και ποῦ, ἀλλὰ σ' ὅτι ἐπιθερμικὸ κ' ἐπιπόλαιο. Οἱ κωμωδιογράφοι και δὲν ἔχουν στὴν κατοψὴ τους τὸ κοινωνικὸ σῶμα στὴν πορεία του και στὴν περιπλοκὴ του. Ἡ σατιρικὴ τους διάθεση ἀρχίζει και σταματᾷ ἀκριβὲς ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει και σταματᾷ ἡ εὐθιμολογικὴ πρόθεση τοῦ ἐπιθεωρησιογράφου, γι' αὐτὸ και οἱ περισσότερες σύγχρονες ἑλληνικὲς κωμωδίες εἶναι παρατενωμένα «σκῆτς» ἐπιθεωρήσεως. «Τραβᾶ» - γράφουν συχνὰ οἱ κριτικοὶ τῶν ἐφημερίδων, «τὸ ἔργο σέρνεται», «ἡ τρίτη πράξη εἶναι ἐντελῶς περνητὴ», μ' ὅλο ποὺ ἡ τρίτη περιέχει τὴ λύση, «περιττὴ φιλαρία» γράφουν ἄλλοι. Πῶς νὰ μὴν εἶναι ; Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ σταματᾷ ἡ ἐπινοητι-

κότητα καὶ ἡ ἀλυσίδα τῶν παρεξηγήσεων φτάνει στὸν τελευταῖο της κρίκο, τὸ ἔργο πάει, ξεφουόκωσε. Οὔτε οἱ τύποι τους ἀντέχουν, οὔτε ἡ φτενὴ σάτιρα μπορεῖ νὰ ζήσει περισσότερο. Συχνὰ ἡ σάτιρα εἶναι ἐνσωματωμένη στὸν ἴδιον τύπο καὶ αὐτοεξαντλεῖται μὲ τὴν πρώτη προβολή της στὸ προσκήνιο.

Μὰ γιατί ξεστράτισα στὴν κωμωδία; Κάποιαν ἄλλη φορὰ πρέπει νὰ μᾶς δώσει τὴν εὐκαιρία νὰ σταθοῦμε στὸ εἶδος. Ὅμως ἦταν ἀνάγκη, ἔτσι συνοπτικά, νὰ δοθεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ διπτύχου...

Τὸ «Σταυροδρόμι» ἀνεβάστηκε στὴ σκηνὴ τοῦ «Ἐθνικοῦ» μ' ἐπιμέλεια καὶ στοργή. Καὶ μὲ πλοῦτο. Ἀφοῦ στὸ γλέντι τῆς 6' πράξης ὁλόκληρη λαθέρνα μὲ τὸν χορευτὴ καὶ τοὺς καθάρηδες τῆς ἔχει μετασταθμεύσει στὴ σκηνὴ τῆς ὀδοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου. Πρέπει ἀμέσως νὰ τὸ πῶ πῶς δὲν μὲ θρίσκουν διόλου σύμφωνα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ δάνεια καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ἐνισχύσεις τῶν θεατρικῶν ἔργων. Ἐνα σκηνικό ἔργο πρέπει νὰ εἶναι αὐτάρκες χωρὶς τὴν ἐπαγγελματικὴ συμβολὴ τῶν εἰδικευμένων. Γιατί τότε ἡ συγγραφικὴ προσφορά νοθεύεται καὶ δὲν ξέρει κανεῖς—ὅπως συνέβη μὲ τὸ κρητικὸ γλέντι στὸ φινάλε τῆς 6' πράξεως—τί πρέπει νὰ χωριστᾶ στὸν συγγραφέα καὶ τί στὸν ἐπαγγελματία χορευτή, λυράρη ἢ τραγουδιστή. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ κοινοῦ τῆς πλατείας ἀνάγκασε τὸν κ. Σκουλοῦδη νὰ εἰσπράξει ὅλα τὰ χειροκροτήματα γιὰ λογαριασμό του. (Κ' ἔλα τώρα νὰ βρεῖς τὴ σωστὴ μοιρασιά στὰ παρσκήνια...)

Ἡ ἐρμηνεία δὲν νομιζῶ ὅτι ἐμφανίζει μεγάλα προβλήματα γιὰ τὸν σκηνοθέτη. Ψυχολογικὲς μεταπτώσεις σπουδαῖες δὲν ἔχει τὸ «Σταυροδρόμι» καὶ αὐτὲς ποῦ ἔχει εἶναι στὰ μέτρα κάθε ἡθοιοῦ. Τὸ ὅτι ὅμως ὅλα ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα ἐκινήθησαν μὲ τάξη, χωρὶς νὰ δημιουργηθῶν ἀφόρητὸ ὀχλαγωγία στὴ σκηνή, εἶναι πρὸς ἔπαινο τοῦ κ. Κ. Μιχαηλίδη.

Μιά ἄλλη παράσταση ποῦ θὰ ἔπρεπε ν' ἀπασχολήσει τοῦτην ἐδῶ τὴ στήλη, εἶναι ὁ «Ἰππρέτης δυὸ ἀφεντάδων» τοῦ Γκολντόνι, στὸ θέατρο Κοτοπούλη. Πρέπει, κατ' ἀρχήν, νὰ παινεῖται κάθε πρωτοβουλία τοῦ ἐλεύθε-

ρου θεάτρο, ὅταν παραμερίζει τὸ ἀνοῦσιο βουλευτάρτο γιὰ νὰ δώσει κάτι αἰσθητικὰ στερεότερο καὶ σκηνικὰ τιμιότερο. Ὅμως πολὺ φοβοῦμαι, πῶς ἡ ἐκλογή βασίστηκε περισσότερο στὶς, νόμιμες ἀλλωστε, ἀξιώσεις ἐνὸς ἡθοιοῦ νὰ ἔχει ἓνα ρόλο τοῦ κλασικοῦ ρεπερτορίου, παρά στὴν ἀνάγκη νὰ τιμηθεῖ ἡ πεθαμμένη μνήμη τοῦ Γκολντόνι. Ἡ ἐκλογή ὅμως ἀτύχησε καὶ σὲ τοῦτο: Ὁ «Ἰππρέτης δυὸ ἀφεντάδων» ἔχει στὸ ἐνεργητικό του μιὰ παλαιότερη παράσταση, ἀριότερη, μὲ πρωταγωνιστὴ περισσότερο ἐξοικειωμένο στὸ κλίμα τοῦ κλασικοῦ ρεπερτορίου, τὸν ἀλησμόνητο Μαμμιά, καὶ — ἀκόμη καὶ τοῦτο — σ' ἐποχὴ προπολεμικὴ ποῦ δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι χωρίζεται ἀπὸ τὴ σημερινὴ ὄχι μὲ χρόνια ἀλλὰ μὲ αἰῶνες!

Δὲν θέλω μὲ τοῦτο νὰ ὑπαινιχθῶ ὅτι τὰ ἔργα ποῦ ἔτυχε κάποτε νὰ ἐρμηνευθοῦν — καὶ νὰ ἐρμηνευθοῦν ἄρτια — πρέπει νὰ κατατάσσονται στὸ ἀρχεῖο, καὶ ὅτι ἀπαγορεύεται σ' ἓνα νεότερο ἡθοιοῦ νὰ δοκιμάζει τίς δυνάμεις του ἐκεῖ ὅπου τίς πρωτοδοκίμασαν ἄλλοι μ' ὀσηδῆποτε ἐπιτυχία. Φοβοῦμαι ὅμως πῶς τὸ νεότερο τόλμημα ἔχει ν' ἀντιπαλαίσει μὲ δυὸ ἐπικίνδυνους παρῆγοντες: μὲ τὴν ἐντύπωση τῶν παλαιότερων ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο καὶ μὲ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἔχει τόσο πολὺ προχωρήσει, ὥστε τὸ παλαιὸ νὰ τὸ ἐμφανίζει ἀκόμη παλαιότερο. Χρειάζεται γιὰ ὅλα αὐτὰ πολὺ κουράγιο—μὰ, ἴσως, στὴν περίπτωσή τῆς παραστάσεως τοῦ θεάτρο Κοτοπούλη τὸ θάρρος νὰ ἔχει κάπως νοθευθεῖ μὲ τὴν ἐλλειψὴ καλλιτεχνικῆς εὐθύνης.

Δὲν τρέφω — καὶ μαζί μου εἶναι πολλοὶ — μεγάλῃ ἐκτίμησιν στὸν Γκολντόνι. Οἱ κωμωδίες του, ὅσο κι ἂν ἔχουν σπριτὰδα καὶ εὐρήματα ἐντυχῆ, δὲν νομιζῶ νὰ ἱκανοποιοῦν σήμερα τίς ἀξιώσεις ποῦ ἔχουμε ἀπὸ τὸ κωμικὸ θέατρο. Εἶναι μερικὸι ποῦ θέλουν νὰ ἐπιδεικνύουν πολλὴ φρεσκάδα ψυχῆς, γιὰ νὰ χαίρουνται τὸ ἀπλό, τὸ ἀπλοϊκὸ μᾶλλον, παιχνίδι. Αὐτὴ ἡ παιδικότητα εἶναι, ἴσως, ὠραία, ὅταν εἶναι εἰλικρινής. Ἀλλὰ δὲν παύει νὰ εἶναι παιδικότητα — καὶ ἡ παιδικότητα στὴν πικρὴ μας ἐποχὴ λέγεται μᾶλλον ἀφέλεια. Δὲν θέλω οὔτε τὴν ἀφέλεια — καλύτερα θὰ τὴν ἐλέγαμε «ὀλιγάρκεια» — νὰ κατηγορήσω. Μακάριοι οἱ ἀφε-

λεῖς, οἱ ὀλιγαρχεῖς - τὰ παιδιά. Καί νομίζω μάλιστα πὺς ἀκούω τὴν ἀντίρρηση πὺς αὐτὸ πού ὀνομάζω ἐγὼ ὀλιγαρχεῖα, εἶναι πλούτος καὶ καθαρότητα ψυχῆς πού εἶναι ἰκανὴ νὰ συγκινεῖται μὲ τὸ ἀθῶο παιχιδί καὶ νὰ θρῖσκει στὶς παιδικότητες τοῦ θεάτρου ὅλην ἐκείνη τὴ δροσιά πού δὲν τὴ θρῖσκουμε ἡμεῖς οἱ ἄλλοι. Μακάρι εἶται νὰ εἶναι καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νὰ εἶμαστε οἱ καταδικασμένοι στὴ στέρηση τούτης τῆς ὕραίας χαρᾶς πού τὴ δίνει ὁ ἀπλοϊκὸς σκηνικός παραγκιόζης. Ὁ καθένας ὅμως κρίνει μὲ τὴ δική του καρδιά καὶ τίποτε στὸν κόσμο δὲν εἶναι ὑποκειμενικότερο ἀπὸ τὴν κριτική. (Αὐτὰ πού λένε περὶ «ἀντικειμενικῆς κριτικῆς» εἶναι δειλὴ μετάθεσις αἰσθημάτων).

Ἔνωσα πολλὴ ἀνία στὸν «Ἰππρέτη δυὸ ἀφεντάδων». Ὅλα τούτα τὰ «άστεια» πού γεμίζουν τίς τρεῖς πράξεις τῆς κωμῳδίας τοῦ Γκολντόνι, δὲν εἶναι πιά άστεία πού θὰ μπορούσαν ν' ἀπορριθώσουν τὴ γριμάτσα τῆς ἐποχῆς μας. Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί πρέπει νὰ πιστεύουμε πὺς τὸ θεάτρο — ὅταν μάλιστα πρόκειται περὶ θεάτρου πού δὲν προσφέρει τίποτε ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ εὐκολὴ τέρψη — δὲν παλιώνει ποτέ, ἀρκεῖ νὰ ἔχει τὴν ὄχι ἄλλωστε καὶ τόσο γνήσια σφραγίδα τοῦ κλασικοῦ. Ἐδῶ παλιώνουν οἱ ἄνθρωποι, πού εἶναι ζωντανοὶ ὀργανισμοί, παλιώνουν οἱ ἰδέες των, καὶ σημάδι ζωῆς εἶναι ἡ διαρκῆς ἐπαλήθευσις πῖστεων, πεποιθήσεων, δοξασίων. Αὐδία λίθος εἶναι ἡ ψυχικότητα τῆς κάθε ἐποχῆς. Αὐτὴ ἡ ψυχικότητα, πού εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ ἀποκρυστάλλωσις τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας σὲ διαρκῆ τριθὴ μὲ τὰ γεγονότα καὶ τὴν περιπλοκὴν τοῦ βίου, εἶναι ἀδυσώπητη κρυσάρα. Δὲν ἀνέχεται τὸ παλαιό. Τὸ ἀπορίπτει γιὰ νὰ τὸ ἀνταλλάξει μὲ τὸ νέο καὶ τὸ σφριγηλό. Οἱ Γάλλοι παρακολουθοῦν τὸ κλασικὸ τους θεάτρο στὸν Οἶκο τοῦ Μολιέρου μὲ εὐλαβέστατα χασμουριτὰ. Κ' ἡμεῖς συχνὰ παρακολουθοῦμε τὸν Μολιέρου μὲ κάποιαν ἀνία πού προσπαθοῦμε νὰ τὴν κρῦψουμε μὲ βιασμένα χαμόγελα. Καὶ ὁ Μολιέρου εἶναι γίγας. Κοντὰ στὸν Μολιέρου ὁ Γκολντόνι, ὁ μιμητὴς του, εἶναι — ἀλλὰ ἐδῶ μιλεῖ ὁ περίφημος ἐκεῖνος κριτικὸς τοῦ θεάτρου ὁ Κάτουλλος Μαντές — ὅτι καὶ ὁ Bobèche στὸν Ἀριστοφάνη! (Ἐστὶ δὲ Bobèche διά-

σημος παλιότατος, ἀμάσασ ἐπὶ Αὐτοκρατορίας, πού ἔτερψε μιά ὀλόκληρη ἐποχὴ μὲ τὰ χωρατὰ καὶ τὰ παραγκιοζλίκια του στὶς ὑπαίθριες σκηνές). Καὶ μόνον ὅταν ἡ Ἐλεονώρα Ντούξ περιέφερε ἀνὰ τὰ θεάτρα τῆς Εὐρώπης τὴ «Δοκοντιέρα» τοῦ συμπατριώτη της, εἰσέπραττε ἀφθονὰ τὰ χειροκροτήματα γιὰ τὴν ἡτάν Ἡ Ντούξ... (Ἐδῶ μιά μικρὴ καὶ ἀθῶα κωμῳδία: ...ὅπως περὶ πού ὁ Καραβίτης στὸ «Σταυροδρόμι» τοῦ κ. Σκουλούδη).

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς ὁ «Ἰππρέτης δυὸ ἀφεντάδων» δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα ἀνάμεσα στὰ 250 περίπου ἔργα τοῦ Γκολντόνι. Τὸ διεθνὲς δραματολόγιο δὲν τὸν περιλαμβάνει στὰ ἔργα μνημόσυνα τοῦ Ἰταλοῦ ἐπαναστάτη τῆς «κομμέντια ντελλ' ἄρτε». Ἀλλὰ κ' ἡ ἀπόστασις του ἀπὸ τὰ θεωρούμενα ὡς καλύτερα δὲν εἶναι σημαντικὴ. Συνήθως δὲ ἡ ἀναβίθασσις κλασικῶν ἔργων ἔξαρθαται κατὰ πολὺ καὶ ἀπὸ τὴν ἐτοιμὴν μετάφραση. Ὁ κ. Γερ. Σταταλάς, φίλος τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας, εἶχε ἀπὸ καιρὸ ἔτοιμο τὸν «Ἰππρέτη». Ἰλίποτε λοιπὸν τὸ ἀθέμιτο ἂν ἦ προσοχὴ κ' ἡ ἐκλογὴ ἐστρέφετο πρὸς αὐτόν, ἀφοῦ κατ' ἀρχὴν εἶχεν ἐπιλεγεῖ ὁ Γκολντόνι. Ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἰδέαν τὴν μετάφραση, τὸ κερκυραϊκὸ ἰδίωμα φάνηκε στὸν μεταφραστὴ πὺς ἀρμόζει στὴ βενετσιάνικη διάλεκτο τοῦ «Ἰππρέτη» - πού εἶναι ἄλλωστε καὶ τῶν περισσώτερων ἔργων τοῦ Γκολντόνι. Μπορεῖ ὁ μεταφραστὴς, ἀπὸ καθαρῶς λογοτεχνικὴ πλευρὰ, νὰ εἶχε δίκιο. Δὲν εἶχε ἀπὸ θεατρικὴ. Γιὰ τὸ θεατὴς δὲν νομίζω νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ πολὺ γιὰ μιά λεκτικὴ προσρμογὴ, πού δὲν τοῦ λέει ἀπολύτως τίποτε. Οὕτε καὶ δοκιμάζει περισσώτερη χαρὰ ἀκούοντας τὸ ἰδίωμα παρὰ τὴν πανελληνίαν δημοτικὴν. Βέβαια, τὸ ἰδίωμα αὐτὸ, ἐπειδὴ μυρίζεται πολὺ Ἰταλία, μπορεῖ νὰ ὑπενθυμίζει διαρκῶς στὸ θεατὴ πὺς τὸ ἔργο εἶναι ἰταλικόν. Μ' ἂν ἡ ἀρχὴ γίνονταν δεκτὴ, τότε θάπρεπε καὶ οἱ μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Μολιέρου νὰ θυμίζουν Γαλλία κ' εἶσι προχωρώντας, θὰ φτάναμε σὲ μίαν ἀπαράδεκτη νόθευσι τῆς γλώσσας.

Γιὰ τὴν ἐρμηγεία τοῦ «Ἰππρέτη δυὸ ἀφεντάδων» ὁ σκηνοθέτης κ. Μουζενίδης ἐπροτίμησε νὰ ἐφαρμόσει στὴν πράξιν αὐτὸ πού ἀντιπροσωπεύει τὸ θεάτρο τοῦ Γκολντόνι: σὲ σχέση μὲ τὴν «κομμέντια ντελλ' ἄρτε», δηλαδὴ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὴν αὐτοσχέδιαν κωμῳδίαν στὴν

ἡ Στήλη τῆς Ἀλληλογραφίας

* Ἄλλο τί περιμέναμε καί σέ τί βασιζόμαστε, κι ἄλλο τί μάς ἐπιφυλάσσονταν, κ. **Ρηη**.

* Ἄν καί μεστή, διωματική ἢ «Βρωμοζωή», κ. **Δήμ**. Ὅσο γιά τό ταρακούνημα τῶν ἐλπίδων τοῦ ἥρωα ἀπ' τό ἀγριοβόρι πού ἔφτανε ὡς τόν ἐντροφῶντα στίς περιπέτειές του ἔφηβο, δέν τό ποιητικεύει ἢ καταληκτική ἐπανάληψη τοῦ φράσιου τετραστίχου τῆς ἀρχῆς. Γιατί; Ἔχω δεῖ καλύτερά σου.

* Μή γράφετε ἐνδῶς τελεῖτε ὑπό πρόσφατη ἐντύπωση ἢ καί ὑπό ρυθμικό κραδασμό ἄλλου - Μαλακάση, λ.χ., Χεμινγκουάι κ.λ. Ἐκεῖνοι πού ἐννοῶ μέ ἐννοοῦν.

* Εἶπαμε - εἶπαμε κ. **Ἄγι**; ὄχι μόνο πεθάναν οἱ θεοί, παρά καί δέ μέλλονται ἄλλοι.

* Ἔτσι εἶναι, παιδί μου, **Δαῖν**. Μ' ἀκούγεται καί στήν πατρίδα σου ὁ τύπος «ταβερνιό»; Περίεργο!

* Μόνο, κ. **Κισσ**.; Καί μερικοί ἀπ' τοὺς «ὑπερνεθουσιώδεις» θά λιγοφυχήσουν. θά «φυχραθοῦν», θά φυγομαχήσουν, θά ξαναμαντριστοῦν. Ἀμφιβάλλεις; Ἐμεῖς διόλου! Ὅστε ἀποκλείεται νά ξαφνιστοῦμε ἀπό κεῖ. Γιά τό θαυμάσιο ἀντοχής τῶν ἀληθινά ἀγῶν ὄλη ἢ ἔγνοια μας. Αὐτοὺς πῶς τοὺς στηρίζεις ὥσπου ν' αὐτονομηθοῦν!

* Χμ..., τό ποίημά σου, κ. **Βρ**., δέν εἶ-

ναι γιά νά μοῦ τό στέλνεις τόσο δειλιά. Ναι μὲν δὲν «ἀκούγεται» πιά τέτιος ποιητικῶς λόγος, ὅμως πάντα σέ καλύτερο εἶδα νά βγαίνει τίμιο ξεκίνημα σάν τό δικό σου.

* Γιατί, Δίς **, τῆ «Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου» τῆ στείλατε συγχρόνως καί σ' ἐμᾶς καί σ' ἄλλους; Λέτε πῶς, ἂν τὴν ἐγκρίναμε—πού δὲν ὑπῆρχε καμιά πιθανότης—, τῆ δημοσιεύσαμε δέ κιόλας, θά εἶχατε λόγο νά χαρεῖτε; Σᾶς δεβαιώνω πῶς θά εἶχατε, καί μεγάλο, γιά νά λυπηθεῖτε μέ ὁ τι θ' ἀκολουθοῦσε ὅταν θά τό μαθαίναμε. Γιά μὴν τό ξανακάνετε!

* Ἄν δὲν τρανάριζε, κ' ἤξερα καί ποιός εἶσαι, νά τὰ λέγαμε, κάτι μποροῦς νά γίνει, κ. **Κοχελέθ**. Πάντως σ' εὐχαριστῶ γιά τὴν εὐχαρίστηση πού μοῦδώσες.

* Βεβαιότατα νά συνεχίσεις, κ. **Ταβ**. μὴ διάζεις μόνο νά δημοσιεύεις.

* Μακάρι, κ. **Παν**., νά συνέτεινα κ' ἐγὼ στή γαλήνεψη πού ἔχεις ἀνάγκη. * «Σὺ εἶπας», κ. **Ἄλ**.: «ἀχτένιστα ποιήματα [πού] ὀργιάζουν». Ἄλλὰ γιατί, παρακαλῶ, ἀχτένιστα καί γιὰ τοῖό λόγο νά ὀργιάζουν;

* Τί τό χαρήκαμε, κ. **Φρ**., δέ λέγεται. Γράψε μας καί μὴν παρεξηγεῖς - βλέπεεις...

* **Φοιτητῆ τῆς Φιλοσοφικῆς**. Μά, ἀγαπητέ μου, καί σεῖς φταῖτε. Ὅταν ὁ καθηγητής ἀνοηταίνει ἢ ὀγκανίζει—καί, ὡς γνωστόν, ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Ροῦθι ὑπάρχουν ὄχι ἀπλῶς ἀνοηταίνοντες—ἀλλὰ κυριολεκτικῶς ὀγκανίζοντες—πρέπει νά παίρνει ἀμέσως τὴ δέουσα ἀπάντησιν κ' ἐν συνεχείᾳ νά καταγγέλλεται στήν Κοσμητεία, τὴν Πρωταεσία, τό Ὑπουργεῖο, καί τόν Τύπο. Ἔτσι γινόνταν στίς ἡμέρες μας κι ὅταν καθηγητάρδες παρεξτερέπονταν, ὄχι καθηγητούληδες... Καί γινόνταν ἐπικαλοῦ. Γιατί ἔτσι κι ὁ καθηγητῆς πολυλογάριαζε τί θά πεῖ, κ' οἱ πανεπιστημιακὲς ἐξουσίαι λειτουργοῦσαν καί ἐπόπτευαν ἀληθινά, κ' οἱ φοιτητῆς ἐγίνονταν ἄντρες μέ παρρησία καί εὐθύτητα, αὔριο δὲ πολῖτες, σεμνοὶ καί φιλοδίκαιοι, μὰ καί ἀλύγιστοι, καί αὐστηροί, καί τιμωροὶ ὅταν χρειάζεται.

* Νάξεραι πόσοι καί ποιοὶ θά ἦταν εὐτυχεῖς ἂν εἶχαν ἀρχίσει ἔτσι, κ. **Βεγ**.

πειθαρχημένη. Ὅμως ἔτσι ὑπῆρχε μιὰ φανερὴ ταλάντευση ἀνάμεσα στήν αὐθορμησία καί τὴν σχηματικότητα. Καί ἡ ταλάντευση γινόταν σ' ὀρισμένες στιγμὲς φανερὴ κ' ἐνοχλητικὴ διάστασις. Τὸ ἐμφυχο ὕλικό τῆς παραστάσεως δὲν βοήθησε πάρα πολὺ γιά νά καλυφθοῦν τὰ κενὰ πού εἶναι νόμιμο νά ὑπάρχουν σὲ μιὰ παλαιωμένη κωμωδία. Σχεδὸν κανένας ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς δὲν ἦταν στὴ θέση του, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πρωταγωνιστοῦντα ὑπῆρθε. Δὲν φταῖει, βέβαια, ὁ καλὸς ἠθοποιός ἂν τὸ κλίμα του εἶναι ἄλλο. Ἐὰν τοὺς ὑπόλοιπους δὲν θά εἶχα νά πῶ περισσότερα ἀπὸ τὴ συνοπτικὴ μου διαπίστωση. Ὅταν μιὰ παράστασις εἶναι στὸ σύνολό της χωρὶς ἐνδιαφέρον, εἶναι πολυτέλεια ἢ ἐπιμονὴ στίς μέτρεις ἐρμηνείας.

«Ὅμως, σὰν παιδευτήκαν... Στρώσου, λοιπόν, καὶ οὐ στὰ γερὰ, καὶ θλέπουμε.

* Πολὺ καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τάστειλες, κ. **Κουα**. Ἐκεῖ ποῦ ἦταν δημοσιευμένα ποῦ νὰ τάβρισκα!

* Βαρῖά ἡ σικιά τῆς Ἀκρόπολης, κ. **Δεῖλ**. Μάλιστα γιὰ πρωτόθγαλτους.

* Μ' ὄλο ποῦ καὶ θεματικά καὶ ρυθμικά θυμίζει Δροσίνη (*οσιτία μικρὰ κι ὅλα σὲ τάξη*), χαριτωμένο «Τὸ χωριό» σου, κ. **Γρηγ**. Μόν' ἐγάλε τις χασμουρίες τοῦ θου καὶ τοῦ θου στίχου.

* Νεώτερα! κ. **Σαντ**. Τὰ παλιὰ τὰ ξέρομε.

* Σωστό, κ. **Βεν**, ἀλλὰ ποιός νὰ τῆ γράφει καὶ μὲ ποιά περιθώρια νὰ ντοκουμεντάρεται, καθὼς πρέπει, μὲ τριχρωμίες ὑποδειγματικές; Τὸ «Νυχτερινὸ» *laisse à désirer*.

* Καλὰ ἐκείνοι, «θέλουν καὶ τὴν ψυχὴ σου» κ. **Μεξ**, ἐδὼ γιὰτὶ τῆ δίνεις; Ἄλλ' ὄχι! Μιά καὶ κατάλαβες πὼς αὐτὴ ζητοῦν, δὲ θὰ τῆ δώσεις, ἂν δὲν πάρρεις, καὶ γρήγορα, πίσω πολλὰ κι ἀπ' ὅσα ἔχεις δώσει.

* Λυποῦμαι, κ. **Βελ**, ποῦ, ἐνῶ σὺ μ' εὐχαρίστησες, ἐγὼ δὲν τὸ μπορῶ ὡς τὴν ὦρα. Ἐλπίζω σὲ ἄλλο σου...

* Εὐ ὄ λ ά θ ε ι α, κ. **Σφ**, εἶναι ἡ φυσικὴ στάση τοῦ ἀξίου ζωντανοῦ στὸ ἀξιοτέρου τοῦ πεθαμένο· εὐ ὄ λ ά θ ε ι α τ ο ὗ ψ ο φ ι μ ι ο ὄ: ἡ φυσικὴ ψυχικὴ στάση τοῦ ἔως θανάτου γλοιώδους ζωντανοῦ στὸ κατὰ σιωπηρὰ συναίεση τῶν ὁμοίων του μοσχομυρίζον τάχα, πράγματι δὲ ὄζον φοφίμι. Στὰ λοιπὰ ἀπορήματα σου πρόλαβε ἄλλος καὶ παίρνει τὴν ἀπάντηση.

* Ἐ, ὄχι οἱ «Ἀνθρώποι» σου, τὸ «Πάθος» ὅμως τὸ «ἀνθρώπινο» δικαιολογεῖ ἐλπίδες, κ. **Ἐν**.

* Τιμὴ δική σου, κ. **Πιδ**, ὁ χαρακτηρισμός: «Στίχος γιὰ τὸ ἀγώνισμα τῆς ἐντέλειας».

* Μὰ τί βασανιστικὴ μικρογραφία εἶν' αὐτὴ ἡ δική σου, κ. **Πεξ**; Ἄπ' ὅ τι ὁ μωσ μπόρεσα νὰ εἰκάσω, σὲ καλὸ δρόμο βρῆκασαι. Τί φυσικότερο, μετὰ τὸν «ἀγνοο φόρτο βοερῆς ζωῆς», ἀπ' τὸν πόθο τῆς «ἀρνώσις ματιᾶς»;

* Μάταιο νὰ τὸ προσπαθῶ, κ. **Δρ**. Βλέπει ἢ δὲ βλέπει κανεὶς μὲ τὰ δικὰ του τὰ μάτια, νογᾶει ἢ δὲ νογᾶει μὲ τὰ δικὰ του τὰ μαυλά. Κι ὅσο σκληρὸ κι ἂν εἶν' αὐτό, κακὸ δὲν εἶναι. Φτάνει νὰ μὴ τοῦ μπεῖ πὼς τὰ μάτια του καὶ τὰ μαυλά του εἶναι τὰ μόνα καὶ τὰ ἰδα-

νικά. Ἀκόμα καὶ τοῦτο: «Ὅταν κανεὶς λέει: «αὐτὸ τὸ ἐννοῶ, ἐκεῖνο δὲν τὸ ἐννοῶ» σ' ἕναν ποῦ τυχαίνει νὰ ἐννοεῖ καὶ τὰ δυὸ, τρέχει τὸν κίνδυνον νὰ τὸν πείσει πὼς δὲν ἐννοεῖ οὔτε ὅ τι νομίζει πὼς ἐννοεῖ. Μὴν καίτε τὰ καράβια σας, παιδιὰ μου! Μὴν τὰ καίτε! Φυσικά θὰ σᾶς καοῦν ἅμα γεράσετε. Ἀπὸ τώρα;

* Ὅχι ἀπλῶς «ὑποφερτοί», ἀφογοί, κ. **Ζαδ**, ἰδίως τοῦ «Ἀπρίλη». Ὡστόσο δέν... Κι ὄχι γιὰτ' εἶναι τῆς παράδοσης (ποσοῦς τῆς παράδοσης δὲ δημοσιεῖται); παρὰ γιὰτὶ δὲ λέν κάτι τὸ νέο ἢ τὸ παλιὸ μὲ τρόπο νέο ἢ τὸ παλιὸ μὲ παλιὸν τρόπο μὰ καλύτερα. Περιμένομε.

* Ἀκριβῶς, κ. **Γον**: «γραμμὴ» καμιά! τὸ ποῦ θὰ πεῖ σταθερὰ ἂ ν τ ι γ ρ α μ μ ι κ ἦ στάση.

* Ὅχι ἀκόμα, κ. **Νικ**. Στέλνε μου ὡς-τόσο θαρετὰ σὰ σὲ φίλο.

* **Ναι-ναι**, κ. **Πρατ**, μὰ ἔλα ποῦ καὶ ἡ δική μου ἡ ἐντύπωση εἶναι πὼς, χρόνια τώρα, συντηρεῖς καὶ σὺ, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, τὴν κατάστασιν αὐτὴ ποῦ μᾶς ἔχει ἐγάλε ἀπὸ τὰ ρούχα μας, ἀλείφοντας, ἔτσι μὲ καντιλόλαδο, πότε τῆ μιά καὶ πότε τὴν ἄλλη κακοποιὸ μηχανή; Ὅχι δὲ μ' ἐλεύθερη συνεργασία, ἀργὰ καὶ ποῦ, παρὰ μὲ τὸ νὰ τσακίζεσαι σὲ πρώτῃ τους ζήτησιν, μὴ δὲ φανοῦν κ' ἐνημερωμένοι!

* Τὸ ἀττιλο, κ. **Μαρ**, πέφτει μὲ τῆ «γόνιμη σιωπῇ» καὶ τὸν «καθρέφτη τῆς ψυχῆς οὐρανοῦ» τὸ τιτλοφορημένο πάλι τελειώνει μὲ στίχο τοῦ Rilke - ὡστε..

* Δὲ θέλει συζήτησιν, κ. **Δρ**. θὰ ὀρρωδῆσουν τὴν ἀρχή, ἀλλὰ τί θὰ κάμουν; Τὸ πολὺ μὲ τὴν ἀργοπορία τους νὰ δεῖξουν πὼς αἰσθάνονται κάπως κ' ἐναντία τους μιά τέτια προσπάθεια. Γιατὶ, ἐκεῖ ποῦ εἶχαμε καταντήσει, ἕνας νὰ τολμοῦσε, θὰ τοὺς ἔθετε ὅλους σὲ δοκιμασία. Κι ὅπως εἶδες, τόλμησαν πολλοί. Μᾶθ' ἔλα πεῖς: Ἄν κάνοιν ἔτσι οἱ ἄλληθινὰ «φτασμένοι». Μάλιστα, δὲν κάνοιν. Τὸ ἐναντίον· βάζουν καὶ τις πλάτες τους γιὰ ν' ἀνέθουν ἐκεῖνο ποῦ θὰ τοὺς διαδεχθοῦν. Σίγουροι γιὰ τὴ μοῖρα τους ἢ ἀτῆραχοι καὶ γιὰ τὴν τυχὸν κακὴ.

* Συμπαθητικά, φίλη **Ζαν**, ὄχι ὅμως ἀρτωμένα. Στὸ πρῶτο, ποῦ λὲς τῆς στιγμῆς νὰ μὴ φύγει γιὰτὶ φωσφορίζει κιάλας τὸ φάσμα... θυμίζεις τὸ μεγάλο συμπατριώτη σου. Βέβαια, μὲ τέτιο δάσκαλο, δύσκολο νὰ περάσεις; μὰ κ' ἔτσι, θὰ ὑπάρχεις!

* «Ἐμπειρο» κριτήριο, καί, ἔτσι λέν· «ἀλάθηστο» ὅπως, πάει πολύ, φίλη Ζ. Γι' αὐτό, ἴσως, δὲ βρισκω δημοσιεύσιμη τὴ συμπαθητικὴ σου «Νοσταλγία». Ὅσο γιὰ τὸ «Ρεμβασμό», ἐντύπωση μὴ κάνει ἢ λιγὸλογὴ αἰσθητικὴ προεισαγωγὴ. Μόνο πὸ ρωτιοῦμαι: Μήπως οἱ κάπως εὐκολες, οἱ νοησιακὲς παρηγοριῆς μαρτυροῦνε μικροῦς, «ἐπιπολῆς» πόνους;

* «Οἱ γίδες τοῦ Φαρόγιαννου» εἶναι κάτι, κ. Θ. Μὰ κι αὐτὲς «ὡς ἀπὸ ὀκρίβαντος». Κροῦστεφε τὸ ποιητικὸ νόημα καὶ κολλήσου σ' αὐτὸ κι ὄχι στὴν ἀπρόσσηπη τὴν τεχνικὴ.

* Ἡ «Ἰποσημείωση» μὴ ἔκανε ἐντύπωση, κ. Δαμ., ἀλλὰ χωρὶς τὸ πρωτότυπο...

* Βεβαιώσου, κ. Βουγ., πὼς τὴν ἐλεγεῖα τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ τὴν ἔκρινες ἀδυστήριον ἀπὸ μένα. Γι' αὐτὸ ὅμως δὲν πραγματώνεις κιόλας τὶς ἐπιταγὲς τῆς αὐτοκριτικῆς σου;

* Μά, κ. Νασ., ὁ κανόνας εἶναι νὰ σεμνολογοῦν οἱ ἄσεμνοι καὶ νὰ ἠθικολογοῦν οἱ ἀνήθικοι. Ὅσο γιὰ τὴν «ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπιστήμης σκανδαλοθηρία», τ' ἤθελες ἄλλο νάκαναν οἱ ἀνεπιστήμονες ἀπ' τὸ νάδειχναν, πρῶτα, τὴ δικὴ τους τὴν ξιπασμάρα καὶ νὰ καπηλεύονταν, ἔπειτα, τὴν ἀκόμα μεγαλύτερη κεινῶν πὸ τὸς διαβάζουν;

* Κι ὅταν γιὰ δοκιμὴ γράφομε, κ. Παπ., μποροῦμε νὰ προσέχουμε μερικὰ πράγματα. Ἀ.χ. νὰ μὴ γράφομε «νυχτικὴ γαλήνη», νὰ μὴ πληθαίνομε τὴν ἀγκαλιὰ σὲ ἀγκαλιῆς ἀπ' τὸν ἕνα στίχο στὸν ἄλλο, νάχομε δυὸ ξεφαντώματα, δυὸ «ἀπόγνωμα» κ.λ., ν' ἀποφεύγομε σύνθετα σὰν τὸ «θοροσόσταγμα», «μαλθακόπηση», «κατασκοτεινίαστα», «πολυκάραβα», «πολυμέστωτη», «πολυφόρτωτο», γιὰτι καὶ τὸ ἅπαξ γραφόμενον ἐντυπώνεται.

* Καλοσήμαδο τὸ πρῶτο σου πέταμα, κ. Σταγ.: Φρέσκη ἄμηση αἰσθησῆ, γλυκιά καὶ συμαζεμένη ἀναπόληση φαντασία, χάρη - «φουικό» γερὸ καὶ στέρεο. Μὴ βιαστεῖς ὡστόσο νὰ δημοσιέψεις πρὶν νὰ πλάσεις ἐντελέστερα τὴν ἐκφραστικὴ καὶ τὴν τεχνικὴ πὸ σου πάει. Μήπως θάπρεπε μάλιστα νὰ λιγοστέψεις καὶ τὸ διάδομα ἢ νὰ τὸ περιορίσεις στοὺς κλασικούς; (Φοβάμαι μὴ σὲ πλανέφουν οἱ Σειρήνες - ἰδίως οἱ πὸ *mondaines* κ' οἱ πὸ δικές!) Στέλνε μου, ἂν θέλεις, ὅ τι γράφεις, γιὰ νὰ τὸ ξενώνεσαι ἔτσι κάπως καὶ γιὰ ν' ἀκοῦς καὶ γινώμη ἄλλου, βέβαιος πὼς, μόλις κρῖνω πὼς εἶσαι στὸ

ὄριο, θὰ στὸ πῶ καὶ θὰ σὲ παρακινήσω κιόλας νὰ τὸ δημοσιέψεις.

* Σκέψη, κ. Βαγ., μόνο ἢ προσωπικὴ καὶ χρισιμολογοῦσα. Πληροφόρηση, μόνον ἢ οὐσιαστικὴ κ' ἐκείνη πὸ σὲ βοηθάει νὰ πάρεις στάση σὲ κάτι πὸ πολὺ σ' ἐνδιαφέρει.

* Ἐκείνος πὸ συμβουλεύει, κ. Ζακ., παίρνει, λίγο-πολύ, θέση ὑπεροχῆς. Μὰ ρωτᾷ τὸν ἄλλον ἂν τοῦ τὴν ἀναγνωρίζει; Καὶ σὲ ποιά σημεῖα; (Γιατί, θέβαια, ἀδύνατο σ' ὄλα.) Ἐπειτα, μπορεῖ ὁ ἄλλος νὰ τὴν ἀναγνωρίζει, κ: αὐτὸς ν' ἀντιπαθεῖ φοβερὰ τὸ ρόλο τοῦ συμβουλάτορα - ν' ἀνατριχιάζει κι ἂμ' ἀκοῦει μόνον νὰ συμβουλεύουν. (Ἔ, πόσα πρόσωπα πολυαγαπημένα μὴ θυμίζεις τώρα-δὰ ἐπ' ὄνεια!) Ἐσύ, νέος, ὄχι; Περίεργο! «Γενικὲς συμβουλές»!.. «Σὰν πὸ πεπειραμένος»! Ἰποθετομε, δηλαδὴ, πὼς εἶναι μεταδόσιμο τὸ οὐσιῶδες ἀπὸ τὴν πείρα τοῦ ἄλλου, καὶ τὸ ζητοῦμε. Νὰ τὸ κάνουμε τί; Σ' ὅ τι μᾶς ἔρχεται, θὰ πρέπει νάχομε φτάσει μόνονι μας, ὅ τι δὲ μᾶς ἔρχεται, θὰ πρέπει νάναί τὸ λιγότερο ἀχρηάστο, ἂν μὴ βλαπτικὸ. Ὡστε; Συμβουλές, ἔστω, ἀλλὰ φιλικές καὶ κάθε φορὰ σὲ κάτι τὸ συγκεκριμένο.

* Μ' ὄλη τὴν ἀπεργία, μ' ὄλο πὸ ἐκλεισα τὴν ἀλληλογραφία στὶς 15/2, δὲν προφταίνω ν' ἀπαντήσω στοὺς κ.κ. *Α.γ., Α.ρ., Α.δ., Βαζ., Βαρ., Βλ., Γα., Γε., Γι., Γρ., Γυ., Δου., Δω., Ζε., Ζη., Ζι., Ζω., Κα., Κε., Κολ., Κον., Κορ., Κρ., Λαμπι., Λαμπο., Λατ., Α. Λε., Μ. Λε., Μαγ., Μαλ., Μαν., Μαστ., Μερ., Μεσ., Μη., Μο., Μπ., Νε., Νι., Ντ., Πανα., Πανο., Παπ., Παρ., Παν., Πε., Πρι., Προ., Σακ., Σαλ., Σαφ., Σεϊ., Σκα., Σκι., Σκου., Σπα., Σπυ., Στα., Τα., Τε., Τρ., Φρα., Χατ., Χρ., Ψαλ., Ψαρ.* Ἐτσι, ἂν καὶ ἀπαντᾷ σὲ 40, ἔφτασαν τοὺς 65 ἐκείνοι στοὺς ὁποίους δὲν ἀποκριθῆκα. Τί πὼς ἐδιάβασα ὅ τι μὴ ἔσται καὶ ἔγραφα κιόλα. ὅ τι εἶχα νὰ τοὺς πῶ; Κάτι ὅμως, κάτι πρέπει νὰ γίνε... Λοιπόν, στὸ ἐρχόμενο θ' ἀπαντήσω σὲ 10 μόνο, παρμένους στὴν τύχη, καὶ τὸν χῶρο πὸ θὰ περισσέψει (!) θὰ τὸν διαθέσω γιὰ τοὺς νέους μεταστολογράφους. Η—

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ

Στὴ σελ. 102, σειρ. 36 (δεξιὰ), ἀντ' : (Ἐμέ μου, ἂν ἀμφιβάλλεις), δεσ. : *δές με ἂν ἀμφιβάλλεις.*

Ἔ ν τ υ π α π ο ὐ λ ά β α μ ε

ΠΟΙΗΣΗ

ΛΑΕΠΗΣ ΚΟΥΛΗΣ: De profundis. Ἐκδ. Γραφείου Πνευματικῶν Ὑψηλοῦτων. Ἄθ. '37.— **ΑΝΤΥΠΑΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ**: Τραγοῦδιὰ. Ἄθ. '51.— **ΒΟΤΗΣ ΟΛΓΑ**: Ἐρμητικὰ. Ἄθ. '51.— **ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ Δ. ΣΤ.**— **ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ Γ. Γ.**: Φτερουγίσματα. Ζάννουδός '51.— **ΔΕΚΑΒΑΛΛΕ ΑΝΤΩΝΗΣ**: Νημοῦλε Γοντοκόρο. Ἄθ. '49.— Ἄκίς. Ἐκδ. «Λογοτεχνικῆς Γωνιάς». Ἄθ. '50.— **ΚΡΑΥΙΤΗΣ ΒΑΣ.**: Ἀστροφεγγιές. Ἰωάννινα '51.— **ΛΑΜΠΡΟΛΕΣΒΙΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ**: Αἰολικά.— Ἐπίνεια.— Εὐαγγέλια.— Ἡ φωνὴ τοῦ φάνου.— Θάλασσα. Λυρικές στιγμές.— Νέκταρ.— Ὁσοί πιστοί.— Πειραϊκοὶ παλμοί.— Τραγοῦδιὰ τοῦ λιμανιοῦ. Τριαντάφυλλο.— **ΞΑΝΘΑΚΗΣ ΣΠΥΡΟΣ**: Κυκλώνας. Ἄθ. '44.— Ἡ Πικροδάφνη. Ἐκδ. Μαυρίδη. Ἄθ. '52.— **ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ**: Σφουήλατη σιγὴ. Βόλος '50.— **ΠΑΥΛΕΑΣ ΣΑΡΑΝΤΟΣ**: Ζωντανὴ χλόη Θεσσαλονίκη '52.— **ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ**: Κυματισμοὶ καρδιάς καὶ νοῦ. Ἄθ. '51.— **ΣΑΛΑΠΑΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ**: Ἀστροφεγγιές. Ἄθ. '48.— Ἀνθὴ καὶ σκιές. Ἄθ. '50.— **ΣΠΑΛΑΣ ΠΑΝΟΣ**: Ἀλφειός. Ἐκδ. «Λογοτεχνικῆς Γωνιάς» '50.— **ΣΤΟΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ**: Ἀνασύνθεση τῆς γαλήνης. Θεσσαλονίκη '52.— **ΤΑΣΙΑΡΧΗΣ ΝΤΙΝΟΣ**: Παρθενικὸ ταξίδι. Ἄθ. '51. (Λιθόγραφο).

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΛΕΟΣ ΜΙΜΗΣ: Ἡ ζωὴ ποῦ δὲν ἔζησε. Ἐκδ. Μαυρίδη. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— **ΜΕΛΑΣ ΔΕΩΝ**: Γεροστάθης. Ἐκδ. Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ἄθ. '51. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— **ΠΑΠΑΔΟΥΚΑΣ ΠΑΝ. Γ.**: Ὁ ἄνθρωπος ποῦ μοῦ μοιάζει. Ἄθ. ἄ.χ. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— **ΡΥΣΣΙΑΝΟΣ Κ. ΝΟΤΗΣ**: Ἡ μάχη τῶν πελαργῶν. Ἐκδ. Μαυρίδη. '51.— Ἡ φαντασία τοῦ Θεοῦ. Ἐκδ. Μαυρίδη. '52.— **ΣΚΑΡΟΣ ΖΗΣΗΣ**: Χαραυγὴ. Ἐκδ. «Λογοτεχνικῆς Γωνιάς». '50.

ΘΕΑΤΡΟ

ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ — ΜΑΤΕΑΣ ΝΕΣΤΟΡΑΣ: Φλεγόμενη βίατος.— Ἀνυμμένιοι.— Γιόμ Κιπούρ. Ἄθ. '51.— **ΒΟΙΣΚΟΥ ΕΛΕΝΗ**: Σάξιπρη καὶ Νόρμα. Κάιρο '50.— **ΔΕΣΥΛΛΑΣ Μ. Ι.**: Ἡ τέταρτη σφαιρίδα. Ἐκδ. «Πρόσπερος». Κέρκυρα '51.— **ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΗΣ**: Ὁ κομήτης. Ἄθ. '52. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΚΑΤΣΑΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: Φωνὴ βωόντος ἐν τῇ ἐρήμῳ... Ἄθ. '52. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— **ΠΑΠΑΓΩΝΑΝΟΥ ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΡ.**: Ὁ ἄνθρωπος κιόλας.

τοῦ. Ἀνατύπωση ἀπ' τὸ β' τεύχ. τοῦ περιοδικοῦ «Σπουδαί», Ἄθ. '51.— **ΡΩΤΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ**: Τεχνολογικά. Ἄθ. '51.— **ΤΩ ΜΑΔΑΚΗΣ Β. ΝΙΚΟΛΑΟΣ**: Ρωμανοῦ Μελωδοῦ κοντάκιον εἰς τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν Νικόλαον κατὰ τὸν Πατριαχὸν Κώδικα 212 ἐκδιδόμενον. Ἐκδ. τῆς ἐν Ἄθῆναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας. Ἄθ. '51. Ἡ νεοελληνικὴ φιλολογία. Ἄθ. '51.

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ ΔΗΜ.: Ὁ ποιητὴς Λαμπρολέσβιος. Πειραιῆς '45.— **ΘΩΜΑΪΔΗΣ Γ. Θ.**: Διάλογοι. Ἄθ. '48.— **ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ**: Αἰσθητικὲς ἀναλύσεις νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων. Ἐκδ. Κολάρου. Ἄθ. '51.— **ΚΟΜΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ**: Κουβέντες μετὸν Γεώργιον Δροσίνην. Ἄθ. '51.— **ΚΡΙΑΡΑΣ ΕΜΜ.**: Ἡ φουσιονωμία τοῦ Ψυχάρη. Ἄθ. '51.— **ΛΕΒΑΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ**: Δύο μορφές: Δ. Βουτυροῦς — Ν. Χαντζάρας. Ἐκδ. «Πειραϊκῶν Χρονικῶν» '52.— **ΜΙΧΑΛΕΤΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ**: Ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη. Ἄθ. '52.— **ΜΠΟΧΑΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΤ.**: Εἰσαγωγή ἐπὶ τὴν ποίηση τοῦ Κρουστάλλη. Ἄθ. '52.— **ΣΑΧΙΝΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ**: Ἡ σύγχρονη πεζογραφία μας. Ἐκδ. «Ἰαῖρου». Ἄθ. '51.— **SHEKARRD PHILIP**: Ἡ ποίηση τοῦ Τ. S. Eliot καὶ Γ. Σεφέρη. Ἀνατύπωση ἀπ' τὴν Ἑλληνοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση, Νοεμβρ. - Δεκ. '51.— **ΦΟΥΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ**: Πνευματικὴ πορεία 1900—1950. Ἐκδ. Μαυρίδη. Ἄθ. '52.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ: Ἐπιτομὸς Γενικῆ Ἱστορίας. Ἐκδ. Παταξίση. Ἄθ. '50.— **ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ**: Χαρὶλαος Τρικούπης. Τόμ. Α-Β. Ἄθ. ἄ.χ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΜΙΧΑΗΛΙΑΔΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: Μία ἐκκλησία ἐπὶ τὴν Πάρο. Ἄθ. '51.

ΠΑΙΔΙΚΑ

ΑἰΝΕΙΑΣ Τ.: Εὐθύματα ἑλληνικὰ λαϊκὰ παραμύθια. Ἄθ. '52.— **ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ ΛΙΔΑ**: Τραγοῦδιὰ στὰ παιδιὰ μου. Ἐκδ. Μαυρίδη '52.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΧΑΪΚΗ ΕΣΤΙΑ: Φεβρουάριος '52. Αἴγιον.— **ΕΚΛΟΓΗ**: Φεβρουάριος '52.— **ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ**: Φεβρουάριος '52. Λευκωσία Κύπρου.— **HELLLENISME CONTEMPORAIN**: Athènes. Novembre - Décembre '51.— **ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ**: Ἰανουάριος - Φεβρουάριος '52.— **ΜΟΡΦΕΣ**: Ἰανουάριος '52.— **ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**: Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος '51.

Η. Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

1708-1940

Βιβλιοπωλεῖο Κολλάρου

Κυκλοφόρησε

Η ΑΓΩΝΙΑ

τὸ νέο βιβλίο
τοῦ

ΚΡΙΤΩΝΑ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ

Τὸ βιβλίο ποὺ ἐκφράζει
τὴν ἀγωνία τῆς ἐποχῆς μας

(Ἐξώφυλλο Στέλιου Ὁρφανίδη)

Στὰ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα

Ρ Ε Ν Ο Υ

ΠΥΡΑΜΙΔΑ 67

Τὸ βιβλίο τοῦ Ἐμφυλίου Πολέμου

1947 - '49

(Προσωπικὸ ἡμερολόγιο)

Σελίδες 320 — δρχ. 25.000

ΑΘΗΝΑ — ΤΗΝΟΥ 16

ἦ

"Πικροδάφνη"

ΑΙΣΘΗΜΑ ΣΕ ΧΡΩΜΑ ΜΙΝΙΟ & ΚΙΤΡΙΝΟ

Τ Ο Ὑ

ΣΠΥΡΟΥ ΞΑΝΘΑΚΗ

ΜΑΥΡΙΑΔΗΣ
ΑΘΗΝΑ

Σελίδες 100 — δρχ. 15.000

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ κυκλοφοροῦν διὰ τοῦ Κεντρικοῦ Πρακτορείου Ἐφημερίδων "Σπ. Τσαγκαρέης", Βρίσκονται σ' ὅλα τὰ περίπτερα καὶ βιβλιοπωλεῖα Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Ἐπαρχιῶν. — Τεύχη καὶ συνδρομές: Ρ. Ἀποστολίδης, Τήνου 16, Ἀθήνα [8]

Κεντρικὴ πώλησις, γιὰ τὰ βιβλιοπωλεῖα Ἀθηνῶν: Ἰ. Δ. Κολλάρος καὶ Σία